

59 ZBIRKA
RAZPOZNAVANJA
RECOGNITIONES

Filip Čuček

BORBA S POPLAVAMI

Rečne regulacije na
Spodnjem (oziroma
slovenskem)
Štajerskem v 19. in
v prvi polovici
20. stoletja

INŠTITUT ZA NOVEJŠO ZGODOVINO
Ljubljana 2026

INŠTITUT
ZA NOVEJŠO ZGODOVINO

59 ZBIRKA
RAZPOZNAVANJA
RECOGNITIONES

Filip Čuček

BORBA S POPLAVAMI

**Rečne regulacije na Spodnjem
(oziroma slovenskem)
Štajerskem v 19. in
v prvi polovici 20. stoletja**

ZALOŽBA INŠTITUTA ZA NOVEJŠO ZGODOVINO

Odgovorna urednica: dr. Mojca Šorn

Založnik: Inštitut za novejšo zgodovino

Zanj: dr. Andrej Pančur

ZBIRKA RAZPOZNAVANJA / RECOGNITIONES 59

ISSN (tiskana izdaja): 2350-5664

ISSN (spletna izdaja): 3023-9826

Filip Čuček

**BORBA S POPLAVAMI. Rečne regulacije na
Spodnjem (oziroma slovenskem) Štajerskem
v 19. in v prvi polovici 20. stoletja**

Recenzenta: dr. Aleksander Lorenčič

dr. Marija Počivavšek

Jezikovni pregled: Katja Bergles Bricman

Prevod povzetka: Borut Praper

Oblikovanje: Barbara Bogataj Kokalj

Tisk : Medium d.o.o.

Naklada: 200 izvodov

Slika na naslovnici: Poplavno območje v Celju sredi 30. let 20. stoletja
Zgodovinski arhiv Celje (SI ZAC 8, Okrožni urad Celje)

Izid knjige je Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in
finančno podprla: inovacijsko dejavnost Republike Slovenije

CC BY-SA 4.0

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

556.53(497.4-18)(091)

556.18(497.4-18)(091)

ČUČEK, Filip

Borba s poplavami : rečne regulacije na Spodnjem (oziroma slovenskem) Štajerskem v 19. in v prvi polovici 20. stoletja / Filip Čuček ; [prevod povzetka Borut Praper]. - Ljubljana : Inštitut za novejšo zgodovino, 2026. - (Zbirka Razpoznavanja = Recognitiones, ISSN 2350-5664 ; 59)

ISBN 978-961-7104-52-3

COBISS.SI-ID 281084419

VSEBINA

- 7 PREDGOVOR**
- 13 ČAS HABSBURŠKE MONARHIJE**
- 14 PROTIPOPLAVNI UKREPI NA DRAVI**
- 14** Ormoško polje od srede 18. do konca 19. stoletja
- 27** Dravsko vprašanje v deželnem zboru do 90. let 19. stoletja
- 34** Regulacije pred prvo svetovno vojno v deželnem zboru in na terenu
- 57 MAJHNA, A NEPREDVIDLJIVA PESNICA**
- 74 BOJ S HUDOURNIŠKO SAVINJO**
- 74** Predmarčno obdobje
- 88** Po marčni revoluciji
- 102** Regulacija na trasi Mozirje-Levec (1876–1893) v Gradcu in v praksi
- 121** Urejanje struge do konca dvojne monarhije
- 138 NEKAJ BESED O OSTALIH SPODNJEŠTAJERSKIH REKAH**

143 OBDOBJE MED SVETOVNIMA VOJNAMA

144 DRAVA IN PESNICA

170 SAVINJA

190 MURA

197 POVZETEK

207 SUMMARY

217 VIRI IN LITERATURA

227 IMENSKO KAZALO

233 ZAHVALA

235 O AVTORJU

PREDGOVOR

V zadnjih desetletjih smo priča dramatičnim spremembam, ki jih prinaša podnebna kriza, in z njimi vse pogostejšim ter intenzivnejšim vremenskim ekstremom. Ti globalni premiki puščajo neizbrisne, pogosto uničujoče posledice na naravno okolje, kritično infrastrukturo in, žal, tudi na človeška življenja. Med številnimi naravnimi ujami, ki povzročajo obsežno razdejanje, poplave nedvomno izstopajo kot ena največjih groženj, saj so pogovorno nepredvidljive in izjemno silovite. Človek se je moral nenehno »boriti« z njimi, saj so ga narasle vode (rek in potokov) vedno znova silile k obvladovanju celinskih vodá. Čeprav so številne hidrotehnične regulacije marsikje znatno izboljšale poplavno sliko in zaščitile ogrožena območja, ostaja človek pred naravno vodno silo še zmeraj precej nemočen.

Soočanje z »muhasto« naravo vodotokov razkriva dolgo pot iskanja optimalnega ravnovesja med človekovimi ambicijami po izkoriščanju in nadzoru ter neukrotljivo, pogosto pogubno močjo narave. V obdobjih pred sistematičnimi protipoplavnimi ukrepi, ki so se razvili šele v novjšem času, je bila poplavna nevarnost seveda mnogo večja. Zaradi pomanjkljive tehnike in omejenega razumevanja hidroloških procesov so bili zgodnji poskusi obvladovanja poplav (tako v habsburški monarhiji kot širše po Evropi) vse do industrijske revolucije bolj ali manj neuspešni in pogosto celo kontraproduktivni. V »stari« Avstriji so k regulacijam rek pristopili mnogo bolj strokovno, analitično in predvsem celostno šele z razvojem moderne državne uprave in inženirskih znanosti v drugi polovici 19. stoletja in neke bolj, druge manj uspešno zmanjšali obseg poplav.

Voda je sicer eno izmed temeljnih naravnih bogastev, ki je skozi zgodovino oblikovala življenje skupnosti, gospodarski razvoj in pokrajine. Reke so bile od nekdaj pglavitni dejavnik naselitve in urbanizacije, saj so zagotavljale pitno vodo, omogočale namakanje polj, nudile bogate vire za ribištvo, služile kot pomembne trgovskoprometne žile in spodbujale razvoj industrije. A ravno ta dvojna narava rek – vir življenja in hkrati nosilec uničenja – je ustvarjala stalno napetost. Poplave so pogosto

povzročale obsežno ekonomsko in socialno škodo, uničevale domove in ključno infrastrukturo ter ogrožale preživetje obrečnih skupnosti. Urejanje rek in obvladovanje poplav sta bila zato tako v Avstriji kot kasneje v prvi Jugoslaviji dolgotrajna, zahtevna in večplastna procesa, ki sta odražala ne zgolj tehnološki napredek, pač pa tudi širše družbene spremembe in predvsem razvoj modernih državnih upravnih sistemov. Medtem ko so v začetnih fazah regulacije pogosto temeljile na omejenih *ad hoc* lokalnih pobudah in skromnih posegih, je kasnejše obdobje prineslo bistveno večje infrastrukturne projekte, ki so jih s finančnimi in zakonodajnimi sredstvi podpirale ter koordinirale državne oblasti.

Na Spodnjem Štajerskem, ki so jo »obvladovale« večje reke (Drava, Savinja, Mura, nenazadnje tudi manjša Pesnica) in druge, so bile poplave skozi stoletja ena največjih naravnih groženj. V obdobju pred obsežnimi in sistematičnimi regulacijami so poplave predstavljale stalno in neizogibno nevarnost. Zlasti v nižinskih predelih in dolinah, kjer so bila naselja in kmetijske površine najbolj »na udaru«, so ljudje redno trpeli posledice divjanja vodá. Zgodnji poskusi zaščite pred poplavami so bili, kot že omenjeno, preprosti in pogosto so jih ogrožene skupnosti izvajale samostojno. Gradile so skromne nasipe, odkopavale nove krajše struge, da bi preusmerile tok, ali utrjevale brežine z lokalno dostopnimi materiali. Toda šele z razvojem hidrotehničnih znanosti, ki so omogočile boljše razumevanje rečne dinamike, in z bolj sistematičnim, inženirskim pristopom so se v drugi polovici 19. stoletja začele izvajati večje regulacijske intervencije. Njihovi motivi so bili močno ekonomsko in socialno obarvani: zaščita prebivalstva, ki je bilo pod stalno grožnjo, varovanje in razvoj urbanih naselij, bistveno izboljšanje gospodarskih razmer z zaščito kmetijskih površin in omogočanje neoviranega razvoja industrije ter trgovine. Da bi se torej preprečila nadaljnja ekonomska in socialna škoda, je bilo treba reke, ki so predstavljale potencialno grožnjo, zaježiti, kanalizirati in regulirati v strogih inženirskih okvirih. Ta obrambno-zaščitni koncept

obvladovanja naravnih tveganj je vodil v obsežne in pogosto invazivne hidrotehnične posege, s katerimi se je poskušalo doseči popoln nadzor nad rečnimi tokovi, jih ukrotiti in podrediti človekovim potrebam. A kmalu sta se pokazala kompleksnost tovrstnega upravljanja in spoznanje, da ima vsak poseg v naravno ravnovesje dolgoročne (pogosto nepredvidljive oziroma celo negativne) učinke.

Hidrološke in geomorfološke danosti Spodnje Štajerske so skozi geološko zgodovino pomembno oblikovale njeno naravno dinamiko, predvsem v kontekstu vodnih režimov. Njene reke imajo večinoma izrazit alpsko-panonski značaj, kar pomeni, da združujejo značilnosti hitrih hudourniških alpskih vodotokov z visokimi pretoki, ki so pogosti spomladi zaradi taljenja snega in jeseni zaradi obilnih padavin, ter značilnosti nižinskih rek, ki se izlivajo v širša, pogosto poplavna območja panonskega prostora. Drava, največji in najpomembnejši spodnještajerski vodotok, je bila zaradi svojega režima pretokov in plovnosti skozi stoletja ključna za razvoj trgovskih poti in rast naselij ob njenih bregovih. Hkrati pa je prav zaradi visokih pretokov, še zlasti ob močnih padavinah v obsežnem alpskem porečju, predstavljala trajno in veliko nevarnost poplav. Savinja, ki izvira v Kamniško-Savinjskih Alpah, je imela izrazito hudourniški značaj, kar je pomenilo hitre spremembe vodostaja in pogoste silovite poplave v Savinjski dolini in v Celjski kotlini. Pesnica je v preteklosti kljub majhnosti povzročala številne težave v svoji okolici, saj je zaradi počasnega toka in majhnega strmca močno vijugala po poplavni ravnici, kar je povzročalo obsežne in dolgotrajne poplave. Mura je kot tipična panonska reka z nizkim naklonom predstavljala težavo predvsem zaradi pogostih meandriranj in obsežnih poplav v nižinskih delih rečne doline, kjer se je voda razlivala na široka območja. Večji pretoki in hudourniški značaj večine rek na tem območju so torej zahtevali nenehne prilagoditve in zaščitne ukrepe, ki so v začetku sloneli na preprostih lokalnih rešitvah, kasneje pa so postali del kompleksnejših in celovitih državnih regulacijskih načrtov.

Raziskovanje zgodovine regulacij rek na Spodnjem (v času prve Jugoslavije slovenskem) Štajerskem ima večplastno vrednost, saj nam omogoča razumeti, kako so se v preteklosti razvijali pristopi k upravljanju vodá ter kako so ti obsežni in pogosto invazivni posegi vplivali na naravno okolje in družbo. Zgodovinska analiza teh procesov nam ponuja nepogrešljiv vpogled v dolgoročne posledice hidrotehničnih posegov – tako pozitivne kot negativne – in nam pomaga pri oblikovanju sodobnih, bolj informiranih in trajnostnih strategij upravljanja vodotokov. V luči trenutnih podnebnih sprememb, ki prinašajo vedno večje nevarnosti poplav in ekstremnih vremenskih pojavov, postaja vprašanje učinkovitega, trajnostnega in ekološko sprejemljivega urejanja rek vse bolj pomembno in nujno. Razumevanje preteklih regulacijskih projektov, njihovih uspehov in napak nam lahko pomaga pri iskanju celovitih rešitev, ki prinašajo varnost lokalnemu prebivalstvu, spodbujajo gospodarski razvoj regije in hkrati zagotavljajo ohranjanje naravnega ravnovesja rečnih ekosistemov. Le s celostnim zgodovinskim uvidom v pretekle izkušnje lahko oblikujemo resnično učinkovite strategije za prihodnost, ki bodo temeljile na dragocenih izkušnjah preteklih generacij ter hkrati upoštevale najnovejše sodobne ekološke in tehnološke pristope k upravljanju vodá.

Pričujoča monografija celovito osvetljuje zgodovinske vidike obvladovanja vodá na obravnavanem območju. Na podlagi primerov Drave, Pesnice, Savinje in Mure (ter nekaj manjših rek) skuša prikazati, kako so prebivalci Spodnje (oziroma slovenske) Štajerske v preteklosti sobivali z rekami, kakšne strategije so razvili za obvladovanje poplav in kako so hidrotehnične regulacije v 19. in prvi polovici 20. stoletja preoblikovale rečne pokrajine, gospodarstvo in vsakdanje življenje. Knjiga prinaša poglobljeno analizo različnih tipov regulacij rek, vloge oblasti pri upravljanju vodá, dolgoročnih posledic teh posegov na naravno okolje in lokalno prebivalstvo, nenazadnje razčleni še zakonodajne, finančne in načrtovalne okvire, ki so krojili usodo rečnih krajin. Poleg tehničnih in ekonomskih vidikov osvetljuje

tudi širše družbenopolitične dimenzije regulacij, vključno z odnosom med centrom in periferijo, ki je pogosto odseval zgodovinsko zapostavljenost slovenskih dežel, ter odzive lokalnega prebivalstva na ukrepe odločevalcev. Pričujoče delo vabi k razmisleku, ali so bile te regulacije dolgoročno uspešne, ali so zares pripomogle k stabilizaciji vodnih razmer, kako so oblikovale današnjo podobo pokrajine in predvsem, ali lahko dragoceni nauki iz preteklosti služijo kot smernice za reševanje sodobnih izzivov. Zgodovinski vpogled v rečne regulacije namreč omogoča boljše poznavanje naravnih vzorcev in razumevanje kompleksnih posledic človekovih dejanj, kar je ključno pri iskanju trajnostnih rešitev za prihodnost.¹

25. maj 2026

Filip Čuček

Dvema Celjanoma v spomin

-
- 1 Na splošno o poplavah in regulacijah prim. Blaž Komac, Karel Natek in Matija Zorn, *Geografski vidiki poplav v Sloveniji* (Ljubljana: Geografski inštitut Antona Melika, 2008). Mitja Brilly, Matjaž Mikoš in Mojca Šraj, *Vodne ujme: varstvo pred poplavami, erozijo in plazovi* (Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, 1999). Eva Reberc, *Vodnogospodarski ukrepi varstva pred poplavami: projektna naloga* (Maribor: Fakulteta za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo, 2012). Robertina Kuzmič in Agata Suhadolnik, »Urejanje voda kot varstvo pred poplavami«, v: *Mišičev vodarski dan 16* (Maribor: Vodnogospodarski biro, 2005), 65–71. Matjaž Mikoš, *Urejanje vodotokov: skripta* (Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, 2000).

ČAS HABSBURŠKE MONARHIJE

PROTIPOPLAVNI UKREPI NA DRAVI

Ormoško polje od srede 18. do konca 19. stoletja

Po razpadu dvojne monarhije in v novi povojni politični klimi je slovensko časopisje ocenjevalo delo bivše države na področju regulacije Drave, s katero so sicer sistematično pričeli pred koncem 19. stoletja (sprva na Koroškem v začetku 80. let, pred prelomom stoletja pa tudi dolvodno od Maribora) in strugo na več mestih uravnali (oziroma skrajšali). Mariborski *Slovenski gospodar* je ugotavljal, da je

bivša avstrijska državna uprava [...] tekom let le zgradila na progi Maribor-Središče skupaj 35 raznolikih varnostnih in obrežnih zgradb na mestih, kjer se je takrat zdela potreba največja. Pri vodi takega značaja, kakor je Drava, pa posamezne zgradbe ne pomenijo dosti, ker je še nebroj nevarnih mest, ki so varstva nujno potrebna. [...] Škoda, ki jo povzroča Drava, je sicer velika, toda ni nova in nenavadna; tok Drave je bil vedno enak; obžalovati je le, da ni imela bivša Avstrija nobenega smisla, da bi v dolgih stoletjih svoje vlade vodo zdravnavala, ali se pa ni poprej mogoče ljudstvo za to delo toliko zanimalo. [...] Ta nemarnost bivše države nas je postavila, ko nam je zapustila to-le neprijetno dediščino, v skrajno težak položaj, sedaj po toliki vojni in pri obstoječi dragini, pri pomanjkanju tehniškega osobja in materiala naj se izvrši

to, kar bi bila Avstrija lahko igranje izvršila, pa vendar le ni, ker je bila zaposlena povsod drugod, le pri nas po možnosti malo.²

Toda po več letih nerednega vzdrževanja so številne vodo-gradnje popustile, bile uničene oziroma niso več zmogle krotiti vodnih gmot. Nova država se je zato hočes nočes morala ukvarjati tudi z nepredvidljivo reko (oziroma še s številnimi drugimi rekami), kljub temu da je politična transformacija terjala pozornost na povsem drugih ravneh.³

Drava pa s svojo neukrotljivo naravo ni predstavljala izziva zgolj novi povojni oblasti; njena silovitost je določala življenje v obdravskem prostoru že dolgo pred sistematičnimi regulacijskimi prizadevanji (konec 19. stoletja), ko je bila dravska struga povsem drugačna od današnje. Danes »odteče« Drava približno petino svoje celotne dolžine (od Dravograda na 390 metrih nadmorske višine (dalje n. v.) do Središča ob Dravi na 183 metrih n. v. (dobrih 140 kilometrov) s padcem dobrih 200 metrov) na slovenskem (v avstrijskih časih Spodnjem) Štajerskem. Praviloma poplavlja manj, saj je regulirana s številnimi hidroelektrarnami in (poleg številnih regulacijskih del) tudi na ta način nadzorovana.⁴ Sicer je najbolj vodnata spodnještajerska reka z obsežnim porečjem. Nekateri njeni višji (avstrijski) pritoki dobivajo vodo iz ledenikov v Visokih Turah, zato ima v celotnem avstrijskem in slovenskem toku dežno-snežni režim z izrazitim prvim viškom junija (taljenje ledu v najvišjih delih visokogorja in precejšnja količina padavin) in šibkejšim drugim viškom v oktobru (posledica padavin in zmanjšane evapotranspiracije). Najmanj vode ima januarja in februarja, saj pade v tem času ve-

2 »Regulacija Drave«, *Slovenski gospodar*, 7. 4. 1921, 2.

3 O poplavih in regulacijah Drave na splošno prim. Komac, Natek in Zorn, *Geografski vidiki poplav v Sloveniji*, 128–39. Andrej Grmovšek in Simon Veberič, »Celostno upravljanje rečnih koridorjev v teoriji in praksi – primer koridorja ravninske Drave«, v: Vladimir Drozg, Uroš Horvat in Eva Konečnik Kotnik, ur., *Geografije Podravja* (Maribor: Univerzitetna založba, 2017), 57–70. Tomaž Hojnik in Smiljan Juvan, »Analiza visokovodnih razmer Drave od Maribora do Ptuja«, v: *Mišičev vodarski dan* 10 (Maribor: Vodnogospodarski biro Maribor, 1999), 83–90.

4 Matija Zorn, »Gospodarska vloga reke Drave v Sloveniji – od plovnosti reke do hidroenergetske izrabe«, *Podravina* 17, št. 33 (2018): 51–52.

čina padavin kot sneg. V zgornjem toku je izrazito hudourniška in ima precejšen strmec, tako da prenaša velike količine proda in drugega plavja, ki se danes v precejšnji meri nabira v zajezitvenih jezerih.⁵ Toda v obdobju pred obsežnejšimi posegi je reka kazala povsem drugačen obraz, saj je bila njena naravna dinamika, polna zavojev in razvejanih rokavov, še povsem podrejena reliefu pokrajine. Za časa Marije Terezije je bila reka med Dravogradom in Mariborom široka, globoka in plovna, prav tako pa zaradi 115 metrov višinske razlike relativno hitra, zategadelj tam tudi ni bilo tako uničujočih poplav. Od Maribora dolvodno pa se je situacija precej spremenila; na ravninskem Dravskem polju je reka precej meandrirala, se pri Slovenski vasi (Windischdorf) razcepila v številne manjše rokave in tekla precej počasneje (z manjšim padcem), zato je tudi prej poplavljala in vedno znova prizadela številne vasi. Nevarnosti ni predstavljala le voda, pač pa še vse ostalo, kar je reka nosila s seboj. Njen pretok po Dravski dolini je bil silovitejši, večja so bila sezonska nihanja, praviloma pa se je razlivala na Dravskem in Ptujskem polju ter dolvodno od Ormoža. Ob poplavah je bila tudi povsem neprevozna⁶ in je povzročala veliko škode, saj je predstavljala prometno in trgovsko povezavo ter bila vir prehrane in zaslužka, od katerega so živeli splavarji, mlinarji, lastniki žag in ribiči.⁷

Vladarica je s procesi homogenizacije države, ki so se intenzivirali po koncu nasledstvenih vojn, sprožila korenite spremembe tudi v načinu dojemanja prostora in naravnega okolja. Del moderne države so s sistematično kartografijo (zlasti z jožefinskimi izmerami med letoma 1763–1787) postale tudi

5 *Drava* – *Wikipedija, prosta enciklopedija*, pridobljeno 3. 2. 2025, <https://sl.wikipedia.org/wiki/Drava>.

6 Harald Heppner, »Die Umwelt an der slowenischen Drau im Spiegel der Josephinischen Landesaufnahme (1763–1787)«, *Ekonomika i ekohistorija* 7 (2011): 96–98. Matjaž Grahornik, »The Territory on the Right Bank of the Drava Between Maribor and Ptuj in Miscellaneous Sources from the 17th and 18th Century«, *Ekonomika i ekohistorija* 13 (2017): 25–35. Za hrvaško stran prim. Hrvoje Petrić, »Rijeka Drava od štajersko-hrvatske granice do ušća u Dunav početkom 1780-ih godina«, *Ekonomika i ekohistorija* 7 (2011): 49–63.

7 Zorn, »Gospodarska vloga reke Drave v Sloveniji«, 51–52.

reke in njihova porečja (predvsem so postale zainteresirani javnosti mnogo bolj »vidne«).⁸ Z jožefinskim katastrom je Drava postala bolj »prepoznavna« tudi na Spodnjem Štajerskem. Toda z uravnavanjem celinskih vodá (z izjemo Donave, ki so jo pričeli regulirati že v 15. stoletju)⁹ se tedaj še niso resneje ukvarjali, kljub temu da so narasle reke vseskozi poplavljalale in uničevale okolico. Podobno je bilo z Dravo (in njenimi nereguliranimi pritoki), ki je v obdobjih povečanih pretokov vode (zaradi taljenja snega v zgornjem toku ali dolgotrajnih padavin) v srednjem in spodnjem delu pogosto poplavljala in uničevala kmetijska zemljišča, gozdove, pašnike, sadovnjake ter naselja. Odvečna voda se je razlivala po okolici, lokalne ceste pa so dolgo ostajale povsem neuporabne. Zaradi narasle vode so bila zemljišča ob reki odvisna od trenutne rečne struge, saj je prav slednja določala njihovo površino in velikost, nenazadnje pa tudi deželno pripadnost. Na (v tem poglavju) obravnavanem območju dolvodno od Ormoža Drava namreč ni bila zgolj ločnica med prebivalci obeh bregov, pač pa na nekaterih odsekih tudi deželna (štajersko-hrvaška) meja (v času Avstro-Ogrske tudi meja dveh državnih polovic). Poplave tako niso zgolj prizadele zemljišč ob reki, ampak so spremembe rečne struge povzročale tudi mejne spore. Posestniki so se bili prisiljeni soočiti z dejstvom, da jim lahko deroča voda ne samo uniči pridelek, pač pa tudi »odvzame« posest. Reka je pogosto spreminjala tok, ustvarjala številne otoke in »povečevala« enkrat štajersko, drugič hrvaško posest, zato je seveda prihajalo do številnih trenj in napetosti.¹⁰

8 O prvih poskusih regulacij na Hrvaškem v predindustrijskem času gl. Hrvoje Petrić, »Some Aspects of the Interrelationship Between Humans and the River Drava in the Pre-Industrial Times with an Emphasis on the Late 18th and Early 19th Century«, v: Peter Štih in Žiga Zwitter, ur., *Man, Nature and Environment Between the Northern Adriatic and the Eastern Alps in Premodern Times*, Zbirka Zgodovinskega časopisa 48 (Ljubljana: Littera Picta, 2014), 260–67, 276–79.

9 *Donauregulierung* – Wikipedia, pridobljeno 29. 6. 2022, <https://de.wikipedia.org/wiki/Donauregulierung>.

10 Prim. Waltraud Heindl in Edith Sauer, »Grenzen und Grenzüberschreitung. Die Bedeutung der Grenze für die staatliche und soziale Entwicklung des Habsburgerreiches von der Mitte des 18. bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts«, v: Christina Lutter, ur., *Ästhetik und Ideologie* (Wien: Bundesministerium für Wissenschaft und Verkehr, 1997), 277–90.

Meandrirajoči tok Drave je bil značilen že za območja nad in pod Ptujem, podobno pa je reka tekla tudi pod Ormožem, ki zaradi naravnih tokov številnih vodá ni bil varen pred poplavami. Pred samim mestom se (je) v Dravo steka(la) reka Pesnica, dalje pa več manjših potokov. Na ravninskem področju dolvodno od Ormoža (do Frankovcev) so narasle vode pogosto segale skoraj do metra visoko in za seboj puščale zamočvirjena področja. Zaradi taljenja snega je spomladi rado poplavljaljo polja pri Obrežu vse do Središča in čez, kar je trajalo nekje od tri do štiri dni, a voda tam ni bila nikoli tako visoka, da bi bila deželna cesta neprehodna. Pod Središčem je levi breg reke predstavljala običajna poplavna ravnica, dokaj zarasla s travišči, kjer sta (bila) glavna pritoka Trnava in Črnc. Na desnem rečnem bregu se je razprostiralo široko gozdno področje. Poplave so na Dravi ustvarjale številne otoke, ki so jih sčasoma zarasli mešani hrastovi in jelkini gozdovi. Pred štajersko-hrvaško-ogrsko mejo je Drava ustvarila največji otok Prode (Brode), ki je bil obdan z večjim številom drobnih otočkov.¹¹

Čeprav je habsburška monarhija v drugi polovici 18. stoletja pričela načrtno razvijati plovbo po sladkih vodah,¹² je to praviloma veljalo za večje vodotoke, medtem ko so manjši prišli na vrsto mnogo kasneje.¹³ Spremembam rečne struge na lokalni ravni se tako v tem času ni kaj posebej posvečala, zato je narasla voda obmejnim prebivalcem med Ormožem in Središčem povzročala številne težave. Ob najhujših vodotokih je deroča

11 Andrej Hozjan, »Reka Drava in njeni signifikantni kraji na jožefinski vojaški izmeri za ozemlje Republike Slovenije«, *Ekonomika i ekohistorija* 3 (2007): 203–04.

12 Prim. Stanislav Južnič, »Gabrijel Gruber in navigacijski inženir Jurij Vega – 2. del«, *Arhivi*, št. 1 (2006): 36–63. Othmar Pickl, »Mur und Drau als Verkehrswege nach dem Südosten«, v: Vanek Šiftar et al., ur., *Razvoj prometnih zvez v panonskem prostoru do 1918. leta*, Mednarodni kulturnozgodovinski simpozij Modinci 1977 (Maribor: Univerza, 1977), 225–35.

13 Več gl. Angelos Baš, »Splavarstvo na Slovenskem«, *Traditiones* 32, št. 2 (2003): 7–31. Prim. Nataša Kolar, »Plovba po Dravi na ptujskem območju od 15. st. do konca 19. st.«, *Ekonomika i ekohistorija* 7 (2011): 101–10. Zlata Živaković-Kerže in Marija Benić Penava, »Regulacijski radovi u donjem toku Drave kao temelj nesmetanog prometovanja (osvrt na drugu polovico 19. i početak 20. stoljeća)«, *Ekonomika i ekohistorija* 15 (2019): 44–46. Elisabeth Johann, »The Transport of Timber and Charcoal on the Upper Course of the River Drava/Drau«, *Ekonomika i ekohistorija* 15 (2019): 25–26.

reka marsikje spremenila strugo in presekala obstoječo posest (ta je potem prešla na novega lastnika), kljub temu da so deželne deske še zmeraj beležile stare razmere in davčne obremenitve (štajerski kmet je npr. še zmeraj plačeval davek na posest, ki je po novem ležala na hrvaški strani).¹⁴ Vse to je sprožalo nezadovoljstvo med dotičnim prebivalstvom, na drugi strani pa puščalo deželno mejo pravno neusklajeno.

V tem času so bile dravske poplave številne in predvsem silovite.¹⁵ Že leta 1748 je poplava hudo prizadela obrečne kmetije. Sredi 60. let je deroča voda v Središču uničila številne vrtove, njive in travnike, pritoka Trnava in Črnc sta toliko poplavlila, da je zalilo številne kleti. Šele tedaj so se avstrijske oblasti pričele spopadati s tem problemom, saj je reka periodično predstavljala mejo zdaj južno, zdaj severno in vplivala na lokalne razmere. Štajerski stanovi so po naslednji večji povodnji (1774)¹⁶ v začetku leta 1775 sklenili, da se štajersko ozemlje, ki ga je reka prestavila, vrne matični deželi. Sprejeli so več dekretov, ki naj bi končno uredili davčno obveznost na območjih, ki jih je ustvarila spremenjena dravska struga, prav tako pa opredelili povračilo zaradi »vodne« škode. Toda izredno težko je bilo ugotoviti prvotno stanje na vseh odsekih reke, prav tako je bilo skoraj nemogoče obnoviti poplavljenе dele. Ob visoki vodi je reka poplavlila obrečne gozdove, pašnike, travnike, polja in livade ter s tem toliko deformirala pokrajino, da so številni kmetje izgubili precej svoje zemlje.¹⁷ Štajerska stran je sicer za preprečitev no-

14 Fran Kovačič, *Trg Središče: krajepis in zgodovina* (Maribor: Zgodovinsko društvo za Sl. Št., 1910), 485.

15 Za hrvaško stran prim. širše (17. do 19. stoletje) Hrvoje Petrić, »O poplavama rijeke Drave u varaždinskoj i koprivničkoj Podravini od 17. do 19. stoljeća«, *Podravina* 6, št. 12 (2007): 136–47. Petrić, »Some Aspects of the Interrelationship«, 267–76, 280–86. Zlata Živaković-Kerže in Marija Benić Penava, »Velike vode: poplave rijeka Drave i Save u 19. stoljeću«, *Ekonomika i ekohistorija* 17 (2021): 5–14. Zlata Živaković-Kerže, »Ostavlajte sve, a spašavajte goli život – (osvrt na plavljenja Drave od 18. stoljeća do 20. stoljeća)«, *Ekonomika i ekohistorija* 13 (2017): 57–62.

16 Kovačič, *Trg Središče*, 570.

17 Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungs und Hofkammerarchiv, AT-Oe-StA/AVA, Inneres HK Allgemein A 27, Landesgrenzen, Steiermark-Kroatien, 1550–1848, II. A.3. I. Öe. – Kroatien, 013 ex September 1777.

vih poplav skušala reko zaježiti, toda hrvaška stran jo je z vsemi sredstvi ovirala.¹⁸ Medtem je v letih 1777 in 1778 znova močno poplavelo in zalilo posesti,¹⁹ skupaj je bilo poplavljenih slabih 100 hektarjev površin. Visok vodostaj oziroma silen pretok vode je povzročil spremembo dravske struge, prav tako je poškodoval lokalne ceste in obrečne posesti ter naredil ogromno škode. Staro strugo so na koncu uspeli kljub vsemu detektirati, toda obrečne posesti je reka toliko spremenila, da jih več ni bilo mogoče vrniti v prvotno stanje.²⁰

Komisija, ki jo je imenovala štajerska stran, je ocenila, da je treba posesti zavarovati in začeti z vodnimi gradnjami, nasipi, utrjevanjem nabrežij ipd. Na odsekih, ki jih komisija ni uspela temeljito pregledati, je bila potrebna še dodatna analiza terena, s katero bi ugotovili škodo, ki so jo povzročili deroča reka in poplavni nanosi.²¹ Leta 1779 je sporne predele obiskala navigacijska direkcija (ta je med letoma 1772 in 1781 pod vodstvom Gabrijela Gruberja delovala v Ljubljani) in podala oceno škode, ki jo je povzročila voda, prav tako pa (pod taktirko inženirja Ignaza Kunstija) možne rešitve in načrte.²² Stroški vodne zapore, s katero bi preusmerili tok vode, so znašali okrog 30.000 gld. Toda zamisel ni bila sprejeta, ker je bila predraga, poleg tega pa je manjkalo še ogled vseh spornih odsekov.²³

Graški gubernij se je za razrešitev situacije odločil sklicati novo komisijo. Glede na to, da so staro strugo delno detektirali, je to prizadete posestnike navdajalo z optimizmom. Hrvaška stran je privolila, da sporno ozemlje pregleda inženir, v skladu s tem izdelava karto terena, na podlagi tega pa se za obrečna

18 AT-OeStA/AVA, Inneres HK Allgemein A 27, Landesgrenzen, Steiermark-Kroatien, 1550-1848, II. A.3. I. Öe. - Kroatien,, 044 ex Dezember 1777.

19 Kovacič, *Trg Središče*, 570.

20 AT-OeStA/AVA, Inneres HK Allgemein A 27, Landesgrenzen, Steiermark-Kroatien, 1550-1848, II. A.3. I. Stmk - Kroatien, 38 ex Februar 1779.

21 Ibidem. Za Hrvaško stran reke prim. Mirko Valentić et al., ur., *Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća. Varaždinska županija* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2005), 123-35.

22 Prim. Stanislav Južnič, »Gabrijel Gruber in navigacijski inženir Jurij Vega«, *Arhivi*, št. 1 (2003): 69-79. Južnič, »Gabrijel Gruber in navigacijski inženir Jurij Vega - 2. del«, 46.

23 AT-OeStA/AVA, Inneres HK Allgemein A 27, Landesgrenzen, Steiermark-Kroatien, 1550-1848, II. A.3. I. Öe. - Kroatien, 016 ex Juni 1781.

posestva določi nova davčna bremena.²⁴ Vmes je Drava s pritoki leta 1783 ponovno poplavlila.²⁵ Zadeva se je tako spet zavlekla, dokler ni po pritožbi štajerskih kmetov v zvezi s posestvi, ki jim jih je Drava odnesla, mejna komisija leta 1785 ponovno preučila stanje ob reki. Ogled je pokazal, da je bila glavna struga precej prestavljena na štajersko škodo. Največje izgube so beležile vasi Hardek, Pušenci, Loperšice, Obrež, Grabe in Frankovci.²⁶

Pred prelomom stoletja je reka Drava precej krojila življenje obrečnih prebivalcev, ki so ob poplavih lahko le upali, da reka ne bo preveč spremenila svojega toka, s tem pa uničila njihove posesti. V skladu s tem je gubernij sklenil, da bo problematiko glede spreminjajoče se rečne struge (in posledično meje) dokončno uredil. Mariborski okrožni urad je leta 1786 ukazal sporni teren ponovno izmeriti. Po zadnji poplavi je nova dravska struga spet netila spore ob meji. Delegacije ormoškega gospostva, mariborskega urada, varaždinskega komitata in hrvaških gospostev so dobile nalogo, da zadevo pregledajo in uredijo. Po poročilu mariborskega urada se je ugotovilo, da je bila dejansko na izgubi štajerska stran, njeno nekdanjo posest pa da je »okupirala« hrvaška stran. Seveda je bilo stališče hrvaške strani ravno nasprotno.²⁷ Medtem so poplave leta 1788 ponovno prizadele obrečno prebivalstvo,²⁸ kar je že doseženo zgolj poslabšalo. Poskusi, da bi se stanje na rečni meji med Štajersko in Hrvaško pri Ormožu normaliziralo oziroma da bi se sporna območja končno pravno uredila, so bili vse prej kot uspešni. Konec 90. let (leta 1797) pa je vendarle prišlo do prvih oprijemljivih rezultatov, ko je mejni komisiji uspelo razdeliti dravski otok Prode (Brode), ki je bil jedro spora med Središčem in Varaždinom.²⁹

24 AT-OeStA/AVA, Inneres HK Allgemein A 27, Landesgrenzen, Steiermark-Kroatien, 1550-1848, II. A.3. I. Öe. - Kroatien, 20 am November 1780; 016 ex Juni 1781.

25 Kovačič, *Trg Središče*, 570.

26 AT-OeStA/AVA, Inneres HK Allgemein A 27, Landesgrenzen, Steiermark-Kroatien, 1550-1848, II. A.3. I. Öe. - Kroatien, 028 ex Jänner 1786.

27 AT-OeStA/AVA, Inneres HK Allgemein A 27, Landesgrenzen, Steiermark-Kroatien, 1550-1848, II. A.3. I. Öe. - Kroatien, 122 ex August 1786; 46 ex April 1787.

28 Kovačič, *Trg Središče*, 570.

29 Steiermärkisches Landesarchiv, StLA, Statthalt 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, 14334, 12. 11. 1829; 6735, 30. 9. 1831.

Komisija je na začetku novega stoletja nadaljevala z ukrepi na reki, a bila pri tem (in pri določevanju meje) večinoma neupešna.³⁰ Leta 1803 je prišlo do ponovnih velikih poplav, ki so spet prizadele območje. Čez slabih deset let (leta 1812) je zaradi odjuge in hitrega taljenja snega v višjih predelih Drava obilno narasla in prestopila bregove. Podobno se je zgodilo naslednje leto, a takrat zaradi neprestanega deževja in močnih nalivov (veliko škode sta povzročila predvsem pritoka Pesnica in Trnava). Deževno je bilo tudi leto 1814, ko naj bi se sonce do srede septembra le redkokdaj pokazalo. Tedaj je Drava najprej 22. in 23. junija, nato pa zadnjega avgusta in prvega septembra (skupaj s pritoki) obilno narasla in poplavlila njive in travnike. Naslednje hude poplave so bile leta 1820 in 1823 v oktobru in novembru (tedaj je bilo »na daleč in na široko« vse pod vodo). Leta 1824 je lilo med 18. in 20. julijem; predvsem Trnava je tedaj močno narasla in poškodovala številne mline. Čez tri leta, 10. junija 1827, je zopet (in nenadoma) močno narasla in odnesla več ljudi. Leta 1828 je spet poplavljala in uničevala okolico.³¹

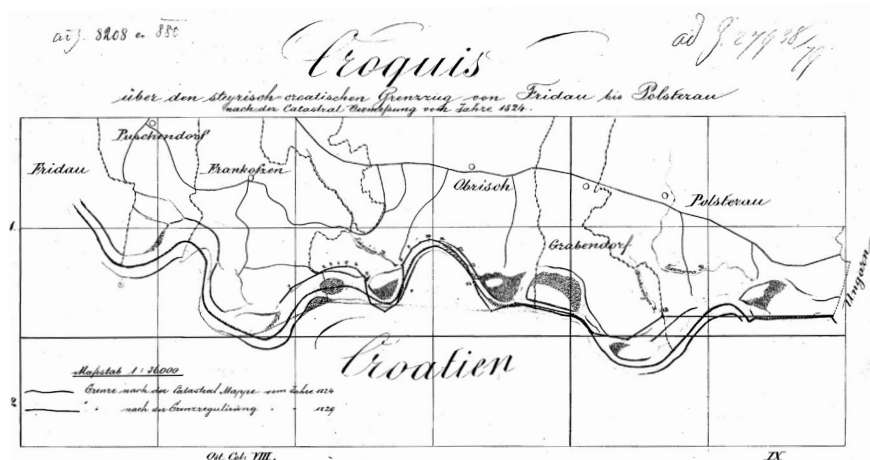
Z vsako poplavo je Drava na več odsekih spremenila svojo strugo. Z izdelavo franciscejskega katastra za Štajersko (med letoma 1819 in 1825)³² je bilo zato leta 1828 odločeno, da se mora na dravskem delu uskladiti tudi meja s Hrvaško. Štajerski stanovi so za predsednika mejne komisije imenovali Antona Attemsa, na čelu hrvaške komisije pa je bil Philipp Bathyan. Stanovi so zadolžili zemljiške gosposke in okrajne oblasti, ki so bile kakorkoli povezane s spornimi zemljišči, da pripravijo potrebno dokazno gradivo v originalu ali overovljene prepise, na podlagi katerih bi lahko odločali o poteku meje.³³ Dela so potekala dobra

30 Ibid.

31 Kovačič, *Trg Središče*, 570–71. Prim. Kolar, »Plovba po Dravi«, 105. Hrvoje Petrić in Nikola Cik, »Contributions to the Knowledge of the River Drava Flood in 1827«, *Ekonomika i ekohistorija* 17 (2021): 15–33.

32 Več o tem gl. *Zbirka Franciscejski kataster za Štajersko: dosje zbirke* (Maribor: Pokrajinski arhiv, 2009). Arhiv Republike Slovenije, SI AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, 1823–1869.

33 StLA, Statthalt 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, 14334, 12. 11. 1829.

Meja med Ormožem in Središčem po reambulaciji leta 1829

StLA, Statthalt 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, 82-17632/1855, 2986, 15. 12. 1863

dva meseca (od konca avgusta do začetka novembra). Meja se na rečnih odsekih zaradi številnih poplav in prestavljene struge seveda ni ujemala s potekom meje v starejših kartah, zato je bila v novem osnutku nekoliko spremenjena oziroma prilagojena trenutnim razmeram.³⁴

Mešana štajersko-hrvaška komisija je med revizijo meje sredi 30. let ugotavljala, da je bilo na podlagi nazadnje ugotovljene dravske rečne struge (leta 1829) štajerskim občinam Ormož, Pušenci, Frankovci, Grabe, Središče in še posebej Obrež odvzete precej posesti, ki jim je glede na stare karte in staro dravsko strugo pripadala.³⁵ Toda zgodilo se ni kaj dosti. Dvorna pisarna je leta 1843 sicer sprejela dekret, ki je predvideval rečne (in mejne) preglede vsaka tri leta,³⁶ to pa je bilo tudi vse. Medtem pa

34 StLA, Statthalt 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, Übereinkommen, 14209, 16. 9. 1829; 14334, 12. 11. 1829. Prim. Ivanka Zajc Cizelj, *Okrožni urad Celje 1798-1850*, Inventarji 9 (Celje: Zgodovinski arhiv, 1998), 12-19.

35 StLA, Statthalt 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, 9669, 8. 11. 1838; 12322, 16. 11. 1838.

36 StLA, Statthalt 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, 82-17632/1855, 17632, 24. 12. 1855.

je reka nemoteno poplavljala naprej. Leta 1851 je območje prizadela ena najhujših poplav; med 1. in 4. novembrom je Drava narasla za dobrih pet metrov in odnašala vse pred seboj, na njivah in travnikih pa povzročila ogromno škode.³⁷ Kljub temu nova štajersko-hrvaška komisija med rutinskim pregledom reke (in meje) med Ormožem in Središčem v drugi polovici 50. let ni ugotovila bistvenih odstopanj.³⁸ Očitno pa temu le ni bilo tako, saj se obmejne štajerske občine, ki so zahtevale revizijo meje, z njo niso strinjale.³⁹ Nov dravski pregled julija 1862 je ugotovil številne nepravilnosti, povzročene s poplavami. Ker so poplave prestavile mejne kamne, je to seveda sprožilo ponovne prepire glede gozda, travnikov in njiv, ki so ležali na otokih med dravskimi rokavi,⁴⁰ zato je sredi 60. let (septembra 1864 in maja 1865) prišlo do obsežnega pregleda štajersko-hrvaške meje na reki Dravi. Že pri Zavrču so naleteli na poškodovane oziroma prestavljene mejne kamne na obeh straneh reke, en mejni kamen je voda prestavila celo za dobrih 500 metrov. Pri Ormožu je komisija naletela na visok vodostaj reke, zaradi česar ni bilo mogoče najti mejnih kamnov na obeh straneh. Ker je Drava narasla in poplavlila mejno črto, je bila komisija prisiljena svoje začetno delo prestaviti na pomlad. Maja 1865 je komisija detektirala mejno črto, ki je sprva potekala po koritu reke Drave, nato prečkala otok, na koncu pa zavila po desnem dravskem rokavu. Ugotovila je, da je mejna črta večkrat prečkala reko, kar je bilo sicer povsem v skladu z mejnimi kartami, toda reka je ponovno ustvarila nov otok, ki na kartah ni bil vrisan, prav tako pa na njem ni bilo nikakršnih mejnih kamnov. V Obrežu je mejna črta potekala po dravski strugi, nato je šla čez otok, potem pa spet zavila po levi dravski strugi in na koncu prišla na kopno. V

37 Kovačič, *Trg Središče*, 571. Marko Kolbezen, »Velike poplave in povodnji na Slovenskem I«, *Ujma* 5 (1991): 146.

38 StLA, Statthalb 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, 82-17632/1855, 3053, 1. 8. 1860; 15155, 10. 8. 1860.

39 StLA, Statthalb 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, 82-17632/1855, Note, 10842, 25. 12. 1861; 5145, 8. 4. 1863.

40 StLA, Statthalb 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, 82-17632/1855, 595, 17. 7. 1862; 2291, 12. 11. 1862; 2986, 15. 12. 1863.

nadaljevanju je bila meja označena kar z nasipi in stebriči, kar je voda ob poplavah zlahka uničila.⁴¹

Mejna črta je med Obrežem, Grabami in Središčem na eni ter Družbincem, Petrijancem in gospostvom Zelendvor na drugi strani tekla delno po pašnikih in njivah, kjer so bile mejne točke označene s koli in nasipi, delno pa po rečnem koritu. Mejne kamne je reka na nekaterih rečnih otokih zlahka prestavljala, prav tako je ob poplavah zalila njive in travnike. Komisija je sklenila, da je treba na vsaki strani meje letno očistiti slabih deset metrov ozemlja, tudi na rečnih odsekih, kjer je ob poplavah grozila erozija brežin.⁴² Kljub obsežnemu delu komisije pa obmejne štajerske občine niso bile povsem zadovoljne. Spremembe rečnega toka so namreč povzročale izgubo posestnih pravic na obeh straneh reke, saj so obstoječe zemljiške karte mejo na nekaterih odsekih postavljale na rečno strugo. Občini Frankovci in Obrež bi tako morali prepustiti hrvaški strani več kot 100 hektarjev, gospostvo Ormož pa dobrih 50 hektarjev gozda, njiv in pašnikov. Zato so pozvali komisijo, da je treba deželno mejo uskladiti s posestnimi pravicami, namesto da mejo določa trenutno stanje reke.⁴³ Dravska struga je bila vsekakor variabilni faktor, zaradi tega pa je bila ogrožena privatna posest obmejnih prebivalcev. Ne glede na spreminjanje rečnega toka je bilo treba v prvi vrsti upoštevati mejne kamne in ostale pomožne oznake, na podlagi katerih se je v nadaljevanju določalo mejo.⁴⁴

Čeprav je bila meja na Dravi sredi 60. let (deloma) urejena, je štajerska stran ugotavljala določene izgube (predvsem obmejnih livad in rečnih otokov). Nekatera hrvaška posestva so ostala še zmeraj na štajerski strani, štajerska pa na hrvaški.⁴⁵

41 StLA, Statthalt 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, 82-17632/1855, Zapisnik/Protocoll, 21. 5. 1865.

42 Ibid.

43 StLA, Statthalt 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, 82-17632/1855, Protest, 19. 5. 1865.

44 StLA, Statthalt 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, 82-17632/1855, Note, 5520, 1. 7. 1865.

45 StLA, Statthalt 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, 82-17632/1855, 13086, 26. 9. 1869.

Toda reka se seveda ni ozirala na politične dogovore, pač pa je nemoteno poplavljalna naprej. V nadaljevanju so bile zato predvidene periodične analize reke (kakor tudi meje), s katerimi so ugotavljali morebitno škodo in določali nujne popravke prestavljenih ali uničenih mejnih kamnov ter ostalih pomožnih oznak. Kljub temu so bili v 70. letih na reki opravljeni zgolj »kozmetični« popravki,⁴⁶ ne glede na to, da je Drava prav tedaj pričela silneje (in pogostejše) poplavljati. Petega in šestega decembra 1872 je močnejše poplavlila, naslednjič pa 29. junija 1875, ko so poplavalili vsi potoki. Četrtega oktobra 1878 je sledila nova velika poplava; Drava je odnesla veliko rodovitne zemlje, pri Središču uničila dva mlina, več v okolici pa poškodovala. Na veliko noč 13. aprila 1879 je območje ponovno prizadela hujša poplava, ko je bila Trnava v središkem mlinu pol metra visoko. Tretjega in četrtega maja istega leta je Trnava še huje narasla, v mlinu je bilo skoraj meter vode. Voda je prvi dan naraščala med 6. in 10. uro zvečer, potem pa spet proti jutru. Drugi dan je voda naraščala celo popoldne, v trgu (Središču) drla po vseh ulicah, dvoriščih in vrtovih, poplavlila hleve in stanovanja, na poljih pa povzročila ogromno škode. Pritok Črnec je naraščal med pol deveto in pol dvanajsto ponoči ter poškodoval železniški most, tako da vlak skoraj tri tedne ni mogel čez. Pri šoli je voda segla vse do praga, pri trgovcu Fridrihu je tekla v prodajalno, okoli župnišča je bilo celo jezero vode. Pritok Črnec je naslednjič poplaval oktobra 1882, ko je voda pri šoli ponovno segala do stopnic, Drava pa se je razlila po poljih in napravila veliko škodo.⁴⁷

Širše območje (najbolj gorvodno od Ormoža, nekoliko manj pa kraje do hrvaške meje) so pred prelomom stoletja poplave prizadele še v letih 1889, 1892 in 1895⁴⁸ ter bile vseka-

46 StLA, Statthalt 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, 82-17632/1855, 5305, 6. 4., 12. 4. 1877.

47 Kovačič, *Trg Središče*, 571-72. Kovačič sicer navaja leto 1883, toda ostala literatura omenja leto 1882. – Prim. Kolar, »Plovba po Dravi«, 105. Andrej Hozjan, »Začetno obdobje slovenskih zgodovinsko-pisnih raziskovanj področja reke Drave v Sloveniji«, *Ekonomika i ekohistorija* 13 (2017): 77.

48 Prim. Kolar, »Plovba po Dravi«, 105. Nataša Kolar, »Ptuj, urejanje in varovanje mesta od 1800 do 1914«, *Ekonomika i ekohistorija* 15 (2019): 74.

kor trn v peti obmejnega prebivalstva, ki se je moralo ubadati še z nedefinirano mejo, saj je ponekod potekala po dravskem koritu, drugje pa po kopnem. Mnogi so zato zmedo izkoriščali v svojo korist. Hrvaški ribiči so tako pogosto lovili tudi na štajerskem rečnem bregu, zaradi nedorečenih ribolovnih pravic pa se je občina Središče v začetku leta 1885 pritožila pri ptujskem okrajnem glavarstvu.⁴⁹ Hrvaški kmetje iz občine Vratno so prav tako izkoristili trenutni položaj in na dravskem otoku pri Pušencih, ki sta si ga delili Štajerska in Hrvaška, zasedli približno deset hektarjev posesti (travnikov in gozda) v lasti štajerskih posestnikov. Ptujski okrajni glavar je v dopisu na namestništvo pojasnjeval, da gre v prvem primeru za ribolovno območje in da veliko štajerskih kmetov živi od te gospodarske dejavnosti, prav tako pa pozival k ponovnemu pregledu meje na celotnem dravskem toku med Ormožem in Središčem.⁵⁰ Do tega je prišlo šele v začetku 90. let, potem ko je ptujsko okrajno glavarstvo ponovno poročalo o uničenih mejnih kamnih ob reki.⁵¹

Dravsko vprašanje v deželnem zboru do 90. let 19. stoletja

Povezava med reko in mejo je bila več kot očitna; poplave so mejo v bistvu brisale in jo ponovno zarisovale, zato je bilo reko treba nujno regulirati, s čimer bi poplave vsaj omejili. Regulacija Drave je bila (skladno z modernizacijo države, ki je tudi v Avstriji povzročila »premike« v dojemanju celinskih vodá) predmet debate že vse od obnove ustavnega življenja v monarhiji naprej, ko so se na »dnevnem redu« deželnih zborov znašle tudi posamezne reke. Potem ko je leta 1862 izšel prvi osnutek

49 StLA, Statthalt 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, 82-17632/1855, 3542, 18. 2. 1885.

50 StLA, Statthalt 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, 82-17632/1855, 3643, 7. 3. 1885; št. 22586, 31. 12. 1885.

51 StLA, Statthalt 78-5063/1885, K 2930, Landesgrenze Steiermark-Croatien, 82-17632/1855, 21757, 17. 9. 1892.

zakona o vodah (Wassergesetz),⁵² so v skladu z državno politiko sredi 60. let sprva potekale polemike glede plovnosti večjih ladij na reki Dravi vse do Maribora gorvodno. Graška trgovsko-obrtna zbornica je v začetku leta 1864 objavila spomenico, v kateri je izpostavila ovire, ki so zadrževale plovbo do največjega spodnještajerskega mesta. Deželni zbor je tozadevno pritisnil na vlado, da se Dravo razglasi za državno reko, s čimer bi stroški prešli na državo, saj da je bila reka pomembna za Štajersko in tudi širše. Ker je bila vožnja po njej mogoča do hrvaškega Legrada, je deželni zbor pozival, da se z regulacijami reko poglobi in omogoči večjo plovbo vse do Maribora.⁵³ Vlada je projekt zavrnila z obrazložitvijo, da je predrag, a »obljubila«, da se ga bo lotila v prihodnje.⁵⁴

Ker je Drava v naslednjih letih vse več preglavic povzročala s poplavami v svoji neposredni okolici, je bilo prioriteto sanirati le-to. Konec 60. let je deželni zbor obravnaval vlogo mariborskega poslanca Konrada Seidla glede škode, ki jo je Drava naredila v Spodnjem Dupleku (Dolenji Duplek, Unter-Täubling) pri Mariboru. Dravske poplave v tem delu seveda niso bile novost; že vse od leta 1845 so potekala pogajanja glede nujnih regulacij,⁵⁵ toda vlada je zavlačevala s pričetkom del z izgovorom, da lokalna plovba še zmeraj ni ogrožena. Medtem je avgustovska poplava leta 1869 resno prizadela občino; reka je poplavlila novega pol hektarja površin in resno ogrozila tudi bližnje vinograde v smeri proti Vurberku (oziroma Sv. Martinu – danes Dvorjane). Seidl

52 Daniela Almer, »Die entwicklungsgeschichtliche Darstellung des Wasserwirtschaftsrechtes im europäischen Kontext« (doktorska disertacija, Graz: Karl-Franzens-Universität, 2015), 69–71.

53 »Zur Drauregulierung«, *Tagespost*, 15. 7. 1864, 1–2. Beilagen zu den stenographischen Protokollen über die Sitzungen des Steiermärkischen Landtages, I. Landtagsperiode. IV. Session, 1865/66, L. T. Z. 39, 1865. Prim. Stenographisches Protokoll über die 12. Sitzung des steiermärkischen Landtages, I. Landtags-Periode, V. Session, 19. 12. 1866, 219; 13. Sitzung, 20. 12. 1866, 229.

54 Carl Stremayr, *Die Landesvertretung von Steiermark, I. Theil, 1861–1866* (Graz: Leykam's Erben, 1867), 122–24.

55 Prim. Pokrajinski arhiv Maribor, SI PAM 58, Okrajno glavarstvo Maribor, t. e. 7, 009/00001, Projekt regulacije reke Drave na področju med Vurberkom, Sp. Duplekom na levi in Loko ter Rošnjo na desni strani; projektanta: okrožni inženir Twrdy, okrožni inženir Zistler.

je resignirano ugotavljal, da vlada ne bo storila veliko, ker Drava še zmeraj ni bila državna reka, projekt pa da bo morala prevzeti dežela, saj da je nevarnost veliko večja, kot se zdi. Vlada je kljub vsemu prevzela del stroškov, ostalo so pokrili deželni odbor in zainteresirane občine, dela pa naj bi bila končana do leta 1872.⁵⁶

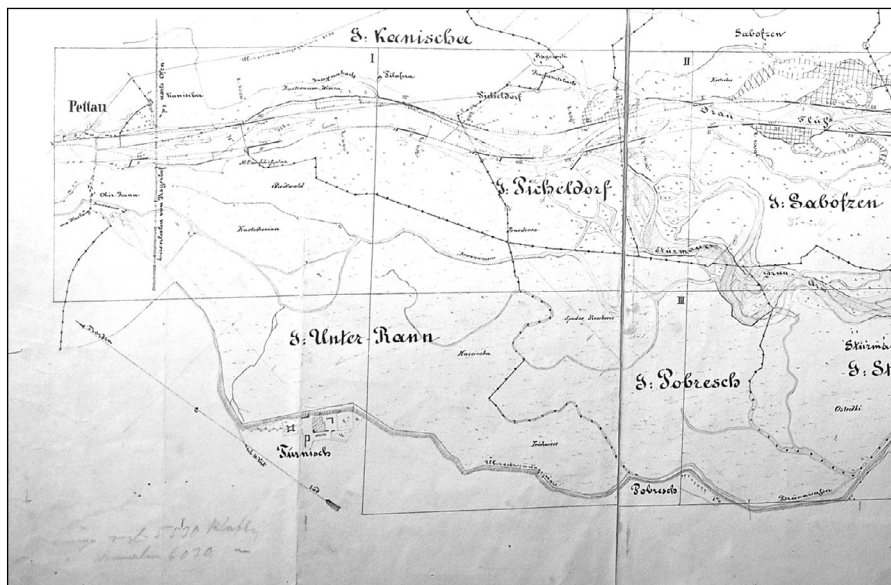
Sankcioniranje državnega zakona o vodah (Reichswassergesetz, 1869⁵⁷ – Štajerska je deželni zakon o vodah potrdila leta 1872⁵⁸) je tudi na Spodnjem Štajerskem omogočilo prehod od načrtovanja k dejanskim tehničnim posegom v naravno strugo reke. Tako so konec maja 1871 v Spodnjem Dupleku le pričeli z deli na prekopu, ki bi skrajšal meander, s čimer so želeli zajeziti številne poplave na zahodnem robu Slovenskih goric. Z deli so nadaljevali tudi naslednje leto, v nadaljevanju pa utrjevali še desni rečni breg. Leta 1875 so z regulacijami pričeli še v občini Loka (Laak) dolvodno od Dupleka.⁵⁹ Konec marca 1876 je v deželnem zboru na to temo potekala obširna razprava, saj se dupleški prekop ni »izkazal« kot najbolj ustrezen. Drava je v tem delu ob poplavah za seboj še zmeraj puščala veliko razdejanje. Mariborski poslanec Fran Radej je ugotavljal, da je reka s prekopom ubrala povsem novo smer in da je še zmeraj predstavljala nevarnost za oba rečna bregova, ki ju je bilo treba utrditi, na obeh koncih prekopa pa reko tudi nekoliko zajeziti z nasipi. Na spodnjem levem bregu je bil predviden 240-metrski nasip, ki pa je bil, tako Radej, težje izvedljiv, saj se je reka od načrta do predvidene izvedbe poglobila za en do dva metra. Predvideni nasip so zato skrajšali na dobrih 100 metrov. To pa po njegovem ni bilo ustrezno za ustavitev poplav, kar je nedavno pokazala visoka voda in ogrozila več 100 hektarjev travnikov in njiv proti Sv. Martinu. Ravno nasprotno. Načrtovani 100-metrski nasip bo, tako poslanec, uničila že malo večja poplava, saj bo prešibek,

56 Stenographisches Protokoll über die 8. Sitzung des steiermärkischen Landtages, II. Landtags-Periode, III. Session, 27. 9. 1869, 93–95. Johann Pairhuber, *Die Landesvertretung von Steiermark, II. Theil, 1867–1871* (Graz: Leykam-Josefsthal, 1872), 104–05.

57 Pairhuber, *Die Landesvertretung von Steiermark, II. Theil, 1867–1871*, 95–98.

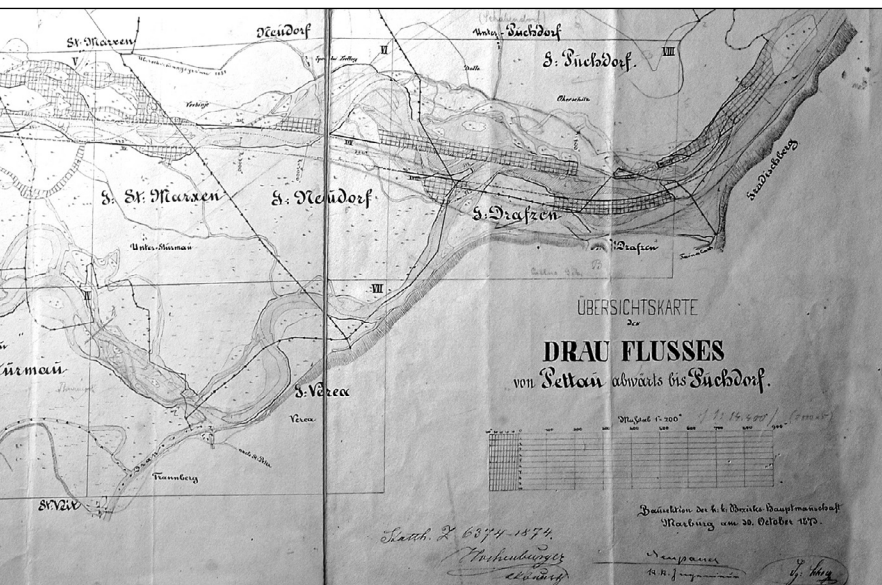
58 Almer, »Die entwicklungsgeschichtliche Darstellung«, 77–79, 85–86.

59 Johann Pairhuber, *Die Landesvertretung von Steiermark, III. Theil, 1872–1877* (Graz: Leykam-Josefsthal, 1878), 209–10.

da bi služil svojemu namenu. Za njim je graški poslanec Jakob Syz menil, da je dupleški prekop stal že preveč denarja, da se zadevo z majhnimi popravki krpa že več let, da pa bi vendarle morali zastaviti zadevo širše in se problematike Drave lotiti celostno, torej zasnovati kompleksen projekt, s katerim bi Dravo v tem delu regulirali v celoti. Dalje je Ferdinand Dominkuš, ki si je situacijo ogledal na terenu, povedal, da bo skrajšan nasip sicer preprečeval razlitje vode na dupleških parcelah, ne bo pa mogel obvarovati tistih pri Sv. Martinu. Nekateri poslanci so se strinjali s Syzovim govorom, češ da je treba zadevo obravnavati celostno, še sploh potem, ko je navajal, da je od državnih 70.000 gld., namenjenih za Štajersko, pol denarja odpadlo na reke Muro, Savo in Anizo, ostala polovica pa na vse ostale deželne reke. Tudi član finančnega odbora (in poslanec veleposesti) Mathias Lohninger je potrdil, da je ideja dobra, a navedel, da denarja za tako velik projekt enostavno ni na razpolago.⁶⁰

60 Stenographisches Protokoll über die 10. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IV. Landtags-Periode, VI. Session, 27. 3. 1876, 118–26.

Načrt obstoječega (in predvidenega novega) toka dolvodno od Ptuja (1873)

SI AS 1104, Štajersko namestništvo, 1872–1905, Regulacija Drave, t. e. 12, Ptuj–Bukovska vas, 712

Dokončanje regulacijskih posegov na desnem bregu Drave pri Loki je dobilo zeleno luč, preostale odprte projekte pa je deželni zbor poveril deželnemu odboru z navodilom, naj prevzame pobudo za njihovo realizacijo. Do začetka 80. let je bilo tako pri Dupleku kot pri Loki le narejenih nekaj vzdrževalnih del, zaradi poplave leta 1879 v Sv. Janžu (danes Starše) pa so v letih 1880 in 1881 tam zgradili še nasip.⁶¹ Medtem se je porajal nov problem med Ptujem in Bukovci, kjer je reka prav tako poplavljala in ogrožala okoliške posestnike. Dobrih 200.000 gld. »težek« projekt (v trajanju 6 do 10 let) je bil sicer zasnovan že leta 1873,⁶² toda na poslanskih mizah v Gradcu se je znašel šele

61 *Die Landesvertretung von Steiermark, IV. Theil, 1878–1884* (hrsg. vom Landes-Ausschusse des Herzogthums Steiermark) (Graz: Leykam, 1885), 197–99.

62 Pairhuber, *Die Landesvertretung von Steiermark, III. Theil, 1872–1877*, 210–12.

štiri leta kasneje. A posebni odbor regulacije ni potrdil, pač pa jo je prestavil v naslednje leto (oziroma v nedefinirano bodočnost). Seveda se spodnještajerski poslanci s takšno rešitvijo nikakor niso strinjali. Fran Radej je menil, da se Spodnji Štajerski (na dobrih 10 kilometrov reke in cca. 500 hektarjev prizadetih površin) s tem dela velika škoda, deželni zbor pa pozval, da naj regulacijski zakon vendarle sprejme. Tudi graški poslanec Alois Fidelis Remschmidt (trgovsko-obrtna kurija), poslanec veleposesti Rudolf Hackelberg in ptujski poslanec Josef Kaiserfeld so se strinjali, da si Drava »zasluži« podobno obravnavo kot npr. Mura, ki je bila južno od Gradca deležna že več regulacij.⁶³ Ne glede na njihovo mnenje je deželni zbor šele čez leto in pol (na predlog poljedelskega odbora) v obravnavo dobil zakonski regulacijski osnutek med Ptujem in Bukovci, saj je bilo treba na Ptujskem polju ponovno pridobiti dobrih 500 hektarjev površin, ki jih je vsakokratna poplava devastirala.⁶⁴ Toda zakon je bil zaradi neugodne finančne situacije ponovno zavržen (čutile so se še posledice gospodarske krize iz leta 1873, poleg tega je Avstrija leta 1878 okupirala še Bosno in Hercegovino). Spet je minilo leto in pol, ko se je sredi leta 1880 deželni zbor že tretjič pečal z isto zadevo, poljedelski odbor, ki je sicer osnutek ponovno dal v obravnavo, pa je vse bolj menil, da bi bila celovitejša, in ne zgolj parcialna regulacija reke precej boljša rešitev. Ker lokalna plovba načeloma ni bila ogrožena, se je odbor »ogreval« za celostni pristop, večina spodnještajerskih poslancev pa je bolj »navijala« za delno regulacijo. Radej je menil, da bi bila celotna regulacija reke sicer odlična rešitev, toda tako široko zastavljene projekta finance tedaj žal niso dopuščale. Delna regulacija kot v primeru Aniže in Mure, ki sta ne glede na dejstvo, da je bila Drava največja štajerska reka, očitno imeli »prednost«, je bila zato najboljša varianta. (Poleg tega je navajal, da je bila sicer

63 Stenographisches Protokoll über die 9. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IV. Landtags-Periode, VII. Session, 19. 4. 1877, 140–45; 10. Sitzung, 20. 4. 1877, 153–56.

64 Stenographisches Protokoll über die 15. Sitzung des steiermärkischen Landtages, V. Landtags-Periode, I. Session, 18. 10. 1878, 284–85.

dolvodno od Ptuja nujna vsakršna regulacija, saj je plovba za več kot 3000 splavov, ki so letno zapuščali Ptuj, zaradi hudih poplav počasi postajala vse težja.) Gundaker Wurmbrand, lastnik borlskega gradu in več posestev v tem delu Drave, je prav tako podprl regulacijo z obrazložitvijo, da se reka med Mariborom in Ptujem na levi strani zajeda v hrib, prav tako naprej od Bukovcev, medtem ko je ravno v delu med Ptujem in Bukovci odprta na obe strani in najmanj regulirana. Regulacijo sta podprla še slovenska poslanca Ivan Kukovec (Ljutomer) in Mihael Hermann (Ptuj), medtem ko je Franz Sprung (trgovsko-obrtna kurija) menil, da Drava (razen za splave) tako ali tako nikoli ne bo plovna reka in da nima smisla izgubljati časa in denarja. Dalje sta tudi poslanca veleposesti Mathias Lohninger in Julius Moscon regulacijo podprla, saj sta menila, da je šlo za vitalne interese dežele. V sklepni besedi je poročevalec poljedelskega odbora Johann Gleispach navajal, da je med Ptujem in Bukovci zgolj ura hoda in da se za tako majhen del skoraj ne splača začeti z deli. Med vrsticami je bilo razbrati, da je poljedelski odbor že nekako sklenil, da so parcialne regulacije »potrata« denarja in da je treba k zadevi pristopiti veliko bolj celostno.⁶⁵ Leta 1881 je vlada preračunala stroške regulacije od Maribora do ogrske meje, a je bil več kot dvomilijonski znesek (2,5 milijona gld.) tedaj pač prevelik zalogaj.⁶⁶

Poskusi obsežnejše, a še zmeraj parcialne sanacije rečnih bregov so se vrstili tudi v drugi polovici 80. let. Po nekajletnem zastoju so slovenski poslanci septembra 1888 v deželnem zboru ponovno pozvali k regulaciji, saj se je situacija v teh par letih nad in pod Ptujem močno poslabšala. Nanosi gramoza, številni novi rokavi, uničene posesti, vse to je okoliškim prebivalcem povzročalo vedno večje skrbi. Poslanec Fran Jurtela je zato menil, da je treba nekaj narediti; regulacijo so zahtevali tudi domačini, ki

65 Stenographisches Protokoll über die 5. Sitzung des steiermärkischen Landtages, V. Landtags-Periode, II. Session, 17. 6. 1880, 44–52.

66 *Die Landesvertretung von Steiermark, IV. Theil, 1878–1884*, 199–201.

so bili od reke odvisni.⁶⁷ Poljedelski odbor se je tokrat strinjal in na prizadetih območjih potrdil delno regulacijo.⁶⁸ Toda v letu dni se ni zgodilo prav veliko (kljub temu da so bila opravljena nekatera vzdrževalna dela). Jurtela je tako sredi novembra 1889 ponovno spraševal, zakaj se ni storilo še nič, in opozoril na nedavno uničujočo oktobrsko poplavo, ki je pod Ptujem odnesla obsežna posestva in na številnih mestih spremenila rečni tok. Kljub temu da je notranje ministrstvo naročilo elaborat celotne regulacije Drave, je menil, da le-te še nekaj časa ne bo, vmes pa da se naj vendarle poskrbi za prizadeta območja.⁶⁹ Naslednji dan je ptujski poslanec Josef Steyer v obširni razpravi o vodo-gradnjah podprl Jurtelove navedbe oziroma menil, da je situacija še slabša. Poplava sredi oktobra je namreč precej prizadela desno rečno nabrežje pri Ptuju, tako da je bilo pričakovati, da bodo ob naslednji ujmi poškodovane okrajna cesta kakor tudi precej hiš na Bregu.⁷⁰ Poljedelski odbor je tozadevno sklenil popraviti nabrežje na najbolj prizadetih delih.⁷¹ Toda varovanje posameznih delov se je izkazalo za jalovo početje.

Regulacije pred prvo svetovno vojno v deželnem zboru in na terenu

Uravnavanje spodnještajerskih (plovnih in s tem državnih) rek (predvsem reke Drave) je bilo v prometnem smislu (finančno) v rokah štajerskega namestništva; stroške ostalih posegov (regulacije, protipoplavna zaščita) sta si običajno delili država in dežela v enakih deležih (nekaj so prispevale še ostale

67 Stenographisches Protokoll über die 17. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VI. Landtags-Periode, V. Session, 21. 9. 1888, 140–42.

68 Stenographisches Protokoll über die 24. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VI. Landtags-Periode, V. Session, 29. 9. 1888, 275–76.

69 Stenographisches Protokoll über die 20. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VI. Landtags-Periode, VII. Session, 14. 11. 1889, 193–94.

70 Stenographisches Protokoll über die 21. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VI. Landtags-Periode, VII. Session, 15. 11. 1889, 227.

71 Stenographisches Protokoll über die 25. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VI. Landtags-Periode, VII. Session, 19. 11. 1889, 323.

zainteresirane stranke).⁷² Toda deželni odbor je (deželni) denar (pogosto) »raje« namenjal za razvitejše (in bolj nemške) štajerske predele,⁷³ zato ni nič čudnega, da so slovenski spodnještajerski poslanci v Gradcu proti koncu 19. stoletja (v času poostrenih nacionalnih razmer)⁷⁴ postajali vse bolj nestrpni in nezadovoljni z deželnozborsko politiko. Že sredi 80. let so med proračunsko debato zapustili deželni zbor, češ da raje gredo, kot da so tam zaman. Na prelomu stoletja so večkrat odgovorili z deželnozborsko abstinenco, poleg tega so z geslom »proč od Gradca« radikalizirali svoj politični nastop. A v Gradec so se vedno znova vračali. Toda zaradi nevzdržnih razmer v štajerski prestolnici (podpora raznim nemškim nacionalnim društvom iz deželnega proračuna in zavračanje številnih slovenskih predlogov) so v nadaljevanju največkrat posegli po obstrukciji (najdaljša – med februarjem 1910 in jesenjo 1913 – je z izjemo kratkih presledkov popolnoma ohromila delovanje deželnega zbora).⁷⁵

Avstrija je sicer začela z manjšimi (izrazito lokalnimi) popravki Drave dolvodno od Maribora že v začetku 70. let,⁷⁶ v načrtu pa je bil tudi projekt dolvodno od Ptuja, s katerim bi

72 Prim. Stenographisches Protokoll über die 19. Sitzung des steiermärkischen Landtages, I. Landtags-Periode, IV. Session, 25. 1. 1866, 384–85. Gl. tudi npr. SI AS 1104, Štajersko namestništvo, 1872–1905, Regulacija Drave, t. e. 1, Drauffluss-Regulierung I., 32508–898, Protokoll, Preliminare pro 1898.

73 Npr. »Deželni zbor in uravnava naših rek in potokov«, *Domovina*, 3. 11. 1903, 1.

74 Gl. več Janez Cvirn, *Trdnjavski trikotnik: politična orientacija Nemcev na Spodnjem Štajerskem (1861–1914)* (Maribor: Obzorja, 1997). Bojan Cvelfar, »Z narodnim domom se je celjskemu nemštvu razbila jedna čeljust ...! Nacionalni izgredi v Celju na prelomu stoletja«, v: *Celjski zbornik 1997* (Celje: Mestna občina, 1997), 7–44. Andrej Studen, »Bojimo se, da bo tekla kri!« Ekscesi ob obisku čeških visokošolcev v Celju leta 1899«, *Zgodovina za vse* 2, št. 2 (1995): 1–8. Filip Čuček, *Svoji k svojim: na poti k dokončni nacionalni razmejitvi na Spodnjem Štajerskem v 19. stoletju* (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2016).

75 Po deželnozborskih volitvah v splošni kuriji (20. septembra 1904) je imela slovenska stran v Gradcu deset poslancev, s čimer so lahko samostojno vlagali dopolnilne predloge k zakonom. S tem so dobili novo »orožje«, možnost obstrukcije, ki so jo (zaradi neupoštevanja njihovih zahtev) s koristjo uporabljali in z (večinoma nepotrebnimi) vloži motili seje. – Filip Čuček, »Ivan Dečko in njegov zadnji deželnozborski mandat«, *Prispevki za novejšo zgodovino* 62, št. 3 (2022): 36. Prim. Edith Marko-Stöckl, »Der steiermärkische Landtag«, v: Helmut Rumpel in Peter Urbanitsch, ur., *Die Habsburgermonarchie, Band VII/2* (Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2000), 1706–13. Čuček, *Svoji k svojim*, 94–97.

76 Pairhuber, *Die Landesvertretung von Steiermark, III. Theil, 1872–1877*, 209–10.

preprečili poplave in zmanjšali cca. 2000 hektarjev inundacijskega območja,⁷⁷ kjer so še pomnili, kako je pred pol stoletja⁷⁸ odneslo cele vasi in stanovanjska poslopja, zalilo površine in uničilo pridelek.⁷⁹ Toda vse je potekalo (pre)počasi, dokler niso »leta 1882. in jeseni leta 1883. nastale velike poplave« in je

avstrijsko notranje ministrstvo izdalo novo naredbo, da se sestavi načrt za regulacijo od Hajdoš do Borla. Medtem pa je reka delala dalje tako škodo, da se vlada ni smela več brigati samo za posamezne kulture, ampak da obvaruje posamezna naselja, vasi, ceste in mostove v Ptuj, Borlu in Ormožu. Komisija, ki je prišla, je takrat izdelala izhodne točke za regulacijo. Istočasno je komisija naredila, da se sestavi položaj celokupne struge od Maribora do Središča.⁸⁰

Celoten projekt je bil sicer ocenjen na milijon in pol gld., toda deželni odbor velikopotezne regulacije ni odobril, pač pa so v začetku 90. let na trasi Maribor–Središče ob Dravi začeli z manjšo regulacijo (ki bi jo lahko v bistvu označili kot večja vzdrževalna dela), tj. z izgradnjo nasipov in drugih varovalnih objektov. Posebna komisija je sicer ocenila, da so potrebna temeljita dela na levem bregu pod Sv. Petrom (danes Malečnik), na desnem bregu pri Loki, na desni strani pri Slovenski vasi in Hajdošah, na levem bregu pri Zabovcih, Markovcih, Novi vasi in Stojncih pod Ptujem, nato pa še dokončanje že začelih del v Frankovcih (med Ormožem in Središčem), kjer je reka že pred leti odnesla več posestev.⁸¹ Potem ko je vlada za utrditev brežin za obdobje štirih let (1891–1894) odobrila letni proračun v višini 15.000 gld., isto vsoto pa je potrdil še deželni odbor, je slovenski poslanec Fran Radej (kot poročevalec) ugotavljal, da je res bil že skrajni čas za prva konkretnjša dela na reki, ki je (za razliko od Savinje)

77 Gl. op. 62.

78 Petrič in Cik, »Contributions to the Knowledge of the River Drava Flood«, 15–33.

79 SI AS 1104, t. e. 12, Ptuj–Bukovska vas, 712.

80 »Regulacijska dela na Dravi pri Ptuj od početka do danes«, *Slovenski gospodar*, 1. 5. 1940, 11.

81 *Die Landesvertretung von Steiermark, V. Theil, 1885–1890* (hrsg. vom Landes-Ausschusse des Herzogthums Steiermark) (Graz: Leykam, 1891), 294–300.

večja denarna sredstva prejela prvič. Drava je od Maribora dolvodno že leta (oziroma desetletja) uničevala pridelek ob svoji strugi (in širše) ter ogrožala ne zgolj posamezne posestnike in bolj izpostavljene kmetije, pač pa cele vasi, še posebej na območju nižje od Ptuja in od Ormoža naprej. Tudi ptujski poslanec Gustav Kokoschinegg je bil podobnega mnenja in izpostavil, da bo reka s sistematično obravnavo gotovo nehala z nezaslišanimi pustošenji svoje neposredne okolice. Kokoschinegg se je kot član komisije po zadnji poplavi tudi sam udeležil ogleda reke med Mariborom in štajersko-hrvaško mejo ter poročal, da si ni predstavljal takšne škode in razdejanja, ki jo rečna poplava pusti za seboj. Posebej je izpostavil kritične točke, ki jih je navajal že Radej, obenem pa menil, da bi morali zaščititi vse rečne dele, kjer se nahajajo večji (in pomembnejši) objekti, to pa so po njegovem bili vsekakor bližnja okolica Ptuja in praktično vsi kraji dolvodno do meje (ter tudi čez). Posebej je izpostavil območje med Ormožem in Središčem. Tukaj je bila Drava splet številnih večjih in manjših rokavov, meandrov in sploh poplavna, glavni razlog pa je tičal na drugi, desni, strani reke. Hrvaška stran je namreč v tem delu svoje (desne) rečne bregove že toliko zaščitila, da je voda ob večjih pretokih »trčila« ob hrvaške nasipe in ostale varovalne gradnje ter se (s pospeškom) razlila na levo (štajersko) stran in dotične predele še močnejše prizadela. Na podlagi tega je pozival, naj vlada in dežela v bodoče iz fonda vodogradenj periodično namenjata letno vsoto za varovanje brežin, in ne zgolj v obliki enkratnih (oziroma krajših) projektov.⁸²

Toda poleti 1891 (23. avgusta), tik pred načrtovanimi deli, je Drava obilneje poplavlila. Posebej na udaru je bil desni rečni breg na Ptuj, kjer je nivo vode znašal 3,2 metra nad normalo.⁸³ Po tej poplavi in škodi, ki jo je narasla reka povzročila, si je posebna komisija (pod vodstvom namestniškega svetnika Viktorja Heina) konec septembra ogledala reko med Mariborom

82 Stenographisches Protokoll über die 18. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VII. Landtags-Periode, I. Session, 18. 11. 1890, 175–77.

83 »Vom letzten Unwetter«, *Pettauer Zeitung*, 1. 9. 1891, 4.

in Frankovci, da bi začeli z delno regulacijo, saj projekt ni mogel zadostiti potrebam celovite regulacije reke. Prvi dan so preverili objekte pri Trčovi, Dogošah, Loki, Slovenji vasi, Hajdoshah, na območju Drave nad ptujskim mostom in na Bregu pri Ptuju (Tepsau, Lendorf, Laak, Windischdorf, Siebendorf, die Drau oberhalb der Pettauer Stadtbrücke und Rann), drugi dan še območje dolvodno od Ptuja.⁸⁴ Štiriletni projekt je na zgoraj omenjeni trasi torej predvideval predvsem obsežnejša varovalna dela (utrjevanje nabrežij in razne vodogradnje za preprečevanje poplav). Dela so začeli februarja 1892 v Trčovi in najprej sanirali škodo zadnje poplave.⁸⁵ Nad ptujskim mostom so začeli urejati desno nabrežje v dolžini cca. 300 metrov. Toda že konec aprila so morali zaradi visoke vode dela (v Trčovi) prekiniti, nad Ptujem pa avgusta, ko je grozila visoka voda.⁸⁶ Dela se je dalo opraviti pod Ptujem, kjer so v Markovcih med aprilom in avgustom zavarovali desni rečni breg.⁸⁷ Konec avgusta in v začetku septembra so nato dela v Trčovi nadaljevali in skušali zavarovati levi breg cca. 500 metrov dolgega rečnega odseka.⁸⁸ Tudi v Dogošah so do začetka septembra najprej sanirali škodo iz leta 1891,⁸⁹ nakar je dela ponovno prekinila močnejša poplava; septembra in oktobra 1892 je voda na Ptuj segala 3,7 metra visoko.⁹⁰ Dravske »regulacije« so se izkazale za precej velik zalogaj, pri čemer so večino del izvedli šele po tej poplavi (oktobra so z deli nadaljevali nad Ptujem)⁹¹ in do poletja 1893 sanirali levo nabrežje (v Trčovi),⁹² prav tako so izvedli nekaj dodatnih del za

84 »Zur Drauregulierung im Jahre 1891/2«, *Pettauer Zeitung*, 21. 9. 1891, 3.

85 Prim. Kolar, »Plovba po Dravi«, 105.

86 SI AS 1104, t. e. 10, Drau-Bauten II., Bau-Journal pro 1893, Objekt ob der Pettauer Brücke.

87 SI AS 1104, t. e. 10, Drau-Bauten II., Bau-Journal pro 1893, Objekt St. Marxen.

88 SI AS 1104, t. e. 10, Drau-Bauten II., Bau-Journal pro 1893, Objekt Tepsau.

89 SI AS 1104, t. e. 10, Drau-Bauten II., Bau-Journal pro 1893, Objekt Lehdorf.

90 Kolar, »Plovba po Dravi«, 105.

91 SI AS 1104, t. e. 10, Drau-Bauten II., Bau-Journal pro 1893, Objekt ob der Pettauer Brücke.

92 SI AS 1104, t. e. 10, Drau-Bauten II., Bau-Journal pro 1893, Objekt Tepsau.

zavarovanje brežin (Dogoše, Zlatoličje)⁹³ in rekonstrukcijo prekopa (Duplek) še na desnem rečnem bregu.⁹⁴ Nekaj del je bilo opravljenih tudi pod Ptujem. V Markovcih so v prvi polovici leta zaščitili desni rečni breg⁹⁵ in v Zabovcih levega.⁹⁶ Dela so potekala tudi v Stojncih⁹⁷ in v Borlu pri Zavrču.⁹⁸

Komisija (vodja namestniški svetnik Eugen Netoliczka, član tudi mariborski poslanec (in član deželnega odbora) Josef Schmiderer) si je junija 1893 ponovno ogledala reko in varovalne naprave (nasipe, pregrade ipd.). Potrdili so nadaljevanje del in hkrati ocenili, da sta posebej problematična dela reke Breg pri Ptuju in območje pod Ptujem.⁹⁹ Konec leta 1893 in v prvi polovici leta 1894 so tako rekonstruirali (izboljševali) nabrežja pri Trčovi, Dogošah, Loki, Rošnji, Skorbi in nad ptujskim mostom, Brstjem pod Ptujem, Zabovcih, Markovcih in Stojncih.¹⁰⁰

Po dokončanih delih v dolžini dobrih šest kilometrov in pol so bila v letih 1895–1898 v tem delu predvidena nadaljnja vzdrževalna dela (cca. 35.000 gld. Letno). Poleg tega je bil leta 1894 izdelan tudi projekt za občino Pušenci dolvodno od Ormoža (cca. 50.000 gld.), kjer je bila reka še povsem divja, toda deželni odbor je začetek del prestavil na konec stoletja.¹⁰¹ Januarja 1895 je deželni zbor sicer potrdil nov štiriletni projekt. Medtem je večdnevno deževje konec oktobra in v začetku novembra 1895 povzročilo, da je Drava skupaj s pritoki ponovno prestopila bregove in prizadela okolico.¹⁰² Čeprav poplave niso bile katastrofalne (škode iz naslova poplav naj bi bilo na

93 SI AS 1104, t. e. 10, Drau-Bauten II., Bau-Journal pro 1893, Objekt Lehnndorf; Objekt Altendorf-Golldorf.

94 SI AS 1104, t. e. 10, Drau-Bauten II., Bau-Journal pro 1893, Objekt Täubling.

95 SI AS 1104, t. e. 10, Drau-Bauten II., Bau-Journal pro 1893, Objekt St. Marxen.

96 SI AS 1104, t. e. 10, Drau-Bauten II., Bau-Journal pro 1893, Objekt Sabofzen.

97 SI AS 1104, t. e. 10, Drau-Bauten II., Bau-Journal pro 1893, Objekt Steindorf.

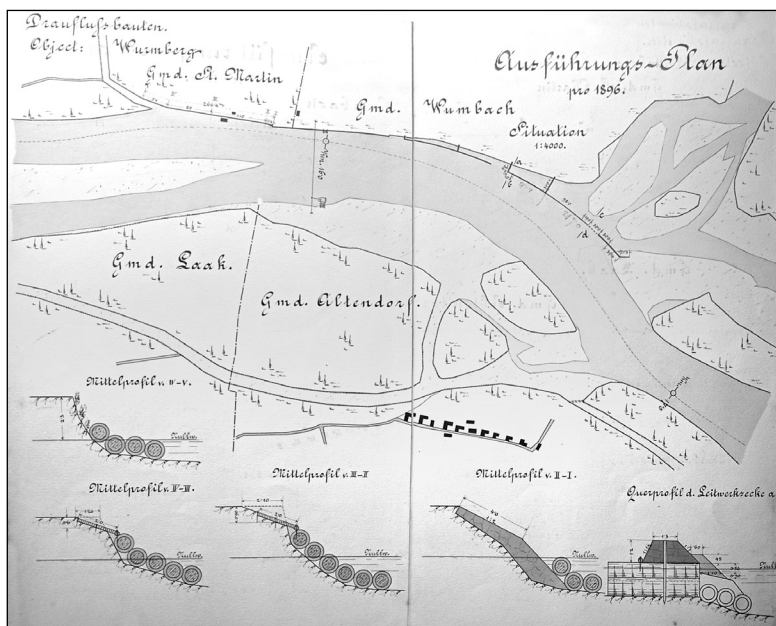
98 SI AS 1104, t. e. 10, Drau-Bauten II., Bau-Journal pro 1893, Objekt Ankenstein-Sauritsch.

99 »Drauregulierung«, *Pettauer Zeitung*, 1. 7. 1893, 2–3.

100 SI AS 1104, t. e. 9, Drau-Bauten I., Collaudirungs Protokoll, Pettau, 10. Juli 1894.

101 *Die Landesvertretung von Steiermark, Sechster Theil – Erste Abtheilung, 1891–1896* (hrsg. vom Landes-Ausschusse des Herzogthums Steiermark) (Graz: Verlag des Landes-Ausschusses des Herzogthums Steiermark, 1898), 157–60.

102 Kolar, »Plovba po Dravi«, 105. »Hochwasser«, *Pettauer Zeitung*, 3. 11. 1895, 3.

Primer gradnje na Vurberku (1897)

SI AS 1104, Štajersko namestništvo, 1872-1905, Regulacija Drave, t. e. 9, Draufloßbauten I., Bau-Journal pro 1896, Objekt Wurmberg, 10. 5. 1897

ptujskem območju za celotno leto 1895 »le« 12.160 gld.),¹⁰³ so morali najprej sanirati nastalo škodo. Toda konec avgusta 1896 je voda ponovno grozila; vodostaj Drave je na Ptuj segal 2,5 metra nad normalo.¹⁰⁴ Hujša poplava je območje prizadela tudi oktobra 1896 (sredi dneva je dež dvignil nivo Drave 2,5 metra nad normalo, popoldan je bil že 2,7 metra, nakar so zvečer v Dravogradu namerili 4,5 metra). Seveda so v Mariboru in na Ptuj s strahom čakali na pritok večjih vodnih gmot skupaj z vso navlako. Ponoči je voda na Ptuj segla skoraj do treh metrov in naslednji dan že čez to mejo. Drava je prestopila bregove v

103 »Elementarschäden im Jahre 1895«, *Pettauer Zeitung*, 29. 12. 1895, 4.

104 »Hochwasser«, *Pettauer Zeitung*, 30. 8. 1896, 2.

mestu in okolici, na deželi je poplavlila na dolgo in široko ter povzročila precejšnje razdejanje.¹⁰⁵

Glede na številne jesenske poplave so leta 1896 izvedli le nekaj varovalnih gradenj, saj je voda onemogočala bolj sistematičen pristop. V Trčovi so opravili rekonstrukcijska dela in zavarovali več brežin, v Dogošah so naredili jez, ki bi preprečeval poplave, potem nekaj vzdrževalnih del v Loki in v Rošnji, prav tako rekonstrukcijo po zadnji jesenski poplavi (Rošnja, Vurberk, Slovenja vas, predel nad ptujskim mostom, Brstje, Zabovci, Markovci, Borl-Zavrč v vrednosti cca. 30.000 gld.).¹⁰⁶ Naslednjo jesen (sredi oktobra 1897) si je komisija ogledala reko in ugotavljala, da veliko ni bilo narejenega, da je treba marsikaj popraviti, medtem ko na številnih mestih z deli sploh še niso začeli.¹⁰⁷ Novembra so tako izboljšali nekaj brežin v Brstju in Pušencih,¹⁰⁸ prav tako so rekonstruirali poškodovane dele v Dogošah, Loki, Staršah, Zlatoličju, Slovenji vasi, Zabovcih, Pušencih, Stojncih in Gajevcih v višini cca. 20.000 gld.¹⁰⁹ V začetku leta 1898 so porabili naslednjih 30.000 gld. V Staršah so očistili strugo, ostalo so namenili za vzdrževalna dela v Trčovi, Loki, Rošnji, Staršah, Zlatoličju, Slovenji vasi, Skorbi, Zabovcih, Stojncih, Forminu in Borlu.¹¹⁰

Stroški predvidenega projekta Maribor-Središče so medtem narasli za dober milijon gld. in tako znašali že dobra dva milijona in pol gld. Poročevalec poljedelskega odbora Fran Jurtela je februarja 1898 navajal, da je deželni odbor projekt zaenkrat zavrnil, da pa bo dokončal začeta vzdrževalna dela. V imenu odbora je menil, da bi bilo treba z vzdrževalnimi deli nadaljevati tudi v bodoče, povečati letna sredstva na 50.000 gld. (100.000 kron), z deli pa začeti tudi v občinah Zabovci pri Ptujju in še posebej Frankovci pri Ormožu, kjer so bila ogrožena številna

105 »Hochwasser«, *Pettauer Zeitung*, 18. 10. 1896, 3-4.

106 SI AS 1104, t. e. 9, Drau-Bauten I., Protokoll I., 28. 11. 1897.

107 SI AS 1104, t. e. 9, Drau-Bauten I., Protokoll, 32508-1898.

108 SI AS 1104, t. e. 9, Drau-Bauten I., Protokoll II., 28. 11. 1897.

109 SI AS 1104, t. e. 9, Drau-Bauten I., Protokoll III., 28. 11. 1897.

110 SI AS 1104, t. e. 1, Draufloss-Regulierung I., Protokoll, 37112-1898.

posestva. Deželni zbor je vse točke načelno potrdil.¹¹¹ Na drugi strani je poslanec (trgovsko-obrtna kurija) in ptujski župan Josef Ornig ugotavljal, da je bila v slabem desetletju (1891–1899) za dravske regulacije porabljen približno tretjina milijona gld. (oziroma dve tretjini milijona kron), do leta 1890 pa zgolj dobrih 20.000 gld. Tudi on se je zavzel za nadaljevanje vzdrževalnih del, še posebej pa za obljubljeno regulacijo Drave pri Frankovcih.¹¹²

Junija 1898, prav tedaj, ko je Drava znova poplavlila in (v Mariboru) dosegla višino 3,5 metra nad normalo,¹¹³ je bil potrjen nov štiriletni projekt (in letni proračun zvišan na 50.000 gld. (100.000 kron)).¹¹⁴ Za naslednje štiriletno obdobje so dravske vodogradnje zastavili povsem na novo. Kot glavno sredstvo za preprečevanje poplav so bili (za začetek brezplačno) ponujeni t. i. patentni vodobrani (dravskih) inženirjev Cajetana Krischana in Ludwiga Zwanzigerja, ki so temeljili na sistemu potopnih valjev.¹¹⁵ Poleg rednih vzdrževalnih del je vodogradbeni urad izdelal več načrtov v skupni vrednosti cca. pol milijona kron: novo obrežje in kanal med Brstjem in Zabovci v dolžini približno treh kilometrov (250.000 kron), s čimer bi zaščitili obrečne površine, potem načrt zaradi posledic poplave v vrednosti 80.000 kron in načrt regulacije pri Frankovcih v vrednosti 100.000 kron.¹¹⁶ Kot alternativa se je »ponujal« še projekt za korekcijo Drave pod Ptujem v višini pol milijona kron.¹¹⁷ V obeh primerih so bili opcija

111 Stenographisches Protokoll über die 23. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, II. Session, 14. 2. 1898, 302–06.

112 Stenographisches Protokoll über die 21. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, IV. Session, 4. 5. 1900, 295–97.

113 »Petition an den Landtag«, *Grazer Tagblatt*, 20. 7. 1902, 7–8.

114 SI AS 1104, t. e. 1, Drauffluss-Regulierung I., 16123–1898.

115 Prim. Cajetan Krischan in Ludwig Zwanziger, *Ein neues Mittel zur Regulierung gechiebeführenden Flüsse* (Leibnitz und Pettau: Heinrich Stiasny, 1900).

116 SI AS 1104, t. e. 2, Drauffluss-Regulierung I., Z 9367 ex 99. Prim. *Die Landesvertretung von Steiermark, Siebenter Theil, 1897–1902* (hrsg. vom Landes-Ausschusse des Herzogthumes Steiermark) (Graz: Verlag des Landes-Ausschusses des Herzogthums Steiermark, 1903), 232–36.

117 SI AS 1104, t. e. 2, Drauffluss-Regulierung I., Technischer Bericht zum Alternationsprojecte für die Correction des Draufflusses.

tudi vodobrani bavarskega strokovnjaka Augusta Wolfa,¹¹⁸ ki bi upočasnili tok, pri čemer bi se material manj agresivno odlagal ob rob struge.¹¹⁹

Vendar pa so se tovrstni načrti izkazali za prevelik finančni zalogaj, ki mu država in dežela nista bili kos, zato je vodogradbeni urad še naprej razpolagal le z rednim letnim proračunom v višini 100.000 kron. A zaradi poplave s konkretnimi deli niso mogli pričeti, saj so morali sprva sanirati nastalo škodo. Tudi leta 1899 je bolj ali manj ostalo zgolj pri besedah. Toda kljub ledolomu konec decembra 1899¹²⁰ so dela na reki v začetku leta 1900 le stekla. Medtem so o Krischan-Zwanzigerjevih vodobranih maja 1900 razpravljali v deželnem zboru. Josef Ornig se je zanje posebej zavzel in našteval prednosti: boljši material, lažji piloti in fašine,¹²¹ skratka, novi moderni vodobrani naj bi bili bolje izvedeni in učinkovitejši.¹²² Toda odločevalci očitno niso delili njegovega mnenja, saj so se odločili obdržati obstoječe naprave, čeprav se niso izkazale kot posebej zanesljive (okoliškim lastnikom so namreč povzročale precej škode). Ptujski mestni svetnik Karl Kratzer se je konec leta precej čudil, ko je ugotavljal, da je bil za regulacijo Drave (poleg namenskega denarja) na razpolago (tri leta celo brezplačno) nov patentiran vodobran, vendar se je vztrajalo pri zastarelih in odsluženih starih vodogradnjah.¹²³

Ne glede na to so leta 1900 zgradili (oziroma obnovili) več (zastarelih) vodobranov med Dogošami in Zavrčem, natančneje v Dogošah, Trčovi, Loki, Rošnji, Sv. Martinu, na Vurberku, v

118 *Wolfsches Gehänge* – Wikipedia, pridobljeno 14. 4. 2023, https://de.wikipedia.org/wiki/Wolfsches_Geh%C3%A4nge. Prim. Eduard Faber, »Die Wolfschen Bauten zur Verbesserung geschiebeführender Flüsse«, *Bautechnik* 3, št. 14 (1925): 185–87.

119 SI AS 1104, t. e. 2, Drauffluss-Regulierung I., Technische Begründung, Object Verstje-Sabofzen.

120 »Petition an den Landtag«, *Grazer Tagblatt*, 20. 7. 1902, 7–8.

121 Butara protja za dreniranje ali utrjevanje rečnih bregov. – Gl. *fašína*, pridobljeno 13. 11. 2024, <https://www.fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/4473534/fasina?View=1&Query=fa%c5%a1ina>.

122 »Die Sicherung der Ufer geschiebeführender Flüsse, der Kasten und der Schutzbauten«, *Pettauer Zeitung*, 12. 8. 1900, 3–4.

123 »Interpellation betreffend der Drauregulierung«, *Pettauer Zeitung*, 16. 12. 1900, 4.

Zlatoličju, Slovenji vasi, na območju nad ptujskim mostom, pod Ptujem pa v Brstju, Zabovcih, Markovcih, Stojncih in Borlu (v vrednosti dobrih 100.000 kron).¹²⁴ Vmes so poleti (julija 1900) ponovno grozile poplave; na srečo prebivalcev ob Dravi je slednja (v primerjavi z drugimi spodnještajerskimi rekami) tedaj manj poplavlila in ni bila tako uničevalna.¹²⁵ Kljub parcialnim gradnjam je na prepotrebne regulacije (v prvi vrsti Drave) maja 1901 v državnem zboru opozarjal slovenski poslanec Miroslav Ploj in v svojem predlogu navajal, da deželni zbor popolnoma zanemarja Spodnjo Štajersko.¹²⁶ Že čez dober mesec (konec junija 1901) je Drava zopet pokazala zobe in na Ptuju narasla skoraj tri metre nad normalo. Tirolski in koroški dež sta napolnila rečno strugo, voda je s seboj nosila ves material in na svoji poti uničevala vse pred seboj. Največ škode je napravila v Moškanjcih, kjer je odnesla slabe tri hektarje površin.¹²⁷ Septembra 1901 je območju ponovno grozilo; večdnevni dež je povzročil poplave dravskih pritokov (Grajena, Dravinja, Rogoznica), medtem ko Drava začuda ni povzročala prevelikih preglastic.¹²⁸ Leta 1901 so na relaciji Trčova, Dogoše, Sv. Martin, Loka, Rošnja, Krčevina, Vurberk, Starše, Zlatoličje, področje nad ptujskim mostom, nižje od Ptuja pa v Zabovcih, Šturmovcih, Markovcih, Stojncih, Zavrču, Forminu, Pušencih in Frankovcih samo za odpravo posledic poplav porabili okrog 100.000 kron.¹²⁹ Ponekod (Zrkovci, Vurberk, območje pod Ptujem) se je pri utrjevanju brežin izkazal Wolfov sistem, saj so z njim precej bolje obvladovali spremenjen rečni tok.¹³⁰ Vendar v večini primerov ni bil najbolj uporaben,¹³¹ saj je bil pri višji vodi in pri silovitejšem pretoku precej ranljiv.¹³²

124 SI AS 1104, t. e. 3, Draufuss-Regulierung II., 253 ex 01.

125 »Ueberschwemmung«, *Pettauer Zeitung*, 1. 7. 1900, 3.

126 »Uravnavna naših rek«, *Slovenski gospodar*, 9. 5. 1901, 1.

127 »Hochwasser«, *Pettauer Zeitung*, 23. 6. 1901, 2.

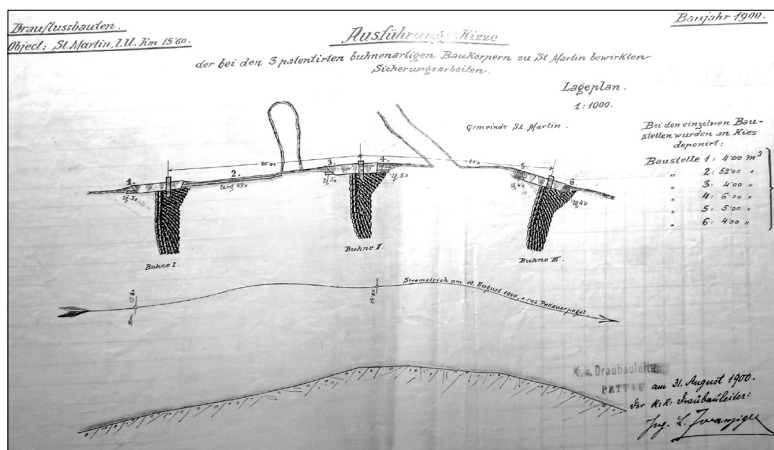
128 »Hochwasser«, *Pettauer Zeitung*, 22. 9. 1901, 3.

129 SI AS 1104, t. e. 3, Draufuss-Regulierung II., 253 ex 01.

130 SI AS 1104, t. e. 3, Draufuss-Regulierung II., Technischer Bericht über das vorgelegte Project ... an der Bucht von Frankofzen.

131 »Petition an den Landtag«, *Grazer Tagblatt*, 20. 7. 1902, 7–8.

132 SI AS 1104, t. e. 2, Draufuss-Regulierung I., Technische Begründung des Projectes..., Object Verstje-Sabofzen.

Primer rekonstrukcije iz Sv. Martina (1900)

SI AS 1104, Štajersko namestništvo, 1872-1905, Regulacija Drave, t. e. 3, Bau-Journal, Baujahr 1900, St. Martin, 31. 8. 1900

Drava je že naslednje poletje močno ogrozila kraje nižje od Ptuja. Najbolj je prizadela Markovce, kjer je voda zalila in uničila na stotine hektarjev najboljših površin. Škoda je bila precejšnja tudi v Zabovcih. Poplava je odtrgala nabrežja, poškodovala zemljišča in objekte ter spremenila tok. Ornig je s še nekaterimi poslanci v interpelaciji zahteval povračilo škode prizadetim posestnikom, še posebej pa se je zavzel za skorajšnji začetek sistematične regulacije Drave med Mariborom in Središčem.¹³³ Za nezanesljive so se izkazali obstoječi (stari) vodobrani, ki niso izpolnili pričakovanj. To je bila vsekakor voda na mlin Krischan-Zwanzigerjevim vodobranom, za katere sta inženirja trdila, da so precej boljši in da se naj uporabijo vsaj v izrednih razmerah (v letih 1898, 1899 in 1900 so se na nekaterih delih izkazali za uspešne).¹³⁴ Medtem je nastali položaj (v nacionalnem smislu)

133 Stenographisches Protokoll über die 11. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, V. Session, 2. 7. 1901, 123.

134 »Petition an den Landtag«, *Grazer Tagblatt*, 20. 7. 1902, 7–8.

skušal izrabiti nemški *Pettauer Zeitung*, ko je okrivil slovenske (kmečke) poslance, češ da v deželnem zboru tozadevno očitno niso storili prav dosti, pri čemer je na drugi strani pohvalil nemške (mestne) poslance, ki da so precej bolje poskrbeli za protipoplavno zaščito na Ptuju in širše.¹³⁵ Pred »vrati« so bile namreč deželnozborske volitve, zato je skušal nemški list situacijo pač obrniti sebi v korist in svojo volilno bazo razširiti na podeželje, a brez večjega uspeha.¹³⁶

Kljub temu je bilo do konca leta 1902 izvedenih več del na relaciji Trčova, Zrkovci, Dogoš, Miklavž, Sv. Martin, Loka, Rošnja, Krčevina, Vurberk, Starše, Zlatoličje, na območju nad ptujskim mostom ter pod Ptujem v Zabovcih, Šturmovcih, Markovcih, Novi vasi, Stojncih, Zavrču, Forminu in Pušencih.¹³⁷ Naslednje leto so potekala rekonstrukcijska dela na daljši trasi med Pobrežjem pri Mariboru in Pušenci v vrednosti cca. 100.000 kron.¹³⁸ Toda za ta denar se na takšni relaciji seveda ni dalo narediti veliko. Poleg tega Drava domačinom spet ni prizanesla, ko je 14. in 15. septembra 1903 obilno poplavlila (sodobniki takšne poplave niso pomnili že vse od leta 1882). Katastrofalne razmere so kot po navadi beležili že v njenem zgornjem toku. Na Koroškem so škodo cenili na več milijonov kron; voda je poplavlila zemljišča, odnašala živali, hiše in ljudi. V Dravski dolini je zalilo Radlje z okolico, porušilo most, več ljudi se je utopilo. V Mariboru in na Ptuju so s strahom pričakovali najhujše. V največjem spodnještajerskem mestu je podrlo most med Koroškim predmestjem in delavnicami Južne železnice. Umazana voda je prvi dan cel dopoldan naraščala in s seboj nosila ves material, ki ga je pobrala na poti. Naslednji dan je vodostaj znašal že 4,2 metra nad normalo; zalilo je nižje mestne predele (Lent), kjer so morali stanovalci zapustiti prebivališča. Ladja, ki jo je Drava prinesla s seboj, je ob vsesplošni histeriji zadela in poškodovala

135 »Aus St. Marxen«, *Pettauer Zeitung*, 13. 7. 1902, 3.

136 Prim. Vasilij Melik, *Volitve na Slovenskem* (Ljubljana: Slovenska matica, 1965), 391.

137 Prim. SI AS 1104, t. e. 5, Draufloss-Regulierung III.

138 Prim. SI AS 1104, t. e. 7, Draufloss-Regulierung IV.

mestni most, popoln kaos je vladal nižje ob Dravi, v Melju. Ob 8. uri zvečer so namerili višino Drave 4,6 metra nad normalo, pri čemer je voda še zmeraj naraščala.¹³⁹ V Mariboru naj bi se utopilo med 16 in 18 ljudi. Podobne razmere so vladale tudi na Ptuju in v okolici.¹⁴⁰

V deželnem zboru se je oktobra za povračilo stroškov prizadetim posestnikom zavzel Fran Jurtela.¹⁴¹ Med Ormožem in Središčem so težavo povzročali še hrvaški varovalni objekti, ki so deročo reko preusmerjali na štajersko stran, zaradi česar so trpeli obrečni posestniki. Konec meseca so tako vsi slovenski poslanci vložili zahtevo po zavarovanju brežin v tem delu, da se s tem prepreči uničevanje štajerskih posesti.¹⁴² V začetku novembra je predlagatelj, ljutomerski poslanec Ivan Kočevar, kazal na težke razmere ob reki, navajal dejstva, da so kraji v tem delu izgubili med 100 in 200 hektarjev rodovitnih površin, da je ogrožena tudi železniška proga in da je prebivalstvo v splošnem precej nezadovoljno.¹⁴³ V proračunski razpravi sredi novembra je poslanec veleposesti Karl Lamberg predstavil obsežne poplave, ki so prizadele Štajersko. Ostro je kritiziral sistem štajerskih regulacij in nasipov; menil je, da je vodogradnja še zelo mlada veda in da prav zato prihaja do številnih napak. Pri Dravi je navajal, da je reka med Mariborom in Ptujem še najbolje regulirana, slabše je bilo že dalje do Ormoža, medtem ko je bil del do hrvaške meje povsem divji oziroma razcepljen v številne rokave, hrvaški nasipi pa so vodo ob poplavah dobesedno potiskali na štajersko stran.¹⁴⁴ Naslednji dan sta slednje (kot odgovor slovenskim poslancem) potrdila tudi finančni in poljedelski

139 »Hochwasser«, *Marburger Zeitung*, 15. 9. 1903, 5. »Die Hochwasserkatastrophe in unserer Stadt«, *Marburger Zeitung*, 17. 9. 1903, 3–4.

140 »Die Hochwasserkatastrophe«, *Pettauer Zeitung*, 20. 9. 1903, 2.

141 Stenographisches Protokoll über die 13. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, I. Session, 9. 10. 1903, 273.

142 Stenographisches Protokoll über die 22. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, I. Session, 30. 10. 1903, 436.

143 Stenographisches Protokoll über die 25. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, I. Session, 5. 11. 1903, 493–94.

144 Stenographisches Protokoll über die 30. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, I. Session, 11. 11. 1903, 732–33.

odbor ter predvidela zavarovanje najbolj prizadetih odsekov.¹⁴⁵ (Za celoten odsek Ptuj-Središče je bil sicer potreben slab milijon kron.)¹⁴⁶

Območje Dravskega in Ptujkega polja je bilo vseskozi obremenjeno s težkimi razmerami; prebivalstvo je namreč iz leta v leto živelo v precejšnjem strahu pred neukrotljivo reko. Jeseni naslednjega leta (1904) je Drava spet grozila, v spodnjem toku tudi večkrat prestopila in povzročila veliko škode. Ptujski časnik je pisal, da je leto za letom enako, da so pozimi pogosti suše in požari, medtem ko spomladi območje prizadenejo nizke temperature, neurja in pogoste poplave. Pričakovan spomladanski prirast trte in sadnega drevja je pogosto uničila pozeba, nato pa je poletna toča stolkla še tisto, kar je preživelo pozebo. Piko na i so postavile jesenske poplave, ki so opustošile vse, kar je še ostalo na poljih.¹⁴⁷ Mesec kasneje so se v ptujskem časopisu ponovno znašli Krischan-Zwanzigerjevi vodobrani. Poplave so pokazale, da tradicionalna vodogradnja pač ne zadostja. Čeprav je njun patent pohvalil tudi eden izmed vidnejših evropskih (francoskih) vodnih inženirjev Henri Girardon (med letoma 1884 in 1898 vodja regulacije reke Ren),¹⁴⁸ se vlada zanj ponovno ni odločila.¹⁴⁹

Slovenski poslanci so sicer pohvalili opravljeno delo, toda jeseni (in pozimi) 1904 (1905) še zmeraj ugotavljali, da je treba utrditi bregove tudi v okolici Formina in Muretincev.¹⁵⁰ Sicer je bil v letih 1891–1904, se pravi od začetka štiriletnih projektov, kot je oktobra 1905 ugotavljal Josef Ornig, za dela med

145 Stenographisches Protokoll über die 31. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, I. Session, 12. 11. 1903, 850.

146 *Die Landesvertretung von Steiermark, Achter Theil, 1903–1908* (hrsg. vom Landes-Ausschusse des Herzogthumes Steiermark) (Graz: Verlag des Landes-Ausschusses des Herzogthums Steiermark, 1916), 245–46.

147 »Hochwasser«, *Pettauer Zeitung*, 16. 10. 1904, 4.

148 Prim. Theodor Rehbock, »Regulierung der Flüsse für das Niedrigwasser«, *Centralblatt der Bauverwaltung*, 22. 12. 1894, 534–35; 29. 12. 1894, 541–43.

149 »Eine Verwahrung«, *Pettauer Zeitung*, 20. 11. 1904, 3.

150 Stenographisches Protokoll über die 3. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, II. Session, 28. 9. 1904, 40–41; 8. Sitzung, 7. 10. 1904, 130–31; 35. Sitzung, 5. 1. 1905, 698.

Mariborom in Središčem porabljen dober milijon kron, ki pa po njegovem mnenju ni bil najbolje unovčen, saj regulacije niso bile izvedene dovolj sistematično. Ornig je torej pozival, da je skrajni čas, da deželni zbor potrdi sistematično regulacijo med Mariborom in deželno mejo pri Središču ob Dravi, saj bi le na ta način lahko razmišljali o bodoči vodni povezavi Štajerske s Črnim morjem.¹⁵¹ Tudi poljedelski odbor (poročevalec Fran Jurtela) je sredi novembra v svojem poročilu navajal, da je sistematični pristop na celotni trasi dolvodno od Maribora pravzaprav nujen.¹⁵² Medtem je odbor v nadaljevanju potrdil »zgolj« regulacijo pri Muretincih in Forminu. Čeprav je bil izdelan še načrt za traso med Loko in Ptujem (dobra dva milijona kron),¹⁵³ prav tako pa tudi za področje med Ptujem in cca. 10 kilometrov oddaljenimi Dravci (2,5 milijona kron), do realizacije ni prišlo.¹⁵⁴

V štirih letih (do leta 1908) so za dela porabili še slabe tri četrtine milijona kron. Medtem je bil izdelan tudi elaborat za odsek Ptuj-Središče, ki je bil brez trase Maribor-Ptuj ocenjen na slabih 12 milijonov kron.¹⁵⁵ Delo spodnještajerskih poslancev se je v tem času več ali manj osredotočilo na obravnavo sistematične regulacije dolvodno od Maribora. Medtem so konec septembra 1907 slovenski poslanci navajali, da se na nedavno zopet poplavljenih površinah pri Središču, Grabah in Obrežu ni storilo nič, in pozivali vlado, naj preide k dejanjem.¹⁵⁶ Miroslav Ploj je navajal škodo, ki naj bi vsako leto prizadela obrečne posestnike na tem območju, menil, da je denar za delne regulacije slabo porabljen, in ocenjeval, da pred sistematično izvedeno regulacijo na celotni dolžini ne bo nobenega napredka.¹⁵⁷ Na drugi strani je

151 Stenographisches Protokoll über die 2. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, III. Session, 19. 10. 1905, 25–26; 5. Sitzung, 25. 10. 1905, 71–72.

152 Stenographisches Protokoll über die 16. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, III. Session, 17. 11. 1905, 260–65.

153 *Die Landesvertretung von Steiermark, Achter Theil, 1903–1908*, 246–47.

154 SI AS 186, C. kr. ministrstvo za kmetijstvo, Dunaj, t. e. 44, 1254, 5094 ex 1906.

155 *Die Landesvertretung von Steiermark, Achter Theil, 1903–1908*, 248–50.

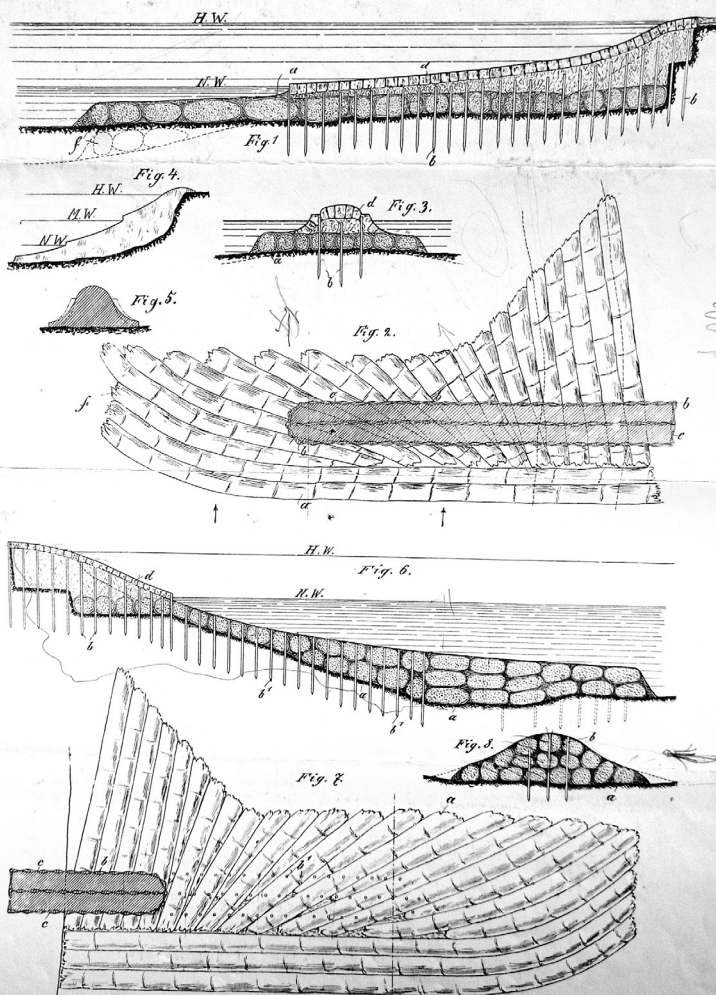
156 Stenographisches Protokoll über die 34. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, IV. Session, 27. 9. 1907, 666.

157 Stenographisches Protokoll über die 37. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, IV. Session, 2. 10. 1907, 720–21.

CAJETAN KRISCHAN IN LEIBNITZ UND LUDWIG ZWANZIGER

IN PETTAU, STEIERMARK.

Buhne für fließende Gewässer.

Zu der Patentschrift
Nr. 68.

Krischan-Zwanzigerjev vodobran

SI AS 1104, Štajersko namestništvo, 1872–1905, Regulacija Drave, t. e. 7, Kais. Königl. Patentamt, Österreichische Patentschrift Nr. 68, 10. 8. 1899, Buhne für fließende Gewässer

Josef Ornig (leto kasneje) opozarjal na vedno večje opustošenje Drave in na to, da parcialna (in ne najbolj uspešna) dela med Mariborom in hrvaško mejo potekajo že vse od leta 1892. Menil je, da je napočil pravi trenutek, da vlada obljubljena sredstva končno usmeri v reko, zato je od nje zahteval osnutek zakona glede sistematične regulacije, ki bi lahko prišel v obravnavo že na naslednjih sejah.¹⁵⁸ Čez dober mesec je poročevalec Jurtela predstavil tozadevno stališče. Pojasnil je, da se je Dravo želelo sprva regulirati zaradi plovnosti (ideja je bila kmalu opuščena), kasneje pa je sledilo zavarovanje bregov, prebivalcev in posesti. Toda zmeraj so bile problem finance. Sicer se je zavzel za začetek sistematičnih del (češ da je bil tedaj pravi trenutek za to) in pozval k sprejemu ustreznega zakona. Takoj ga je podprl Ornig, ki je navajal, da je regulirana reka široka 150 metrov, medtem ko je na nereguliranih delih še divja in široka od 200 metrov pa vse do tri kilometre. Menil je, da bo po eni strani veliko ljudi dobilo delo, na drugi strani pa je izpostavil, da bodo s sistematično regulacijo prebivalci ob reki končno imeli mir z reko, ki bo, enkrat zregulirana, nudila možnost tudi za varno plovbo.¹⁵⁹

Deželni zbor je sredi septembra (18. 9.) 1909 sprejel zakon, ki je opredelil sistematično regulacijo Drave (vredno slabih 12 milijonov kron).¹⁶⁰ Toda s prepotrebno sanacijo se je odlašalo in odlašalo. »Za regulacijo rek in potokov po nemškem delu dežele se izda vsako leto na milijone«, medtem ko so si slovenski poslanci zaman prizadevali, da bi se regulacija Drave le začela.¹⁶¹ Oktobra so vložili še zahtevo po ureditvi reke v Obrežju in Grabah pri Središču ob Dravi, ker se v dveh letih po poplavi tam ni storilo še nič.¹⁶² Januarja 1910 je ptujsko-ormoški (slovenski)

158 Stenographisches Protokoll über die 41. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, IV. Session, 15. 9. 1908, 845–46; 44. Sitzung, 22. 9. 1908, 883–84.

159 Stenographisches Protokoll über die 74. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, IV. Session, 6. 11. 1908, 1510–13.

160 Stenographisches Protokoll über die 30. Sitzung des steiermärkischen Landtages, X. Landtags-Periode, I. Session, 25. 1. 1910, 748.

161 »Trezni računi«, *Slovenski gospodar*, 1. 2. 1912, 2.

162 Stenographisches Protokoll über die 10. Sitzung des steiermärkischen Landtages, X. Landtags-Periode, I. Session, 1. 10. 1909, 181.

poslanec Anton Meško vložil zahtevo po utrditvi bregov pri Gorišnici pri Ptuj in ponovno problematiziral tudi situacijo v Grabah in Obrežu pri Središču.¹⁶³ Tudi Ornig je nekaj dni kasneje deželni odbor spraševal, ali se že kaj pripravlja glede regulacije.¹⁶⁴ Medtem pa so se slovenski poslanci na zadnji seji (8. februarja) zaradi vesplošnih nevzdržnih razmer v Gradcu in širše poslužili obstrukcije in preprečili sprejem proračuna, »to je ne dovoliti denarja za tako nasilno vladanje nemške večine, dokler ne uvidi svojega napačnega ravnanja in se ne vrne na pot enake pravičnosti nasproti Slovencem in Nemcem«. Nemška večina deželnega zbora »je iz narodne nestrpnosti dosledno prezirala naše najvažnejše zahteve in se nazadnje celo povspela do drznosti, da je hotela ustvariti zakone, ki bi pomenjali našo narodno smrt«. ¹⁶⁵ Z obstrukcijo so nadaljevali tudi na začetku jesenskega zasedanja (sicer je obstrukcija z delnimi prekinitvami trajala do leta 1913). Kljub temu so v interpelaciji (20. septembra) izpostavili obilne poplave in pozivali k čimprejšnjemu začetku del na Dravi.¹⁶⁶

V letih pred prvo svetovno vojno je bila ostrina nacionalnih odnosov izredna tako na Spodnjem Štajerskem kot tudi v Gradcu ter je segala v vse pore javnega in zasebnega, političnega in gospodarskega življenja. V teh razmerah je nemška stran skušala slovensko obstrukcijo prikazati v kar najslabši luči oziroma jo izkoristiti v svojo korist. Kot sredstvo obračunavanja so namreč uporabljali vse mogoče, v tem primeru rečne regulacije, ki naj bi jih blokirali prav slovenski poslanci. Po pisanju slovensko pisanega ptujskega nemškega časnika Štajerc so bili oni krivi za to, da se prepotrebne regulacije Drave v deželnem zboru niso mogle nadaljevati.

163 Stenographisches Protokoll über die 27. Sitzung des steiermärkischen Landtages, X. Landtags-Periode, I. Session, 20. 1. 1910, 651.

164 Stenographisches Protokoll über die 30. Sitzung des steiermärkischen Landtages, X. Landtags-Periode, I. Session, 25. 1. 1910, 748.

165 »Slovenskemu ljudstvu!«, *Slovenski gospodar*, 10. 2. 1910, 1.

166 Stenographisches Protokoll über die 40. Sitzung des steiermärkischen Landtages, X. Landtags-Periode, I. Session, 20. 9. 1910, 966.

Edino deželni zbor štajerski bi moral še dovoliti, da se potrebni deželni prispevki izplačajo. V tem trenutku pa so preprečili slovenski poslanci delovanje deželnega zbora, vključno temu, da so ti poslanci ravno zastopniki onih občin, katere so vsled povodnji v največji nevarnosti in katere bi regulacijo Drave najbolj potrebovale. [...] Čisto slovenske vasi Zabovce in Nova ves, kjer se bregovi že trgajo, so v nevarnosti, da bi ob povodnji Drava odnesla hiše, gospodarska poslopja, vrte in zemljišča, kajti tukaj ravno je Drava že večkrat tudi pri mali povodnji veliko škodo povzročila.

Ptujski list je opozarjal, da je nedokončana regulacijska dela tudi težko varovati in vzdrževati, vendar si je v bistvu prizadeval zanetiti nov (nacionalni) nemir v deželi (oziroma pridobiti kakšnega volivca več na podeželju).

Ni čuda, da se obrača jeza slovenskega ljudstva (zlasti na progi Maribor–Središče) proti slovenskim poslancem. [...] Odgovornost, ki so jo vzeli slovenski poslanci s svojim nastopanjem na-se, je nedogledna, kajti prva prihodnja povodenj zamore že uničiti vse dosedanje zgradbe, ki so milijone koštale, nadalje pa tudi spraviti v nevarnost človeška življenja.¹⁶⁷

Takšne in drugačne nemške obtožbe je slovenska stran seveda ostro zavrnila; slovenska obstrukcija naj ne bi imela nobenega vpliva na regulacijo Drave, saj naj bi jo že leto prej ustavilo poljedelsko ministrstvo, ko nemška deželnozborska večina ni hotela zagotoviti potrebnih sredstev.¹⁶⁸ »Glede uravnanja rek, kakor Sotle, Mislinje, Dravinje, Drave, Mure, Save, Sromeljščice, Gabrnice, Ščavnice itd. nas je tolažila s praznimi obljubami za bodočnost.«¹⁶⁹ Poslanec Mihael Brenčič je na seji ptujskega okrajnega zastopa konec leta 1912 izjavil, da je slab finančni (in siceršnji) položaj v deželi posledica obstrukcije nemških konservativcev, in ne dvanajstih slovenskih poslancev, pri čemer naj bi slovenska obstrukcija trajala tako dolgo, dokler nemška večina v deželnem zboru ne bi finančno podprla regulacije Pesnice

167 »Regulacija Drave žrtev slovenske obstrukcije«, *Štajerc*, 7. 7. 1912, 1.

168 »Ustavljenje regulacije Drave. Velika sleparija«, *Slovenski gospodar*, 10. 3. 1910, 1.

169 »Slovenskemu ljudstvu!«, *Slovenski gospodar*, 10. 2. 1910, 1.

in Drave.¹⁷⁰ Sicer je že »od prvega hipa obstrukcije slovenska kmečka stranka javno in odkrito izjavljala, da bo ljudstvu treba v tem boju za enakopravnost v deželi prinašati tudi žrtev na gospodarskem polju«, a je poudarjala, da so

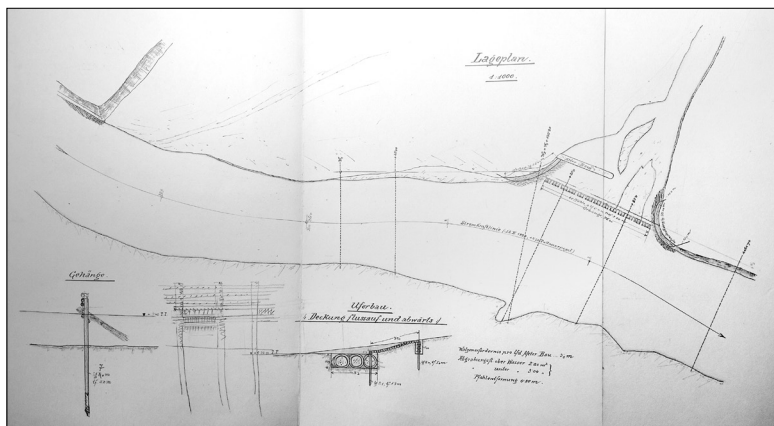
te žrtve tako majhne in na drugi strani dobre posledice slovenske obstrukcije tako velike. [...] Ako bi slovenske obstrukcije ne bilo, bi davkoplačevalci po celi deželi sedaj že tretje leto plačevali zvišane deželne doklade. [...] Deželne blagajne bi bile za kratek čas prenapolnjene, toda kdo si upa trditi [...], da bi imel Slovenski Štajer od tega posebnih koristi? Slovenec bi dajal državi večje davke, deželi večje doklade, zraven pa prosjačil za vsako drobtinico z mize bogatega nemškega gospoda ter stradal.¹⁷¹

Zaradi obstrukcije se v letih pred vojno, razumljivo, ni dogajalo prav veliko. Nato je zadevo finančno v celoti prevzela država. Kljub temu je poročevalec poljedelskega odbora, slovenski poslanec Franc Pišek, konec februarja 1914 zadevo predstavil kolegom (deželnozborskim poslancem), prav tako pa še novosti pri regulaciji; po novem regulirana struga naj ne bi bila več ravna, pač pa ovinkasta, saj da se je izkazala za boljšo opcijo, ki tok upočasni (takšen sistem sicer ni bil popolna novost, saj so ta model v preteklosti že delno preizkušali). Ptujski (slovenski) poslanec Jožef Ozmec je zadevo pohvalil in menil, da ni bilo več ovir za začetek del. Dejal je, da je bilo v zadnjih desetletjih preveč poplav, da bo z novo metodo stvar dejansko funkcionirala, in pozival, naj naredijo podobno še nižje od Ptuja do Središča, saj bo na ta način manj poplav, kar bo boljše za okolico, polja, njive, travnike in gozdove. Dodal je še, da se je neregulirana reka pri Središču v zadnjih dvajsetih letih premaknila za kilometer severno na štajersko škodo in da se bo najbrž še premikala, dokler regulacija tega končno ne ustavi.¹⁷² Poleg tega so bili ogroženi tudi številni kraji gorvodno od Ptuja. V Zlatoličju je bilo

170 »Zur slowenischen Obstruktion im Landtage«, *Marburger Zeitung*, 19. 12. 1912, 5.

171 »Ali dela obstrukcija škodo«, *Slovenski gospodar*, 13. 3. 1913, 1.

172 Stenographisches Protokoll über die 24. Sitzung des steiermärkischen Landtages, X. Landtags-Periode, II. Session, 27. 2. 1914, 764–65. Prim. »Deželni zbor štajerski«, *Slovenski gospodar*, 5. 3. 1914, 1.

Uporaba Wolfovega vodobrana v Markovcih (1901)

SI AS 1104, Štajersko namestništvo, 1872–1905, Regulacija Drave, t. e. 6,
Bau-Journal, Baujahr 1901, St. Marxen, 12. 9. 1901

npr. »okoli 100 hiš z vsemi pritiklinami, kakor tudi 500 oralov najboljšega zemljišča, obstoječega iz njiv, travnikov, pašnikov in gozdov, v nevarnosti, da jih povodenj popolnoma odnese«. ¹⁷³ A čeprav je bil načrt sicer vseskozi »na mizi«, saj je imel »inženir Weber [...] kot vodja regulacij Drave pred svetovno vojno v načrtu regulacijo od Loke«, je kljub temu »izvrševal samo zasilne naprave v obrambne svrhe. To se je delalo v nekaterih dobah samo zato, da je dobila Drava pravo strugo. Takšne zgradbe seveda niso bile posebno odporne in so držale samo par let«. ¹⁷⁴

Oblasti se v slabih 15 letih izvajanja regulacij na »štajerski« Dravi niso pretirano »izkazale«. Dela nikakor niso bila sistematična, saj je šlo večinoma zgolj za temeljitejša vzdrževalna dela. Pred prvo svetovno vojno so kljub pozivom po sistematični regulaciji med Mariborom in Središčem sledila le sanacijska dela. ¹⁷⁵ Toda sprotno delo so vseskozi motile poplave. Osemnajstega oktobra 1907 je močan dež na Koroškem (v Beljaku) povzro-

¹⁷³ »Ptujski okraj«, *Slovenski gospodar*, 23. 3. 1911, 3.

¹⁷⁴ »Regulacijska dela na Dravi pri Ptujju od početka do danes«, *Slovenski gospodar*, 1. 5. 1940, 11.

¹⁷⁵ Prim. SI AS 186, t. e. 77, 5/13F.

čil ponovno razdejanje. Zvečer je Drava v Mariboru segala 3,5 metra nad normalo in še naraščala. Reka je poplavlila Lent in odnesla spravljene les.¹⁷⁶ Čez pol leta, aprila 1908, so obilne padavine spet dvignile dravski nivo, a na srečo Drava ni obilneje poplavlila (toda poplaveli so vsi manjši pritoki, npr. Pesnica, ki je zalila celotno dolino).¹⁷⁷ Poplave so bile na območju med Mariborom in Ptujem pač stalnica. Poleg tega so se zaostreni nacionalni odnosi (pogosto) čutili tudi pri tako banalnih zadevah, kot so rečne regulacije. Slovenska prizadevanja je nemška stran skušala blokirati z vsemi sredstvi, v tem primeru z dravskimi regulacijami, in s tem (na deželi) obrniti razmerje moči sebi v korist. Toda največkrat ji to ni uspelo; tudi med najdaljšo deželnozborsko obstrukcijo (1910–1913) slovenskih poslancev, ko jim je skušala naprtiti krivdo za zastala dela na Dravi, ni bila uspešna.

Prva svetovna vojna je vse avstrijske načrte seveda prekinila. Z regulacijo rek je tako nadaljevala njena »naslednica«, Kraljevina SHS oziroma Kraljevina Jugoslavija.

176 »Hochwasser in der Drau«, *Marburger Zeitung*, 19. 10. 1907, 4.

177 »Hochwasser in Unter- und Mittelsteiermark«, *Marburger Zeitung*, 11. 4. 1908, 3.

MAJHNA, A NEPREDVIDLJIVA PESNICA

Reka Pesnica, levi pritok Drave, izvira pri vasi Pössnitz v Avstriji na 490 metrih n. v. Sprva teče proti severu, pri vasi Langegg pa se obrne proti vzhodu. Po nekaj kilometrih tako vstopi v Slovenijo in nato teče večinoma proti jugovzhodu mimo Kungote in Pesnice pri Mariboru (270 metrov n. v.). Prvih nekaj kilometrov je reka hudourniška s padcem več kot 200 metrov, medtem ko se od Pesnice naprej vije po Pesniški dolini mimo Lenarta in Sv. Trojice, prečka Ptujsko polje in se nad Ormožem (190 metrov n. v.) s padcem manj kot 100 metrov izliva v Dravo. Ima neizrazit snežno-dežni režim s prvim viškom v marcu in drugim, le nekoliko nižjim, v novembru ali decembru. Značilno je izrazito in dolgotrajno obdobje nizkih pretokov v poletnih mesecih, ki traja praviloma od junija do septembra.¹⁷⁸

Čeprav majhna, je v preteklosti pomembno sooblikovala življenje in gospodarski razvoj v svojem porečju. Do prvih regulacij (na prelomu 19. in 20. stoletja) je bila v večjem delu nižinska reka z majhnim strmcm in počasnim tokom, zaradi česar je močno vijugala po poplaverni ravnici. Ob močnejših padavinah se je pretok hitro povečal, zato je redno poplavljal prostrane dele dolinskega dna. Obsežno in skoraj povsem sklenjeno poplavno

¹⁷⁸ *Pesnica (reka)* – *Wikipedija, prosta enciklopedija*, pridobljeno 20. 6. 2022, [https://sl.wikipedia.org/wiki/Pesnica_\(reka\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Pesnica_(reka)).

območje je bilo od Sv. Trojice v Slovenskih goricah dolvodno vse do izliva v Dravo pri Ormožu. Zaradi pogostih poplav so bili na dnu doline večinoma le mokrotni travniki in manjša mokrišča, njivske površine so segale le do roba območja vsakoletnih poplav.¹⁷⁹

V drugi polovici 19. stoletja se je z gospodarskim napredkom in modernizacijo države »soočala« tudi Avstrija. Habsburška monarhija je (sprva zaradi plovbe, kasneje zaradi ostalih gospodarskih interesov) prednost sicer dajala večjim vodotokom. Majhna Pesnica je tako ostala v »predalih« odločevalcev vse do preloma stoletja in še čez, kljub temu da so se z njo pričeli »ukvarjati« že hitro po obnovi ustavnega življenja, ko se je (kot neplovna reka je spadala v (finančno) pristojnost dežele) znašla na poslanskih mizah štajerskega deželnega zbora. Sicer so v zgornjem toku reke že v 40. letih 19. stoletja izvedli manjšo regulacijo v dolžini nekaj kilometrov, toda z deli se ni nadaljevalo, kljub temu da je bila leta 1857 predvidena tudi regulacija od pesniškega viadukta naprej.¹⁸⁰ Poplave so tako do začetka 60. let že opravljeno delo v zgornjem delu v bistvu izničile.¹⁸¹ Novi osnutek državnega zakona o vodah (iz leta 1862) je nakazoval na boljše čase tudi za Pesnico; slednja je namreč permanentno poplavljala svojo okolico in za seboj puščala močvirnat svet. Tako je graški deželni zbor (na pobudo poslanca Paula Pauerja iz marca 1863)¹⁸² sklenil zamočvirjeno območje v (sodnih) okrajih Maribor, Lenart in Ptuj raziskati, pri čemer ni šlo za vprašanje regulacije, pač pa zgolj za to, ali je izsuševanje močvirja v interesu dežele ali ne. Deželni odbor je tozadevno poslal na teren (med opuščenim pesniškim viaduktom, ki so ga leta 1861 spremenili v nasip,¹⁸³ in Veliko Nedeljo pri Ormožu) višjega

179 Ibid.

180 Stremayr, *Die Landesvertretung von Steiermark, I. Theil, 1861–1866*, 117.

181 Stenographisches Protokoll über die 5. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, I. Session, 29. 1. 1897, 50–51.

182 Stenographisches Protokoll über die 27. Sitzung des steiermärkischen Landtages, I. Landtags-Periode, II. Session, 18. 3. 1863, 570.

183 *Pesniški viadukt* – *Wikipedija, prosta enciklopedija*, pridobljeno 20. 6. 2022, https://sl.wikipedia.org/wiki/Pesni%C5%A1ki_viadukt.

stavbnega svetnika deželnega namestništva Martina Kinka, ki je (najbrž po navodilih odločevalcev) ugotovil, da reka (v izogib zamočvirjenosti) potrebuje zgolj kakšno lokalno regulacijo (kljub temu da je bila polna meandrov in serpentin, da marsikje ni ustrezala predpisom rečne policije, saj je bila precej zaraščena, mlini in žage pa so bili v tako slabem stanju, da ob visoki vodi lastniki niso mogli dovolj hitro odpreti zapor).¹⁸⁴

Kljub takšnemu poročilu se seveda ni kaj dosti premaknilo naprej, saj je tudi deželni zbor zavzel podobno stališče. Drugi osnutek zakona o vodah (iz leta 1865)¹⁸⁵ prav tako ni prinesel bistvenih sprememb glede bolj sistematične regulacije reke, saj je Pesnica z ustanovitvijo okrajnih zastopov leto kasneje prišla pod njihov nadzor. Čez nekaj mesecev je deželni odbor sicer spremenil stališče in ugotavljal, da je treba reko uravnati na način, da več ne bo poplavljala, oziroma da je namesto izsuševanja potrebna temeljita regulacija njenega porečja. Poročilo (poročevalec Moritz Kaiserfeld) je sicer navajalo, da bo preko okrajnih zastopov morda lažje pridobiti ustrezna finančna sredstva¹⁸⁶ in narediti več, toda temu ni bilo tako, zato je zadeva ostala mrtva črka na papirju. Tudi državni zakon o vodah (iz leta 1869) ni spremenil zadeve. Ker se torej na reki ni dogajalo nič, je poslanec Konrad Seidl v začetku decembra 1872 v deželnem zboru vložil interpelacijo, v kateri je ponovno izpostavil perečo problematiko. Opozarjal je, da je regulacija Pesnice predmet debate že vse od začetka stoletja, da pa se v tej smeri ni naredilo praktično nič. Na primeru zadnje jesenske poplave je pokazal, da je jezero segalo od Pesnice pri Mariboru vse do Sv. Marjete (danes Pernica), veliki deli doline pa so bili še zmeraj pod vodo, saj je bila pesniška struga na več mestih nad okoliškimi posestvi, tako

184 Stremayr, *Die Landesvertretung von Steiermark, I. Theil, 1861–1866*, 115–18. Prim. »Iz govora dr. Jurtela pri Veliki Nedelji o regulaciji Pesnice«, *Slovenski gospodar*, 31. 5. 1900, 1–2.

185 Almer, »Die entwicklungsgeschichtliche Darstellung«, 71–73. Prim. Stremayr, *Die Landesvertretung von Steiermark, I. Theil, 1861–1866*, 105–06.

186 Stenographisches Protokoll über die 5. Sitzung des steiermärkischen Landtages, I. Landtags-Periode, V. Session, 3. 12. 1866, 35. Stremayr, *Die Landesvertretung von Steiermark, I. Theil, 1861–1866*, 115–18.

da se poplavna voda ni mogla vrniti v obstoječo strugo, pač pa je ustvarila vedno nove rokave. Majhna Pesnica se je ob večjih nalivih in nevihtah spremenila v deroč in uničevalen vodotok, ki je izstopil iz svoje struge in uničeval pridelek, ceste in objekte ob njej, široke travnike pa spreminjal v jezero, ki se je razmeroma dolgo obdržalo. Še posebej je izpostavil problem opuščenega pesniškega viadukta, zaradi katerega je bilo omenjeno območje posebej ranljivo, saj je nasip vodo na zahodni strani doline dodatno zaježil. Seidl ni pozabil omeniti zahteve poslanca Pauerja izpred desetletja in obljub, ki jih je sredi 60. let dal deželni zbor (oziroma odbor), da bo pričel z nujnimi deli na reki. Razen v mariborskem okraju, kjer je sicer bilo nekaj malega narejenega, se v drugih dveh okrajih (Lenart in Ptuj) ni storilo še nič. Kljub temu je z navdušenjem sprejel nedavno pobudo štajerskega namestništva, ki je notranjemu ministrstvu predlagalo izdelavo operata in pripravo regulacijskega načrta, hkrati pa namestnika spraševal, ali se res lahko nadeja začetka del.¹⁸⁷ Na zaključni seji čez nekaj dni je namestnik Guido Kübeck odgovoril, da je seznanjen z razmerami in da je poljedelskemu ministrstvu že naročil izdelavo generalnega regulacijskega projekta. Prav tako je zatrdil, da so predela zaključena, da je osnutek tehničnega elaborata narejen in da zadeva napreduje, ni pa pozabil omeniti, da se bo regulacija na odseku od Pesnice do izliva v Dravo pričela izvajati nekoliko kasneje.¹⁸⁸

Vlada je v prvi polovici 70. let sicer izdelala načrt za regulacijo Pesnice,¹⁸⁹ toda aprila 1875 je Seidl znova opozarjal, da se z deli zavlačuje. Iz poročila deželnega odbora je bilo razvidno, da je med oktobrom 1873 in julijem 1874 namestništvo izdelalo zgolj osnutek deželnega zakona glede regulacije Pesnice

187 Stenographisches Protokoll über die 15. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IV. Landtags-Periode, II. Session, 2. 12. 1872, 292.

188 Stenographisches Protokoll über die 20. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IV. Landtags-Periode, II. Session, 7. 12. 1872, 462.

189 Violeta Leitinger, »Hidrografske značilnosti porečja reke Pesnice s poudarkom na vodnogospodarskih ureditvah« (diplomsko delo, Koper: FHŠ, 2012), 33. Prim. Kolbezen, »Velike poplave in povodnji na Slovenskem I«, 148.

in izsuševanja Pesniške doline, deželni odbor pa se je obvezal osnutek razposlati okrajnim odborom in občinskim zastopom. Odbor je v začetku leta 1875 po pozivu namestništva ponovno obljubil poslati dopis in spomenico¹⁹⁰ (z osnutkom proračuna) okrajnim odborom in občinam, toda tega ni storil. Seidl je resignirano ugotavljal, da se z deli odlaša, da prizadeto prebivalstvo sploh ni videlo tehničnega operata regulacije in da je skrajni čas, da se vlada opredeli do nastale situacije oziroma da osnutek zakona končno pošlje v deželnozborsko razpravo.¹⁹¹

Zopet so minila tri leta, ko je deželni odbor (poročevalec Julius Lipp) oktobra 1878 v deželnem zboru predstavil osnutek zakona glede regulacije Pesnice, toda v isti sapi je tudi izjavil, da ga odbor ne bo dal v deželnozborsko proceduro. Avstrijske finance konec 70. let niso bile v najboljši »kondiciji«; stroški predvidene (šestletne) regulacije so presegali pol milijona gld. (slabih 250.000 gld. dežela, podoben znesek okraji, država pa okrog 90.000 gld.), medtem ko je finančna situacija narekovala, da se z regulacijo nekoliko počaka. Lipp je prav tako menil, da celotna preložitev finančne obveznosti na deželo ni smiselna, pa tudi okraji in občine niso bili zmožni pokriti takšnega zneska. Poleg tega je s potrditvijo zakona zavlačeval še poljedelski odbor, ki se je strinjal, da ga ne gre dajati deželnemu zboru v presojo.¹⁹²

Spodnještajerski poslanci se s stališčem deželnega odbora niso strinjali. Mariborski poslanec Fran Radej je bil popolnoma nasprotnega mnenja in je menil, da gre za vitalne interese mariborskega in lenarškega okraja. Pesniška dolina je v tem delu merila v dolžino dobre 4 milje in pol (cca. 35 kilometrov), medtem ko je reka z vsemi svojimi meandri merila okrog 8 milj (cca. 60 kilometrov). Dolina je merila približno eno kvadratno miljo (cca. 57,5 kvadratnega kilometra), devet desetih površine pa je

190 Prim. *Denkschrift über die Regulierung des Pössnitz-Baches* (Graz: Leykam, 1875).

191 Stenographisches Protokoll über die 16. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IV. Landtags-Periode, V. Session, 29. 4. 1875, 250.

192 Stenographisches Protokoll über die 9. Sitzung des steiermärkischen Landtages, V. Landtags-Periode, I. Session, 14. 10. 1878, 108–09. Prim. Pairhuber, *Die Landesvertretung von Steiermark, III. Theil, 1872–1877*, 209.

bilo poplavno ogroženih. Poplave so prizadele dolino, uničevale seno in travo, zaradi česar je kmetom primanjkovalo krme, posledično pa je trpela živinoreja. Po njegovem mnenju je bil namen regulacije v sistematični odpravi visokih vodá in zavarovanju obdelovalnih površin. Melioracija doline bi prispevala k boljšemu pridelku, uporabi vodotoka v industrijske namene in odpravi komunikacijskih (cestnih) »šumov«. S tem bi se reka skrajšala za več kot tri milje (cca. 22,5 kilometra), pridobili pa bi 9000 oralov (več kot 5000 hektarjev) lepih travnikov in njiv. Voda prav tako ne bi več povzročala škode, s čimer bi v finančnem smislu pridobili predvsem okraji in občine. Pomemben uspeh bi bil tudi v izboljšanju slabih sanitetnih razmer; Pesniška dolina je bila namreč znana kot »vročična dolina« (»*Fiebert-hal*«) Spodnje Štajerske, kjer so se zaradi stoječe vode razvile številne epidemije. Boljše zdravstveno stanje bi povzročilo večjo naseljenost doline, več bi bilo vodogradenj, predvsem mlinov, ki jih je sploh primanjkovalo (kmetje so bili prisiljeni nositi žito na Muro ali Dravo), vse to pa bi povečalo davčno moč doline. Radej je zaključil, da je tehnični elaborat dober, da so ga podprli vsi okraji ob reki in da naj odbor kljub nesoglasjem z vlado zakonski osnutek da v deželnozborsko obravnavo.¹⁹³

Tudi mariborski poslanec Ferdinand Duchatsch se s predlogom deželnega odbora ni povsem strinjal, saj je menil, da je škoda, ki jo povzroča reka, prehuda in da je treba začeti z deli. Na drugi strani je poudaril, da reka ni le uničevalna, temveč da ob poplavah s seboj prinaša tudi rodovitno prst, ki je v njenem srednjem in spodnjem delu vsekakor potrebna za boljši pridelek. Po njegovem bi bilo najbolje začeti z delnimi regulacijami, kar bi stalo precej manj, bi pa bistveno pripomoglo k izboljšanju trenutnega stanja. Ljutomerski poslanec Ivan Kukovec, ki je predlog prav tako zavrnil, je zahteval, da se zakonski osnutek predloži v obravnavo. Mihaela Hermannna, ki je zastopal ptujski volilni okraj, je najprej zmotilo dejstvo, da v poljedelskem

193 Stenographisches Protokoll über die 9. Sitzung des steiermärkischen Landtages, V. Landtags-Periode, I. Session, 14. 10. 1878, 109–10.

odboru ni bilo predstavnika s Spodnje Štajerske, ki bi na zadevo (še posebej v gospodarskem smislu) gotovo gledal drugače. Opozoril je, da zadeve ne gre jemati zlahka in da je nujno treba zagotoviti potrebna sredstva, četudi je bila finančna situacija v državi dokaj resna.¹⁹⁴

Poslanec veleposesti Gundaker Wurmbrand in poslanec trgovsko-obrtna kurije Julius Pfrimer sta se postavila na vladno stran. Wurmbrandu, lastniku gradov Borl in Gornja Radgona, se ni zdelo, da bi bilo treba reko regulirati, oziroma je dejal, da v danih razmerah ni gospodarno obremenjevati deželne blagajne z izdatki, ki niso nujni (*»den Landeshaushalt nicht belasten [...] mit Auslagen, die nicht ganz unbedingt nothwendig sind«*). Poslanec očitno ni dojel resnosti položaja, ni razumel težav, s katerimi so se spopadali kmetje v Pesniški dolini, kljub temu da je imel posesti v dolini tudi sam. Sicer je svoje izvajanje utemeljeval z dejstvom, da bi za preprečitev poplav morali celotno strugo obdati z nasipi, kar bi posledično vodilo k slabši irigaciji, poleg tega pa navajal, da so iz podobnih razlogov (in zaradi visokih stroškov) proti tudi prebivalci doline.¹⁹⁵

Na koncu je v deželnem zboru prevladalo stališče deželnega odbora, prizadeti (in nepoučeni) kmetje, podkrepljeni s takšnimi in podobnimi argumenti, pa so regulaciji pričeli celo nasprotovati.¹⁹⁶ Prepričani so bili, da bo njihovim zamočvirjenim travnikom zgolj škodovala, saj naj jih poplave in rečni nanosi po regulaciji ne bi več gnojili.¹⁹⁷ Takšno razpoloženje je vladalo do sredine 90. let, ko je področje prizadela nova obilna poplava (1896).¹⁹⁸ Zahtevo po nujni regulaciji je konec leta v deželnem zboru vložila slovenska »ekipa« poslancev.¹⁹⁹ Čez mesec

194 Ibid., 110–11.

195 Ibid., 111.

196 Prim. *Die Landesvertretung von Steiermark, IV. Theil, 1878–1884*, 196.

197 »Iz govora dr. Jurtela pri Veliki Nedelji o regulaciji Pesnice«, *Slovenski gospodar*, 31. 5. 1900, 1–2.

198 Leitinger, »Hidrografske značilnosti«, 33. Prim. *Die Landesvertretung von Steiermark, Siebenter Theil, 1897–1902*, 266. »Iz govora dr. Jurtela pri Veliki Nedelji o regulaciji Pesnice«, *Slovenski gospodar*, 31. 5. 1900, 1–2.

199 Stenographisches Protokoll über die 2. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, I. Session, 29. 12. 1896, 18.

dni je zadevo problematiziral predlagatelj Fran Robič. Navajal je, da je bila pred pol stoletja sicer začeta delna regulacija (par kilometrov v zgornjem toku), toda z deli se ni nadaljevalo, tako da je sčasoma pričelo poplavljeni tudi regulirani del, s tem pa je bila glavna škoda povzročena v srednjem delu. Poslancem je orisal dotedanji historiat deželnozborskih predlogov in sklepov glede regulacije reke, še posebej pa ga je »zmotil« Wurmbrandov govor izpred slabih dveh desetletij (1878), češ da je regulacija nepotrebna, in bivšega deželnega glavarja (v spremenjeni politični klimi, ko je bila nacionalna polarizacija na višku) označil za velikega nasprotnika Slovencev. Kakorkoli, opozoril je, da so se razmere v Pesniški dolini v zadnjih letih zaradi vse pogostejših poplav drastično poslabšale (poleti 1896 je bilo kar sedem poplav, ki so uničile pridelek), ljudstvo pa da je popolnoma obupano.²⁰⁰

Fran Jurtela je kot poročevalec poljedelskega odbora marca 1897 predstavil stališče odbora. Ponovil je sklep spomenice iz leta 1875, ki je že tedaj predvidevala odvod visokih vodá in zavarovanje pridelka, izsuševanje in melioracijo doline, izrabo vode v industrijske namene in zavarovanje cestnih povezav ter izboljšanje sanitetnih razmer. Po zadnji poplavi, ki je dobesedno uničila posesti in pridelek, je bilo nujno pričeti z deli. Deželnemu odboru je nalagal, da naj subvencijo za pesniško regulacijo vnese v proračun in z že izdelanimi operati ter elaborati nadaljuje predдела, ki so bila zaradi finančne situacije tedaj prekinjena. Prav tako so posestniki, tako Jurtela, dojeli pomen regulacije, pa tudi tehnika je medtem toliko napredovala, da naj bi bila dela cenejša.²⁰¹ Vlada tokrat ni zavlačevala, temveč je sklenila, da se dolina geodetsko izmeri, s čimer bi ugotovili njen prerez in določili pričakovane visoke vode, da se v zgornjem toku med Kungoto in Pesnico pri Mariboru struga očisti, razširi in izravna,

200 Stenographisches Protokoll über die 5. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, I. Session, 29. 1. 1897, 50–51.

201 Stenographisches Protokoll über die 24. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, I. Session, 3. 3. 1897, 390, 392.

na najbolj kritičnih mestih pa tudi utrdi, da se v srednjem toku od Pesnice do območja med Ptujem in Ormožem struga uredi in izvede še melioracija porečja in da se reko v spodnjem toku do izliva v Dravo regulira brez dodatnih melioracijskih del.²⁰² Februarja 1898 je Jurtela povzel, da so bili nekateri ogledi že opravljeni (mariborski poslanec Josef Schmiderer je zadovoljno ocenil, da se je zadeva končno premaknila naprej),²⁰³ z izmero terena in na podlagi pridobljenih podatkov pa so izdelali nov regulacijski načrt. Ta je predvideval, da se struga premakne na najnižje predele, da se ostre meandre odstrani oziroma zmanjša in da se odstrani vse zaježitve, medtem ko bi strugo prilagodili glede na dejansko količino vode.²⁰⁴

Čeprav je deželni zbor potrdil uravnavo Pesnice, reko razdelil na tri dele in naredil finančni razrez (za prvi del – cca. 15 kilometrov – do Južne železnice pri Pesnici pri Mariboru je predvidel dobrih 100.000 kron, za drugi del – cca. 35 kilometrov – do Moškanjcev le dobrih 15.000 kron in za tretji del – cca. 10 kilometrov – do izliva dobrih 400.000 kron),²⁰⁵ je hotel po »stari zagrešeni navadi [...] začeti z uravnavo zopet zgoraj. Ako pa se bode to zgodilo, potem bodejo posestniki nižje ležečih zemljišč prišli v velike zadrege. Z uravnavo bode voda pridobila hujši odtok in ker zdolaj ni še regulirano, bodejo povodnji še večje, kakor dosedaj«. ²⁰⁶ Ne glede na pomisleke so pred prelomom stoletja z regulacijo kljub vsemu začeli zgolj v zgornjem delu. S tem se ni strinjal poljedelski odbor, ki je aprila 1899 izrazil veliko nezadovoljstvo z vladno politiko; poročevalec Jurtela ji je očital, da je z deli pričela zgolj v zgornjem toku, pa še tam le s korekturami reke in manjšimi varovalnimi gradnjami, da se v srednjem delu ni odpravilo nobenih vzrokov škode, v spodnjem delu pa da je vse teklo prepočasi, na kar so opozarjale tudi peticije več občin

202 Leitinger, »Hidrografske značilnosti«, 33.

203 Stenographisches Protokoll über die 20. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, II. Session, 10. 2. 1898, 261.

204 Leitinger, »Hidrografske značilnosti«, 34.

205 Prim. *Die Landesvertretung von Steiermark, Siebenter Theil, 1897–1902*, 266–71.

206 »Urnava Pesnice«, *Slovenski gospodar*, 30. 3. 1899, 4.

(Formin, Cvetkovci, Trgovišče, Velika Nedelja).²⁰⁷ Območje med Pesnico pri Mariboru in Dornavo pri Ptujju je zaradi tega ostalo poplavno, nastala jezera pa več tednov niso usahnila.²⁰⁸ V spodnjem toku so tako začeli zgolj s preddeli, medtem ko v srednjem, najdaljšem delu, ni bilo storjeno nič.²⁰⁹ Maja 1899 so se prebivalci Sv. Marjete pritoževali, da jim je blatna voda

že četrtočas preplavila travnike in tako popolnoma ugonobila prvo kositev. Lani nismo dobili ne trohice sena, otave prav malo, letos se zopet tako kaže. Dokler ne bo Pesnica uravnana, ni upanja, da se naše razmere kaj izboljšajo. [...] Naši slovenski poslanci so se sicer krepko potegnili letos v deželni zbor za uravnavo Pesnice, toda Bog zna, če bo se kaj zgodilo, kajti nemški poslanci nimajo srca za slovenske kmete, nimajo sočutja z njegovo nesrečo in trpljenje, in zato bodo v odseku zopet zavlekli celo stvar.²¹⁰

Zaradi zaostrenih nacionalnih razmer in nemške deželnozborske večine, ki ni kazala pripravljenosti na kompromis, so slovenski poslanci na zadnji seji 18. maja predhodno zapustili sejno dvorano in odšli iz Gradca. V deželni zbor so se ponovno vrnili konec leta 1899, ko je 29. decembra potekala otvoritvena seja nove, četrte sešije. Naslednji dan so imeli še eno sejo in zaključili z delom. Znova so se poslanci v Gradcu sestali konec marca 1900. Toda slovenski poslanci se tam niso pojavili, saj so se isti dan, 26. marca, namesto tega sestali v Mariboru in se zaradi neupoštevanja njihovih zahtev odločili za abstinenco, s katero so vztrajali več kot dve leti (za ponoven vstop v deželni zbor so se odločili šele po volitvah konec leta 1902).²¹¹ *Slovenski gospodar* je že čez mesec dni pisal, da je

207 Stenographisches Protokoll über die 18. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, III. Session, 19. 4. 1899, 213–15.

208 Leitinger, »Hidrografske značilnosti«, 34.

209 Stenographisches Protokoll über die 18. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, III. Session, 19. 4. 1899, 213–15.

210 »Od Sv. Marjete pri Pesnici«, *Slovenski gospodar*, 18. 5. 1899, 5 (Priloga k št. 20).

211 Vekoslav Spindler, *Dr. Ivan Dečko in njegova doba* (Maribor: samozaložba, 1938), 54–55.

izstop slovenskih poslancev iz deželnega zbora dosegel že imeniten, važen uspeh. Nemška večina deželnega zbora se je zbalala očitanja slovenskih poslancev, da ničesar ne stori za uravnavo spodnještajarskih rek in potokov, zato se je začelo v istini hlastno delati na predlogu o uravnavi Pesnice in nekoliko dni leži ta predlog že izgotovljen na deželnozborski mizi.²¹²

Kljub temu je konec leta 1900 Josef Ornig v deželnem zboru vložil interpelacijo, saj se dela v spodnjem toku Pesnice še zmeraj niso začela.²¹³ Čez pol leta je ponovno opozarjal, da v spodnjem delu ni bilo začetih še nobenih del, pa je bilo že poletje, medtem ko v srednjem delu (med Pesnico pri Mariboru in Moškanjci) še niso bili opravljeni niti ogledi.²¹⁴ Josef Schmiderer je v imenu deželnega odbora odgovoril, da je vsekakor treba z deli pohiteti, da je vlada seznanjena s težkimi razmerami v Pesniški dolini in da je na terenu (v spodnjem delu) že inženir, tako da bodo dela pričeli izvajati res kmalu. Toda odgovor Orniga ni povsem zadovoljil; zanimal ga je predvsem srednji del reke (kjer Pesnica teče tudi relativno blizu Ptuja). Najdaljši del, tako Ornig, bo brez regulacije tonil samo globlje in globlje, ljudje pa bodo vedno znova izpostavljeni naravni katastrofi in uničenju svojega pridelka.²¹⁵ »Nestrpnega« Orniga je skušal »pomiriti« tudi poročevalec poljedelskega odbora Josef Lenko s pojasnilom, da bo deželni odbor nemudoma začel z regulacijo in da je njegova skepsa torej odveč.²¹⁶

Medtem so slovenski državnoborski poslanci maja 1901 na Dunaju vložili interpelacijo, v kateri so pozivali ministra, naj vendarle ne odlašaja in začne z nujno regulacijo.²¹⁷ Nekaj

212 »Politična komedija«, *Slovenski gospodar*, 26. 4. 1900, 1.

213 Stenographisches Protokoll über die 3. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, V. Session, 20. 12. 1900, 17.

214 Stenographisches Protokoll über die 11. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, V. Session, 2. 7. 1901, 119.

215 Stenographisches Protokoll über die 14. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, V. Session, 5. 7. 1901, 167–69.

216 Stenographisches Protokoll über die 21. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, V. Session, 17. 7. 1901, 311.

217 SI AS 186, t. e. 32, 953, Interpellation des Abgeordneten Robič und Genossen...

mesecev kasneje sta Fran Robič in Miroslav Ploj regulacijo Pesnice predstavila ministrskemu predsedniku Ernstu Koerberju, ki je obljubil, da se bo regulacija začela res kmalu.²¹⁸ Ker pa se dela do naslednjega poletja niso premaknila z mrtve točke, je Ornig julija 1902 v deželnem zboru znova spraševal, zakaj se v spodnjem delu, med Moškanjci in izlivom v Dravo, ne dela nič in kaj namerava deželni zbor tozadevno storiti.²¹⁹ Toda prav tedaj je bil zakonski osnutek že pripravljen, po besedah poročevalca Lenka pa ga je moral deželni zbor zgolj potrditi.²²⁰ Potem ko se je to (tudi zaradi državne intervencije) res zgodilo, so dela v spodnjem delu stekla, toda regulirali so zgolj slab kilometer reke (od izliva navzgor).²²¹ Nemški poslanci z Ornigom na čelu so tako jeseni 1903 zahtevali nadaljevanje del proti Veliki Nedelji in Forminu.²²² Ornig je ocenil, da bo opravljena regulacija v spodnjem delu sicer preprečevala dvig vode, da pa je treba začeti z deli tudi v srednjem delu. Leta 1900 je namreč od Moškanjcev gorvodno poplavlilo 2000 oralov (dobrih 1000 hektarjev) posesti, letina pa je bila popolnoma uničena (po številnih peticijah lokalnih občin je bil osnutek projekta pripravljen konec leta 1902).²²³ Menil je, da bi bilo najpametneje z deli začeti takoj, saj so bili na terenu še inženirji (in vsa oprema). Slovenski poslanci so se z Ornigom strinjali (oziroma zahtevali regulacijo celotnega spodnjega dela reke), poleg tega pa zahtevali tudi regulacijo od Pesnice pri Mariboru do Moškanjcev, se pravi srednjega oziroma najbolj prizadetega dela reke v celoti.²²⁴

Slovenski in nemški spodnještajerski poslanci so se kljub zaostrenim nacionalnim odnosom (in stalni medijski »vojni«)

218 »Uravnavna Pesnice«, *Slovenski gospodar*, 24. 10. 1901, 4.

219 Stenographisches Protokoll über die 24. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, VI. Session, 18. 7. 1902, 324–25.

220 Stenographisches Protokoll über die 29. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, VI. Session, 24. 7. 1902, 547–48.

221 Prim. SI AS 186, t. e. 37, 1069, 9375 ex 1903; 11608 ex 1903; 30427 ex 1903.

222 Stenographisches Protokoll über die 5. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, I. Session, 21. 9. 1903, 140.

223 Prim. SI AS 186, t. e. 35, 1012, 33627 ex 1902.

224 Stenographisches Protokoll über die 5. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, I. Session, 21. 9. 1903, 145; 13. Sitzung, 9. 10. 1903, 273–75.

pri deželnih gospodarskih vprašanjih očitno še zmeraj zmogli poenotiti; brez izjeme so zahtevali nadaljevanje regulacij v spodnjem delu in pritiskali za začetek del v srednjem delu reke.²²⁵

Na drugi strani je poslanec veleposesti Karl Lamberg kritiziral izvedena dela; sistem regulacij in nasipov je bil po njegovem predrag, prav tako pa naj ne bi bil dovolj učinkovit, saj da je bilo ob poplavah (kar je ponazoril s primerom izvedenih regulacij na Muri) spet vse pod vodo. Slovenski poslanec Jurtela je v njegovem govoru očitno »prepoznal« tudi Pesnico; menil je, da je pri Pesnici vsaka kritika odveč, saj da razen slabega kilometra v spodnjem toku doslej ni bilo opravljenih še nobenih del. Je pa izkoristil priložnost in v svojem govoru izpostavil težave, s katerimi se je ubadala Pesniška dolina. Kolege poslance je ponovno seznanil s poplavami, do katerih je prihajalo zaradi številnih meandrov, pa tudi številnih zamaškov, ki so jih ustvarili mlini in žage na posameznih rokavih. Zavrnil je stališče, češ da so poplave v smislu pognojevanja dobrodošle, saj da je tukaj šlo za uničevanje eksistence ljudi, nastalo jezero ni izginilo več tednov, medtem ko bi v normalnih razmerah reka morala teči naravnost, za namakanje pa bi skrbeli številni stranski rokavi. Opozoril je na nujnost nadaljevanja del v spodnjem in na skorajšnji pričetek del v srednjem toku.²²⁶

Osnutek projekta regulacije proti Veliki Nedelji (celoten nereguliran spodnji del reke v dolžini slabih 12 kilometrov) je bil spomladi 1904 pripravljen²²⁷ (julija 1905 je sledil še osnutek zakona).²²⁸ Zaradi poplav, ki so vedno znova prizadele Pesniško dolino, je bila regulacija več kot nujna, saj se je dolina vseskozi spopadala z revščino.

Pesnica ob vsaki povodnji preplavi njiv in travnikov, ki skupno merijo tri štirjaške milje ali 30 tisoč oralov. [...] Na enem oralu

225 Stenographisches Protokoll über die 25. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, I. Session, 5. 11. 1903, 500.

226 Stenographisches Protokoll über die 30. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, I. Session, 11. 11. 1903, 728–37, 744–46.

227 SI AS 186, t. e. 40, 1128, 15908 ex 1904.

228 SI AS 186, t. e. 42, 1190, 23678 ex 1905, Gesetz.

travnika se pridela navadno okoli 20 merskih stotov (centov) sena in ako zaračunimo stot le z 1 goldinarjem, tedaj znaša cena vsega sena, ki se ob času povodnj uniči, 600 tisoč goldinarjev ali eden milijon dvestotisoč kron, kar je že prav lep kup denarja. Ako še pa k temu prištejemo ono svoto, katero stane posestnike snaženje preplavljenih in s kamenjem nasutih travnikov, [...] tedaj razvidimo, da Pesnica pri eni sami povodnji napravi škode za blizo milijon goldinarjev.²²⁹

Oktobra je deželni odbor (poročevalec Moritz Stallner) ocenjeval, da je dotedanja regulacija v spodnjem delu dala dobre rezultate, toda v isti sapi priznal, da je bil reguliran zgolj majhen del, da so ostali deli reke ob večjih nalivih še zmeraj prestopili bregove (posestnik Vičar iz Podgorcev naj bi tako izgubil kilometer najboljših njiv, podobno škodo pa naj bi utrpela tudi posestnika Hergula in Nemez; v Cvetkovcih in Osluševcih naj bi zalilo 500 metrov terena, proti Cvetkovcem pa naj bi reka ustvarila nov ro kav kar čez travnike in njive, s čimer je uničila pridelek in travo, ki so jo komaj uspeli spraviti v prvotno stanje). V imenu odbora je dejal, da je regulacija v ostalem delu spodnjega toka nujna še pred naslednjo zimo.²³⁰

Za regulacijo Pesnice je bilo do jeseni 1904 porabljenih zgolj 50.000 kron v zgornjem in 60.000 kron v spodnjem delu reke.²³¹ Poplave so tako nemoteno uničevale lastnino in vedno znova prizadele prebivalstvo. Spodnještajerski nemški poslanci (Pfrimer, Ornig, radgonski Albert Stiger) so to dejstvo izpostavili na naslednji seji, ko so navajali, da so zadnje poplave res dokaz, kako potrebna je regulacija. 8000 oralov (cca. 4500 hektarjev) posesti je zmeraj znova poplavalilo spomladi in jeseni, seno in krma sta bila neuporabna, travniki uničeni. Bali so se, da bo deželni zbor spet preveč odlašal, medtem pa da bo ponovno preteklo leto dni do naslednje sesije. Če je bil zgornji del reke že

229 »Upravna Pesnice«, *Štajerc*, 26. 6. 1904, 3.

230 Stenographisches Protokoll über die 14. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, II. Session, 18. 10. 1904, 222–23.

231 SI AS 186, t. e. 42, 1190, 15649 ex 1905, Pössnitz-Regulierung. Prim. *Die Landesvertretung von Steiermark, Siebenter Theil, 1897–1902*, 266–67, 270.

deloma reguliran (in narejen nov osnutek del za 130.000 kron),²³² je povečan pretok vode prizadel srednji in del spodnjega toka reke.²³³ Poljedelski odbor (poročevalec Jurtela) je njihove navedbe potrdil – do septembra 1903 je bila opravljena regulacija slabega kilometra v spodnjem delu, ki je sicer meril dobrih 10 kilometrov – a zatrdil, da se dela v tem delu nadaljujejo.²³⁴

Jurtela je čez dobri dve leti, ponovno v »vlogi« slovenskega poslanca, na spomladanski seji resignirano ugotavljal, da se v srednjem delu v tem času (razen prvih ogledov) ni naredilo nič, medtem ko so bila sredstva (slabih 200.000 kron) za dokončanje zgornjega dela (nad opuščenim pesniškim viaduktom) že dogovorjena in zagotovljena,²³⁵ dela pa večinoma končana do konca leta 1908.²³⁶ Tudi na jesenskem zasedanju pol leta kasneje še zmeraj ni bilo jasno, ali se bodo dela kmalu začela tudi v srednjem delu. Regulacija zgornjega dela reke je bila tedaj že v sklepni fazi, tudi za spodnji del (predvidena so bila sredstva v višini pol milijona kron) je bil konec del načrtovan za leto 1908 (naredili/porabili so sicer le dobro petino),²³⁷ v srednjem delu reke pa je bilo še zmeraj vse po starem.²³⁸ Slovenski poslanci so opozarjali na nevarnost poplav, na zamaške, ki naj bi jih povzročali mlini, na številne meandre v Zamarkovi in v Voličini pri Lenartu, ki so poplavljali predvsem zaradi večjega toka v zgornjem delu²³⁹ (tam je bila regulacija tudi napačno izvedena, zaradi česar se je dno struge pričelo dvigovati in je povzročalo

232 Prim. SI AS 186, t. e. 40, 1128, 21316 ex 1904.

233 Stenographisches Protokoll über die 15. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, II. Session, 19. 10. 1904, 268.

234 Stenographisches Protokoll über die 34. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, II. Session, 4. 1. 1905, 683–85.

235 Stenographisches Protokoll über die 21. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, IV. Session, 20. 3. 1907, 307–11. Prim. *Deželni zakonik in ukazni list za vojvodino Štajersko. Letnik 1908. Komad V*, 67–74. SI AS 186, t. e. 48, 1319, 4122 ex 1907, Gesetz; Übereinkommen.

236 *Die Landesvertretung von Steiermark, Achter Theil, 1903–1908*, 295–300.

237 Ibid., 304–07.

238 Stenographisches Protokoll über die 25. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, IV. Session, 16. 9. 1907, 534.

239 Stenographisches Protokoll über die 29. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, IV. Session, 20. 9. 1907, 588.

še močnejše razlivanje vode, v spodnjem toku pa se je struga poglobila in znižala nivo podtalnice, zaradi česar so se bližnja zemljišča pričela izsuševati; napake so bile storjene tudi pri izračunih vodnih količin in določanju pretočnega profila).²⁴⁰ Najbolj sta se izpostavila Fran Jurtela in ljutomerski poslanec Ivan Roškar, ki sta zahtevala takojšen začetek del (Roškar tudi odpravo mlinov na starih rokavih, saj je že vsak močnejši dež povzročil, da je reka prestopila bregove).²⁴¹ Poleg tega je več prizadetih lokalnih občin poslalo peticijo v državni zbor na Dunaju.²⁴²

Kljub vsemu opravljenemu delu je več kot očitno manjkala regulacija najbolj problematičnega srednjega dela reke. To je pokazalo že petdnevno deževje aprila 1908, ko je ponovno močnejše poplavlilo; poleg dežja sta poplavi botrovala tudi taljenje snega v višjih predelih, na drugi strani pa predvsem napačno izvedena regulacija. »Zadnja povodenj na Dravskem polju pod Ptujem je vsled hitrega nastopa vode, katerega je zakrivila nepravilna uravnava Pesnice, dober nauk za deželo, kako bode dala prihodnjič izvršiti podobne uravnave.« Pesnico so regulirali »najprej v zgornjem teku, potem v srednjem teku nič in nato v spodnjem teku, tako da je voda naglo pridrvela v srednji del, tam povzročila ogromno povodenj in razdrla deloma že napravljena dela v spodnjem teku.«²⁴³ Najhuje so jo skupila območja nad Moškanjci, kjer se je stoječa voda obdržala več tednov.²⁴⁴ V Gradcu so medtem imeli prav za ta del že pripravljen nekakšen osnutek del v vrednosti slabega milijona kron, manjša dela pa so predvideli tudi višje²⁴⁵ (za dokončanje zgornje trase oziroma »priklop« na srednji del še dobrih 100.000 kron).²⁴⁶ A ker je vse teklo (pre) počasi, so slovenski poslanci stopnjevali »pritisk« v deželnem

240 Leitinger, »Hidrografske značilnosti«, 34.

241 Stenographisches Protokoll über die 30. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, IV. Session, 23. 9. 1907, 595; 36. Sitzung, 1. 10. 1907, 689.

242 Prim. SI AS 186, t. e. 48, 1319, 34849 ex 1907.

243 »Kako se na Štajerskem zapravlja deželni denar«, *Domovina*, 15. 4. 1908, 3.

244 SI AS 186, t. e. 83, I, Note, 21. Juni 1908.

245 SI AS 186, t. e. 51, 1391, 895/1908, Pössnitzregulierung, generelles Projekt für die Bau-strecke II.

246 *Die Landesvertretung von Steiermark, Achter Theil, 1903–1908*, 299–300.

zboru in pozivali k čimprejšnji regulaciji.²⁴⁷ Stalne zahteve so zadevo vendarle premaknile nekoliko naprej;²⁴⁸ finančni odbor je v začetku leta 1910 le sporočil, da je predviden začetek del od Pesnice pri Mariboru proti Dragučovi.²⁴⁹ Toda vse se je odvijalo s »polžjo hitrostjo«, kljub temu da je bila dolina v svojem srednjem delu, kjer je bila najdaljša in je imela več kot 20.000 oralov (več kot 11.000 hektarjev) poplavnih površin, nujno potrebna regulacije.²⁵⁰ Slovenski poslanci so pred vojno znova pozivali, kazali na poplave in na nujnost čimprejšnjih del,²⁵¹ saj so bile posledice škode iz leta 1908 še zmeraj vidne. Deželni odbor je sicer izdelal osnutek zakona, v načrtu je bila regulacija v lenarškem okraju, vredna več kot milijon kron,²⁵² s katero bi reko precej skrajšali. A zadeva je spet obstala oziroma se je s predvidenim začetkom regulacije ponovno odlašalo.²⁵³ Medtem se je julija 1914 začela prva svetovna vojna, ki je preprečila nadaljevanje zastavljenih del v (zgornjem) srednjem delu doline (v mariborskem in lenarškem okraju). Kljub temu je inženirjem (s »pomočjo« ruskih vojnih ujetnikov)²⁵⁴ uspelo Pesnico regulirati vsaj pri Dornavi nižje od Ptuja.²⁵⁵ Za kaj več pa je morala počakati na boljše čase.

247 Stenographisches Protokoll über die 42. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, IV. Session, 16. 9. 1908, 861–62.

248 Prim. SI AS 186, t. e. 54, 1469, 29218 ex 1909, Gesetz; Übereinkommen. *Pössnitzregulierung: Baustrecke II, Sektion I* (Pettau: K. k. Bezirkshauptmannschaft, 1908).

249 Stenographisches Protokoll über die 29. Sitzung des steiermärkischen Landtages, X. Landtags-Periode, I. Session, 24. 1. 1910, 714–15. Prim. SI AS 186, t. e. 51, 1391, 39736 ex 1908.

250 Stenographisches Protokoll über die 4. Sitzung des steiermärkischen Landtages, X. Landtags-Periode, II. Session, 25. 1. 1912, 90.

251 Stenographisches Protokoll über die 19. Sitzung des steiermärkischen Landtages, X. Landtags-Periode, II. Session, 21. 2. 1914, 611–12.

252 SI AS 186, t. e. 63, 1709, 50099 ex 1912.

253 Stenographisches Protokoll über die 27. Sitzung des steiermärkischen Landtages, X. Landtags-Periode, II. Session, 3. 3. 1914, 975–77.

254 SI AS 186, t. e. 83, 16, 10715 ex 1916.

255 Leitinger, »Hidrografske značilnosti«, 34.

BOJ S HUDOURNIŠKO SAVINJO

Predmarčno obdobje

V praktično celotnem toku ima izrazito hudourniška reka Savinja (levi pritok Save) dežno-snežni režim z dvema viškoma pretokov: prvega v jesenskih mesecih zaradi večje količine padavin in zmanjšane evapotranspiracije ter drugega v spomladanskih mesecih zaradi taljenja snega. Glavni nižek je v poletnih mesecih zaradi višjih temperatur in povečane evapotranspiracije, drugi nižek v zimskem času zaradi snežne retinence. Izvira v Kamniško-Savinjskih Alpah (1310 metrov n. v.) nad Logarsko dolino (760 metrov n. v.), teče skozi Zgornjo in Spodnjo Savinjsko dolino ter se pri Zidanem Mostu (185 metrov n. v.) izliva v Savo. V Celju, najnižji točki Spodnje Savinjske doline (238 metrov n. v.), tvori eno največjih sovodenj v Sloveniji, saj se z leve strani Savinji pridružita Ložnica s pritoki Pirešica, Sušnica in Koprivnica ter Voglajna s Hudinjo. Po dolžini je šesta najdaljša reka v Sloveniji (dobrih 100 kilometrov) in najdaljša, ki v celoti teče po slovenskem ozemlju. Večji levi pritoki so Ljubnica pri Ljubnem, Paka pod Letušem, Ložnica in Voglajna v Celju ter Gračnica pod Rimskimi Toplicami. Glavni desni pritoki so Lučnica v Lučah, Dreta v Nazarjih, Bolska pod Preboldom in Rečica v Laškem.²⁵⁶

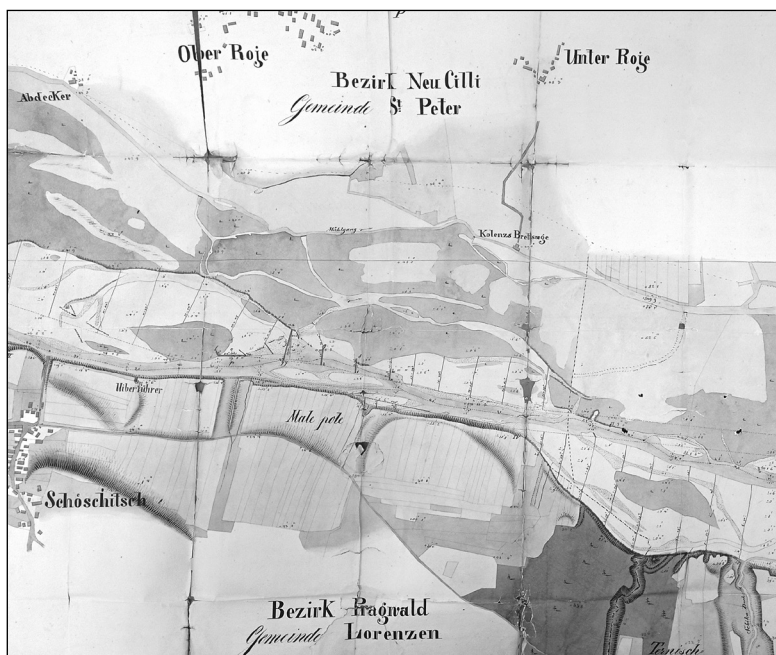
²⁵⁶ O poplavih in regulacijah Savinje na splošno prim. Komac, Natek in Zorn, *Geografski*

V preteklosti je bila zaradi taljenja snega in nalivov Savinja precej poplavna. V zgornjem toku je imela močan padec, ki se je v dolini precej zmanjšal. Reka si je s številnimi meandri utirala pot skozi prodnate nanose.²⁵⁷ Z enostavnim (in delnim) uravnavanjem Savinje so se pričeli ukvarjati že konec 17. stoletja, toda dela so bila zgolj zasilna in neuspešna. Prehod iz 17. v 18. stoletje je bil posebej težaven (in poplaven); Savinja je s prestavljanjem svoje struge na odseku med Šempetrom (St. Peter) in Žalcem (Sachsenfeld) povzročala številne težave, saj so morali prebivalci glede na spremenjen tok predstavljati svoja bivališča (v Šeščah (Schönbichel) pri Preboldu (Pragwald) je na primer reka po vsaki poplavi spremenila strugo, pri vasi Griže (Greis) pa se je razcepila v številne rokave; po mnogih rokavih je tekla tudi višje pri Malih Braslovčah (Kleinfrasslau), globino in širino pa spreminjala glede na dvig in padec vode). Spreminjajoča se struga je ogrožala tudi glavno cestno povezavo s Kranjsko, kar so skušali sanirati z gradnjo nasipov. Konec 18. in v prvi polovici 19. stoletja so Celje (in širšo dolino) prizadele obilnejše poplave v letih 1770, 1778, 1789, 1798, 1805, 1807, 1814,²⁵⁸ 1820, 1824, 1833, 1841 in 1847. Okrožni urad Celje se je vse od začetka 19. stoletja resneje ukvarjal s Savinjo in njenimi pritoki. Čiščenje struge, gradnjo nasipov in utrjevanje bregov so morali vse do srede 19. stoletja prevzemati prizadeti posestniki, načrte pa je izdeloval okrožni (kasneje okrajni) inženir. Toda delo je počasi napredovalo, dela so bila zgolj zasilne narave, tako da pri večjih poplavih niso bila prav posebej učinkovita. Savinjska dolina se je dejansko soočala z letnimi poplavami. *Novice* so sredi stoletja poročale, da poplava »mesto Celje z njegovo okolico skoraj

vidiki poplav v Sloveniji, 96–110. Gl. tudi Matija Zorn, »Poplave – stalnica v Spodnji Savinjski dolini«, *Kronika* 65, št. 3 (2017): 530–31. *Savinja – Wikipedija, prosta enciklopedija*, pridobljeno 5. 7. 2024, <https://sl.wikipedia.org/wiki/Savinja>.

257 Prim. Blaž Pristovšek, »Regulacijski problemi Savinje«, *Kronika slovenskih mest* 1, št. 3 (1934): 217–18.

258 Nekateri viri sicer navajajo večje poplave leta 1813. – Prim. »Premišljevanje, kako se prihodnjič povodnjim ubraniti«, *Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči*, 3. 1. 1852, 1. Miran Trontelj, *Kronika izrednih vremenskih dogodkov XX. stoletja* (Ljubljana: Hidrometeorološki zavod Republike Slovenije, 1997), 109.

Načrt za utrjevanje bregov Savinje v okraju Novo Celje (1832)

SI ZAC 8, Okrožni urad Celje, t. e. 83, 1833, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, regulacije), okraj Novo Celje, skice, spisi 1833/34, s 83/605b

vsako leto enkrat ali celo dvakrat zadene, [...] sicer majhna in pohlevna Savinja« pa da »silno naraste, svoje bregove prestopi ter se na daleko in široko po vsej dolini razlije«. ²⁵⁹

Potem ko so katastrofalne poplave pozno spomladi 1827²⁶⁰ precej prizadele tudi Štajersko (najbolj v judenburškem, bruškem, graškem in deloma v mariborskem okrožju), so o njih prav tako poročali iz celjskega okrožja. Potoki in reke so tudi tam prestopili bregove, poplavalili ceste in polja ter povzročili

259 Več gl. Janko Orožen, *Zgodovina Celja in okolice, I. del. Od začetka do leta 1848* (Celje: Cetis, 1971), 580–83. Janko Orožen, »Zgodovinski pregled regulacije Savinje in njenih pritokov«, *Kronika* 4, št. 1 (1956): 16–17. Prim. Zorn, »Poplave«, 532–34.

260 Petrić in Cik, »Contributions to the Knowledge of the River Drava Flood«, 15–33.

nemajhno razdejanje.²⁶¹ Kljub temu da nimamo podrobnejših poročil, je težave (sicer v manjši meri kot Mura in Drava) gotovo povzročala tudi Savinja. Reka je sicer močnejše poplavlila že leta 1805, 1807 in 1814,²⁶² ko je sredi oktobra voda v Celju segala vse do Glavnega trga, nato pa v letih 1820 in 1824. Večdnevno deževje je ob zadnji poplavi povzročilo na Štajerskem ogromno škode; še najhuje je bilo na Zgornjem Štajerskem,²⁶³ toda tudi Spodnja Štajerska je tedaj utrpela velike izgube (čeprav časopisje konkretno o Spodnji Štajerski ni poročalo, je bila poplava leta 1824 ena najhujših v prvi polovici stoletja tudi v celjskem okrožju). Sicer je bilo več obsežnih poplav še v 30. in 40. letih.²⁶⁴ Glavni vzroki savinjskih poplav so bili hudourniški značaj reke, vijugasta in ob vsaki poplavi spreminjajoča se struga ter ogromne količine rečnega transportnega gradiva, ki se je odlagalo na vsem območju Spodnje Savinjske doline.²⁶⁵

Gradnja enostavnih nasipov in prekopov (s tem so želeli zadržati Savinjo (in pritoke) v strugi in povečati pretok) je bila zgolj začasna, saj je skušala reševati le lokalno problematiko, s čimer se je problem prestavljal dolvodno, zato je v 18. stoletju prihajalo do številnih sporov (celo spopadov) med gospodvi ob reki. Resnejša regulacijska dela so se pričela šele v začetku 19. stoletja, a so bila še zmeraj precej lokalna in na več mestih neuspešna. Tehnično osebje in prizadeti kmetje so morali biti zmeraj v pripravljenosti, čistiti strugo, kopati nasipe in zasajati bregove. Za nedelo so bili tudi kazensko odgovorni.²⁶⁶

V Celju so dela na Savinji potekala tik pred veliko poplavo leta 1814.²⁶⁷ V letih 1812 in 1813 so na reki zgradili nekaj vogradenj, katastrofalna poplava pa je dela očitno prekinila, saj

261 »Vermischte Nachrichten«, *Österreichischer Beobachter*, 23. 6. 1827, 820.

262 Gl. op. 258.

263 »Kaiserthum Oesterreich«, *Grazer (Grätzer) Zeitung*, 31. 8. 1824, 1.

264 Andreas Gubo, *Geschichte der Stadt Cilli vom Ursprung bis auf die Gegenwart* (Graz: Moser, 1909), 337, 347, 354, 360–62. Joseph Hoisel, *Cilli und dessen Sannbäder* (Wien: Wilhelm Braumüller, 1877), 16.

265 Zorn, »Poplave«, 532–34.

266 Ibid.

267 Gl. op. 258.

so z njimi nadaljevali šele čez dve leti, leta 1816, do leta 1818 pa končali začetno delo.²⁶⁸ V začetku 20. let so postavili nekaj zasilnih obrambnih nasipov med Medlogom (Mellach) in Levcem (Lehndorf),²⁶⁹ v začetku 30. let (leta 1832) pa so pričeli utrjevati poškodovana oziroma uničena nabrežja pri Vrbju (Felberndorf), Žalcu (Sachsenfeld), Dobriši vasi (Dobritschendorf), Petrovčah (Pletrowitsch) in Zgornjih Rojah (Oberroje). Načrt je predvideval izgradnjo prekopa pri mostu v Dobriši vasi v dolžini 170 metrov, prav tako še predelavo 100-metrskega odseka z več zaporami. Pri Šempetru je bila v načrtu izgradnja kratkega okljuka, več zapor, ki bi preprečile poplave, so načrtovali tudi pri Zgornjih Rojah, Žalcu in Vrbju, na več mestih pa nove nasipe. Pri Petrovčah naj bi nabrežja utrdili s piloti, postavili več zapor, prav tako pa na novo izkopali skoraj pol kilometra dolg prekop. V Levcu je voda ogrožala okoliška polja, zato je bila predvidena prestavitev struge, ki bi jo tudi nekoliko zajezili. Poleg tega naj bi reko naredili bolj plovno. Z deli, ocenjenimi na dobrih 2000 gld. (na relaciji slabih 4 kilometrov),²⁷⁰ so spomladi res pričeli, toda zavlekla so se v zimo, zato jih niso uspeli dokončati. Lokalni občinski urad je tako februarja 1833 pozival k nadaljevanju del, saj je bila voda dovolj nizka, kmetje pa še niso pričeli z opravi na poljih. Za omenjeno regulacijo Savinje je bilo potrebnih 4000 lesenih fašin, 100 pilotov in 2000 kolov (v vrednosti dobrih 200 gld.), česar pa občina Petrovče zaradi pomanjkanja gozda ni bila zmožna zagotoviti sama. Sedemdeset fašin je tako prispevala občina Žalec, ostalo pa je pokril okraj Novo Celje (Neu Cilli). Sredi marca je graška gradbena direkcija poročala o skorajšnjem začetku del med Šempetrom in Levcem pod vodstvom inženirja Franza Vincenza Artnerja. Toda očitno je prav tedaj voda pričela naraščati, kmetje pa so že pričeli z deli, zato je bilo nemogoče začeti z regulacijo, razen tega pa se je kmetom zdela

268 Zgodovinski arhiv Celje, SI ZAC 8, Okrožni urad Celje, t. e. 83, 1833, Vodne zgradbe na Savinji v bližini Celja 1812–1818, spisi 1833, s 83/603, fol. 473–75.

269 Prim. Orožen, *Zgodovina Celja in okolice, I. del*, 584.

270 SI ZAC 8, t. e. 83, 1833, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, regulacije), okraj Novo Celje, skice, spisi 1833/34, s 83/605b, fol. 644–47, 651–61.

cena materiala previsoka. Toda to še ni bilo vse. Marčevsko slabo vreme se je stopnjevalo, sredi aprila pa je voda (ne zgolj Savinja, pač pa tudi pritoki v Celju) vsled snega in deževja prestopila bregove in poplavlila okolico nad Celjem. Najbolj jo je skupil okraj Novo Celje, kjer je voda poplavlila slabega pol kilometra posesti na levem rečnem bregu. Še nedokončani nasip v Petrovčah je voda precej poškodovala, porušila več mostov in brvi, uničila zadrževalnik v Dobriši vasi, pri Zgornjih Rojah pa naredila nov nevaren okljuk, ki je precej ogrožal prebivalce Šempetra. Poplava je onemogočila tudi splavarjenje do Celja, v glavnem, poplava spomladi 1833 je toliko prizadela okolico, da je okraj Novo Celje nemudoma pozval okrožni urad, naj zagotovi prepotrebna sredstva in material, da se začeta (in prekinjena) regulacija zaključi še v istem letu. Lokalne oblasti so k zadevi želele pristopiti celostno; z regulacijo so nameravali urediti območje okraja Novo Celje, prav tako pa tudi reko dolvodno od Celja vse do izliva v Savo (kar je bilo predvideno že konec 20. let) plovno urediti in dodelati.²⁷¹

Savinja je septembra znova poplavlila in najbolj prizadela posestnike pri Levcu. V obsežni korespondenci so lastniki zemljišč napisali več dopisov na lokalne oblasti, v katerih so kazali na neurejeno strugo, ki je periodično najbolj ogrožala levi rečni breg, in opozarjali, da so parcele ob visoki vodi praviloma pod vodo, prav tako pa je bila vožnja s splavi nemogoča. Kljub obstoječim načrtom in zastavljenemu planu del so bili pred začetkom posegov precej skeptični, da bodo načrtovane vodne zapore in ostale vodne zgradbe dovolj za zajezeitev preteče vodne sile.²⁷² Na drugi strani je okrožni urad v začetku leta 1834 ugotavljal, da je treba reko regulirati vse od Letuša dolvodno, saj da se problem ne začne tik nad Celjem, pač pa že višje v Savinjski dolini. Tudi v poročilu okrožnega inženirja Antona Brunaderja je bilo

271 SI ZAC 8, t. e. 83, 1833, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, regulacija), okraj Novo Celje, spisi, s 83/605a, fol. 571–74, 579–81, 588–89, 606–09, 619–20.

272 SI ZAC 8, t. e. 85, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (regulacija, nasipi), okraj Novo Celje, spisi 1835–1837, s 85/609b, fol. 62, 64–72, 74, 77, 78, 81, 83, 85–87, 89, 91, 93, 95, 97–99, 104.

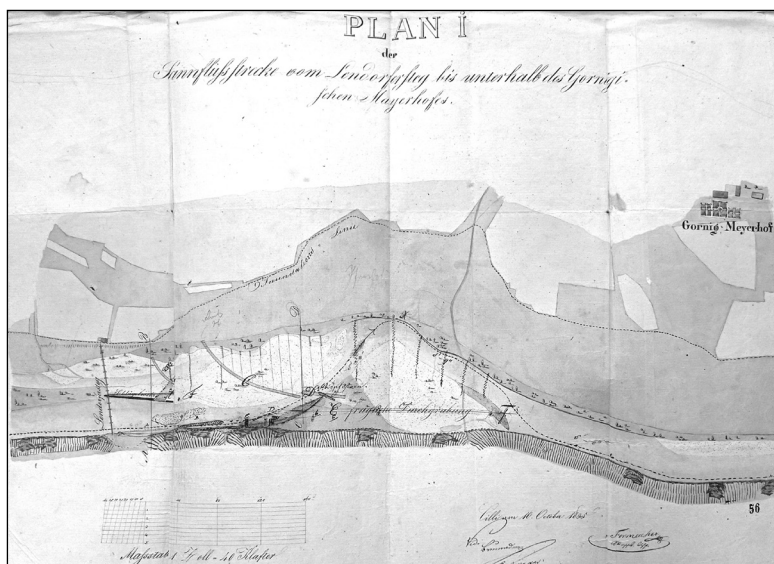
definirano, da morajo z deli nadaljevati in preprečiti škodo na okoliških posestvih, sanirati nabrežja ter reko urediti kot plovno.²⁷³ Po zadnji poplavi je reka postala nevarna za plovbo pri Petrovčah, zato jo je bilo treba tozadevno zavarovati, hkrati pa preprečiti poplavljanje najboljših obrečnih predelov. Pri Latkovi vasi je bilo treba predelati rečno vijugo, s čimer bi prav tako dosegli boljšo plovnost. Komisija gradbene direkcije je 18. in 22. aprila 1834 preverjala razmere na reki in ugotovila, da je regulacija potrebna med Latkovo vasjo in Žalcem, se pravi na relaciji približno ene milje (cca. 7,5 kilometra). Kljub temu da je bilo zagotovljenih 1500 kubičnih metrov gramoza, je jesensko poročilo navajalo, da bo pri gradnji prekopa pri Petrovčah prišlo vsaj do tri- ali celo štirimesečne zamude, saj da kmetje iz štirih okoliških vasi niso hoteli poprijeti za delo. Februarja 1835 je bilo dostavljenih 5000 fašin, 800 pilotov in 5000 kolov, toda dela se zaradi visoke vode še zmeraj niso nadaljevala. V začetku marca so kljub slabemu vremenu vendarle postavili pilote in ostali pomožni material, da bi prekop le dokončali. Da bi zagotovili dovolj delovne sile, je bila prisotna celo vojaška asistenca, pomagati pa so morali tudi okoliški otroci.²⁷⁴ Kljub temu da je aprilsko poročilo navajalo, da so bila celotna dela opravljena v skladu z načrtom, so jeseni načrtovali ponovne popravke sanacije, prav tako pa tudi revizijo opravljenih del pri Petrovčah.²⁷⁵ Tudi nekaj posestnikov iz Levca je menilo, da so dela pomanjkljivo izvedena oziroma da bi bilo bolje, če bi se reka iz približno 150-metrskega prekopa vrnila v staro strugo.²⁷⁶

273 SI ZAC 8, t. e. 83, 1833, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, regulacije), okraj Novo Celje, skice, spisi 1833/34, s 83/605b, fol. 682–87.

274 SI ZAC 8, t. e. 84, 1833, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, regulacije), okraj Novo Celje, spisi 1834/35, s 84/605c, fol. 689–91, 693, 696–98, 700–01, 704–07, 710–11, 728–30.

275 SI ZAC 8, t. e. 84, 1835, Regulacija Savinje pri Latkovi vasi, spisi 1835–1837, s 84/608, fol. 947–48, 955, 970–71, 974, 978, 996.

276 SI ZAC 8, t. e. 85, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (regulacija, nasipi), okraj Novo Celje, spisi 1835–1837, s 85/609b, fol. 106; 1838, Vodne zgradbe na Savinji (regulacija, nasipi), okraj Novo Celje, spisi 1835–1837, s 85/609c, fol. 109–10, 115, 117, 120, 127–28.

Načrt struge pri Levcu (1835)

SI ZAC 8, Okrožni urad Celje, t. e. 84, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (regulacije, prekop), okraj Novo Celje, spisi 1836–1838, s 84/609a

Najbolj je Savinja poplavljala ob močnih nalivih spomladi in jeseni, ko se je celotna Savinjska dolina praviloma v nekaj urah spremenila v jezero.²⁷⁷ Seveda tudi v ostalih letnih časih reka ni bila ravno »pohlevna«. V Mozirju (Prassberg) je poplavela pozimi 1835/36, zalila cesto in okolico ter napravila precej škode. Nabrežja so do aprila 1836 utrdili s koli in piloti ter postavili še nekaj zapor,²⁷⁸ za območje nad Celjem pa so lokalni uradi od jeseni 1835 do konca leta 1836 okrožnemu inženirju priskrbeli ustrezno dokumentacijo in načrte.²⁷⁹ Več posestnikov

277 Johann Gabriel Seidl, »Die untersteirische Schweiz«, *Steyermärkische Zeitschrift* (1836): 32.

278 SI ZAC 8, t. e. 84, 1833, Vodne zgradbe na Savinji (zaščita pred poplavami), okraj Mozirje, spisi 1834–1837, s 84/607, fol. 899–900, 906–07, 909–14.

279 SI ZAC 8, t. e. 84, 1833, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, regulacije), okraj Novo Celje, spisi 1835/36, s 84/605d, fol. 760–61, 769; 1833, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, regulacije), okraj Novo Celje, spisi 1836/37, s 84/605e, fol. 785–87, 792, 794, 796.

se je namreč pritoževalo nad poplavami tik nad Celjem, v Medlogu in okolici, saj je zadnja poplava tudi njim precej prekrizala načrte. Reka je zalila številna posestva in jim prizadejala veliko škode.²⁸⁰ Pozimi in spomladi 1837 je več poročil navajalo, da je precej ogroženo območje Šempetra, Zgornjih in Spodnjih Roj ter Vrbja, kjer so po nedavni visoki vodi predvideli izgradnjo nasipov v dolžini slabega kilometra. Problematično je bilo tudi območje Petrovč in Dobriše vasi, kjer je narasla voda hitro poplavlila polja in travnike ter precej prizadela območje.²⁸¹ Poleti 1837 so začeli z deli pri Levcu in v dolžini slabih 450 metrov (do mostu v Kasazah) bregove utrdili s piloti,²⁸² z deli pa nadaljevali tudi pri Petrovčah in reko vsled nizkega vodostaja za lažjo plovbo v začetku avgusta tudi očistili (odstranili so poškodovane oziroma moteče pilote in izvlekli podrti drevesa). Toda konec meseca je strugo zalila voda in prestopila bregove, poplavlila posesti in ogrozila plovbo.²⁸³ Jeseni je komisija ugotavljala, da ima reka na tem mestu precej nevaren karakter in da bo vožnja brez ukrepov postala nemogoča, nadaljevalo pa se bo poplavljanje okolice. Oblasti so zato v poročilu navajale, naj se pripravijo novi načrti in da je treba z deli nadaljevati (kar bi morali v veliki meri opraviti posestniki sami). Pri Petrovčah in v Kasazah je bilo treba za plovbo utrditi oba bregova, kar je zneslo slabih 1500 gld. V Kasazah je ob visoki vodi poplavelo tudi most, zaradi česar posestniki (zraven pa še novoustanovljena steklarna v Libojah) niso mogli prečiti reke. V načrtu sta bili tako nova povezava obeh rečnih bregov kakor tudi sanacija levega rečnega brega v več okoliških občinah, saj je reka ob visoki vodi še zmeraj poplavljala obrečna posestva.²⁸⁴ Februarja 1838 je bila predvidena sanacija

280 SI ZAC 8, t. e. 86, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, regulacije), okraj Žovnek, okolica Celja, spisi 1838/39, s 86/612b, fol. 707–13, 719–23.

281 SI ZAC 8, t. e. 86, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, regulacije), okraj Novo Celje in Žalec (1838–1840), s 86/611a, fol. 473–88.

282 SI ZAC 8, t. e. 85, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (regulacija, nasipi), okraj Novo Celje, spisi 1835–1837, s 85/609c, fol. 129–44.

283 SI ZAC 8, t. e. 84, 1833, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, regulacije), okraj Novo Celje, spisi 1837, s 84/605f, fol. 847, 855, 858–60.

284 Nekateri posestniki so sicer imeli pomisleke glede regulacije, kljub temu da je načrt

levega rečnega brega od Latkove vasi vse do Kasaz, saj je voda ob poplavih zalila rodovitne površine in opustošila okolico.²⁸⁵ Po ponovni marčevski poplavi²⁸⁶ je bil maja 1838 predviden rečni ogled omenjenega območja zaradi neustreznih nabrežij, ki jih je bilo treba ponovno utrditi. Ob reki pri Petrovčah je bilo veliko kozjih hlevov in proste paše, kar je predstavljalo dodaten problem, saj je voda ob poplavi zlahka zalila objekte in ogrozila domače živali.²⁸⁷ V ta namen so predvideli postavitve obrambnih nasipov; le-ti bi preprečili, da bi se narasla voda, ki je julija spet poplavela območje Petrovč in Levca (v obsegu dobrega pol hektarja), razlivala in uničevala imetje ob reki.²⁸⁸

Medtem so spomladi 1838 pričeli s čiščenjem rečne struge od Mozirja dolvodno (žovneški okraj), saj je marčevska poplava nanosila precej odvečnega materiala, ki je oviral splavarski promet, prav tako pa na več mestih (Ljubija, Braslovče, Preserje, Topole, Orla vas) strugo prestavila in poškodovala nabrežja. Le-te je bilo treba popraviti, dela pa je izvedel Mozirčan Johann Lippold. (Sicer je istočasno poplavelo tudi območje pri Nazarjih; najbolj jo je skupila vas Ternovec gorvodno od Nazarij).²⁸⁹ Novembra je sledil komisijski ogled opravljene regulacije, ki so se ga udeležili tudi predstavniki prizadetih vasi. Komisija je ugotovila, da so dela dobro narejena, da pa bo treba reko še dodatno sanirati (za kar je predvidela tudi določena državna sredstva).²⁹⁰ Toda kljub omenjenim delom, začeti regulaciji od Latkove vasi dolvodno, in ugotovitvam, da je treba reko za lažjo plovbo sanirati vse od

predvideval izboljšave in lažjo plovbo s splavi. – SI ZAC 8, t. e. 85, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (regulacija, nasipi), okraj Novo Celje, spisi 1835–1837, s 85/609c, fol. 144–66.

285 SI ZAC 8, t. e. 86, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, regulacije), okraj Novo Celje in Zalec (1838–1840), s 86/611a, fol. 489–92.

286 SI ZAC 8, t. e. 86, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (regulacija, nasipi), okraj Novo Celje, spisi 1835–1837, s 85/609c, fol. 172.

287 SI ZAC 8, t. e. 84, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (regulacija, prekop), okraj Novo Celje, spisi 1836–1838, s 84/609a, fol. 1–2, 6, 8, 23, 28, 30–35, 36, 40.

288 SI ZAC 8, t. e. 85, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (regulacija, nasipi), okraj Novo Celje, spisi 1837–1839, s 85/609d, fol. 170–73, 176, 179, 181, 189, 191.

289 SI ZAC 8, t. e. 86, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (regulacija, nasipi), okraj Žovnek, okolica Celja, spisi 1838/39, s 86/612b, fol. 698–99.

290 SI ZAC 8, t. e. 86, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (regulacija, nasipi), okraj Žovnek, okolica Celja, spisi 1838, s 86/612a, fol. 644–45, 654–61, 676–90.

Letuša do izliva v Savo,²⁹¹ so nekateri posestniki opozarjali, da je bila reka ob močnih nalivih oziroma ob spomladanskem taljenju snega še zmeraj precej nevarna in da je poplavljala obrečna posestva. Nedavne regulacije pri Levcu in Petrovčah so povzročile, da je voda ob poplavah še posebej narasla pri Preboldu in Šempetru. Poštar in posestnik Augustin Hausenbichler in šempetrski občinski rihtar Stephann Kollscheegg (Štefan Kolšek) sta v začetku leta 1839 na pristojne urade naslovila dopis, v katerem sta svarila glede neposredne nevarnosti v primeru narasle Savinje. Še posebej je poplavljal polja na levem bregu Savinje pri Sv. Lovrencu (St. Lorenzen), kjer je bila potrebna nujna sanacija nabrežja, sicer je grozilo tudi poljem (in hišam) v Zgornjih in Spodnjih Rojah ter v Vrbju. Reka je ob poplavi (še posebej zaradi pomanjkanja gozda ob strugi) pač ubrala svojo pot in močno prizadela okolico. Že septembra so bili narejeni načrti, kako bi pristopili k regulaciji tega dela reke. Odločili so se za izdelavo prekopa pri Latkovi vasi, s katerim bi zaobšli številne ovinke, ki jih je ustvarila reka in ki so povzročali dvig vode.²⁹²

Kot je pokazala zadnja poplava leta 1840, pa je voda kljub številnim lokalnim vodogradnjam ponovno ogrožala območje. (Revizija že opravljenih del je pokazala, da je izvajalec Johann Picco na območju Latkove vasi in okolice leta 1836 zastavljena dela sicer izvedel v skladu z načrtom, toda to očitno ni bilo dovolj.) Narasla voda je 24. junija prestopila bregove in poplavlala območje vse od Mozirja dolvodno do Prebolda oziroma Latkove vasi. Pri Mozirju je reka prestopila bregove in zalila polja, prav tako pri Ljubiji nižje od Mozirja, kjer je tudi ustvarila nov rokav in s prodom zasula vodno žago. Pri Braslovčah je reka spremenila strugo, pri čemer so škodo utrpeli mlini in žage, ki jih je voda zasula z gramozom oziroma jim je odtegnila prepotrebni vodni vir. V noči na 25. junij je reka poplavlala Latkovo vas in

291 SI ZAC 8, t. e. 86, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, mostovi), okraj Novo Celje in Žalec (1838–1840), s 86/611a, fol. 494–98, 504, 507, 509.

292 SI ZAC 8, t. e. 85, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, regulacije), okraj Novo Celje, spisi 1839–1840, s 85/610a, fol. 262–64, 272–76.

najbolj prizadela posestvo (travnike) Josepha Kollarja in Andreasa Skette na desnem rečnem bregu. Poplavno območje je v tem delu skupaj znašalo dobrih 600 hektarjev obdelovalnih površin. Poplave so območje prizadele tudi jeseni, oktobra in novembra. Posebna komisija si je območje med Letušem in Latkovo vasio sicer ogledala že jeseni 1838, toda z deli na reki so odlašali, zato so se marca 1841 prebivalci Braslovč, Polzele in ostalih manjših okoliških krajev (Pariželj, Preserij, Topol, Orle vasi) pri okrajnem uradu Žovnek zavzeli za čimprejšnjo sanacijo nabrežij, saj je voda ogrožala njihovo imetje, celjski okrožni urad pa naj na poplave ne bi ustrezno odreagirali.²⁹³ Ker se čez leto ni zgodilo nič, so na devastacijo narasle reke opozarjali spet novembra in zahtevali zavarovanje svoje lastnine. Okrožni inženir Brunader je po poročilu gradbenega asistenta Franza Czerwinke ugotavljal, da je dejansko treba zavarovati sporne dele ob reki in preprečiti, da voda nadalje poplavlja travnike in polja, ki so bili življenjskega pomena za okoliško prebivalstvo.²⁹⁴

Po poročilu iz aprila 1842 so posestniki iz Braslovč res pričeli z deli na reki, jeseni pa še prebivalci ostalih prizadetih vasi iz gospodstva Žovnek. Medtem je novembra pri Latkovi vasi in gorvodno pri Braslovčah (Preserje, Parižlje) spet poplavelo ter zalilo polja in travnike. Poplava je pokazala, kakšno škodo lahko napravi narasla Savinja. Reka je tokrat prestopila šest metrov visok obrambni nasip, zalila cesto in posebej v Preserju povzročila ogromno razdejanje. Kot da to ni bilo dovolj, je sredi januarja 1843 ponovno poplavela. Kmetje iz Preserij so bili popolnoma na dnu; v dopisu na žovneški urad so opisali neugodne razmere in navedli škodo, ki jo je naredila zadnja januarska poplava. Kmetu Martinu Roiniggu, ki je bil najbolj prizadet, je voda zalila hišo in gospodarsko poslopje, pa tudi ostali prebivalci Preserij so bili precej oškodovani, saj je reka poplavela polja in travnike ter

293 SI ZAC 8, t. e. 86, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, mostovi), okraj Novo Celje in Žalec 1840/41, s 86/611b, fol. 519–20, 522, 525, 527, 531, 536–39, 541–42, 546–47, 550–52, 554–55, 557, 560, 567–69.

294 SI ZAC 8, t. e. 86, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, mostovi), okraj Novo Celje in Žalec 1841–1843, s 86/611c, fol. 572–73, 576–81.

grozila sami vasi. Januarsko razdejanje je prizadelo tudi kmete iz Podvina; reka je uničila celotno levo nabrežje in poplavlila obširne dele zemljišč (uničenih je bilo več mlinov, žag in ostalih delavnic). Tukaj je posebej izstopal kmet Jakob Rismaul, ki mu je zalilo vse imetje, zato so ponovno prosili lokalne oblasti, da se jim dovoli sanirati reko in preprečiti, da bi reka okolico, vas in okrajno cesto ponovno tako devastirala. V načrtu je bila izgradnja prekopa in nasipov, s čimer so nameravali zaščititi mline, delavnice in prisotno prebivalstvo.²⁹⁵

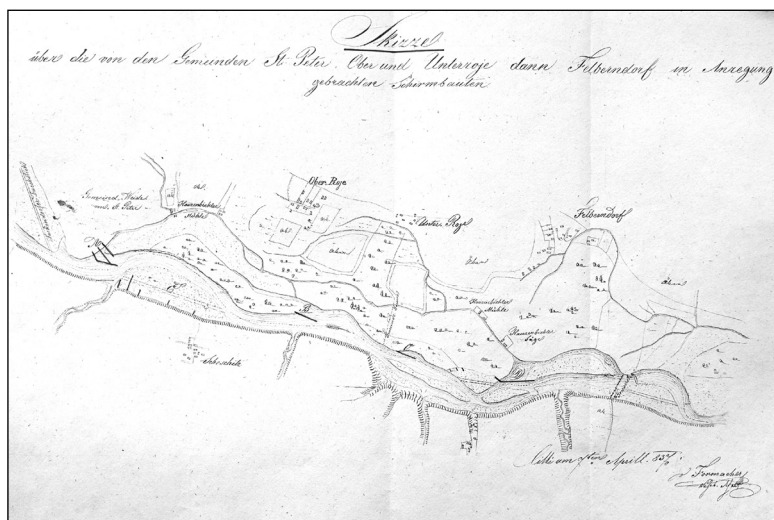
Savinja je v začetku 40. let ponovno ogrožala območje vse do Žalca. V nevarnosti sta se znašla Hausenbichlerjev in Tappeinerjev mlin, ob poplavih je bila vožnja s splavi praktično nemogoča. Nabrežja so skušali sanirati s fašinami, toda izkazalo se je, da zgolj to ne bo zadostovalo. Na levem rečnem bregu so morali najprej navoziti gramoz (v širini šestih metrov), šele nato so nabrežje v dolžini 350 metrov tudi utrdili. Ker je bilo v smeri Lave več podzemnih izvirov, je ob narasli vodi poplavelo območje vse do Dobriše vasi in Petrovč, prav tako je bila problematična vožnja s splavi. Težavno je bilo tudi med Grižami in mostom v Kasazah, kjer so v prid normalnega splavarjenja sklenili nabrežja utrditi z nasipi. Septembra 1842 so pristojni organi sklenili, da se levi rečni breg v dolžini 150 metrov utrdi še isto jesen.²⁹⁶

Medtem so v prvi polovici 40. let pričeli z izgradnjo jezua na pritoku Bolska, saj je tržaški veletrgovec Gustav Adolf Uhlich tam načrtoval izgradnjo predilnice in tkalnice na vodni pogon. Toda več okoliških kmetov posestnikov se je pritoževalo, da je zgrajeni jez višji kot načrtovano, zato je bila pri narasli vodi večja možnost poplav, pri nižjem vodostaju pa nekateri mlini niso dobivali dovolj vode za obratovanje.²⁹⁷ Vsekakor je kmetom

295 Ibid., fol. 597, 603, 607–08, 611–13, 615–17, 628–33.

296 SI ZAC 8, t. e. 85, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, regulacije), okraj Novo Celje, spisi 1841–1843, s 85/610c, fol. 354–56, 365–68, 371, 376–77, 411.

297 SI ZAC 12, Okrajno glavarstvo Celje, t. e. 51, 1840, Gradnja tekstilne tovarne in pripadajočega jezua na Bolski pri Preboldu – Uhlich Gustav Adolf, veletrgovec v Trstu (spisi 1840–1846), načrt jezua, s 51/80, fol. 927–976; 1844, Pritožba nekaterih posestnikov Kaplje vasi zaradi gradnje jezua na Bolski (spisi 1844–51, situacijski načrt), s 51/81, fol. 977–1036.

Struga Savinje pri Šempetru, Rojah in Vrbju ter predvideni nasipi (1837)

SI ZAC 8, Okrožni urad Celje, t. e. 86, 1838, Vodne zgradbe na Savinji (nasipi, mostovi), okraj Novo Celje in Žalec (1838–1840), s 86/611a

poleg jezu težave še zmeraj povzročala tudi Savinja, ki je ob visoki vodi še naprej poplavljala površine ob svojem rečnem koritu. Kljub temu da so poročila o regulacijah Savinje oziroma poplavah po letu 1843 precej skopa, vemo, da je reka v začetku septembra 1847 v Savinjski dolini spet obilneje poplavlila in prizadela okolico. Na udaru se je v Celju znašla tudi novozgrajena Južna železnica, saj je voda v mestu ob Savinji (in dolvodno) ogrožala železniške nasipe.²⁹⁸ Toda monarhija se je tedaj že ubadala z drugimi problemi; slabe letine, suša in lakota so vse bolj netile splošno nezadovoljstvo nižjih slojev; gotovo so negotove razmere občutili tudi prebivalci Spodnje Savinjske doline, ki se v drugi polovici 40. let očitno niso več utegnili toliko ubadati z nepredvidljivo reko.

²⁹⁸ »Steyermärk«, *Laibacher Zeitung*, 28. 9. 1847, 1. Gubo, *Geschichte der Stadt Cilli*, 362.

Po marčni revoluciji

Celje in Savinjsko dolino je v začetku maja 1851 prizadela katastrofalna poplava, podobna tisti, ki jo je mesto z okolico doživelo pred več kot četrto stoletja. Tedaj (leta 1824) je bil ob poplavi vodostaj tolikšen, da je bilo mesto popolnoma pod vodo, poplava pa se je mogla primerjati zgolj s tisto iz leta 1814,²⁹⁹ ko je sredi oktobra voda v Celju segala vse do Glavnega trga.³⁰⁰ Kakorkoli, sedmega maja 1851 so bile celjske ceste uničene, železniška povezava z Ljubljano oziroma Mariborom pa prekinjena. Voda je prejšnji dan naraščala do 11. ure zvečer, pod vodo je bila celotna Glazija, več mestnih vil je bilo popolnoma obkroženih z vodo. Voda je zalila vojaški špital, gospodarska poslopja hotela Krona (Hotel zur Krone), podrti so bila številna drevesa v mestu. In nenazadnje je voda v celjski mrtvašnici naplavila več trupel.³⁰¹

Kakor dalječ je okó seglo, vse je bilo pod vodó; le malo pohištev, drevés, cerkev in višín je vún molelo, kot otoki iz divjega valovja. Pa dež še ni nehal; do polnoči je še lilo izpod neba. Drugo jutro je bil teržni dan; pa nobenih prodajavcev ni u mesto prišlo, ker čez vse ceste je voda tekla, ter dovod zavérala. Strašno velika škoda, ktero je ta povodinj naredila, se bo dala še le pozneje na tajnko pregledati in ceniti.

Anonimni celjski avtor je ugotavljal, da je bil glavni razlog za takšno stanje sekanje gozdov po hribih in gorah v Savinjski dolini. »Gore okoli so skorej že vse gole; nobeni gojzdje deževnih oblakov na-se ne vlečejo, ne na vdol deročih vodá ne zaderžujejo; struga (vodotéčina) Savine in drugih potokov nahaja od leta do leta od z golih višín nanešeniga peska in kamenja plitveji, torej že majhna deževnica jo kmalu napolni, ter čez bregove posili.«³⁰²

299 Gl. op. 258.

300 Gubo, *Geschichte der Stadt Cilli*, 347.

301 »Cilli«, *Grazer Zeitung*, 8. 5. 1851, 1–2.

302 »Novičar iz slovenskih krajev«, *Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči*, 14. 5. 1851, 95. Prim. Zorn, »Poplave«, 532.

Isto območje je leta 1851 sicer poplavilo še enkrat, a manj kot maja. Tudi leto poprej je poplava odnesla številna rodovitna posestva in prizadejala ogromno škode. V začetku oktobra 1850 je bilo Celje z okolico pod vodo. »Po večdnevnim deževanju so Savina in druge vode tako velike priderle, de je čez noč do 4. t. m. strašna povodinj vstala. Kakor dalječ oči zagledajo, je žalibog vse v vodi. Kar je žita in sočivja še na polju bilo, je vse pokončano.«³⁰³ Temu delu Spodnje Štajerske ni bilo prizaneseno niti leta 1852.

V nedeljo 3. oktobra se je vsakoletna nadloga Celjske okolice, namreč grozovita povodinj zopet ponovila. Deževalo je celi dan neprenehljivo, in v gornjih krajih, kakor pravijo, se je oblak vtergal, ker na enkrat so od vsih strani šumeči hudourniki priderli, ter reko Savino tako napolnili, da se je ta, kakor skorej še nikdar poprej, sila visoka narastla, ter celo Posavinje (Savinsko dolino) v eno jezero spremenila. Komej je voda drugi dan bila nekoliko odtekla, je v sredo 6. oktobra začelo vnovič spod neba liti, kar celo naslednjo noč je terpelo. Drugi dan je bilo strašno gledati na daleko in široko razširjeno povodinj, iz ktere le hiše, cerkve, drevje in hribje so moleli. [...] Škode je sila veliko. Lepo stoječa ajdina in druga poljšina, komej pričakana nada ubozih kmetov, ste po derečih valovih hudo zablajene, in deloma s peskam ali prodam zasute.³⁰⁴

Petdeseta leta se tako za prebivalce Savinjske doline niso začela nič kaj spodbudno, zato pa je bilo naslednjih nekaj let nekoliko bolj znosnih, kljub temu da so bile poplave vsakoletni fenomen. Do začetka regulacij gorvodno od Celja (1876) so večje poplave območje doletele še v letih 1867, 1868, 1870 in dvakrat leta 1876.³⁰⁵

Prebivalci Savinjske doline so morali pač vselej računati s poplavo manjše ali večje razsežnosti, ki je enkrat manj, drugič bolj ogrozila njihove posesti in uničila pridelek na polju.

303 »Novičar iz slovanskih krajev«, *Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči*, 9. 10. 1850, 173.

304 »Novičar iz slovanskih krajev«, *Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči*, 13. 10. 1852, 328.

305 Orožen, »Zgodovinski pregled regulacije Savinje«, 15–18. Prim. Zorn, »Poplave«, 534–35.

Tik pred okoljsko katastrofo leta 1851, ki ni prizadela le celjskega območja, pač pa so o njej poročali tudi širše na Slovenskem³⁰⁶ (časopisje je o njej pisalo še v začetku leta 1852),³⁰⁷ sta posestnika Anton Reitter in Ludowika Sabukoschegg celjsko okrajno glavarstvo obveščala o ogroženosti njunih posestev pri Petrovčah. Savinja je vsekakor ogrožala tudi ostale posestnike nad Celjem, prav tako je grozila v Levcu in okolici. Lokalni urad sta pozivala, naj ukrepa in pozove k utrjevanju bregov ter izdelavi nasipov, kar bi poplave gotovo precej omililo.³⁰⁸ Težave je povzročal tudi jez tkalnice in predilnice v Preboldu. Posestniki iz Kaplje vasi (Kappeldorf) in Sv. Pavla pri Preboldu (St. Paul bei Pragwald) so se že vse od začetka 40. let pritoževali, da pritek Bolska ob visoki vodi poplavlja okoliška polja in povzroča veliko škode.³⁰⁹ Kljub delni poglobitvi struge in sanaciji bregov v dolžini 200 metrov ter obljubam lastnika, da bo znižal jez, do vidnih izboljšav ni prišlo. Posestnikom je uničevalo zemljišča, prav tako pa so bili oškodovani mlinarji, ki ob nizkem vodostaju niso dobili dovolj vode.³¹⁰ Savinja je vseskozi grozila tudi dolvodno od Mozirja. Razmere so bile precej podobne tistim iz predmarčne dobe, tudi težave so reševali precej parcialno. Šele poplava takšnih razsežnosti (1851) je spodbudila (lokalne) oblasti, da so k problematiki pristopile nekoliko bolj celostno. Poleg nujnega pogozdovanja so sklenile, da se »struge in bregove rek in nekterih hudournikov tako poravna, da ne bojo ob povodnjih take škode delale. Za poravnanje nekterih rek, kakor za Anizo, Paltno, Muro, Dravo, Ziljo, Savo in Savino je že mnogo predelov (Vorarbeiten) gotovih«, zato se je bilo »nadjeti, da

306 »Novičar iz Krajnskiga«, *Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči*, 14. 5. 1851, 95–96.

307 »Premišljevanje, kako se prihodnjič povodnjim ubraniti«, *Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči*, 3. 1. 1852, 1.

308 SI ZAC 12, t. e. 1, 1851, Anton Reitter, Ludowika Sabukoschegg, Petrovče, zgradbe za varstvo bregov, f 3, s 9, fol. 122–24.

309 SI ZAC 12, t. e. 1, 1850, Tkalnica in Predilnica Prebold, vodne zgradbe (poplave), f 30, s 18a, fol. 283–84, 289, 302–03.

310 SI ZAC 12, t. e. 1, 1850, Tkalnica in Predilnica Prebold, vodne zgradbe (poplave), f 38, s 18b, fol. 307, 314–16, 323, 327.

bojo enkrat uslišane mnoge tožbe o poravnanju vodotokov, in da se bo delo, h katerimu se že tako dolgo pripravki delajo, tudi začelo in dognalo». ³¹¹ Toda zdi se, da so v 50. letih več pozornosti namenjali pritokom Savinje v Celju kot pa sami reki nad mestom; v poročilih o regulacijskih delih je namreč več govora o Voglajni, Hudinji, Ložnici in Sušnici, medtem ko so k regulaciji Savinje resneje pristopili šele v 60. letih. ³¹²

Ob Savinji, ki je ob poplavih prinašala ogromne količine vode (in ostalega materiala) že iz Zgornje Savinjske doline, so se tudi pritoki neposredno nad in v Celju ob visokih vodostajih razlivali na obrobjih mesta, zraven pa polnili strugo Savinje in dodatno dvigovali še njen nivo. Zato so po poplavi leta 1851 na zahodni strani mesta precej časa in energije namenili najbolj oddaljenemu pritoku Ložnica in pritoku Sušnica, ki se je stekal v Savinjo na območju Lave, na vzhodu pa Voglajni s Hudinjo (in Koprivnico). Voglajna in Hudinja sta tik nad Celjem tvorili skupno sotočje in se (»okrepljeni« s Koprivnico, ki je tako kot Hudinja tekla s severa) izlivali v reko tik ob vzhodni strani mesta. Ob visoki vodi je ta rečni del poplavl železnico in precej ogrožal mesto. Na drugi strani sta Ložnica in Sušnica mesto ogrožali z zahodne strani. Območje Celja je bilo vseskozi eno največjih sovodenj na Slovenskem. Z omenjenimi rekami in potoki so se tukaj kombinirali različni tipi poplav, kar je seveda oteževalo iskanje ustreznih protipoplavnih zaščit, poleg tega pa tudi tehnika sredi 19. stoletja še ni bila sposobna slediti narasli vodi. Daljše močnejše deževje je povzročilo, da struga Savinje ni mogla sproti odvajati vse vode, zato so bile poplave v Savinjski dolini geografska stalnica. ³¹³

311 »Premišljevanje, kako se prihodnjič povodnjim ubraniti«, *Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči*, 3. 1. 1852, 1; 4. 2. 1852, 37.

312 Prim. SI ZAC 12, t. e. 1, 1853, Regulacija potoka na Lavi, f 16, s 24, fol. 382–97. SI ZAC 14, Okrajni urad Celje (1854–1865), t. e. 2, 1855, Zgradbe za varstvo bregov, regulacija struge zaradi poplav, Voglajna (Celje), f 53, s 29, fol. 535–87; 1855, Zgradbe za varstvo bregov, regulacija struge zaradi poplav, Voglajna, načrt, f 39, s 29a, fol. 588–626.

313 Komac, Natek in Zorn, *Geografski vidiki poplav v Sloveniji*, 96, 101.

Resneje so se torej s problematiko pritokov pričeli ukvarjati v 50. letih. Na vzhodni strani mesta je veliko nevarnost predstavljala Voglajna, ki je bila sicer regulirana že za potrebe izgradnje Južne železnice. Okrajni inženir Friderik Byloff, ki je leta 1847 izdelal topografsko karto Celja, je poleg njenega sotočja s Savinjo (na vzhodu) kot najbolj pereče poplavno območje označil še področje med Ložnico, Sušnico in Savinjo na zahodu ter Vodno Glazijo na jugu.³¹⁴ Celjske vode so tako ogrožale številne posesti ob svojih strugah. V 50. letih je Voglajna zaradi neustreznih bregov in nasipov v obup spravljala marsikaterega posestnika v Zavodni. Reka je vseskozi grozila, da bo ob višji vodi prestopila bregove in se razlila čez polja in travnike, prav tako pa povzročila škodo na bližnjih železniških tirih. Julija 1850, nekaj mesecev pred jesensko veliko poplavo, je več posestnikov iz Zavodne poslalo na okrajno glavarstvo dopis, v katerem so urad seznanili s pretečo nevarnostjo. Medtem je mesto in okolico jeseni 1850 in spomladi 1851 dvakrat obilno poplavilo; maja 1851 je zadnja katastrofa dodobra opustošila območje Celja in Savinjske doline nad mestom. Trgovec Johann Stallner se je oktobra 1851 pritoževal nad težkimi razmerami, ki so doletele posestnike v (severovzhodni) celjski okolici. Poleg njega so bili prizadeti še Johann Gaberschek, Blasch Tschrebinschek, Maria Schmech, Elisabeth Senitza, Jacob Gorischeg, Franz Holzl in celjska opatija, ki jim je Voglajna (tudi zaradi ostre serpentine) poplavlila zemljišča, prav tako jo je skupila tudi železniška proga, ki je tekla mimo. Ponovno so pozivali okrajno glavarstvo, ki od zadnjega dopisa očitno ni storilo kaj dosti, da še tisto jesen zavaruje rečne bregove oziroma jih dodatno utrdi z nasipi. Prav tako so sklenili, da se serpentino zajezi, namesto nje pa izdela nov prekop širine štirih metrov, ki bi tok reke toliko pospešil, da na tistem mestu ne bi več poplavljala. Pri delih so morali sodelovati vsi prizadeti posestniki. Toda očitno je celjski opat (Matija Vodušek) na lastno pest izvedel nekaj del, saj so se ostali posestniki aprila

314 Branko Goropevšek, »Prostorska širitev celjskega mesta do srede 19. stoletja«, v: Marija Počivavšek, ur., *Iz zgodovine Celja 1780–1848* (Celje: Muzej novejšje zgodovine, 1996), 71.

1852 pritožili, češ da jim zaradi nezakonitega posega na levem rečnem bregu voda takoj zalije zemljišča na desnem bregu. Opatija je reševala zgolj svojo posest, medtem ko so ostali z deli zavlačevali in zaradi tega utrpeli nov udarec.³¹⁵

Voglajna pa ni ogrožala zgolj svoje neposredne okolice na desnem bregu v Zavodni, pač pa so se pretečih poplav bali tudi v Gaberjah in celo na Spodnji Hudinji. Pri utrjevanju nabrežij in čiščenju so zato sodelovali tudi tamkajšnji posestniki. Po »zaslugi« celjskega opata je levi rečni breg Voglajne ostal nepoškodovan; reka se je ob visoki vodi razlivala zgolj na desno stran in poplavljala omenjene vasi. Okrajni urad, ki je obravnaval to-zadevno pritožbo, je sklenil, da se ne bo vmešaval in da je to v pristojnosti civilnega sodnika.³¹⁶

V začetku 50. let so na drugem koncu mesta pričeli tudi z regulacijo Ložnice. Sicer so v bližini Medloga že leta 1841 potok očistili in izdelali slabih 100 metrov dolg odvodni jarek, toda resneje so z deli začeli pozimi 1852/53, potem ko so poplave leta 1851 naredile precej škode v okrajih Celje, Novo Celje in Nova Cerkev. Sklenili so, da je treba potok očistiti, utrditi nabrežja, podaljšati odvodni jarek med Žalcem in Levcem ter potok po potrebi zajezi. Dela so morali v celoti prevzeti oškodovani posestniki v (katastrskih) občinah Breg (Rann), Petrovče (Pletrowitsch), Velika Pirešica (Grosspireschitz), Žalec (Sachsenfeld), Gotovlje (Guttendorf), Šempeter (St. Peter) in Polzela (Heilenstein). Toda kontrola opravljenega dela (ki jo je izvedla posebna komisija) je sredi junija 1853 ugotavljala, da celjski meščani posestniki tozadevno niso storili še nič, zato jih je pozvala k takojšnji izvedbi zastavljenih del (še le junija 1856, torej čez tri leta, je celjski okrajni gradbeni urad ugotavljal, da je potok očiščen in da lahko pristopijo k načrtovani regulaciji).³¹⁷

315 SI ZAC 14, t. e. 2, 1855, Zgradbe za varstvo bregov, regulacija struge zaradi poplav, Voglajna (Celje), f 53, s 29, fol. 548-49, 552, 562, 573-76, 582-83, 586-87.

316 SI ZAC 14, t. e. 2, 1855, Zgradbe za varstvo bregov, regulacija struge zaradi poplav, Voglajna, f 39, s 29a, fol. 588-91.

317 SI ZAC 25, Občina Celje okolica (1850-1935), t. e. 22, 1852/1870, XXII/77, Regulacija Ložnice.

Na pobudo več celjskih meščanov posestnikov so konec maja 1853 opravili komisijski ogled terena tudi ob Sušnici. Predstavnik celjske občine, mestnega gradbenega urada, okrajni inženir, več posestnikov, mestni zdravnik Adalbert Cyppl in okrajni zdravnik Štefan Kočevar so sklenili, da je treba potok regulirati vse do izliva v Savinjo. Ker je stoječa voda ob poplavalah ogrožala zdravje ljudi, sta tudi oba zdravnika pritrdila mnenju okrajnega inženirja, da ga je treba na več mestih poglobiti in razširiti na širino dobrih osem metrov, nabrežja pa utrditi oziroma povišati.³¹⁸

Leta 1851 so z izgradnjo protipoplavnih nasipov pričeli tudi na Hudinji, natančneje na njenem levem bregu v Škofji vasi nad Celjem. Toda poplave v letih 1851 in 1852 so jih dodobra poškodovale oziroma uničile. Januarja 1852, med prvo in drugo poplavo, se je več posestnikov iz Zgornje Hudinje oziroma Sv. Margarete (danes Šmarjete) – Andreas Sgang, Martin Suppanz, Michael Ozwirk – pritoževalo, da jim je majska katastrofa kljub zaščitnim nasipom dodobra uničila posesti, Hudinja pa je ogrožala tudi Tržaško cesto nad Celjem. Komisija si je sredi februarja ogledala teren in ugotovila, da res pogosto poplavlja okoliške posesti, zato se je odločila za reambulacijo spornega dela (Andreas Sgang in Ignatz Jesernigg sta sicer na lastno pest že naredila manjši nasip za zaščito svojih posesti). Posestniki so najprej potok očistili, nato je sledila manjša regulacija. Toda jeseni, natančneje oktobra 1852, so vode zopet poplavile in poškodovale že opravljeno delo, zato so aprila 1854 ponovno naslovili dopis na glavarstvo, da se jim dovoli potok pregledati in na spornih mestih postaviti nove zaščitne nasipe. Hudinja je na treh mestih ustvarila novo serpentino, zapustila staro strugo in ogrozila okoliška zemljišča. Na tem mestu so se odločili za prekop, ki bi torej potok speljal mimo serpentin in preprečil nadaljnjo škodo. Dela so bila predvidena za avgust, ko je bila možnost poplav najmanjša, ponovno pa so jih prevzeli prizadeti posestniki.³¹⁹

318 SI ZAC 12, t. e. 1, 1853, Regulacija potoka na Lavi, f 16, s 24, fol. 390–94.

319 SI ZAC 14, t. e. 11, 1861 (1850), Vodne zgradbe (nasipi, regulacija), f 43/52–94, s 418, fol. 52, 60–63, 65–66, 70–73, 76–77, 80–84.

regulirali v mesecu dni. Toda do februarja 1856 se ni zgodilo nič, zato so nekateri posestniki (Maria Schmech, Franz Klinz iz Zavodne in Valentin Tschrepinscheg iz Gaberij) na lastno pest postavili vodne zapore pri svojih posestvih. Njihova zemljišča so namreč ležala blizu serpentine, ki je najbolj poplavljala prav tam. Oblasti so jim sicer pogledale skozi prste, toda v bodoče (skladno z rečno-policijskimi predpisi) prepovedale vsakršno gradnjo brez soglasja oblasti.³²⁰

Aprila in maja 1856 so projekt le izvedli, toda že čez slab mesec je voda ponovno ogrožala levo rečno stran. Najbolj je bil prizadet Georg Mraulak iz Čreta, saj je reka grozila njegovim travnikom in njivam. Mraulak je takoj opozoril, da so jezovi slabo narejeni, saj je reka skoraj nemoteno poplavljala. Več let se potem ni zgodilo nič. Šele maja 1860 je celjski okrajni gradbeni urad po pritožbi celjske občine ugotavljal, da so jezovi za varovanje levega rečnega brega Voglajne res neustrezno postavljeni. Od najdaljšega jezu, ki je do dveh tretjin ločeval prekop in staro strugo ter ščitil gramozni otoček sredi obeh tokov, se je deroča reka ob visoki vodi praktično odbijala na drugo stran in ogrožala desni breg, na spodnji strani pa se razlivala še na levo stran in povečevala serpentino. Tudi prizadeti posestniki iz Zavodne in Gaberij so se strinjali z okrajnim inženirjem, da je treba zaščititi na levem bregu prekopa podaljšati do konca in serpentino zapreti, s čimer bi preprečili poplavljanje obrečnih predelov, v zgornjem delu pa izkopati nov prekop.³²¹

Kljub določenim zajezitvam in vodnim gradnjam je Voglajna poplavljala posestva tudi v Bukovžlaku. Josef Storr in Anton Kostomai sta se pritoževala, da je takšno stanje prisotno že več let, da jima reka povzroča škodo, nihče pa da ne ukrepa. Maja 1861 so le sklenili, da se desni rečni breg v dolžini slabih 90 metrov utrdi s piloti, v Zavodni pa je podaljšanje prekopa in jezu prevzel celjski trgovec in podjetnik Andreas Zorzini, ki je tedaj

320 SI ZAC 14, t. e. 2, 1855, Zgradbe za varstvo bregov, regulacija struge zaradi poplav, Voglajna, f 39, s 29a, fol. 597–98, 600–01, 604–05, 612, 616, 621, 623.

321 Ibid., fol. 626–28, 635, 641, 643, 645–47.

ravno kupil zemljišče ob reki in torej spadal med ogrožene lastnike. Njegovemu »projektu« je nasprotoval zdravnik (in hkrati posestnik) Cyppl. Ta je menil, da podaljšanje jezu v spodnjem delu serpentine sploh ni potrebno, pilotiranje, ki naj bi bilo izvedeno ob njegovem zemljišču, pa dovolil, v kolikor bo najmanj tri leta varovalo njegovo parcelo. Tudi Franz Klinz je izrazil bojazen, da mu bo Zorzini pri gradnji jezu poškodoval lastnino. Sicer so prav tedaj Voglajno očistili odvečnega kamenja, lesa in obrečnega grmovja, s čimer so jo tudi nekoliko poglobili in naredili pretočnejšo. Toda še zmeraj je bila v načrtu regulacija tega dela reke. Zorzini je tako še avgusta 1862 pisal, da mu Klinz ne dovoli pričeti z gradnjo jezu, težave pa je povzročal tudi doktor Cyppl, ki bi mu nov prekop očitno odvzel nekaj posesti.³²²

Na drugi strani se je več posestnikov iz Škofje vasi (Valentin Sametz, Franz Okorn, Anton Premschag in Martin Stepišchnig) ponovno obrnilo na okrajni urad Celje in zahtevalo, da se jim dovoli na levem bregu Hudinje postaviti nov nasip (čemer so posestniki na desnem bregu – Andreas Schleggel, Martin Dremmel, Mathäus Wosu in Georg Senegatschnig – sicer močno nasprotovali). Potok je tam ustvaril novo serpentino in ogrožal levi breg. V načrtu je bil nov prekop v dolžini slabih 120 metrov (širine treh metrov in pol), ki bi skrajšal strugo oziroma potok naredil hitrejši, s čimer bi tudi manj poplavljal. Začetek prekopa je bil predviden v obliki osem metrov širokega in 40 metrov dolgega (ter na drugem koncu štiri metre ozkega) lijaka, ki bi bil na levem bregu ojačan s piloti. Posestniki z obeh rečnih bregov so se bili na koncu prisiljeni strinjati z načrtom, dela (oziroma stroške) pa so morali zopet prevzeti sami.³²³

Po obnovi ustavnega življenja so bile v začetku 60. let kot najmanjše politične enote ustanovljene občine,³²⁴ s čimer se je tudi na področju regulacij in uravnave potokov/rek (vsaj na

322 Ibid., fol. 648, 652, 654–55, 663, 667–68, 671–73, 677, 679–84.

323 SI ZAC 14, t. e. 11, 1861 (1850), Vodne zgradbe (nasipi, regulacija), f 43/52–94, s 418, fol. 91–92.

324 Prim. Čuček, *Svoji k svojim*, 60–65.

papirju) začelo novo poglavje. Mnogo podeželskih občin se je sicer ubadalo s pomanjkanjem financ oziroma s popolnoma eksistenčnimi težavami. Toda tudi poplave in z njimi povezane regulacije so vsekakor sodile na področje občinskih zadev, saj je ob visoki vodi zalilo polja in travnike, od katerih so bili številni kmetje dejansko odvisni.

V začetku oktobra (9. 10.) 1867 je Hudinja ne glede na dejstvo, da je bil pri Škofji vasi narejen prekop in na posestvu Stefanna Ribischla na meji med Vojnikom in Šmarjeto zgrajen jez, ponovno poplavlila. Voda je tudi Ribischlu povzročila precej škode; sicer je v dopisu zatrjeval, da nikakor ni bil proti gradnji, toda voda je ob poplavi tekla čisto proti njegovemu domovanju in mu zalila hišo. Potok so po poplavi očistili in vsaj za prvo silo izboljšali razmere. Čez slabo leto se je sestala komisija in ocenila razmere; sklenili so, da je treba na posestvih Franza Smrekerja, Paula Kowatscha in Gertraud Walland v dolžini 70 metrov zgraditi nov jez, obstoječega na Ribischlovem posestvu pa popraviti oziroma v dolžini 30 metrov dograditi. V začetku leta 1869 so z deli res začeli. Predvsem so se lotili območij, kjer je voda zapustila staro strugo in ustvarila več novih serpentin, ki so ogrožale polja. Toda kljub opravljenemu delu je Hudinja decembra spet poplavlila; tokrat na Zgornji Hudinji, kjer sta bila (poleg več ostalih posestnikov) najbolj prizadeta posestnika Georg Dimmetz in Franz Hofmann. Tik pred novim letom je nova komisija ponovno pregledala potok in ugotavljala, da je treba nabrežja tam utrditi in jih na več mestih fiksirati s piloti.³²⁵

Deset let po potrjenih načrtih je bila regulacija Ložnice, s katero so pričeli leta 1856, po poročilu celjskega okrajnega urada septembra 1862 zaključena. Toda z izjemo Žalca in Gotovelj se nobena občina ni povsem držala sprejetih sklepov, medtem ko občine Polzela, Šempeter in Breg z deli sploh še niso začele. Regulacija Ložnice je bila posebej pomembna za celotno Spodnjo Savinjsko dolino, saj je ob poplavah skupaj s Savinjo ustvarila

325 SI ZAC 25, t. e. 22, 1868/1869, XXII/74, Razne zadeve, Hudinja, regulacija.

jezero; z regulacijo ene bi se razmere vsaj deloma uredile in normalizirale, zato je komisija konec septembra 1862 potok od Šempetra vse do izliva v Savinjo temeljito pregledala. Toda ne glede na to v nadaljevanju niso storili veliko. Na srečo velikih poplav v naslednjih petih letih ni bilo, zato pa so Savinjsko dolino in Celje poplave ponovno močnejše prizadele v letih 1867 in 1868. Jesensko deževje je leta 1867 povzročilo, da je Savinjska dolina izgledala kot reka Nil, več zaporednih poplav pa je uničilo polja in travnike ter v spodnjem delu Zgornje in v Spodnji Savinjski dolini naredilo za 50.000 gld. škode.³²⁶ Avgusta 1868 je celjski okrajni urad posestnikom ob Ložnici naložil čiščenje potoka (kot je ugotavljala celjska okoliška občina, se je čiščenje potoka vleklo že skoraj trideset let; vsaka večja poplava je vsakič znova nanese veliko odvečnega materiala, ki je onemogočal vodni tok). Toda lastniki niso zmeraj upoštevali dogovorov in sprejetih navodil. Novembra je poročilo navajalo, da je 30 posestnikov čiščenje opravilo pomanjkljivo oziroma ga sploh ni opravilo. Ravno tedaj so vode spet prestopile bregove in povzročile ponovno razdejanje,³²⁷ zato so čiščenje struge in nabrežij decembra 1868 ponovili, a so ga končali šele sredi naslednjega leta.³²⁸

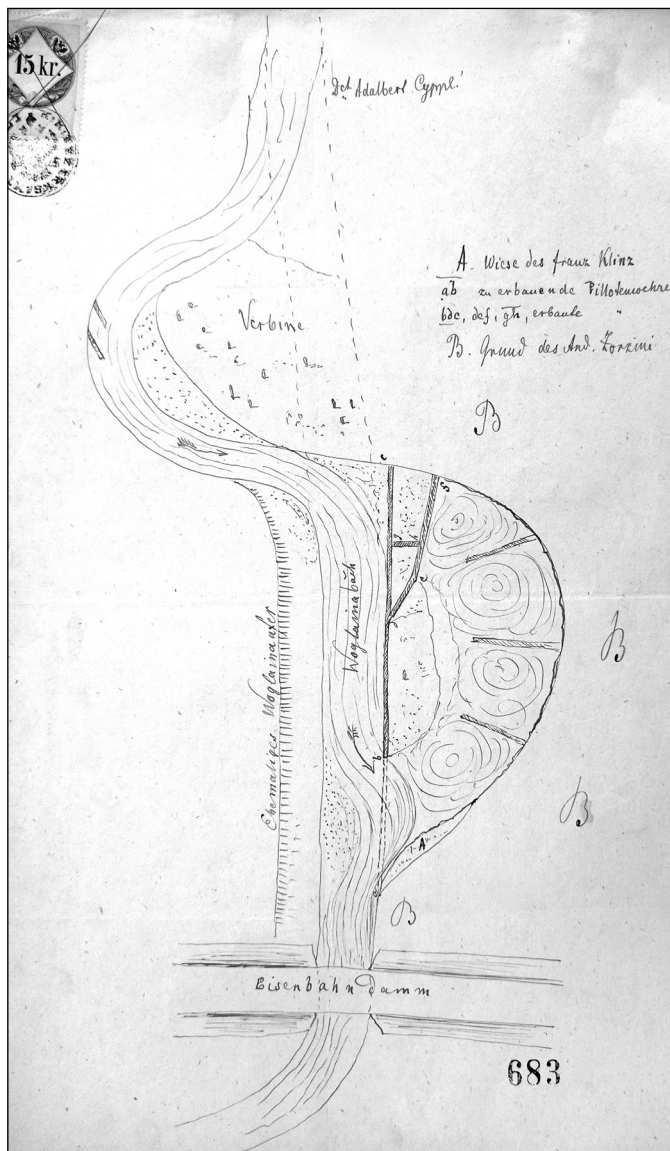
Vse več pozornosti je bilo medtem namenjene regulaciji Savinje, ki je sredi 60. let postala predmet debate tudi v graškem deželnem zboru (manjši vodotoki so za nekaj časa ostali v drugem planu). Toda vprašanje Savinje in stalnih poplav je več kot desetletje ostalo zgolj mrtva črka na papirju. Leta 1870 so reke in potoki ponovno prestopili bregove, a manj uničujoče kot leta 1867. Tudi v naslednjih letih so sledile redne, a vendarle nekoliko manjše poplave Savinje in pritokov.³²⁹ Toda tri poplave v štirih letih so le

326 »Inland«, *Gemeinde Zeitung*, 26. 10. 1867, 9.

327 Prim. SI ZAC 25, t. e. 22, 1862-1910, XXII/70, Regulacija Savinje – razno, 4830 ai 868, An der Gemeindeamt Umgebung Cilli.

328 SI ZAC 25, t. e. 22, 1852/1870, XXII/77, Regulacija Ložnice.

329 SI ZAC 24, Mestna občina Celje (1850-1918), t. e. 52, Leto 1901, 1907, 1906, Seznam maksimalnega vodostaja pri celjskem vodokazu od leta 1870 do 1901, Verzeichnis der Hochwasser-Maximalwasserstände am Cillier Pegel vom Jahre 1870 bis 1901.

Načrt prekopa in podaljšanja jezu v Zavodni (1862)

SI ZAC 14, Okrajni urad Celje (1854–1865), t. e. 2, 1855, Zgradbe za varstvo
 bregov, regulacija struge zaradi poplav, Voglajna, f 39, s 29b, f 683

spodbudile inženirje, da so izdelali številne operate in načrte, a se kljub temu zadeva (razen tega) ni kaj dosti premaknila. V začetku 70. let se je več občin dolvodno od Mozirja pritoževalo tudi zaradi slabih pogojev za splavarjenje; »rečišče« da je bilo

v takem neredu ino tako zanemarjeno, da se na nakterih mestih plavičar v smrtno nevarnost poda, če si na plav upa. Treba bi torej bila, da bi se vsa Savinja više od Celja pregledala ino se potrebne poprave naravnale. Med drugim je pa velika nevarnost pri jezu v Lokah vstric Mozirja, kjer je kašta, čez katero plavi grejo, raznešena ino smrtna nevarščina vsakemu preti, kdor bo hotel črez. Ni manje je velika nevarščina pri Žavcu, kjer hlodi starega mosta iz vode molijo ino se plavi ne morejo izogibati dosti, da ne potonejo.³³⁰

Sredi 70. let (1876) je zadeva le dozorela do te mere, da so lahko pričeli z načrtovano regulacijo med Mozirjem (Prihovo) in Levcem pri Žalcu. Istega leta je sicer območje ponovno prizadela večja poplava, ko je v začetku maja »Švicarsko, Tirolsko, Koroško, Kranjsko in del Štajerske sneg pokril; sicer pa je še dež lil in hude povodnji napravil v Savinjski dolini, pri Celju; tudi Voglajna in Dravina ste izstopili in veliko škode storili«.³³¹ Slabo vreme je trajalo več tednov. »Povodenj je velika in je napravila dosta škode, ker je tudi mostove odnesla. Različnim posestnikom je Savinja odnesla les, katerega so imeli ob bregovih Savinje nakopičenega.«³³² V Celju je voda segala skoraj tri metre nad normalo.³³³ Konec avgusta je Savinja ponovno poplavlila. »Vlila se je ploha in Savinja je tako narastla, da je pobrala plave, in les ob Savinji. Pobrala je tudi vse brvi. Potoki so tako narasli, da so udrli v stanovanja, odnesli male, lesene mostove in na polju mnogo škode učinili. To se je letos uže šestokrati zgodilo in od

330 SI ZAC 15, Okrajni urad Gornji Grad (1850–1870), t. e. 2, f 523–29, s 38, fol. 568–69, 577–78, 583–84.

331 »Razne stvari«, *Slovenski gospodar*, 18. 5. 1876, 205.

332 »Iz gornje savinjske doline«, *Slovenski gospodar*, 31. 5. 1876, 3.

333 SI ZAC 24, 1850–1918, t. e. 52, Leto 1901, 1907, 1906, Seznam maksimalnega vodostaja pri celjskem vodokazu od leta 1870 do 1901, Verzeichnis der Hochwasser-Maximalwasserstände am Cillier Pegel vom Jahre 1870 bis 1901.

pomladi sem nas povodenj kaj pridno obiskuje.«³³⁴ Po mnenju dopisnika *Marburger Zeitung* je bil glavni problem v sečnji gozdov v gornjesavinjskih hribih, poseke se pa ni redno pogozdovalo, zato je voda neovirano tekla v reko in dvigovala njen vodostaj, večje količine vode so pa pridrle na ravnino nad Celjem in poplavljalje nižinske obrečne predele.³³⁵

Regulacija na trasi Mozirje–Levec (1876–1893) v Gradcu in v praksi

Večdesetletno nedosledno in počasno uravnavanje reke Savinje, ki je skupaj s pritoki redno poplavljala, in številna prizadevanja za resnejšo regulacijo so sredi 70. let 19. stoletja vendarle rezultirali v sistematični regulaciji na relativno dolgi relaciji med Prihovo (pri Mozirju) in Levcem (pri Žalcu). Katastrofalne poplave v začetku 50. let, kakor tudi večje poplave konec 60. let 19. stoletja so bile pika na i težkih razmer v Savinjski dolini, kjer so prebivalci s strahom čakali spomladansko odjugo, ki je iz višje ležečih krajev prinašala velike količine vode, in jesensko deževje (oziroma nenadne spremembe vremena), ko so po hudih nalivih reka in potoki ponovno poplavalili obširne ravnice, od katerih so bili ljudje eksistenčno odvisni.

Glede na to, da so sredi stoletja v Celju in okolici vse več pozornosti namenjali manjšim rekam in potokom (Sušnici, Ložnici, Hudinji, Voglajni, Koprivnici), je v 60. letih »primat« ponovno prevzela Savinja (in postala predmet debate tudi v graškem deželnem zboru). Celjski okrajni predstojnik in poslanec Johann Lichtenegger je konec leta 1865 zadevo problematiziral v Gradcu. Menil je, da je treba s sanacijo začeti že pri Ljubnem, saj da se lesna trgovina in splavarjenje pričneta že tam, ne pa šele v Mozirju. Hudourniška Savinja je do Ljubnega »pretekle« že okrog 30 kilometrov večinoma po soteski s strmimi in deloma

³³⁴ »Iz gornje savinjske doline«, *Slovenski narod*, 3. 9. 1876, 5.

³³⁵ »Sannregulirung. Forstwesen«, *Marburger Zeitung*, 21. 7. 1876, 3.

skalnatimi nabrežji, težave pa je povzročala med Ljubnim in Mozirjem v dolžini okrog deset kilometrov. Zaradi ravnih in nizkih bregov je reka tam pogosto prestopila in poplavlila polja ter travnike. Poplavno območje je merilo slabih 400 metrov v širino. Do Ljubije je bilo nabrežje nekje nizko, drugje visoko, zato so poplave območje manj prizadele, proti Letušu pa povečini visoko in skalnato. Od Letuša proti Preboldu so bili bregovi spet nizki, visoki od pol metra do metra in so v dolžini slabih 20 kilometrov povzročali številne težave. Tukaj je Savinja, ker je imela številne stranske rokave, naredila največ škode, poplavljala pa je okrog pol kilometra v širino. Do Celja je reka merila še približno petnajst kilometrov, kjer je poplavljala večinoma levi breg v širini slabih 300 metrov. Območje, ki je bilo zaradi poplav najbolj prizadeto in praktično neuporabno, je v gornjegrajskem okraju merilo 750 oralov (cca. 400 hektarjev), v vranskem okraju 1565 oralov (cca. 900 hektarjev), v celjskem okraju 705 oralov (cca. 400 hektarjev), skupaj torej 3020 oralov (slabih 1700 hektarjev) površin, kjer je bilo treba, tako Lichtenegger, izvesti nujna regulacijska dela (sicer je širše poplavno območje Savinje v tem delu zajemalo vsaj dvado trikrat večje območje). Uničevalna reka je najbolj prizadela lesne trgovce, saj je bila plovba mogoča zgolj spomladi in jeseni (pa še to zgolj občasno ob normalnem vodostaju), medtem ko je bila višina vode v ostalih dveh letnih časih prenizka.³³⁶

Konec januarja 1866 je finančni odbor obravnaval Lichteneggerjev predlog. Poročevalec Warmuth Karnitschnigg je takoj pojasnil, da državni zakon o vodah še sploh ni sankcioniran, da so kljub osnutkom še zmeraj veljala določila rečne policije (z začetka stoletja) in da Savinja kot plovna reka (v finančnem smislu) spada pod državo (oziroma pod prizadete posestnike oziroma pod tiste, ki imajo od regulacije določeno korist). Tozadevno se je odbor v bistvu izmikal kakršnikoli finančni obveznosti. Poročevalec je navajal, da Savinja torej ni v deželni pristojnosti, da reka ni v interesu dežele, da Lichteneggerjev

336 Stenographisches Protokoll über die 9. Sitzung des steiermärkischen Landtages, I. Landtags-Periode, IV. Session, 18. 12. 1865, 110–12.

predlog ne predvideva konkretnih rešitev, da je pomanjkljiv, da skratka ni jasno, katera dela so nujna, katera pa ne. Karnitschnigg (oziroma odboru) je ugovarjal slovenski poslanec Radoslav Razlag, češ da lesarstvo, nekoč zelo živa panoga na Vranskem in v Gornjem Gradu, zaradi nizkega vodostaja Savinje propada, regulacija pa da je vsekakor deželna zadeva, saj gre za vitalne interese Spodnje Štajerske.³³⁷

Johann Schmirger,³³⁸ profesor gozdarstva na graški tehnični visoki šoli, je konec oktobra 1866 opozarjal, da pri regulaciji Savinje ne gre zgolj za gradnjo nasipov in brežin, pač pa da je potrebno obširno pogozdovanje na obeh straneh reke. V obširnem poročilu je navajal, da je za čedalje pogostejše in obilne poplave kriva sečnja gozdov, ki ob večjih nalivih več ne ustavljajo hudourniških pritokov, ki se zlivajo v Savinjo, ta pa potem (tudi brez naravne pregrade) poplavi okolico. Po njegovem bi bilo treba neposredno okolico Savinje (poleg gradnje nasipov in poglobitve struge) izsušiti in pogozditi, siceršnjo sečnjo nekoliko omiliti, območje pa znova kultivirati. Čez slab mesec (22. novembra) je deželni odbor, seznanjen s Schmirgerjevim mnenjem, v svojem poročilu »spoznal«, da je zadeva vendarle v interesu dežele in da je treba pripraviti tehnični elaborat ter začeti z deli. Odbor se je strinjal, da je težava tudi v sečnji, saj je letno iz Savinjske doline odplulo okrog 4000 splavov, polnih hlodovine, da je zadeva torej večplastna in da zgolj regulacija ne bo zadostovala.³³⁹

A regulacija Savinje je v tem času nekako »obtičala« med deželnim zborom in vlado. Celjski župan in poslanec Josef Neckermann je oktobra 1874 opozarjal, da je Savinja sicer res že deset let »prisotna« v poročilih deželnega odbora, toda odbor je v pogajanjih z vlado dosegel zgolj izdelavo tehničnih operatov in osnutka stroškov z načelno razdelitvijo kvot. Zavlačevanje z

337 Stenographisches Protokoll über die 19. Sitzung des steiermärkischen Landtages, I. Landtags-Periode, IV. Session, 25. 1. 1866, 384–86.

338 Schmirger (Schmierger), Johann, pridobljeno 7. 7. 2024, https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_S/Schmirger_Johann_1829_1888.xml.

339 Prim. Stremayr, *Die Landesvertretung von Steiermark, I. Theil, 1861–1866*, 118–21.

regulacijo in izdelava vedno novih operatov seveda nista prinašala nobenih koristi, saj niso bila narejena nobena konkretna dela, medtem ko je reka poplavljala naprej, zato je v interpelaciji zahteval, da se dela med Ljubnim in Celjem nemudoma pričnejo. Namestnik Guido Kübeck mu je odgovoril, da je osnutek zakona tako rekoč izdelan, vladni predlog pa da bo odbor kmalu prejel³⁴⁰ (čez nekaj dni je resolucijo, v kateri je ponovil Neckermannove zahteve, vložil še slovenski poslanec Ferdinand Dominkuš).³⁴¹

Aprila 1875 se je Neckermann zopet oglasil, saj se je izdelava obljubljenega zakona ponovno zavlekla, zato je naglašal, da na drugi strani Savinja in njeno pustošenje nikoli ne čakata in da naj vlada vendarle pohiti ter zakon predloži še v tekoči sesiji.³⁴² Prvega maja je Dominkuš prebral še peticijo celjskega okrajnega zastopa, ki je zahteval takojšen začetek regulacije, gradnjo nasipov in ostalih varovalnih objektov. Podprl ga je Josip Vošnjak, ki je prav tako že izgubljal potrpljenje. Desetletno »mencanje« je bilo vsekakor preveč, zato je tudi on terjal, da se z deli nemudoma začne, še sploh ob dejstvu, da je reka vse bolj ogrožala tudi Celje. Tudi deželni zbor je uvidel nujnost regulacije Savinje in soglasno potrdil začetek del.³⁴³

Spet je preteklo leto dni, ko je poročevalec poljedelškega odbora Carl Gleispach vendarle predstavil vladni predlog osnutka zakona o regulaciji Savinje. V zadnjih letih so se poplave okrepile, poplavno območje je obsegalo že več kot 3600 oralov (dobrih 2000 hektarjev), trpeli pa so rečna okolica (travniki, njive), lesna trgovina, splavarski in cestni promet, žage, mlini itd. Prvotni predlog od Ljubnega dolvodno je bil zaradi slabe finančne situacije (zlom dunajske borze leta 1873 je imel

340 Stenographisches Protokoll über die 11. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IV. Landtags-Periode, IV. Session, 5. 10. 1874, 126–27.

341 Stenographisches Protokoll über die 13. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IV. Landtags-Periode, IV. Session, 8. 10. 1874, 163.

342 Stenographisches Protokoll über die 6. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IV. Landtags-Periode, V. Session, 13. 4. 1875, 32.

343 Stenographisches Protokoll über die 17. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IV. Landtags-Periode, V. Session, 1. 5. 1875, 276–77.

daljnosežne posledice, tako da je država finančno breme – slabih 150.000 gld. – v večji meri »prevalila« na deželo) ovržen, v predlogu pa je bila predvidena nekoliko krajša trasa od Mozirja (Prihova) do Celja. Kljub temu je odbor menil, da ne gre več zavlacovati z deli, saj da se bo gradnja medtem podražila, od države pa se tudi ni nadejal večjega finančnega vložka. Nujnost regulacije je ponovno izpostavil Neckermann, še posebej po spomladanski poplavi, ki je zopet prizadela prebivalce na poplavnem območju (predvsem na začrtani trasi Mozirje–Celje).³⁴⁴

Z regulacijo so ne glede na vse »tegobe« pričeli, manjši vodotoki pa so za nekaj časa ostali v drugem planu. Načrte sta pripravila deželni stavbni urad v Gradcu in okrajni stavbni urad v Celju. Junija 1876 je bil končno sankcioniran ustrezen deželni zakon, ki je določal delovno dobo desetih let (1877–1887) in vsoto 146.700 gld. (od tega je tretjina odpadla na državo, tretjina na deželo in po ena šestina na okraje in občine).³⁴⁵ Na podlagi zakona je posebna komisija konec avgusta določila škodo, ki so jo zaradi poplav utrpeli posamezni okraji (Gornji Grad, Šoštanj, Vransko, Celje) in (katastrske) občine (v gornjegrajskem okraju Prihova, Mozirje, Loke in Libija, v šoštanjskem okraju Rečica, v vranskem okraju Letuš, Male Braslovče, Spodnje Gorče, Orla vas, Podvin in Polzela ter v celjskem okraju Latkova vas, Sv. Lovrenc, Šempeter, Žalec, Zabukovica, Kasaze, Petrovče, Levec, Medlog, Lisce in Celje). Komisija je najprej določila inundacijsko (poplavno) ozemlje, pri čemer je ločila območje, ki mu je grozilo uničenje, in tisto, ki so mu pretile zgolj poplave (površina je znašala slabih 1640 hektarjev, preračunana vrednost posesti pa dobrih 230.000 gld.).³⁴⁶ Najbolj (inundacijsko) prizadeta okraja sta bila Celje (občine Šempeter, Žalec, Petrovče, Latkova vas, Medlog) in Vransko (občine Letuš, Male Braslovče, Polzela, Orla vas).

344 Stenographisches Protokoll über die 17. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IV. Landtags-Periode, VI. Session, 7. 4. 1876, 308–11.

345 Prim. »Deželni zbori«, *Slovenski narod*, 6. 4. 1876, 1.

346 Orožen, »Zgodovinski pregled regulacije Savinje«, 17.

Jahr	Wasserstände über 2.00 m		Höchster Wasserstand	
	Datum	Pegel- Stand	Datum	Pegelstand
1870	11. Januar	+ 2.05	11. Januar	+ 2.05
	25. Oktober	+ 2.02		
1871	14. Juni	+ 1.60	14. Juni	+ 1.60
1872	15. November	+ 2.87	15. November	+ 2.87
	12. Dezember	+ 2.53		
1873	31. Oktober	+ 2.42	31. Oktober	+ 2.42
1874	12. Mai	+ 2.47	12. Mai	+ 2.47
	16. Juni	+ 2.39		
1875	16. Oktober	+ 2.68	16. Oktober	+ 2.68
	18. April	+ 2.06		
	20. April	+ 2.37		
1876	8. Mai	+ 2.06		
	14. Mai	+ 2.95	14. Mai	+ 2.95
	15. Mai	+ 2.08		
	26. Mai	+ 2.06		
1877	17. März	+ 2.15		
	27. März	+ 2.40		
	18. April	+ 3.30	20. September	+ 3.30
	20. April	+ 2.20		
	27. April	+ 3.30		
	15. Oktober	+ 3.50		
1878	15. November	+ 3.30		
	29. November	+ 2.25		
	17. November	+ 3.70	17. November	+ 3.70
	21. Dezember	+ 2.50		
1879	5. Mai	+ 2.40		
	21. Oktober	+ 2.50	21. Oktober	+ 2.50
1880	9. Dezember	+ 2.05		
	5. November	+ 2.90	5. November	+ 2.90
	18. November	+ 2.30		

Seznam poplav in vodostajev v Celju v 70. letih

SI ZAC 24, Mestna občina Celje (1850–1918), t. e. 52, 1901, Seznam maksimalnega vodostaja pri celjskem vodokazu od leta 1870 do 1901, Verzeichnis der Hochwasser-Maximalwasserstände am Cillier Pegel vom Jahre 1870 bis 1901

Nevarnostno porečje v posameznih občinah in okrajih obmejlilo se je na podlagi vodne karte, razmerja površin, ter uradnih in drugih poizvedeb o podatkih vodnega stanja. [...] Konstatovalo se je, katere nepremičnine, poti, mosti, vodne naprave se nahajajo v vsakej občini in vsakem okraju v obsegu nevarnostnega rajona. Poizvedelo se je, katera zemljišča in kateri predmeti so izpostavljeni nevarnosti, da se v daljšem času in polagoma odtrgajo, ali pa le preplavijo in za katere je oboja nevarnost ali pa neposredno odtrganje in razdjanje.³⁴⁷

Po poplavih leta 1876, ki so dodobra opustošile Savinjsko dolino, se v letu dni v praksi ni zgodilo prav veliko (očitno je bilo treba pripraviti vso dokumentacijo in urediti pravno podlago za začetek del, prav tako pa najprej sanirati nastalo škodo). Zato so se maja 1877 celjski župan Josef Neckermann in županski »kolegi« vse do Šempetra pritoževali nad zavlačenjem z deli in opozarjali, da se lahko leto 1876 (tedaj je zgolj spomladi trikrat poplavelo, potem pa je še pozeba prizadela vinograde in sadno drevje) hitro ponovi. Tudi oni so delnega krivca za poplave »našli« v preveliki gozdni poseki v hribih Zgornje Savinjske doline in menili, da je treba z regulacijskimi deli nujno začeti.³⁴⁸

Številni časopisi so obširno poročali o nastali škodi, ki je leta 1876 prizadela dolino. Za domačine, ki so bili tega vajeni, sicer to sploh ni bilo nič kaj novega. S takšnimi in podobnimi razmerami so se morali dejansko letno spopadati. Tudi v Žalcu je bilo podobno; tam da

vsako leto deroči valovi ne le vse pridelke pokončavajo, ki so ob Savinji nasejani, ampak tudi rodovitno zemljo ali čisto izplovljejo ali pa soboj jemljejo. [...] Tam, kjer so se še pred ne davnim časom lepe njive i zeleni travniki razprostirali, vidiš zdaj na obeh bregih Savinje daleč okrog le debelo kamenje in lapor. Žavski občinski pašnik, kateri je pred večji leti gotovo dobro produktiven bil, zdaj je velikej puščavi podoben. Čisto razrit in izpran je zdaj popolnem neploden. Vsako leto pa se razlije Savinja po njem in

347 SI ZAC 25, t. e. 22, 1862–1910, XXII/70, Regulacija Savinje–razno, Z. 216511; Z. 11835.

348 SI ZAC 24, 1850–1918, t. e. 17, Spisi za leto 1877, Regulacija Savinje, št. 7, Z. 3725.

ga več časa pokriva, tako da imamo tudi Žavčani nekako panoramo cerkniškega jezera pred očmi.³⁴⁹

Poplave Savinje so bile pač vsakoletni fenomen (poleg tega običajno ne zgolj enkrat letno). Ob zadnji poplavi je bil pretok vode ob najvišjem vodostaju do 250 kubičnih metrov na sekundo. Savinja je bila zaradi tega vedno širša, saj so bregovi ob hitrem toku in večjih količinah vode v nižjih delih popuščali (pri izlivu Pake je bila širina reke 38 metrov, pri izlivu Bolske že 48 metrov, medtem ko je bila širina Savinje pri izlivu Ložnice nad Celjem 57 metrov). V Celju sta se kmalu pričela odlagati gramoz in ostali material, ki je vse bolj pretil mestu.³⁵⁰

Komisija je po opravljeni cenzitvi škode konec maja 1877 območje le razdelila na pet con: od izliva Drete do Soteske (pri Mozirju), od Soteske do izliva Pake v Savinjo, od izliva Pake do mostu na Tržaški cesti, od mostu do kasaškega mostu nad Celjem, od kasaškega mostu do kapucinskega mostu v Celju. Dela na Savinji so tako le stekla. Z regulacijo so sprva (leta 1877) pričeli med kasaškim mostom in Kristininim dvorcem tik nad Celjem.³⁵¹ Privatna regulacija je bila seveda najstrožje prepovedana, poleg tega pa je morala reka omogočati tudi neovirano splavarjenje.³⁵²

Konec poletja 1877 je reka znova presenetila in 23. septembra poplavlila Celje in predele nad mestom. Višina vode v Celju je znašala pred polnočjo 3,3 metra nad normalo. Začeta regulacija je bila pod velikim vprašajem, saj je poplava povzročila ogromno razdejanje. Uničen je bil jez nad Celjem, mestni park je bil popolnoma pod vodo, poškodovane so bile številne hiše in uničen je bil les (drva) za kurjavo. Ceste, mostovi, jezovi, številni mlini in žage so bili poškodovani ali uničeni.³⁵³ V Sa-

349 »Iz Žavca«, *Slovenski narod*, 11. 1. 1877, 3.

350 SI ZAC 24, 1850–1918, t. e. 17, Spisi za leto 1877, Regulacija Savinje, št. 7, Sann Regulierung.

351 *Die Landesvertretung von Steiermark, IV. Theil, 1878–1884*, 201–02.

352 Prim. *Landesgesetz- und Verordnungsblatt für das Herzogthum Steiermark, XIII. Stück*, 1885, 52.

353 »Regengüsse und Hochwasser«, *Cillier Zeitung*, 27. 9. 1877, 2.

vinjski dolini je deževalo dva dni brez prestanka. V bližini Luč (Podvolovljek) je potok uničil jez Johanna Plasnika in Johanna Sellaka ter poplavlil nekaj hiš. Lokalni potok je v Ljubnem skupaj s Savinjo uničil jezove Josefa Ermenza, Franza Faschuna ter Martina in Johanne Juvan. Več jezov je porušila tudi Dreta, porušen je bil jez v Mozirju, več jezov ni bilo več funkcionalnih. Reka je na Polzeli zalila desni breg, zapustila staro strugo z jezovi in ustvarila novo.³⁵⁴ Konec meseca so zato ekspresno regulirali najbolj prizadete dele nad Celjem; pri Kristininem dvorcu je poplava zasipala glavni kanal (100 metrov), zato so morali najprej očistiti levi rečni breg.³⁵⁵

Zainteresirana javnost začetka regulacijskih del sicer ni najtopleje pozdravila. Vsekakor je bila regulacija dobrodošla, toda časopisje je pisalo, da bi lahko delovno dobo tudi skrajšali in dela intenzivirali, prav tako pa je dvomilo, da bo slabih 15.000 gld. letno dovolj za preprečevanje poplav.³⁵⁶ Konec leta 1878, torej leto dni od začetka konkretnih del, je bilo javno mnenje podobno; navdušenja nad opravljenim delom ni bilo od nikoder, prav tako ne nad zagotovljenimi sredstvi. »V to svrho se je premala svota dovolila«, je menil anonimni avtor, saj je Savinja letno poplavela tudi do šestkrat, poleg tega pa je še zapisal, da bi na levi strani Savinje moral »iz težkega apnenca močan nasip biti; na primer enak, kakor je nad savinjskim mostom en kilometer dolg, oni je spodaj čez štiri in na vrhu dva metra širok, ter iz dna do tri metre visok«, namesto tega pa da se je »osobito do Petrovč legek lapor jemal, ter nasip kak obili meter širok ino visok napravil. Kakor sem se pa denes sam na mestu uveril, zmeni se Savinja za ta nasip vrlo malo. Po nekih črtah po celi kilometer daljave nij sluha ne duha več od nasipa. Samovoljno se Savinja razliva koder hoče«. ³⁵⁷ Ob tem je vsekakor bodlo v oči, da je dva tedna nazaj, sredi novembra, Savinja ponovno poplavela (poplava, ki

354 »Verwüstungen durch das Hochwasser«, *Cillier Zeitung*, 30. 9. 1877, 2.

355 »Die Sannregulierungsarbeiten«, *Cillier Zeitung*, 30. 9. 1877, 2.

356 »Zur Frage der Sannregulierung«, *Cillier Zeitung*, 1. 11. 1877, 1.

357 »Iz celjske okolice«, *Slovenski narod*, 1. 12. 1878, 2.

se je lahko primerjala celo s tisto iz leta 1851, je v Celju zalila vse dovoze, kleti in ulice). Tudi višje v Savinjski dolini je bila situacija precej resna: v Lučah, v Levcu, v Grižah in v Žalcu je voda porušila mostove, v Mozirju jez, v Malih Braslovčah je odnesla več hlevov, v številnih krajih poškodovala bivališča, zaloge žita in lesa.³⁵⁸

Večdnevno deževje ponavljajoč se je zakrivilo, da je Savinja svoj stari vodotok popustila, ter si ga na bližnjih njivah in travnikih posestnikom v veliko škodo naredila. Kdor je to opazoval, moral je reči, da Savinja bode v kratkem po zdajšnjem žavskem polji si strugo naredila, če se hitro ne pomaga. Zato so naši vrli možje [...] dokaj stopinj storili pri političnih uradih, da se je reguliranje Savinje tudi tukaj pričelo.³⁵⁹

Sicer je tisto leto poplavalilo že sredi septembra, ko je bila dolina kot jezero, in že takrat je voda zalila vse mogoče. V Celju je bila tri metre nad normalo, deževje je trajalo več dni³⁶⁰ (nato je poplavalilo še sredi oktobra).³⁶¹ Po novembrski katastrofi je zaradi temperaturnega obrata, ko se je sneg nenadejano stopil, voda prestopila bregove tudi decembra, a vendarle ne tako hudo kot mesec prej.³⁶² Maja in oktobra 1879 je voda v Celju spet segala dva metra in pol nad normalo.³⁶³

Številne težave, ki so se kmalu pojavile, je deželni odbor pripisoval neukrotljivi Savinji. Junija 1880 je poljedelski odbor poročal, da opravljena dela niso zadovoljiva, da primanjkuje finančnih sredstev, da reka na že reguliranih delih spet poplavlja. V resoluciji je izpostavil slabo vodenje, slabo načrtovanje in nesistematičnost projekta ter zahteval pospešitev zastavljenih del. Tudi Josef Neckermann je zavrnil navajanje deželnega odbora glede neukrotljivosti reke in vzrok za neuspeh iskal v napačnem projektiranju, nesistematičnosti, v nesposobnem

358 »Hochwasser«, *Cillier Zeitung*, 21. 11. 1878, 2.

359 »Od Savinje«, *Slovenski narod*, 12. 8. 1879, 3.

360 »Hochwasser«, *Cillier Zeitung*, 29. 9. 1878, 2.

361 »Hochwasser«, *Cillier Zeitung*, 17. 10. 1878, 2.

362 »Hochwasser«, *Cillier Zeitung*, 22. 12. 1878, 3.

363 »Hochwasser«, *Cillier Zeitung*, 8. 5. 1879, 2.

vodstvu in slabi tehnični izvedbi. Navajal je, da so četrta milje (slaba dva kilometra) nad Celjem (pri Levcu) strugo regulirali, jo izravnali in bregove utrjevali s porfirjem, kamnino, ki zaradi svoje poroznosti in hitre drobljivosti za to nikakor ni bila primerna. S tem, tako Neckermann, niso naredili nobene zaščite, poplave so bile iste kot poprej, bregovi so bili prenizki, nujno pa je bilo treba narediti širšo in globljo strugo. Manjkali so ustrezni odvodni kanali, premer struge je bil preozek, v bistvu je ocenil, da je bila situacija slabša, ob poplavam se je vedno znova ustvarjala nova struga, najbolj ogroženo pa je bilo Celje. Z Neckermannom se je strinjal Ferdinand Dominkuš, češ da so pri Levcu zožili strugo, kar je vodilo ob vsakem večjem nalivu do katastrofalnih razmer v mestu ob Savinji. Izvedba je bila nekoliko boljša pri Žalcu, ker je bil uporabljen boljši material, ustrežnejše kamenje pa je bolje zavarovalo nabrežje.³⁶⁴

Nivo vode v mestu se je medtem (jeseni 1880) približal trem metrom.³⁶⁵ V tem času so bila sicer opravljena regulacijska dela pri izlivu potoka Trnava pri Šentrupertu, nato pri mostu v Levcu in pri Kristininem dvorcu. Deželni zbor regulacijskih del ni ocenjeval najbolje; v poročilih za leto 1880 dosežki niso bili ravno zadovoljivi, zato so poslanci junija sklenili, da se zadeva pospeši, izboljša, delovna doba pa skrajša. Prav tako so zahtevali tudi večji delež državnih sredstev.³⁶⁶ Konec junija sta Dominkuš in Neckermann naštel »vse napake pri reguliranju Savinje ter se je sklenilo, da se ima Savinja v krajšem času regulirati, bolj zvesto delati in da se v to svrho tudi več novcev od vlade pridobi«. ³⁶⁷ Posledice regulacij nad Celjem so bile sicer vidne v Celju, kjer je med kapucinskim in železniškim mostom nastal nanos gramoza na desni strani reke, na levi strani pa je voda

364 Stenographisches Protokoll über die 10. Sitzung des steiermärkischen Landtages, V. Landtags-Periode, II. Session, 28. 6. 1880, 142–48.

365 SI ZAC 24, 1850–1918, t. e. 52, 1901, Seznam maksimalnega vodostaja pri celjskem vodo-kazu od leta 1870 do 1901, Verzeichnis der Hochwasser-Maximalwasserstände am Cillier Pegel vom Jahre 1870 bis 1901.

366 *Die Landesvertretung von Steiermark, IV. Theil, 1878–1884*, 202–03.

367 »Štajerski deželni zbor«, *Slovenski narod*, 6. 7. 1880, 2.

izpodkopavala novo cesto.³⁶⁸ Naslednja poročila (1881) so bila že nekoliko boljša; zaradi novega vodstva, boljših materialov in natančnejše izvedbe so se rezultati izboljšali, izvajanje same regulacije pa je postalo dokaj zadovoljivo.³⁶⁹

A vse več posestnikov se je pritoževalo, da enostavno ne zmorejo več plačevati obveznosti za regulacijo, saj da so že itak davčno obremenjeni in da preprosto ne gre.³⁷⁰ Nepredvidljiva reka, ki je kljub vsem naporom poplavljala naprej, jim je poleg tega povzročala še dodatne (nepredvidljive) stroške. Sredi avgusta 1881 je Savinja poplavlala nad in v Celju, bregove pa sta prestopili tudi Ložnica in Voglajna.³⁷¹ Čez nekaj dni je posebna komisija ocenjevala regulacijska dela pri Petrovčah, Kasazah, Polzeli in Mozirju. Ugotovila je, da je zadnja poplava povzročila nekoliko škode tudi na že reguliranih delih, obenem pa se je zavzela za skrajšanje delovne dobe.³⁷² Konec septembra 1881 je tudi deželni zbor sklenil skrajšati delovno dobo, češ da »se mora obrežje Savinje od Mozirja do Celja v letih 1883 in 1884 popolnem doravnati«.³⁷³ Po cesarjevi sankciji (5. decembra) je konec leta 1881 izšel nov deželni zakon, ki je skrajšal delovno dobo za dve leti (do novega leta 1885), s čimer so se sredstva za zadnji dve delovni leti podvojila. Zakon je prav tako določil novo delovno dobo (1885–1889) in vsoto 300.000 gld. Po novem je država prispevala 40 % (30 % melioracijski fond, 10 % fond vodogradenj), prav toliko dežela, medtem ko je na okraje in občine prišlo po 10 %.³⁷⁴

Lokalne razmere na terenu se medtem niso kaj bistveno spremenile. Reka je periodično poplavljala in sredi avgusta 1882 deloma poškodovala prekopa pri Malih Braslovčah in pri

368 »Zur Sannregulierung«, *Cillier Zeitung*, 9. 12. 1880, 2.

369 *Die Landesvertretung von Steiermark, IV. Theil, 1878–1884*, 202–03.

370 SI ZAC 25, t. e. 22, 1862–1910, XXII/70, Regulacija Savinje – razno, An die löbliche k. k. Bezirkshauptmannschaft Cilli.

371 »Hochwasser«, *Cillier Zeitung*, 18. 8. 1881, 3.

372 »Sannregulierung«, *Cillier Zeitung*, 28. 8. 1881, 3.

373 »Iz Gradca«, *Slovenski narod*, 29. 9. 1881, 3.

374 *Die Landesvertretung von Steiermark, IV. Theil, 1878–1884*, 204, 205. Orožen, »Zgodovinski pregled regulacije Savinje«, 17.

Polzeli,³⁷⁵ konec novembra pa v Celju segala do treh metrov nad normalo.³⁷⁶ Slovenski poslanci v Gradcu so v začetku leta 1883 protestirali, češ da deželni zbor za regulacijo Savinje (prav tako tudi Drave) ne naredi nič, medem ko se za Muro pri Gradcu vedno najde denar.³⁷⁷ Medtem je računsko poročilo za leto 1883 ugotavljalo, da bo predvidena vsota za prvo delovno dobo komaj zadostovala za polovico načrtovanih del.³⁷⁸ Slovenski poslanci so situacijo sicer spremljali s precejšno skepsa (prav tako niso bili povsem prepričani, ali bodo sredstva za novo delovno dobo sploh zagotovljena). Mihael Vošnjak je v začetku oktobra 1884 zahteval povečanje sredstev za dokončanje del,³⁷⁹ saj je bila regulacija uspešno izvedena le tam, »kder se nasipi in sploh regulirani deli vkup držijo ter je dovolj penezov bilo na razpolaganje. Mnogo kosov Savinjskega obrežja pa ni bilo mogoče regulirati ali samo površno. Zatorej je treba dopolniti, kar še manjka; sicer so že regulirani kosi v nevarnosti.«.³⁸⁰ Deželni zbor je nato vendarle odobril nekaj več sredstev za zaključek prve delovne dobe (in potrdil nadaljevanje regulacij).³⁸¹ Na relaciji med Mozirjem in Celjem se je do konca leta 1884 tako reguliralo približno 10 kilometrov reke, večinoma na levem bregu, kar je zneslo slabih 14 gld. po tekočem metru.³⁸²

Novi zakon je kljub vsemu zagotovil načrtovana sredstva (ki pa seveda niso povsem zadoščala). V novi delovni dobi je bilo tako na razpolago 60.000 gld. letno. S preddele – ta so potekala pri Preserju, Šempetru in Kasazah – so začeli aprila 1885. Časopisje je bilo precej skeptično; navajalo je precej višje stroške

375 »Hochwasser«, *Cillier Zeitung*, 31. 8. 1882, 4.

376 SI ZAC 24, Mestna občina Celje (1919–1941), t. e. 326, 002/022/004/00006, Regulacija Savinje in pritokov – razno, Seznam maksimalnega stanja vode pri vodokazu na Kapucin-skem mostu v Celju od leta 1870 do 1901.

377 »Ugovorne obravnave ›Slovenskega naroda‹«, *Slovenski narod*, 8. 3. 1883, 4.

378 *Die Landesvertretung von Steiermark, IV. Theil, 1878–1884*, 203–04.

379 Stenographisches Protokoll über die 14. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VI. Landtags-Periode, I. Session, 1. 10. 1884, 204–05.

380 »Reguliranje Savinje«, *Slovenski narod*, 4. 10. 1884, 2.

381 Stenographisches Protokoll über die 18. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VI. Landtags-Periode, I. Session, 4. 10. 1884, 315–18.

382 »Sannregulierung«, *Deutsche Wacht*, 15. 10. 1885, 4.

Jahr	Wasserstände über 2.00 m.		Höchster Wasserstand	
	Datum	Pegel, Stand	Datum	Pegel, Stand
1881	15. August	+ 2.40		
	18. August	+ 2.70	18. August	+ 2.70
	✓ 16. October	+ 2.20		
	27. August	+ 2.75		
	18. September	+ 2.10		
	15. October	+ 2.20		
1882	19. October	+ 2.10		
	29. October	+ 2.70		
	28. November	+ 3.00	28. November	+ 3.00
	11. December	+ 2.20		
1883	9. November	+ 1.70	9. November	+ 1.70
1884	28. August	+ 2.75	28. August	+ 2.75
1885	2. November	+ 3.40	2. November	+ 3.40
1886	24. September	+ 3.20	24. September	+ 3.20
	10. December	+ 2.00		
1887	2. November	+ 3.50	2. November	+ 3.50
	6. November	+ 2.50		
	17. März	+ 2.45		
1888	19. März	+ 2.80		
	31. Mai	+ 2.50		
	6. Juli	+ 2.20		
	8. October	+ 3.70	8. October	+ 3.70
1889	24. Juli	+ 2.50		
	1. October	+ 2.80		
	21. October	+ 3.00	21. October	+ 3.00
	22. October	+ 2.65		
	23. October	+ 2.40		

Seznam poplav in vodostajev v Celju v 80. letih

SI ZAC 24, Mestna občina Celje (1850–1918), t. e. 52, 1901, Seznam maksimalnega vodostaja pri celjskem vodokazu od leta 1870 do 1901, Verzeichnis der Hochwasser-Maximalwasserstände am Cillier Pegel vom Jahre 1870 bis 1901.

za občine, okraje in posameznike ter menilo, da je zastavljena dela v petih letih skoraj nemogoče izvesti.³⁸³ Poplava v začetku novembra (v Celju je voda segala 3,4 metra nad normalo) je zopet relativizirala že opravljena dela³⁸⁴ (ki, mimogrede, niso bila ravno najboljše izvršena).³⁸⁵

Ne glede na vse so dela stekla na relaciji Mozirje–Ljubija in Letuš–Polzela. Konec leta 1885 je Dominkuš ocenjeval, da dela tečejo bolje kot v prvi dobi.³⁸⁶ Zaradi pogosto visoke vode so zgradili več kanalov in prekopov. Julija 1886 so tako odprli 670 metrov dolg in 10 metrov širok prekop pri Letušu, s čimer so pridobili 16 oralov (cca. 9 hektarjev) površin.³⁸⁷ Avgusta so odprli še 430-metrski prekop pri Mozirju.³⁸⁸ Medtem je zaradi poplav in nanesenega gramoza več lastnikov spisalo peticije, to pa je podkrepila še poplava konec septembra v Celju in širše (voda je v Celju segala več kot tri metre nad normalo).³⁸⁹ Nova poplava je grozila območju v začetku novembra 1887, ko so v Celju izmerili nivo vode 3,6 metra nad normalo.³⁹⁰ Poplava je prizadela tudi Zgornjo Savinjsko dolino (še najbolj je poškodovala regulacijska dela pri Polzeli).³⁹¹ Celjski občinski svet je na ponavljajoče se poplave le reagiral in sklenil, da je potrebna regulacija Savinje, kakor tudi pritokov v mestu, saj da je zadnja poplava pokazala na številne slabosti v Celju.³⁹² Do leta 1888 je bilo sicer od Mozirja dolvodno reguliranih (in poglobljenih) 23 kilometrov Savinje v vrednosti 380.000 gld. (13,5 gld. na tekoči meter), preostalih 50.000 gld. pa nikakor ni zadostovalo za dokončanje

383 Ibid.

384 »O povodnji«, *Slovenski narod*, 4. 11. 1885, 3.

385 »Iz Petrovč«, *Slovenski narod*, 18. 3. 1886, 3.

386 Stenographisches Protokoll über die 13. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VI. Landtags-Periode, II. Session, 16. 12. 1885, 150–53.

387 »Pri Letuši«, *Slovenski narod*, 16. 7. 1886, 3.

388 »Sannregulierung«, *Laibacher Zeitung*, 24. 8. 1886, 4.

389 »Hochwasser«, *Deutsche Wacht*, 26. 9. 1886, 5.

390 »Hochwasser«, *Deutsche Wacht*, 3. 11. 1887, 4.

391 »Die Arbeiten der Sannregulierung«, *Deutsche Wacht*, 10. 11. 1887, 4.

392 »Cillier Gemeinderath«, *Deutsche Wacht*, 6. 11. 1887, 3. »Die Regulierung der Sann«, *Deutsche Wacht*, 10. 11. 1887, 1.

del.³⁹³ A kmalu so se pojavile peticije (npr. občina Petrovče leta 1888), ki so navajale, da občine (kljub plačanemu prispevku) od regulacije nimajo nič, saj da reka še zmeraj ogroža posestva, in zahtevale pospešitev del.³⁹⁴ Medtem je septembra in posebej v začetku oktobra 1888,³⁹⁵ nato pa zopet konec julija 1889, spet precej poplavalilo. Nad neobičajno poletno poplavo takšnih razsežnosti so bili posebej presenečeni Žalčani in okoličani, ki jih je najbolj prizadela.³⁹⁶ Tudi zato je konec leta 1889 nad opravljenim delom v javnosti vladala precejšnja skepsa. »Velika komisija ogleduje te dni v tem letu storjeno delo regulovanje Savinje. O praktičnosti in stalnosti tega regulovanja je prebivalstvo različnih misli, jedno je pa gotovo, da vsaka povodenj napravljene nasipe na nekaterih mestih predira in da po takem ni misliti, kedaj bode regulovanju konec.« Anonimni avtor *Slovenskega naroda* je menil, da občine (in posamezniki) nikakor ne bodo več plačevali za nove regulacije, in pozival odgovorne, naj preverijo stanje v Savinjski dolini na lastne oči.³⁹⁷ Tudi Mihael Vošnjak s potekom ni bil najbolj zadovoljen. Ob koncu druge delovne dobe je ocenil, da regulacija kljub povečanju sredstev nikakor ni zaključena. Josef Neckermann je bil podobnega mnenja; razen tega je bil posebej zaskrbljen, saj je poplava zaradi hitrejšega toka v zgornjem delu reke precej prej (pet do šest ur) dosegla Celje. Podobno oceno je podal slovenski poslanec Josip Sernec in zahteval nadaljevanje del. Izpostavil je številne napake v gradnji: rečna nabrežja so bila v Petrovčah precej prenizka, ob nalivih se je ustvarjala nova struga, nasipi pa so v bistvu ojačali poplave, namesto da bi ščitili neposredno okolico. Reka ni bila dovolj globoka, nanosi gramoza so strugo dvigovali, problem je

393 *Die Landesvertretung von Steiermark, V. Theil, 1885–1890*, 309–13.

394 Stenographisches Protokoll über die 20. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VI. Landtags-Periode, IV. Session, 12. 1. 1888, 250.

395 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 259, 002/0011/00073, Regulacija Savinje – načrti iz leta 1929, Poplavna tabela.

396 »Silovit vihar«, *Slovenski narod*, 25. 7. 1889, 3.

397 »Od Savinje«, *Slovenski narod*, 9. 10. 1889, 3.

bil spet v slabem materialu, poleg tega pa so imele občine številne težave z zagotavljanjem sredstev.³⁹⁸

Deželni odbor je novembra 1889 ob glasni kritiki potrdil predlog glede nadaljevanja regulacije na trasi Mozirje–Celje.³⁹⁹ Toda od zaključka druge delovne dobe se medtem ni dogajalo nič. Neckermann je zato v deželnem zboru pozival k nadaljevanju del, a hkrati opozarjal, da se z vsako dodatno regulacijo večja nevarnost za Celje, saj je visoka voda iz Zgornje Savinjske doline v Celje prodrla prej in ga precej bolj ogrožala⁴⁰⁰ (potreben je bil temeljit razmislek, kako regulirati reko v srednjem toku in hkrati obvarovati mesto pred poplavami; Celje je potrebovalo konkretno ureditev vseh rečnih tokov, za kar pa ni bilo zagotovljenih dovolj sredstev).⁴⁰¹ Zavzel se je tudi za dela pod Celjem, istočasno pa si je (v času poostrenih nacionalnih razmer) privoščil še nacionalno opazko (češ da se slovanske povodnji Celje lahko ubrani samo, povodnji Savinje pa da ne).⁴⁰² Še nekaj drugih poslancev je menilo, da je nadaljevanje regulacije več kot potrebno.⁴⁰³ Vmes je ponovno minilo leto dni, ko se ni delalo nič. Novembra 1890 je deželni zbor v obširni razpravi le obravnaval osnutek zakona. Slovenski poslanec Fran Radej je predlagal, naj se inundacijsko območje znova premeri, saj je ponekod prišlo do sprememb, občine pa naj še zmeraj plačujejo enake kvote. Sernec in Vošnjak sta želela, da se občine manj obremenijo, saj so bile prezadolžene. Prav tako sta izpostavila slabo opravljena dela, nasipi naj bi spodbujali poplave, ne pa varovali ljudi in premoženje pred njimi. V zgornjem toku hitra reka se je v spodnjem delu razlivala in ogrožala Celje.⁴⁰⁴

398 Stenographisches Protokoll über die 21. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VI. Landtags-Periode, VII. Session, 15. 11. 1889, 226–29.

399 Stenographisches Protokoll über die 25. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VI. Landtags-Periode, VII. Session, 19. 11. 1889, 323.

400 »Steiermärkischer Landtag«, *Deutsche Wacht*, 1. 11. 1890, 2.

401 »Baron Hackelberg über die Sann-Regulierung«, *Deutsche Wacht*, 23. 11. 1890, 4.

402 Stenographisches Protokoll über die 8. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VII. Landtags-Periode, I. Session, 30. 10. 1890, 46.

403 »Baron Hackelberg über die Sann-Regulierung«, *Deutsche Wacht*, 23. 11. 1890, 4.

404 Stenographisches Protokoll über die 15. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VII. Landtags-Periode, I. Session, 13. 11. 1890, 116–22.

Do avgusta 1891, ko je bil sankcioniran, je deželni zbor le sprejel nov deželni zakon (veljal je do leta 1893) in določil vsoto 120.000 gld. V zadnji fazi so potekale gradnje pri Mozirju, Ljubiji, Preski, Podvinu (most na Polzeli), Šeščah, Vrbju, Grižah, Kasazah in Levcu. Na nekaterih mestih je bilo izkopa struge manj, več pa varovalnih obrežnih del in popravkov, drugje pa ravno obratno.⁴⁰⁵ Vmes je bilo sicer več pozivov po regulaciji pritokov v Celju,⁴⁰⁶ potem je bilo tudi več kritik same regulacije, češ da ni prinesla nekega velikega, omembe vrednega uspeha. Številne občine so se pritoževale nad slabo izvedenimi deli, saj so bile ob poplavih precej prizadete.⁴⁰⁷ Anonimni avtor je v celjskem listu navajal, da so poplave še zmeraj redne in periodične, da reka zaradi taljenja snega običajno poplavi spomladi, iz struge izstopi v šestih do osmih urah in povzroči veliko škodo. Ogromna količina vode je po navedbah avtorja pritekla že iz Logarske doline, vodotok se je nato okrepil z vodo iz »hribovske« Drete, potem dolvodno iz Pake, Bolske, v spodnji dolini pa Pirešice, Ložnice in ostalih potokov ter kot takšen »zadel« mesto Celje. Dela so potekala že leta, vmes so poplave uničile marsikaj, mnogokje so bili kamniti jezovi prešibko narejeni in niso nudili dovolj odpora (tukaj je omenil še slab material). Namesto da bi pridobili številne travnike, pašnike in njive, tako avtor, jih je ob poplavi vedno znova zalilo.⁴⁰⁸

Skupno je bilo v letih 1877–1893 na trasi, dolgi dobrih 40 kilometrov, narejenih več prekopov, jezov in vodobranov v vrednosti dobrega pol milijona gld. Leta 1893 so se ustavili nad izlivom Ložnice pri Levcu. Z regulacijo pod vodstvom deželnega stavbnega urada v Gradcu (na terenu jih je nadziral okrajni stavbni urad Celje – sprva pod vodstvom inženirja Wilhelma Hallade, nato inženirja Wilhelma Butte) je bil vodotok (kljub

405 *Die Landesvertretung von Steiermark, V. Theil, 1885–1890, 313–15. Die Landesvertretung von Steiermark, Sechster Theil – Erste Abtheilung, 1891–1896, 178–80.* Orožen, »Zgodovinski pregled regulacije Savinje«, 17.

406 »Eingesendet«, *Deutsche Wacht*, 16. 6. 1892, 4.

407 Orožen, »Zgodovinski pregled regulacije Savinje«, 17–18.

408 »Die Sann-Regulierung«, *Deutsche Wacht*, 19. 6. 1892, 4.

Jahr	Wasserstände über 2.00 m.		Höchster Wasserstand	
	Datum	Pegel- stand	Datum	Pegel- stand
1890	24. April	+ 1.60		
	27. April	+ 1.70	27. April	+ 1.70
	6. November	+ 1.40		
1891	17. Mai	+ 2.10	17. Mai	+ 2.10
1892	22. Juli	+ 2.60	22. Juli	+ 2.60
	1. Juni	+ 1.10		
1893	29. Juli	+ 1.40		
	25. Septbr.	+ 2.00		
	19. November	+ 2.70	19. November	+ 2.70
1894	1. Mai	+ 2.00		
	1. October	+ 2.00		
	11. October	+ 2.50	4. October	+ 2.50
1895	26. März	+ 3.00		
	27. October	+ 3.70	27. October	+ 3.70
	2. Juli	+ 2.50		
1896	30. August	+ 2.00		
	16. October	+ 2.50	16. October	+ 2.50
	21. October	+ 2.20		
	20. Dezember	+ 2.40		
1897	2. Mai	+ 2.20	2. Mai	+ 2.20
	2. April	+ 2.40		
	16. Juni	+ 3.40	16. Juni	+ 3.40
1898	19. October	+ 3.00		
	20. October	+ 2.60		
	27. November	+ 2.10		
	25. Mai	+ 2.10		
1899	24. Septbr.	+ 3.00	24. September	+ 3.00
	30. Septbr.	+ 3.06		

Seznam poplav in vodostajev v Celju v 90. letih

SI ZAC 24, Mestna občina Celje (1850–1918), t. e. 52, 1901, Seznam maksimalnega vodostaja pri celjskem vodokazu od leta 1870 do 1901, Verzeichnis der Hochwasser-Maximalwasserstände am Cillier Pegel vom Jahre 1870 bis 1901

številnim pomislekom lokalnega prebivalstva) uspešno skrajšan in zavarovan, odstranjene so bile ovire za splavarjenje, obvladano inundacijsko področje, pridobljenih pa cca. 200 hektarjev novih obdelovalnih površin. Strugo so izravnali in poglobili ter s tem močno pospešili tok. Toda regulacija je imela tudi neželene učinke. V zgornjem delu doline se je reka zadirala v laporne plasti, podtalnica je upadla, posledično pa so začeli usihati studenci. Posledice so bile precej neugodne za Celje, saj se je material, ki ga je voda nosila s seboj, ustavljal v celjskem ovinku, dvigoval talno vodo in vodno gladino ter ustvarjal večje možnosti za poplave.⁴⁰⁹

Urejanje struge do konca dvojne monarhije

Za Celje in njegovo bližnjo okolico ni bila regulacija nad mestom nič kaj ugodna; več obsežnejših poplav je bilo že med samo regulacijo (1877, 1878, 1885, 1887, 1888), nato pa je bilo huje v letih 1895, 1899, 1900, 1901, 1905, 1906 in 1909.⁴¹⁰ (Tudi dejstvo, da so se sredi 80. let pričeli v Avstriji načrtno ukvarjati s hudourniki (znotraj c.-kr. gozdarsko-tehničnega oddelka je bila v Beljaku ustanovljena podružnica, pristojna tudi za »slovenske« dežele),⁴¹¹ Savinjski dolini ni prav nič koristilo, saj se hudournikov ni kaj preveč zajezovalo, pogozdovanje pa ni bilo posebej učinkovito.) Že jeseni 1893 (25. in 26. septembra) je zaradi močnih nalivov visoka voda poplavela mestni park, ki se je spremenil v jezero (Savinja je bila visoka še sredi novembra, a na

409 *Die Landesvertretung von Steiermark, V. Theil, 1885–1890*, 313–15. *Die Landesvertretung von Steiermark, Sechster Theil – Erste Abtheilung, 1891–1896*, 178–80. Orožen, »Zgodovinski pregled regulacije Savinje«, 17, 18. Janko Orožen, *Zgodovina Celja in okolice, II. del (1849–1941)* (Celje: Aero, 1974), 149–51. Prim. Pristovšek, »Regulacijski problemi Savinje«, 217–18.

410 Orožen sicer napačno navaja leto 1910. – Orožen, »Zgodovinski pregled regulacije Savinje«, 18. Prim. »Povodenj v Celju«, *Slovenski narod*, 22. 12. 1909, 3.

411 Prim. Blaž Štangelj, »Poplave in urejanje hudournikov v 30. letih 20. stoletja pod Goričanci«, v: Marta Rendla, ur., *Potenciali in upravljanje vodá: med preteklostjo in sedanjostjo* (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2024), 134.

srečo brez večje škode).⁴¹² Podobno se je zgodilo leto kasneje, ko je v začetku maja voda dosegla dva metra nad normalo, mestni park je bil ponovno ogrožen, toda voda je upadla in mu tokrat prizanesla.⁴¹³ Voda je segla več kot dva metra nad normalo tudi v začetku oktobra. Kljub temu ni naredila škode na že reguliranih odsekih nad Celjem, zato je celjski list pisal, da je regulacija uspela, v isti sapi pa poročal o celjskih težavah. V Celju je še posebej poplavlila Voglajna in se razlila proti Teharjam in Štoram ter poplavlila travnike in polja. Savinja je najbolj poplavlila desni breg, medtem ko so bregove prestopili tudi pritoki Koprivnica, Hudinja in Sušnica.⁴¹⁴

Glede na ponavljajoče se nevarnosti se je novembra 1894 v Celju mudil namestnik Kübeck in se z mestnim vodstvom pogovarjal glede nadaljnjih ukrepov oziroma regulacije.⁴¹⁵ Toda Savinja in pritoki so ponovno poplavalili nedolgo zatem – najprej spomladi 1895, nato pa jeseni (konec oktobra), ko je voda pri kapucinskem mostu segala 3,5 metra nad normalo. K temu so posebej prispevali še pritoki Voglajna, Ložnica in ostali. Voglajna je ponovno poplavlila proti Teharjam in ustvarila jezero, medtem ko je Savinja zalila mesto in območje nad Celjem (se pravi že regulirane odseke pri Žalcu, Levcu in tudi višje). Mestna okolica je bila v celoti pod vodo, ki je ustvarila jezero, pod vodo so bili tudi mestni park, Glazija, na več mestih je bila državna cesta poplavljenjena in neprevozna. Poplava je zalila nižja stanovanja v mestu, dvorišče hotela Strauss, več ulic, Savinja pa je bila polna tramov in ostalega materiala. Na Bregu so iz izolirnice komaj rešili petnajst pacientov. Strah je bil precejšen, saj je šlo za eno dotedanjih večjih poplav.⁴¹⁶ Celje je bilo pač »stočišče mnogih strug in kot najnižji kraj doline mora od povodnij največ trpeti.

412 Janez Cvirn, »Thomas Fürstbauer: Kronika mesta Celja 1892–1907, I. del«, v: *Celjski zbornik 1990* (Celje: Skupščina občine, 1990), 231–32. »Povodnji na Štajerskem«, *Slovenski narod*, 28. 9. 1893, 3.

413 Cvirn, »Thomas Fürstbauer, I. del«, 234.

414 »Hochwasser«, *Deutsche Wacht*, 7. 10. 1894, 4.

415 Cvirn, »Thomas Fürstbauer, I. del«, 234.

416 Ibid., 238. »Hochwasser um Cilli«, *Deutsche Wacht*, 31. 10. 1895, 4.

Vsi naši potočki, viri in jarki odpeljavajo vodo proti mestu. Savinja ima pri mestu preplitvo strugo tako, da namestu, da bi se izlivala naše Ložnica, Sušnica, Koprivnica, Voglajna s Hudinjo in Bezovičnico – dobavljajo še ob povodnji celo vodo čez savinjsko strugo«. ⁴¹⁷

Celjski okrajni zastop je imel julija 1895 (torej med obema poplavama) na to temo obširno razpravo in je »tožil«, da se glede regulacije pritokov (kljub že skoraj desetletnemu prizadevanju) ne dela praktično nič. ⁴¹⁸ Regulacija nad Celjem je sicer rešila marsikatero zagato v srednjem toku Savinje, toda vseeno ni uspela popolnoma preprečiti poplav. Čez dobro leto, oktobra 1896, je bilo vreme precej nenavadno. Dnevne temperature so ob nastali nevihti v trenutku padle z (za ta letni čas) običajnih 17 na 4 stopinje, neurje pa je povzročilo rečni dvig v mestu ob Savinji in višje. V Celju je voda segala 2,5 metra nad normalo, medtem ko so v Mozirju izmerili celo 3,2 metra. ⁴¹⁹ Vse več posestnikov ob reki je kritiziralo opravljeno delo (med drugim so se tudi pritoževali, da težko zmorejo plačevati še zaostale stroške regulacije).

Mi od nje nimamo nikakoršne posebne koristi, nego vkljub vsem regulacijam skoro vsako leto škodo, in ker moramo razun tega o vseh poškodovanih in nedostatkih pri mostovih, potih i.t.d. v drugih občinah enakomerno prispevati. [...] Mi nismo tega krivi, da naša posestva ležijo poleg Savinje, tudi mi bi bili rajše na suhem svetu, in če tudi smo po prispevkih, katere smo preko 15-16 let in žalibog čisto brez uspeha plačevali, že skoro izkervaveli, vendar se še menda noče uvideti, kako neupravičeno se samo nam ti prispevki natvezajo. [...] Poleg naših posestev smo videli malo prave regulacije, in kjer se je vršila, je gotovo drugi sosed o prvi povodnji večji ali manjši del svojega posestva izgubil. Nam ne pride na um, da bi vršili kritiko, da pa so dotična dela samo za nekaj časa, in da se glavna hiba ne odpravi, to vemo natančno. ⁴²⁰

417 »Iz Gorenje Hudinje pri Celju«, *Slovenski gospodar*, 14. 11. 1895, 393.

418 »Cillier Gemeinderath«, *Deutsche Wacht*, 4. 8. 1895, 4.

419 »Hochwasser«, *Deutsche Wacht*, 22. 10. 1896, 4.

420 SI ZAC 25, t. e. 22, 1862–1910, XXII/70, Regulacija Savinje – razno, Slavni občinski urad okolice Celjskele.

Februarja 1897 so slovenski poslanci v deželnem zboru vložili zahtevo po čiščenju struge nad Celjem in pozivali, naj se dela izvrši čim prej, po možnosti poleti, ko je vodostaj nizek.⁴²¹ Tudi poljedelski odbor je pozval deželni odbor k ukrepanju in poudaril, da je regulacija Savinje (in Voglajne) v mestu posebnega pomena in nujna, saj da dosedanja vzdrževalna dela niso prinesla nikakršnega napredka.⁴²²

Reka je sicer poplavljala naprej. Čez leto dni je vreme ponovno pokazalo zobe. »V noči od 23 na 24 februarja« 1898 je »vsled nenadnega južnega vremena [...] Savinja jako narasla in za odvožnjo nad Mozirjem pripravljene splave odnesla, kateri so mozirsko-savinski most podrli. Javni promet mej desnim in levim obrežjem Savinje je pri Mozirji celo ustavljen. Škoda, po tej nezgodi povzročena, je jako velika.«⁴²³ Tudi junija je bilo »pestro«, ko je obilno deževje dvignilo gladino vode nad normalno stanje in poplavelo spodnji del mestnega parka, tako da so bile zelenice in poti spet pod vodo. Podobno se je zgodilo sredi oktobra, zraven sta bregove prestopili še Voglajna in Hudinja. Reka in pritoki so povzročili veliko škode, saj je bil vodostaj tri metre nad normalo.⁴²⁴

Nova uničujoča poplava je mesto ob Savinji prizadela konec junija 1900. Poplavo je spremljalo precej nenavadno vreme (v Gradcu naj bi temperature padle celo »za pol stopinje pod ničlo«). Savinja je v Celju »prestopila bregove ter preplavila mestni park«.⁴²⁵ Ob pol štirih zjutraj je meščane presenetil izredno visok vodostaj, Savinja je bila namreč štiri metre nad normalo. »Ves krasni mestni park je upostošen. Odnesele so tudi več kopaljščnih hišic. V mestu je večina kleti v vodi. Savinjska dolina je podobna jezeru. [...] V Mozirju je odnesla voda nekaj mostov in

421 Stenographisches Protokoll über die 9. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, I. Session, 8. 2. 1897, 82; 12. Sitzung, 12. 2. 1897, 105–06.

422 Stenographisches Protokoll über die 23. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, II. Session, 14. 2. 1898, 306; 18. Sitzung, III. Session, 19. 4. 1899, 209–10.

423 »Iz Mozirja«, *Slovenski narod*, 25. 2. 1898, 3.

424 Cvirn, »Thomas Fürstbauer, I. del«, 247–48.

425 »Dunaj«, *Slovenski narod*, 27. 6. 1900, 4.

Jahr	Wassersläue über 2.00 m.		Höchster Wasserstand	
	Datum	Pegel, stand	Datum	Pegel, stand
1900	5. Januar	+ 2.20		
	8. April	+ 2.20		
	26. Juni	+ 4.00	26. Juni	+ 4.00
	27. Juni	+ 3.40		
	20. Juni	+ 2.80		
1901	25. Juni	+ 2.90		
	14. Septbr.	+ 3.05		
	17. Septbr.	+ 3.70		
	16. Novemb.	+ 4.30	16. November	+ 4.30

Vodostaj v Celju ob poplavih v letih 1900 in 1901

SI ZAC 24, Mestna občina Celje (1850–1918), t. e. 52, 1901, Seznam maksimalnega vodostaja pri celjskem vodokazu od leta 1870 do 1901, Verzeichnis der Hochwasser-Maximalwasserstände am Cillier Pegel vom Jahre 1870 bis 1901

žag«, ⁴²⁶ na desnem bregu uničila traverzo, medtem ko je na drugi strani poškodovala jez (škode je bilo za slabih 20.000 kron). ⁴²⁷ Takšne poplave sodobniki niso pomnili že desetletja, zato je namestnik Manfred Clary-Aldringen že čez dober teden prispel v Celje, da se na lastne oči prepriča o škodi. ⁴²⁸ Čez dobro leto, sredi septembra 1901, se je zgodba ponovila. Celodnevni dež je povzročil visoke vode, ki so v celoti prestopile bregove. V Celju so bili pod vodo mestni park, Otok, del mesta, v Šoštanju je poplavela Paka. Še huje je bilo 16. novembra 1901, ko je poplava, najhujša po letu 1851, dodobra pretresla Celje in Savinjsko dolino. Dvodnevno deževje je ob sedmi uri zjutraj povzročilo rapiden dvig vode, ki je najprej poplavela mestni park in Otok ter

426 Janez Cvirn, »Thomas Fürstbauer: Kronika mesta Celja 1892–1907, II. del«, v: *Celjski zbornik* 1991 (Celje: Skupščina občine, 1991), 213–14. »Povodnji«, *Slovenski narod*, 28. 6. 1900, 4.

427 »Die Hochwasserkatastrophe«, *Deutsche Wacht*, 21. 11. 1901, 2–3.

428 Cvirn, »Thomas Fürstbauer, II. del«, 213–14. »Povodnji«, *Slovenski narod*, 28. 6. 1900, 4.

kasneje praktično vse dele mesta (bregove so prestopili tudi vsi pritoki). Poplava je porušila več brvi, prekinila prometne povezave, pod vodo so bili Wokaunov trg, Giselina cesta in Karolinška ulica, Zavodna je bila odrezana od mesta, pod vodo so bila dvorišča v Vrtni ulici, Guggenmosova hiša, zalita so bila nižja stanovanja. Savinja je segala več kot štiri metre nad normalo. Še bolj kot mesto je bila prizadeta mestna okolica; celotna Savinjska dolina je bila namreč videti kot jezero z majhnimi otočki. Ob reki je zalilo vse kleti in poplavelo okolico (najhuje je bilo med Polzelo in Žalcem), poleg tega je voda uničila regulacijska dela v večjem obsegu (škode je bilo za slabih 100.000 kron). Popravilo je bilo zaupano inženirju Butti, javnost pa je pritiskala, da je treba z deli po katastrofi nemudoma začeti vse od Šempetra dolvodno oziroma nadaljevati z regulacijo vse od Levca, kjer so leta 1893 končali z deli. Posebej je bilo treba narediti izkop gramoza, da se več ne bi nalagal v celjskem ovinku, odstraniti vse ovire iz reke, regulirati Ložnico ipd.⁴²⁹

Na prelomu stoletja so bile poplave v Celju najhujše (ob zadnji poplavi je bilo tudi proti Laškem vsaj tako hudo kot v Celju ali nad njim).⁴³⁰ Čez dva dni, 18. novembra, se je glede ukrepov zaradi visoke vode sestal mestni svet in zahteval dokončno regulacijo Savinje skupaj s pritoki od Celja navzgor. Župan Gustav Stiger je hitro urgiral in na namestništvo poslal zahtevo po tehničnih strokovnjakih in takojšnjem začetku regulacijskih del. Naslednji dan je znova prispel namestnik Clary-Aldringen in si ogledal škodo v Celju ter Savinjski dolini, medtem ko sta državnozborska poslanca Anton Walz in Julius Derschatta 23. novembra v državnem zboru izpostavila nujno regulacijo in predlagala podporo za prizadeto prebivalstvo.⁴³¹ Na drugi strani je v Gradcu (glede metod in tehnik vodogradenj) istočasno

429 Cvirn, »Thomas Fürstbauer, II. del«, 221–22. Janez Cvirn, »Velika povodenj v Celju«, *Kronika* 33, št. 1 (1985): 76–80. »Die Hochwasserkatastrophe«, *Deutsche Wacht*, 21. 11. 1901, 2–3.

430 »Hochwasserschäden zwischen Cilli und Steinbrück«, *Deutsche Wacht*, 5. 12. 1901, 13.

431 Več gl. Cvirn, »Velika povodenj«, 76–80.

(22. novembra) predaval inženir Cajetan Krischan. Slab teden po katastrofi v Savinjski dolini je analiziral razmere na terenu in pozval k ustanovitvi laboratorija za rečne gradnje (po vzoru Dresdna). Menil je, da je treba reko nenehno opazovati, saj da brez izkušenj ni pravega pristopa oziroma da niti strokovnjaki ne vedo dovolj o sami naravi poplav (preko študij bi morali teorijo prenesti v prakso). Jezovi, ki so jih patentirali tudi v Avstriji, naj enostavno ne bi več zadoščali, večji poudarek pa je dal izkopu struge. Omenil je Augusta Wolfa in njegov sistem za zaščito nabrežij⁴³² (le-ta je upočasnil tok, material se je učinkoviteje odlagal na rob struge, toda pri višji vodi in pri silovitejšem pretoku je bil njegov sistem precej ranljiv), vendar je dvomil, da bi bil v primeru Savinje uspešen. Za Celje je bil prepričan, da je treba najprej najti vzroke poplav, preden bi vpeljevali novitete, ki morda ne bi bile učinkovite.⁴³³

Poplavi 1900 in 1901 sta prepričali še najhujšega dvomljivca, da je treba z regulacijo Savinje nemudoma nadaljevati. Ukrepanje je bilo življenjskega pomena za prebivalce Savinjske doline, še sploh pa za celjske meščane, ki so bili precej ogroženi. Porabljenih je bilo že več kot milijon kron, a pravega učinka še zmeraj ni bilo. Celje je v bistvu predstavljalo zamašek; dobilo je vse tisto, kar je reka nesla s seboj, od gramozu do drugega materiala, prav tako je voda podirala jezove (še sploh med Šempetrom in Žalcem) in jih odnašala s seboj dolvodno. Svoje so dodali hudourniki, ki so tekli s hribov na južni strani reke (Reka pri Preboldu, pritok Bolska) in poplavljali kljub zaščitam. Gramoz in novi nanosi so uničevali okolico, jo spreminjali iz rodovitne v nerodovitno, širili rečni breg itd. Na ta način je bilo v zadnji poplavi uničenih med 20 in 30 hektarjev površin. Anonimni avtor je ponovil, da je največjo težavo v mestu predstavljal celjski ovinek med železniško progo in pritokom Voglajne, potem vsi pritoki, ki so redno poplavljali (te

432 *Wolfsches Gehänge* – Wikipedia.

433 »Ueber neuere Flussbaumethoden und über das letzte Hochwasser in Cilli«, *Deutsche Wacht*, 12. 12. 1901, 5–7.

bi morali končno regulirati), prav tako pa jezovi in vse ovire, ki so se ob deroči vodi znašli na poti.⁴³⁴

Marca 1902 si je posebna komisija ogledala stanje po zadnji poplavi. Obnovitvenih del je bilo za cca. 160.000 kron. Med ukrepi sta bila prioriteta znižanje jezui pri Mozirju in izkop struge v Šempetru (med letoma 1894 in 1902 je bilo na tej relaciji samo za vzdrževanje porabljenih cca. 170.000 kron).⁴³⁵ Medtem je državnozborski poslanec Josef Pommer menil, da zgolj obnovitvena dela ne bodo zadoščala. Po njegovem je bila potrebna nova regulacija reke, saj je bil v bistvu urejen le srednji del, v zgornjem in spodnjem delu pa se ni naredilo praktično nič. Glavni problem je videl v preobsežnem redčenju gozda (v zgornjem delu), zaradi česar je voda neovirano tekla s hribov v dolino, reka pa je v srednjem delu postala izredno hitra, posledice tega so čutili predvsem v spodnjem delu nad Celjem in v mestu, saj je visoka voda s seboj prinesla ogromno materiala. V strugo se je odlagal gramoz, kar je dvigovalo nivo vode in povzročalo poplave tudi dolvodno od Celja.⁴³⁶ Nedolgo zatem, maja 1902, je v Celju znova poplavalilo. Mesto je bilo pač stalno na udaru, zato je bila regulacija nujna in življenjskega pomena ne le za Celje, pač pa tudi gor- in dolvodno.⁴³⁷

Graški finančni odbor je julija 1902 v specialni proračunski debati pozval deželni odbor, naj po zadnji poplavi vendarle regulira Savinjo in prepreči poplave v Celju ter neposredno nad mestom. Celjski poslanec Moritz Stallner je poročal, da Savinja letno poplavlja, da se je v državnem zboru sicer dosegla pomoč ob poplavah, da pa naj podobno stori tudi deželni zbor in odobri dela nad mestom, saj da poplave povzročajo vedno več

434 »Zur Sannregulierung«, *Deutsche Wacht*, 1. 12. 1901, 1–2.

435 *Die Landesvertretung von Steiermark, Sechster Theil – Erste Abtheilung, 1897–1902*, 181. *Die Landesvertretung von Steiermark, Siebenter Theil, 1897–1902*, 277–79. Prim. SI AS 186, t. e. 35, 1012, 19197, 11. 11. 1902; 29630 ex 1902.

436 »Eine Interpellation des Abgeordneten Dr. Pommer in der Hochwasserfrage«, *Deutsche Wacht*, 16. 3. 1902, 1. Prim. SI AS 186, t. e. 35, 1012, 7164 ex 1902, Interpellation.

437 Cvirn, »Thomas Fürstbauer, II. del«, 224. »Hochwasser«, *Deutsche Wacht*, 8. 5. 1902, 3.

škoda in terjajo velika denarna sredstva.⁴³⁸ Pred jesenskimi deželnozborskimi volitvami je anonimni avtor *Slovenskega naroda* navajal, da so časi precej resni, da so se razmere za Slovence poslabšale in da nemški nacionalci stiskajo, kjer se le da. Še posebej je izpostavil spodnještajerske reke, češ da so »uravnali skoraj vse reke na Zgornjem in Srednjem Štajerskem, pustili so pa reke na Spodnjem Štajerskem, kakor Pesnico, Dravo, Pako, Sotlo, Savinjo, Voglajno, Hudinjo itd., da divjajo in opustošujejo njive in travnike in delajo neprecenljivo škodo«.⁴³⁹ Ko so aprila 1903 analizirali škodo, ki jo je povzročila poplava leta 1901, so samo stroški za nujna popravila znašali 130.000 kron. Posledice poplave so bile tako še zmeraj precejšnje. Osnova sanacije je bil načrt, kaj je treba dejansko narediti oziroma sploh ugotoviti dejansko razsežnost. Za zaščito Celja je bilo nujno regulirati pritoke v mestu (samo Voglajna je npr. poplavlila četrto kvadratnega kilometra), kakor tudi Savinjo in reko pod celjskim ovinkom. V načrtu je tako bila nova študija od Mozirja do Zidanega mostu, saj je bila rečna struga (predvsem med Šempetrom in Levcem) med drugim polna gramoza. Glavni problem je bil v visoki vodi, ki je odnašala vse s seboj in onemogočala normalno splavarjenje.⁴⁴⁰

Julija 1903 je bil izdelan elaborat del (za več kot 1000 kvadratnih kilometrov veliko traso).⁴⁴¹ Toda konec meseca je znova poplavelo (poplava je podrla most pri Mozirju),⁴⁴² jeseni (novembra) pa še enkrat.⁴⁴³ Julijsko-avgustovska poplava je grozila tudi Celju, kjer je bil večerni vodostaj reke skoraj tri metre nad normalo, in le Voglajni, ki tedaj ni »podivjala«, je šla zahvala, da se ni ponovilo leto 1901.⁴⁴⁴

438 Stenographisches Protokoll über die 28. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VIII. Landtags-Periode, VI. Session, 23. 7. 1902, 486.

439 »Volitve na Štajerskem«, *Slovenski narod*, 25. 10. 1902, 2.

440 SI ZAC 24, 1850–1918, t. e. 98, 8232/03, Sannregulierung, Z. 11196; Z. 17108. Prim. SI AS 186, t. e. 37, 1069, 7039 ex 1903.

441 SI ZAC 24, 1850–1918, t. e. 98, 8232/03, Sannregulierung, Z. 11196; Z. 17108. Prim. SI AS 186, t. e. 37, 1069, 22615 ex 1903.

442 »Iz Celja«, *Slovenski narod*, 1. 8. 1903, 3.

443 »Povodenj«, *Slovenski narod*, 19. 11. 1903, 3.

444 Cvirn, »Thomas Fürstbauer, II. del«, 233.

Zjutraj je bila Savinja še majhna, da bi jo lahko prebredel, ali okrog poldneva je bila že tolika, da je že skoraj prestopila bregove. Okrog šeste ure je bil že mestni park na nekaterih krajih v vodi. Voda je kar vidoma naraščala. Edina sreča je bila, da je dež že popoldne prenehal, kajti drugače bi bilo Celje gotovo preplavljeno. [...] Raztrgala je narasla voda most pri Letušu in v Mozirju. Bati se je bilo, da odnese tudi brv v mestni park, kajti hlodje in drugo lesovje je s tako silo udarjalo ob brv, da je malo manjkalo, da je ni izpodbilo. Zadnji čas bi res že bil, da se izvede prepotrebna regulacija Savinje, drugače bo ob količkej večjem deževju Celje in okolica zopet pod vodo.⁴⁴⁵

Jeseni so slovenski poslanci ponovno zahtevali reguliranje Savinje in pritokov v Celju.⁴⁴⁶ Ivan Dečko je v svojem govoru poudaril, da je situacija v Celju izredno neugodna, saj je (bilo) mesto na najnižji točki Savinjske doline. Ker je bila desna stran reke hribovita, se je reka razlivala na levo, v samem mestu so se Savinji pridružili še pritoki (Voglajna, Hudinja itd.), kar je predstavljalo veliko množino vode, mesto pa je dejansko bilo le malce nad strugo. Spomladi in jeseni so bile poplave, ki so mesto spremenile v jezero in povzročile prometni kaos, stalnica. Vse to, tako Dečko, je pomenilo pravo katastrofo za Celje, še hujša poplava kot leta 1901 pa bi mesto dobesedno uničila. Reka je bila v zgornjem delu pravilno regulirana in hitrejša, zato pa je s seboj nosila ves material in ga odlagala v Celju.⁴⁴⁷ Te navedbe je podprlo tudi slovensko časopisje.

Naši potoki in naše reke so v največjem neredu in kar se s strani dežele in države zaboljšanje teh razmer stori, je skrajno mačehovsko neznatno. Ako bi tekla Savinja ali Voglajna blizu Gradca, bili bi že davno z deželnim denarjem regulirani. [...] Vsled predloga dr. Ivana Dečko sklenil je deželni zbor v seji preteklo soboto, da se naroča deželnemu odboru, da stopi v dotik z vlado in

445 »Povodenj«, *Domovina*, 4. 8. 1903, 2.

446 Stenographisches Protokoll über die 11. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, I. Session, 6. 10 1903, 234, 244.

447 Stenographisches Protokoll über die 14. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, I. Session, 13. 10 1903, 306–07.

isto opozori, da se poglobljenje struge Savinje pri Celju ne da nič več odlagati, ako se hoče ogniti kaki katastrofi.⁴⁴⁸

Pritožbe glede visoke vode in nenehnih poplav so prihajale še s »terena«. Na Lavi v celjski okoliški občini so neugodne razmere nastale tudi

vsled stavbe velenjske železnice. Železniški nasip se je tu zelo visoko nasipal. Vsled tega vodovje Ložnice ni moglo odtekati, ampak je potok pri mostu izstopil iz struge ter je voda odtekala ob desni strani nasipa, valila se proti Lavi, ter tamkaj poplavlila stanovališča in gospodarska poslopja in delala veliko škodo. Vsled tega stoji v hlevih in v sobah voda včasih pol metra visoko. Te povodnji se vsako leto dvakrat do trikrat spomladi in v jeseni ponavljajo. Zlasti jesenske povodnji so za prebivalstvo strašna nesreča, ker stanovanja popolnoma premočijo, tako da se do prihodnjega poletja nikdar dobro ne posušijo. Glavni vzrok teh povodnji je pa preozki predor skozi železniški nasip na Lavi.⁴⁴⁹

To se je potrdilo že čez nekaj dni, ko je poplava

zopet strašno škodo povzročila. Že zjutraj ob 3 uri je bilo vse po koncu; voda je vedno naraščala. Ljudje so bili v najhujši nevarnosti zaradi živine, svinje so morali na podstrešja nositi. Zato pa prosimo c. kr. oblast, da naj se vendar enkrat potruzi, da nas reši iz teh nesreč in kaj ukrene. Kar smo imeli stelje, nam je vse voda poplavlila. Kriva je seveda železnica, ki vodo ovira, da se ne more odtekati.⁴⁵⁰

Savinja je ponovno grozila še decembra, ko sta dež in taljenje snega vodostaj dvignila na skoraj tri metre, a se je stanje proti večeru vendarle umirilo.⁴⁵¹

Glede na navedeno so rekonstrukcijska dela le stekla (do leta 1908 je bilo za sanacijo – poglobitev struge, znižanje moziškega jezua, obnovitev kanala pri Šempetru – predvidenih dobrih 200.000 kron).⁴⁵² Toda to ni preprečilo poplav. Jeseni

448 »Deželni zbor in uravnava naših rek in potokov«, *Domovina*, 3. 11. 1903, 1.

449 »Predlog«, *Domovina*, 10. 11. 1903, 1.

450 »Iz Lave«, *Domovina*, 20. 11. 1903, 3.

451 Cvirn, »Thomas Fürstbauer, II. del«, 235.

452 *Die Landesvertretung von Steiermark, Achter Theil, 1903–1908*, 319–22.

1904 Savinja Celju in okolici ponovno ni prizanesla. Oktobra je dež povzročil visoko vodo na Savinji in pritokih, tako da sta bila Glazija in okolica pod vodo. Poplava je uničila travnike in polja, voda pa je zalila nižja stanovanja.⁴⁵³ »Dne 11. in 12. t. m. smo imeli precej hudo povodenj. Savinja je deloma izstopila in postrašila prebivalce v mnogih hišah na levem bregu nad Celjem.«⁴⁵⁴ Ponoči je »Vogljajna nenadoma začela izlivati iz svoje struge kalno valovje. V Gaberjih je udrla v nekatere hiše in poplavlila pota, ravnotako je pred teharskim mostom udarila črez bregove in se ulila pod železniški most, da je bilo nemogoče hoditi po cesti.«⁴⁵⁵ Na Lavi je zaradi železniškega nasipa ponovno nastal jez, zaradi česar visoka Ložnica ni mogla odteči, posledično pa je bila celotna Lava pod vodo.⁴⁵⁶ K sreči je na Solčavskem snežilo, tako da je tam velik del vode zamrznil in vsa količina ni pritekla do Celja.⁴⁵⁷ Slovenski poslanci so se nemudoma zavzeli za regulacijo pri Celju in opozarjali, da mestu grozi velika nevarnost oziroma uničenje, če se slučajno ponovi leto 1901 (ali 1851, ko je vodostaj segal pet metrov nad normalo). Voda je v zadnjih tridesetih letih neprestano naraščala; če je bila v 70. letih ob poplavih višina vode dva metra in pol, je bila pred prelomom stoletja že tri metre in pol, v letih 1900 in 1901 pa štiri metre oziroma čez. V tem času se je povečalo inundacijsko področje, poplavlilo je vso okolico, onemogočen je bil promet itd. Regulacija je bila torej življenjskega pomena za Celje, saj regulacija Mozirje–Leverc, zaključena pred dobrimi desetimi leti, pač ni dala zadovoljivih rezultatov. Navajali so, da se razne študije izdelujejo že nekaj let, da ministrstva pošiljajo številna poročila, da pa se ne zgodi nič oprijemljivega, čeprav je bilo za Savinjo porabljenih že več kot milijon kron. Zadevo je z mrtve točke sicer premaknil inženir Josef Steinbach, ki je naredil posnetek in nivelacijo reke

453 Cvirn, »Thomas Fürstbauer, II. del«, 238.

454 »Celje in povodenj«, *Domovina*, 18. 10. 1904, 3.

455 »Povodenj«, *Domovina*, 11. 10. 1904, 2.

456 »Interpelacija«, *Domovina*, 14. 10. 1904, 2.

457 »Celje in povodenj«, *Domovina*, 18. 10. 1904, 3.

od Mozirja do Zidanega mostu, zaradi mačehovskega odnosa oblasti pa so se dela ponovno ustavila.⁴⁵⁸

Obilno deževje v Zgornji Savinjski dolini je novembra 1905 znova ogrozilo Celje. Enajstega novembra ob štirih zjutraj je Savinja s pritoki prestopila bregove, hitro vse poplavlila in dopoldan še naraščala, tako da je segla skoraj do višine štirih metrov nad normalo. Savinjska dolina se je ponovno spremenila v jezero. Mestni park, travniki in vrtovi na levem bregu reke so bili poplavljeni, zalilo je Otok v celoti, mestne kleti in več ulic. Na Lavi so morali reševati govedo, uničeni so bili tudi pašniki.⁴⁵⁹ »Savinja, Voglajna in ostali pritoki pri Celju so izstopili. Savinjska dolina je daleč proti vzhodu podobna jezeru. Savinja je narasla za 3,7 metra nad normalo, kar že ni bilo zadnjih deset let.«⁴⁶⁰ Celjska *Domovina* je takoj urgirala in osvetlila celoten historiat (ne)aktivnosti glede regulacije po letu 1901. Očitno so se »predramili« tudi v deželnem zboru, ki je sklenil v Celje poslati tehnično službo za ureditev hidrotehničnih del na Savinji in izdelavo načrtov za znižanje vodostaja (oziroma razširitev struge) njenih pritokov.⁴⁶¹ Z zadevo je bilo seznanjeno še notranje ministrstvo, ki je predvidelo tudi nadaljevanje (oziroma dopolnitev) del na odseku Mozirje–Celje.⁴⁶²

Ideja o nujni regulaciji v mestu je naslednje leto vendarle dozorela, a z deli se je kot že tolikokrat poprej ponovno zavalčevalo (oziroma se je delalo mnogo premalo). Novembra je reka ponovno poplavlila do višine 3,4 metra nad normalo.⁴⁶³ Decembrsko tehnično poročilo je tako navajalo neugodne karakteristike Savinje (hudourniški značaj reke, nenehne poplave)

458 Stenographisches Protokoll über die 28. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, II. Session, 1904, 10. 11. 554–58.

459 Cvirn, »Thomas Fürstbauer, II. del«, 244.

460 »Poplave v Celju«, *Slovenski narod*, 10. 11. 1905, 3. »Ueberschwemmung«, *Deutsche Wacht*, 12. 11. 1905, 8.

461 »Regulacija Savinje, Voglajne in Hudinje končno zagotovljena«, *Domovina*, 14. 11. 1905, 1, 2.

462 Stenographisches Protokoll über die 23. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, III. Session, 24. 11. 1905, 601.

463 SI ZAC 24, 1850–1918, t. e. 52, 1910, 1907, 1906, Tehnično poročilo za reguliranje Savinje in njenih pritokov pri Celju, Regulierung der Savinja bei Celje, Ueberschwemmungstabelle.

in predlagalo rešitve v Celju (regulacija Savinje do Grenadirjeve brvi, potem Voglajne od pritoka Hudinje dalje, Koprivnice od izliva v Voglajno navzgor do okrajne ceste, Sušnice od izliva do Lave, Ložnice itd.). Poleg tega so bili predvideni zaščita mesta vse do železniškega mostu, jezovi in posebne naprave za odvodnjavanje, zapore na pritokih, poglobitve dolvodno od Celja itd.⁴⁶⁴

Josef Ornig, poročevalec poljedelskega odbora, je marca 1907 navajal, da je treba nadaljevati z deli pred, v in za Celjem, saj da Hudinja, Voglajna in Ložnica niso več zmogle odvajati svoje presežne vode v Savinjo, vse to pa je uničevalo okolico in onesnaževalo pitno vodo (studence in podtalnico). Odbor je bil sklepčen, da je treba Savinjo in pritoke poglobiti, da voda ne bo več uničevala mesta. Regulacija, ki jo je ocenjeval na slabe tri milijone kron, je bila pač nujna; z njo torej ni bilo več mogoče odlašati.⁴⁶⁵ Toda začetek del se je zopet izmikal. Vmes je bila maja in oktobra (1907) Savinjska dolina spet pod vodo. Jeseni je po obilnem deževju reka segala 2,7 metra nad normalo. K sreči so mestu tokrat prizanesli pritoki, tako da park ni bil poplavljen, toda reka je s seboj nosila veliko lesa iz zgornjega toka in ogrožala mestne brvi ter mostove.⁴⁶⁶ Zato pa je Savinja s pritoki mesto ponovno poplavlila decembra.⁴⁶⁷ Šele februarja (med 10. in 12. 2.) 1909 si je komisija ogledala reko in pritoke. Okrajni komisar Heinrich Montel in namestniški inženir Franz Kreps sta se strinjala, da je nujno potrebna regulacija med Kristininim dvorcem in Grenadirjevo brvjo (v dolžini štirih kilometrov), se pravi, da bi z deli nadaljevali približno tam, kjer so se leta 1893 ustavili, potem pa bi sledile še regulacija Ložnice (1,3 kilometra), regulacija Sušnice (1,8 kilometra), regulacija Koprivnice (1,8

464 SI ZAC 24, 1850–1918, t. e. 52, 1910, 1907, 1906, Tehnično poročilo za reguliranje Savinje in njenih pritokov pri Celju, Technischer Bericht zum Projekte für die Regulierung der Sann und ihrer Zuflüsse bei Cilli.

465 Stenographisches Protokoll über die 21. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, IV. Session, 20. 3. 1907, 306.

466 Cvirn, »Thomas Fürstbauer, II. del«, 249, 251.

467 »Hochwasser«, *Deutsche Wacht*, 8. 12. 1907, 8.

kilometra) in regulacija Voglajne (2,3 kilometra).⁴⁶⁸ A decembra 1909 je Celje spet trpelo. »Savinja je narasla skoro za 4 metre in je izstopila ponekod iz bregov. V Celju je poplavlila mestni park in v vilinem okraju tri ceste.«⁴⁶⁹ Časopisje je pisalo, da je vse po starem, da o regulacije ni ne duha ne sluha, da mesto trpi, odgovorni pa da se spet ne zganejo.⁴⁷⁰

Že od leta 1901 sem ni bilo take povodnji v Celju, kakor je ravno sedaj. [...] Kako nevarna da je Savinja, se razvidi iz njenega rapidnega naraščanja v zadnjih dneh. Deževalo je delj časa in že je prestopila bregove in daleč prek poplavlila vse ozemlje. Pri vsaki povodnji so skoro vedno najbolj prizadete Zavodnje pri Celju in tudi mesto samo. [...] Visoki valovi so nesli s seboj les, vejevje, izruvano drevje, poljedelsko orodje, drva, tudi živali itd. V mestu je v bližini Savinje po vseh nižjih kletih voda. [...] Vsega tega bi ne bilo, ako bi se pričela Savinja že enkrat regulirati.⁴⁷¹

Državnozbornski poslanec Richard Marckhl je nedolgo zatem, januarja 1910, pozival, naj se regulacija Savinje v Celju vendarle začne, saj ni bilo več »prostora« za kakršnokoli odlaganje.⁴⁷² Medtem je komisija tudi gorvodno od Levca (vse do Mozirja) ugotavljala številne pomanjkljivosti na reki. Od regulacije je minilo že več kot 15 let, vmes so številne poplave pustile posledice, sanacija najhujše iz leta 1901 pa še sploh ni bila končana.⁴⁷³ Vse več težav, razen tega pa tudi številni pozivi javnosti, so odločevalce le spodbudili, da so potrdili regulacijo Savinje in pritokov v mestu za obdobje petih let v vrednosti dobrih 2,5 milijona kron (90 % država, ostalo Celje in posestniki),⁴⁷⁴ poleg pa še nekaj korekcij gorvodno od Levca. Toda glavni načrt se je očitno spet nekje »založil«, saj se ni storilo prav dosti; opravili

468 »Kundmachung«, *Deutsche Wacht*, 30. 1. 1909, 13.

469 »Povodenj v Celju«, *Slovenski narod*, 22. 12. 1909, 3.

470 »Hochwasser«, *Deutsche Wacht*, 22. 12. 1909, 4.

471 »Velika povodenj«, *Straža*, 24. 12. 1909, 4.

472 »Zur Sannregulierung«, *Deutsche Wacht*, 15. 1. 1910, 8.

473 SI AS 186, t. e. 85, Sann-Regulierung Prassberg-Cilli, 10606 ex 1910.

474 SI ZAC 24, 1850–1918, t. e. 52, 1910, 1907, 1906, Tehnično poročilo za reguliranje Savinje in njenih pritokov pri Celju, Technischer Bericht zum Projekte für die Regulierung der Sann und ihrer Zuflüsse bei Cilli.

so zgolj korekture dveh jezov (Braslovče, Mozirje) in še par malenkosti.⁴⁷⁵ Vmes je Celje konec marca 1912 ponovno poplavilo; Savinja je bila sicer »le« 1,7 metra nad normalo, Voglajna pa do 2,5 metra. Oktobra je voda še bolj ogrozila mesto, pod vodo (2,75 metra nad normalo) je bila poleg mesta tudi Savinjska dolina nad Celjem.⁴⁷⁶ Pozivi po regulaciji reke v Celju so se vrstili, saj je bila situacija za mesto res neugodna. Toda graški deželni zbor očitno ni imel posluha za Spodnjo Štajersko. »Nemški poslanci še vedno odklanjajo, kaj storiti za zanemarjeni Spodnji Štajer. Niti regulacije Drave nočejo vzeti v program [...], o drugih vprašanjih pa nočejo že celo nič slišati.«⁴⁷⁷ Čeprav je posebna deželna komisija do leta 1906 izdelala projekt za regulacijo Savinje v celjski kotlini, »dozorel« pa je do leta 1911,⁴⁷⁸ so z deli zavlačevali. Še februarja 1914 je nova »ekipa« slovenskih poslancev z Antonom Korošcem na čelu zahtevala regulacijo Savinje in pritokov, saj se nič ni premaknilo naprej. Vode so pač še zmeraj praviloma poplavljalje spomladi in jeseni, zato je bila njihova zahteva več kot utemeljena, še posebej, ker so bili projekti že davno izdelani.⁴⁷⁹ Smele načrte je nato dokončno prekinila prva svetovna vojna (med vojno je bilo najhuje februarja in oktobra 1915 ter januarja 1917, ko je voda segala več kot 3 metre nad normalo),⁴⁸⁰ s čimer je bilo regulacije Savinje in pritokov v avstrijskih časih dokončno konec.

475 SI AS 186, t. e. 85, Sann-Regulierung Prassberg-Cilli, 10606 ex 1910.

476 »Hochwasser«, *Deutsche Wacht*, 5. 10. 1912, 8. SI ZAC 24, 1850–1918, t. e. 52, 1910, 1907, 1906, Tehnično poročilo za reguliranje Savinje in njenih pritokov pri Celju, Regulierung der Savinja bei Celje, Ueberschwemmungstabelle.

477 »Dež. zbor štajerski«, *Straža*, 20. 9. 1911, 2.

478 Pristovšek, »Regulacijski problemi«, 219.

479 Stenographisches Protokoll über die 23. Sitzung des steiermärkischen Landtages, X. Landtags-Periode, II. Session, 26. 2. 1914, 715.

480 SI ZAC 24, 1850–1918, t. e. 52, 1910, 1907, 1906, Tehnično poročilo za reguliranje Savinje in njenih pritokov pri Celju, Regulierung der Savinja bei Celje, Ueberschwemmungstabelle.

Razni inženirji so se vse 19. stoletje ukvarjali s Savinjo nad Celjem, toda še težji zalogaj je predstavljal celjski ovinek. Sicer so se zavedali, da bo problem mestnih poplav rešen šele tedaj, ko bodo sistematično pristopili k regulaciji pod mestom. Že leta 1873 so razstrelili nekaj skal nad Grenadirjevo brvjo, za katere je veljalo, da so največja ovira pretoka vode proti Laškemu. Toda nadaljnje poplave so to prepričanje hitro ovrgle. Medtem se je inženir Hallada ukvarjal tudi s sistematično regulacijo do Tremerij; do leta 1880 je izdelal načrt, naredil proračun in oboje dal v razpravo. Toda v naslednjih letih so po njegovih načrtih zavarovali zgolj levi rečni breg pod Grenadirjevo brvjo (leta 1883), odsek do Tremerij pa je prišel na dnevni red šele po zaključku regulacijskih del nad Celjem. Podrobne načrte je pričel izdelovati deželni stavbni urad v Gradcu, toda vse je teklo (pre) počasi. Leta 1902 je situacijo na terenu pregledal prof. Philipp Forchheimer in potrdil stališča inženirja Butte, da je treba celjski ovinek skrajšati s prekopom, železnico pa prestaviti na levi rečni breg.⁴⁸¹ V letih 1906–1911 so v Gradcu izdelali in izpopolnili načrt, vreden cca. 2 milijona kron (Celje bi prispevalo 10 %). Toda zaradi zavlačevanja in odlašanja do del ni prišlo; nazadnje jih je prav tako prehitela prva svetovna vojna.⁴⁸²

481 Prim. SI AS 186, t. e. 37, 1069, 22615 ex 1903, Technisches Gutachten; Gutachten.

482 Orožen, »Zgodovinski pregled regulacije Savinje«, 18. Orožen, *Zgodovina Celja in okolice, II. del*, 151–52.

NEKAJ BESED O OSTALIH SPODNJE- ŠTAJERSKIH REKAH

Poleg »osrednjih« spodnještajerskih rek, Drave⁴⁸³ in Savinje, so tudi ostale (manjše in večje) reke (več ali manj njuni pritoki) v svoji bližnji (in tudi daljni) okolici povzročale številne poplave in prebivalce ob svoji strugi nemalokrat spravljale v obup: Mislinja, ki se (pri Dravogradu) tik pred Dravo izliva v Mežo, ta pa takoj nato v Dravo, potem Dravinja, poleg Pesnice največji dravski pritok nižje od Ptuja, dalje še mejni (štajersko-ogrski) reki Mura na vzhodu in Sotla na jugovzhodu. Na drugi strani je precej preglavic povzročal tudi levi pritok Savinje, Paka. Nenazadnje še Sava kot mejna reka s Kranjsko ni bila izjema pri poplavi ogroženosti širšega prostora.

Za regulacijo Mislinje, desnega pritoka Meže (ki je takoj nato desni pritok Drave), je okrajni odbor Slovenj Gradec že konec 80. let 19. stoletja pozival deželni zbor k začetku regulacij, toda brez uspeha.⁴⁸⁴ Čez dobrih deset let so po katastrofalni poplavi (16. septembra 1901) slovenski poslanci nemudoma reagirali v državnem zboru in zahtevali, da se v Mislinjski dolini začne regulirati reko, saj da bo v nasprotnem primeru odnesla vso rodovitno zemljo. Toda zopet se ni zgodilo nič. Deželnozborski

483 Za dravske poplave v Dravski dolini prim. Hozjan, »Začetno obdobje slovenskih zgodovinskega raziskovanja«, 75–77.

484 Stenographisches Protokoll über die 20. Sitzung des steiermärkischen Landtages, VI. Landtags-Periode, IV. Session, 12. 1. 1888, 249.

poslanec Ivan Vošnjak je (skupaj z ostalo »ekipo«) konec leta 1905 v Gradcu spraševal, zakaj se ni na Mislinji še nič premaknilo, glede na to, da je redno poplavljala dolino.⁴⁸⁵ Deželni zbor je obljubil, da bo odbor problematiko v kratkem obravnaval,⁴⁸⁶ toda zadeva je očitno »obležala« v predalih.⁴⁸⁷ Oktobra 1909 je Karl Verstovšek (poleg Pake) ponovno izpostavil poplave na Mislinji in opozarjal, da se ni zgodilo še nič, medtem ko je reka ubirala svojo pot.⁴⁸⁸ Naslednje opozorilo je bilo v začetku leta 1910, a spet ni prineslo ničesar.⁴⁸⁹ Takšno stanje je trajalo vse do leta 1914, ko so bili načrti za regulacijo izdelani⁴⁹⁰ in se je, tako graški deželni zbor, zgolj čakalo na boljše vreme za začetek del.⁴⁹¹ Toda podobno kot pri Dravinji je tudi tukaj ostalo vse zgolj na papirju. Obljube, načrte in podobno je namreč prekinil izbruh prve svetovne vojne.

Desni dravski pritok Dravinja je med Poljčanami in Ptujem povzročal precejšnjo zamočvirjenost doline. Že Josip Vošnjak je konec 60. let 19. stoletja v deželnem zboru izpostavil problematiko in opozarjal, da je reka precej vijugasta in da zaradi številnih okljkov, kjer voda ne more hitro odteči, kmalu poplavi. Pozival je, naj se v proračunu zagotovijo določena sredstva za postavitev zaščit in nasipov, saj bo v nasprotnem primeru pač nemoteno poplavljala naprej.⁴⁹² Deželni zbor za njegove predloge ni imel posluha, čeprav je navajal številne bolezni, ki da lahko izbruhnejo

485 Stenographisches Protokoll über die 15. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, III. Session, 16. 11. 1905, 244; 20. Sitzung, 21. 11. 1905, 358.

486 Stenographisches Protokoll über die 22. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, III. Session, 23. 11. 1905, 551.

487 Stenographisches Protokoll über die 22. Sitzung des steiermärkischen Landtages, I. Landtags-Periode, IV. Session, 21. 3. 1907, 380.

488 Stenographisches Protokoll über die 11. Sitzung des steiermärkischen Landtages, X. Landtags-Periode, I. Session, 5. 10. 1909, 194.

489 Stenographisches Protokoll über die 22. Sitzung des steiermärkischen Landtages, I. Landtags-Periode, IV. Session, 12. 1. 1910, 579.

490 Prim. SI AS 186, t. e. 66, 1779, 34738 ex 1913; t. e. 83, Misslingbach Regulierung, 18430 ex 1915; 1725 ex 1915.

491 Stenographisches Protokoll über die 28. Sitzung des steiermärkischen Landtages, X. Landtags-Periode, II. Session, 3. 3. 1914, 1012.

492 Stenographisches Protokoll über die 13. Sitzung des steiermärkischen Landtages, II. Landtags-Periode, I. Session, 19. 9. 1868, 223.

v močvirnatih predelih, in izpostavil gospodarske prednosti regulirane doline.⁴⁹³ A šele čez 40 let je ptujski župan (in poslanec) Josef Ornig ponovno »dregnil« deželni zbor, v katerem so tedaj sedeli poslanci, ki so vendarle uvideli potrebo po regulaciji Dravinje. Reka je, podobno kot Pesnica, poplavljala dolino in puščala številna mokrišča, ki niso bila za nobeno rabo. Deželni zbor je potrdil izdelavo načrtov, saj je ugotovil, da je treba v prvi vrsti dolino sanirati.⁴⁹⁴ A ostalo je zgolj pri besedah.

Mejna reka Sotla je največ težav povzročala na Bizeljskem, čeprav je rada poplavljala v celotnem mejnem predelu. Številne pritožbe glede škode, ki jo je reka povzročala s ponavljajočimi se poplavami, je konec leta 1895 v dunajskem državnem zboru prvi izpostavil brežiški poslanec veleposesti Alfred Moscon. Štajersko namestništvo je dobilo nalogo, da izdela načrt za regulacijo, ki je »luč sveta« ugledal sredi leta 1897. Generalni projekt v vrednosti 4 milijone kron je predvideval regulacijo 20 kilometrov reke od izliva navzgor s ciljem reko skrajšati za 12 kilometrov.⁴⁹⁵ Toda zgodilo se ni nič. Zadevo so tako vzeli v »svoje roke« slovenski poslanci v Gradcu, ki so pričeli pozivati k regulaciji. Aprila 1899 je Josip Žičkar navajal, da reka »vsako leto skoro stopi iz svoje struge ter odnese s svojimi valovi na tisoče meterskih stotov sena s seboj, ali pa, kadar izstopi pred košnjo, zblati travo tako hudo, da se ž njo ne more krmiti živina. Tudi s tem škoduje, da podira bregove in jemlje obrežnim posestnikom njih zemljo, kar se ponavlja leto za letom«. Deželni zbor je pozival, naj končno nekaj ukrene in reko tudi regulira, čeprav mu je bilo jasno, da brez sodelovanja s Hrvaško ne bo šlo. Štajerska in hrvaška stran sta projekt podprli, septembra 1901 je bil (ravno v času poplav) izveden ogled terena. Toda zapletlo se je pri izdelavi načrtov; štajerska stran je bila zadolžena za zgornji, hrvaška pa za spodnji del reke, toda slednja je izdelala nepopolne

493 Stenographisches Protokoll über die 13. Sitzung des steiermärkischen Landtages, II. Landtags-Periode, III. Session, 8. 10. 1869, 182–85.

494 Stenographisches Protokoll über die 49. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, IV. Session, 30. 9. 1908, 949.

495 SI AS 186, t. e. 32, 953, 6025.

karte, kljub pozivom pa jih v naslednjih dveh letih ni popravila. Jeseni 1904⁴⁹⁶ je Žičkar v deželnem zboru na to opozoril in deželni odbor pozval, naj vendarle posreduje. Toda zadeva se je vlekla in vlekla. Vmes so številne poplave⁴⁹⁷ povzročile, da so se ob reki namesto s projektom ukvarjali z golim preživetjem. Tudi interpelacija slovenskih državnoborskih poslancev sredi leta 1911 ni kaj dosti zalegla.⁴⁹⁸ Hrvaška stran je naslednje leto sicer obljubila, da bo predložila ažurirane načrte, toda zgodilo se ni praktično nič.⁴⁹⁹

V svojem vijugastem toku je reka Mura (predvsem dolvodno od Gradca) redno poplavljala, zato je bila v 60. in 70. letih 19. stoletja večkrat predmet debate tudi v štajerskem deželnem zboru. Tudi zato, ker je tekla skozi štajersko prestolnico, je bila že sredi 70. let deležna večjih finančnih sredstev, ko so leta 1874 začeli s sistematično regulacijo reke južno od Gradca. Sicer so reko v Gradcu in dolvodno, pa tudi v predelu med Cmurekom in Radgono (ter tudi nižje) regulirali že konec 18. stoletja (predvsem) zaradi prometnih vzgibov,⁵⁰⁰ kasneje pa so si jo prizadevali regulirati zato, ker se je (predvsem od Cmureka naprej) v več desetletjih precej »raztegnila«. Do 70. let 19. stoletja je namreč ustvarila številne okljuke in se do Radgone podaljšala za štiri, do štajersko-ogrske meje pa za dodatne tri kilometre; skupaj torej za cca. sedem kilometrov (celotni štajerski tok je po meritvah med letoma 1813 in 1817 znašal 118, sredi 70. let pa dobrih 124 kilometrov). Do začetka 90. let so reko precej skrajšali

496 Prim. Stenographisches Protokoll über die 4. Sitzung des steiermärkischen Landtages, IX. Landtags-Periode, II. Session, 30. 9. 1904, 61; 10. Sitzung, 11. 10. 1904, 149.

497 Prim. npr. Stenographisches Protokoll über die 33. Sitzung des steiermärkischen Landtages, X. Landtags-Periode, I. Session, 28. 1. 1910, 819; 23. Sitzung, II. Session, 26. 2. 1914, 714.

498 Anhang zu den stenographischen Protokollen des Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrates im Jahre 1911, XXI. Session, 3. Sitzung, 21. 7. 1911, 936.

499 Marko Zajc, »Sotla, majhna voda: reka Sotla kot naravna, politična in ideološka meja v 19. in začetku 20. stoletja«, *Zgodovina za vse* 19, št. 1/2 (2012): 108–10. Prim. SI AS 186, t. e. 88, 2942–1912, 10725 ex 1914.

500 Za konec 18. in začetek 19. stol. prim. Andrej Hozjan, »Reka Mura na Slovenskem v novem veku«, *Ekonomika i ekohistorija* 9 (2013): 26. Jožef Novak in Vladimir Vratarič, »Mura nekoč, danes, jutri«, v: *Mišičev vodarski dan* 14 (Maribor: Vodnogospodarski biro, 2003), 114–15.

(med Cmurekom in Radgono za štiri in med Radgono in Spodnjo Moto prav tako za štiri kilometre). V delu pred Radgono so na desnem rečnem bregu »reševali« Apaško polje, ki je rado poplavljalno in v obup spravljalo marsikaterega kmeta. V mejnem delu med Radgono in Spodnjo Moto so utrjevali brežine zgolj na štajerski strani (kljub temu da so bila predvidena sredstva za obe strani),⁵⁰¹ tako da je v tem delu reka s poplavami (predvsem na levem bregu) grozila naprej.⁵⁰² V začetku 20. stoletja so sicer pripravili nove načrte za regulacijo te trase, a do kakšne občutnejše realizacije ni prišlo.⁵⁰³ Do leta 1918 so na Muri izvajali zgolj nujna vzdrževalna dela, tako da so ob razpadu dvojne monarhije regulacijske vodogradnje šteje že 30 ali več let in bile na več mestih poškodovane (ali uničene).

501 Prim. SI AS 186, t. e. 5, 5A13, 5/29, 13235/889; 1686/890; 12025/890.

502 Peter Čede, »Anthropogene Geomorphologie am Beispiel der Murregulierung südlich von Graz«, *Arbeiten aus dem Institut für Geographie der Karl-Franzens-Universität Graz* 29 (1988): 67–83. Franz Hochenburger, *Über Geschiebsbewegung und Eintiefung fließender Gewässer: nebst Darstellung der Mur-Regulierung und anderer grösserer Flusskorrekturen in Steiermark* (Leipzig: Engelmann, 1886), 87–88. Franz Hochenburger, *Darstellung der in der Periode 1874–1891 durchgeführten Arbeiten der Mur-Regulierung in Steiermark* (Wien: Hof- u. Staatsdr., 1894).

503 »Štajerske novice«, *Domovina*, 2. 12. 1908, 3.

**OBDOBJE MED
SVETOVNIMA
VOJNAMA**

DRAVA IN PESNICA

Ko je leta 1940 štajerski časnik optimistično najavljal konec večdesetletne agonije okrog celostne regulacije reke Drave gorin dolvodno od Ptuja, je za marsikoga gotovo posijalo sonce.

Pred dobrim mesecem so se pričela na več mestih regulacijska dela na Dravi, in to posebno v bližini Ptuja, kjer so bila najbolj potrebna. S tem se je končno začelo reševati življenjsko vprašanje predelov na Dravi, bodisi nad ali pod Ptujem. Pa tudi prebivalci teh predelov si bodo pri tem nujnem reševanju vprašanja regulacije Drave gotovo globoko oddahnili, ker bo po izvršenih delih obvarovanih več sto oralov najboljše plodne zemlje.⁵⁰⁴

Dela na reki naj bi bila v naslednjih letih končno narejena na način, ki tērminu regulacija pritiče. Sistematična regulacija Drave od Maribora vse do Središča ob Dravi je bila sicer že v načrtih avstrijske (in štajerske deželne) vlade, a konec koncev je šlo pri izvedbi bolj ali manj za posege lokalnega značaja. Za kaj več je zmeraj zmanjkalo denarja, nakar je na koncu monarhijo prehitela prva svetovna vojna. Toda dravske poplave niso bile edina (predvojna) težava na mariborsko-ptujskem koncu. S podobnim problemom se je nekoliko severneje »spopadala« tudi reka Pesnica, ki je bila regulacije prav tako nujno potrebna.

504 »Regulacijska dela na Dravi pri Ptuju od početka do danes«, *Slovenski gospodar*, 1. 5. 1940, 10.

Vprašanje regulacije Pesnice je zavzemalo že v predvojnih letih skrb takratnih oblastnikov, ki so se prvi lotili dela na tem področju. Zaradi škode, ki jo je Pesnica povzročala iz leta v leto v pretežni meri na ozemlju naseljenih nemških posestnikov ob gornjem toku doline, so bila izvedena regulacijska dela od Lučan in do Sv. Marjete. Ta uravnava je res onemogočila nadaljne poplave v tem delu doline, a pomnožila jih je v srednjem in spodnjem delu doline, ker voda po uravnani strugi z razmerno veliko naglico priteka na področje neuravnanega dela struge in se ob vsakem večjem deževju razliva čez bregove.⁵⁰⁵

V dobrih dvajsetih letih (med obema vojnama) resna regulacija na Dravi in Pesnici, dveh glavnih rekah mariborsko-ptujskega območja, ni bila opravljena. Po koncu prve svetovne vojne in razpadu dvojne monarhije se nihče ni pričel takoj ukvarjati s problematiko regulacije celinskih vodá, saj sta politična transformacija in vstop v novo državo vsekakor terjala pozornost na povsem drugih ravneh. Reke so bile tozadevno potisnjene nekoliko na stran, v dvajsetih letih so na njih v glavnem izvedli več vzdrževalnih del,⁵⁰⁶ saj bi sicer poplave pokrajino preveč devastirale. Vode so šle namreč svojo pot in so nemoteno poplavljal naprej. Avstrijska regulacijska dela so bila na Dravi in Pesnici sicer (delno, a korektno) opravljena, toda v začetku 20. let 20. stoletja so po več težkih vojnih letih obrambni nasipi, jezovi in ostale vodogradnje na več mestih popustili, bili porušeni, skratka zaradi nerednega vzdrževanja so reke marsikje nemoteno poplavljal in spravljal v obup marsikaterega kmeta, ki je bil tako rekoč odvisen od trenutnega okolja. V drugi polovici 20. let je bila sicer (pod Ptujem) narejena manjša regulacija Drave (v dolžini šestih kilometrov),⁵⁰⁷ ki je bila pravzaprav sanacija dotrajanega območja. Bolj ali manj je šlo za večja vzdrževalna dela, medtem ko je za celovitejšo regulacijo ponovno zmanjkalo sredstev, tako da so tozadevne načrte predstavili šele

505 »Pesnica je nujno potrebna regulacije«, *Jutro*, 16. 3. 1941, 6.

506 »Regulacijska dela na Dravi pri Ptujem od početka do danes«, *Slovenski gospodar*, 1. 5. 1940, 11.

507 Prim. »Regulacija Drave – delo SLS«, *Slovenski gospodar*, 8. 11. 1928, 7–8.

v drugi polovici 30. let.⁵⁰⁸ A z začetkom regulacije se je zopet odlašalo. V začetku 40. let so (sicer velikopotezno zastavljena) dela le stekla, toda situacija takrat ni bila več nič kaj rožnata; v Evropi je že divjala druga svetovna vojna, tako da je bilo z regulacijo Drave že čez slabo leto, ko je vojna zajela tudi Jugoslavijo, konec.

A vrnimo se v čas po prvi svetovni vojni. Po razpadu dvojne monarhije je nova država kljub tranziciji morala razmišljati tudi v smeri regulacij, saj se je kmalu pokazalo, da so nujno potrebne ne samo na ptujskem (dravskem in pesniškem) območju, pač pa tudi širše. Toda zaradi pomanjkanja denarja seveda kaj velikopoteznega tedaj ni prišlo v poštev. Medtem je narava ubirala svojo pot. V Pesniški dolini so poletni nalivi leta 1919 povzročili, da se je dolina, ki je bila »skoraj vedno pod vodo«, morala ponovno ubadati s škodo na poljih, saj je bila »lepa mrva uničena«.⁵⁰⁹ A kljub temu se v proračun ptujskega okrajnega zastopa ni postavil »nikak višji znesek za regulacijo Pesnice, Drave, Dravinje, Grajene itd.«, saj naj bi morala »te potrebne regulacije, zlasti nujno potrebno regulacijo Pesnice čimprej pričeti država«.⁵¹⁰ Tako se je sklenilo, da se »store potrebni predlogi na deželno vlado in na ministerstva v Beogradu radi nujno potrebne regulacije Pesnice«, hkrati pa se je zahtevala še »ustanovitev posebnega gradbenega urada v Ptujju, ker je ta urad za vzdrževanje cest, mostov in za regulacijo Drave, Dravinje in Pesnice velike važnosti«.⁵¹¹

Seveda so bila prizadevanja lokalnega urada povsem upravičena. Sicer že (pred vojno) delno regulirana struga Pesnice je bila na več mestih že »močno poškodovana in raztrgano tudi umetno napravljeno obrežje«. Po »intervenciji glavarja dr. Pirkmajerja in ptujskega okrajnega zastopa je deželna vlada napravila proračun za popravila že reguliranega kosa, ki znaša 125.000 K«, za regulacijo najnevarnejšega dela reke med

508 Prim. »Program javnih del«, *Jutro*, 17. 4. 1937, 5.

509 »Dopisi«, *Ptujski list*, 17. 8. 1919, 3.

510 »Okrajni zastop v Ptujju«, *Ptujski list*, 28. 12. 1919, 1.

511 »Okrajni zastop v Ptujju«, *Ptujski list*, 20. 6. 1920, 1.

Moškanjci in Pacinjem pa v začetku leta 1921 obljubila 14 milijonov kron⁵¹² (cca. 3,5 milijona dinarjev). Z deli bi se naj pričelo še v tekočem letu, »vsako leto bi se izvršilo nekaj regulacije, kakor bodo pač sredstva na razpolago«, da se

poplavam najbolj podvrženi del Pesniške doline zboljša in Pesnica regulira. [...] Kdor je imel kdaj priliko, videti široke poplave Pesnice v tem delu, se je začudeno vprašal, zakaj se je z regulacijo tako dolgo odlašalo. Na kilometre širokosti je voda stala čez travnike in njive ter uničala pridelke. Ves promet je bil ustavljen, saj je bilo mogoče le s težkim tovorom prevoziti vodo, ki je stala do 1 metra nad okrajno cesto. Take poplave so se vršile v letu tri do štirikrat in še več.⁵¹³

Ker sta politiko krojila Beograd in državni proračun, je bilo za leto 1922 »za Slovenijo za regulacijo rek in potokov določeno le 5.400.000 K, kar je mnogo premalo. Od tega odpade na regulacijo Save, Mure, Drave, Kamniške Bistrice, Pesnice in Ljublanice skupaj 3 milijone K«. ⁵¹⁴ Kljub smelim načrtom deželne vlade je ostalo le pri besedah. Štajerske reke so bile tako letno deležne zgolj »kozmetičnega« zneska, zato kakšnih velikih del ni bilo pričakovati. Kljub temu je bilo nujno ukrepati predvsem na posebej prizadetem dravskem območju med Mariborom in Ptujem, ki je bilo na prelomu stoletja sicer deležno določenih sanacij, toda kljub temu so prav tam trpele »ogromno škodo vsled dozdej zanemarjenega regulacijskega dela predvsem občine Sp. Duplek, Loka, Št. Janž, Sv. Martin, Vurberg, Sv. Marko, Muretinci itd.«. ⁵¹⁵ Slovenski poslanci so v Beogradu zahtevali, da se »izvedo v najkrajšem času najpotrebnejša regulacijska dela ob Dravi od Sv. Martina proti Ptuju«, kjer je voda precej izpodjedala posestva ob reki. ⁵¹⁶ Podobna situacija je bila prav tako dolvodno od Ptuja, saj je tudi tam deroča voda povzročala

512 »Domače vesti«, *Jutro*, 22. 1. 1921, 2. – Ocene škod oziroma vsote, namenjene za regulacijo, zaradi med- in povojne inflacije seveda niso primerljive s tistimi pred vojno.

513 »Regulacija Pesnice«, *Ptujski list*, 30. 1. 1921, 2.

514 »Regulacije rek in potokov«, *Straža*, 14. 10. 1921, 1.

515 »Tedenske novice«, *Slovenski gospodar*, 24. 3. 1921, 2.

516 »Tedenske novice«, *Slovenski gospodar*, 19. 5. 1921, 2.

ogromno škodo in npr. »nekemu kmetu [...] odnesla že okoli 16 oralov rodovitne zemlje«. Številni nasipi, jezovi in ostale vodo-gradnje so bili poškodovani ali uničeni, kar je povzročalo vedno večje skrbi.⁵¹⁷

Leta 1922 je iz državnega proračuna »za regulacije vseh slovenskih rek in potokov« prišla zgolj »borna« vsota »okroglo 600.000 dinarjev«, tako da se je na koncu zopet vse ustavilo pri financah. Poslanec Franjo Žebot je od ministra za kmetijstvo in vode Ivana Puclja zahteval, naj »takoj izposluje pri ministrskem svetu izreden kredit za regulacijo«. *Slovenski gospodar* je sprva resignirano zapisal, da minister »za regulacijo Drave niti ni ust odprl pri sejah ministrskega sveta«, ⁵¹⁸ a že teden pozneje se je izkazalo, da je za regulacije na relaciji med Mariborom in Medžimurjem za naslednji dve leti (1923–1924) vendarle uspel zagotoviti skoraj dva milijona dinarjev (cca. šest milijonov kron).⁵¹⁹ Sicer je šla več kot polovica tega zneska za izredna popravila, tako da za kaj več ni ostalo prav veliko denarja.⁵²⁰ To je hitro spoznalo tudi dotično ministrstvo, ki je že naslednje leto zahtevalo od finančnega ministrstva za regulacijo Drave pri Ptujju dva in pol milijona dinarjev.⁵²¹ Toda to je bila zgolj kaplja v morje, saj so se s številnimi težavami srečevali ob celotni dravski strugi dolvodno od Ptujja. Slovenski poslanci so tako nenehno opozarjali, da je območje posebej ranljivo in da je treba z deli začeti takoj. Drava je povzročala težave že »nižje Maribora v občini Št. Janž na Dravskem polju« in delala

v občini Sv. Marko pri Ptujju, v občini Stojnci, Muretinci, Mala vas, Gajovci in Cvetkovci ogromno škodo ne samo s svojimi poplavami, temveč še veliko bolj s tem, da izpreminja svojo strugo ter uničuje rodovitna, obdelana polja, lepe travnike, gozde in pašnike. Po nekaterih krajih je reka izpremenila zadnja tri leta strugo že tako močno, da so izgubili posestniki več kot polovico

517 »Gospodarstvo«, *Slovenski gospodar*, 5. 10. 1922, 4, 5.

518 Ibid.

519 »Gospodarstvo«, *Slovenski gospodar*, 12. 10. 1922, 5.

520 »Kredit za regulacijo Drave«, *Jutro*, 15. 10. 1922, 7.

521 »Regulacija Drave pri Ptujju«, *Jutro*, 16. 6. 1923, 3.

svojih obdravskih posestev. Tam, kjer je še pred par leti kmet oral, kosil in sekal drva, je sedaj prodec in razruvana struga. Toda ogrožena in odvezta ni le posest, temveč ogroženi so tudi prebivalci s svojimi hišami in gospodarskimi poslopji v posameznih izmed zgoraj imenovanih občin.

Poslance je bilo strah, da omenjena vsota ne bo zadoščala za kaj več kot zgolj za sprotna popravila ob reki.⁵²² Od avstrijskih del, ki so reko regulirala zgolj na najnevarnejših delih, sta minili že skoraj dve desetletji, tako da je bila nova sanacija nujno potrebna. A ministrstvo je njihov strah le potrdilo in menilo, da trenutni finančni položaj ni ugoden za celostno regulacijo reke, saj bi takšen projekt stal najmanj 200 milijonov dinarjev. Novi minister je bil seznanjen z dejstvom, da je

rečno korito Drave v zelo slabem stanju ter da reka radi tega dela veliko škodo obrežnemu prebivalstvu. Nепrestano se vrši delo, da se to škodo odstrani in struga popravi, kakor se to delo vrši tudi na ostalih naših rekah, katerih struga se nahaja še v slabšem stanju, kakor je Drava, toda pri najboljši volji ni mogoče početi na teh rekah z regulacijo v večjem obsegu, kot to zahteva veda in izkustvo in to vsled razloga, ker taka regulacija zahteva stalno, nepretrgano delo, združeno z velikimi stroški, ki bi bili danes tako veliki, da bi presegli današnjo našo finansijsko silo.

Ker se je dravska struga vse od začetka prve svetovne vojne zanemarjala, je tudi sprotno vzdrževanje zahtevalo (pre)velike zneske, saj so bila »že prej izvršena dela za regulacijo sedaj zelo poškodovana in deloma uničena, tako da bi danes samo njihovo popraviljanje stalo najmanj 25 milijonov dinarjev«.⁵²³

Za vodne regulacije v Sloveniji je bilo za leti 1923 in 1924 na koncu zagotovljenih dobrih osem milijonov dinarjev državnih sredstev,⁵²⁴ a to je bila seveda premajhna vsota za kakršnokoli resno izvedbo. Glede na gornje ocene so bila sredstva na Dravi (ki je od tega dobila zanemarljivo vsoto) porabljena le za

522 »Tedenske novice«, *Slovenski gospodar*, 21. 6. 1923, 3.

523 »Regulacija Drave«, *Slovenski gospodar*, 13. 9. 1923, 5.

524 Ibid.

najnujnejša popravila. Ko je konec novembra 1923 po celotni Sloveniji zapadel precej visok sneg, »kateremu je na to sledil dež in toplo južno vreme«, ⁵²⁵ je (na srečo) med večjimi rekami »edino Drava ostala v svojem koritu«, saj bi v nasprotnem primeru ta znesek še prej umanjkal. »Sicer je močno narastla, toda v zadnjem trenutku je začela zopet padati in od naših obdravskih polj je bila nevarnost odstranjena.« ⁵²⁶ A naslednje leto Drava ni bila več tako prizanesljiva. Julija 1924 je bila posebej visoka in je povzročila strašno škodo pri Središču ob Dravi; ob deroči vodi so namreč rodovitne njive in travniki dobesedno izginjali v valovih. Anonimni avtor *Jutra* je pisal, da se struga vse bolj bliža obrečnim vasem in da je zgolj vprašanje časa, kdaj bo udarila med polja in jih uničila. ⁵²⁷ Toda to nikakor ni bil osamljen primer, saj je reka dolvodno od Ptuja na več mestih ogrožala kraje ob strugi. Še posebej se je to pokazalo novembra naslednje leto, ko je poplavelo praktično povsod po Mariborski (in tudi Ljubljanski) oblasti. Na Štajerskem so bili najbolj prizadeti »zlasti Ptuj, Ljutomer, Ormož, Maribor, Šmarje, Brežice, Konjice«. Celotna škoda je znašala več kot 100 milijonov dinarjev. ⁵²⁸ V ptujskem okraju so

Pesnica in Dravinja, Rogoznica in Grajena poplavile velikansko ozemlje, voda je vdrla v hiše in gospodarska poslopja, uničila v kletih pridelke in ravnotako v zemlji zakopan krompir in repo. [...] Tudi Drava je nadaljevala posebej pri Sv. Marku, Sv. Marjeti in proti Obrežu in Središču svoje strašno uničevalno delo. V Ptuj samem je voda vdrla v mesto ter napravila občutno škodo po hišah, ki leže nizko ob Dravi. Dravska dolina je izgledala kot velikansko jezero. Ko se je voda odtekla, je bil pogled na opustošeno pokrajino naravnost strašen. ⁵²⁹

Takšna katastrofa, ki je leta 1925 prizadela območje, je obdravska naselja gospodarsko precej prizadela. Medtem je

525 »Strašne poplave v Sloveniji«, *Straža*, 3. 12. 1923, 3.

526 »Vodna katastrofa«, *Straža*, 5. 12. 1923, 2.

527 »Obrež pri Središču«, *Jutro*, 7. 6. 1924, 2.

528 »Za pomoč po povodnji oškodovanim krajem«, *Slovenec*, 18. 11. 1925, 1.

529 »Strahote zadnje poplave v Sloveniji«, *Slovenski gospodar*, 19. 11. 1925, 3. Prim. Marko Kolbezen, »Velike poplave in povodnji na Slovenskem II«, *Ujma* 6 (1993): 214–15.

mariborski časnik pisal, da vlada za leto 1925 sploh ni predvidela pričakovanih sredstev za Dravo, čeprav je bilo vsem znano, da je »najbolj divja reka, ki vsak čas menja svojo strugo in odnaša tisoče in tisoče hektarjev plodne zemlje. Drava ogroža cele vasi, posebno v ptujskem in ormoškem okraju, kjer padajo hiše v vodo, a naša vlada se ne zgane in ima za vse naše pritožbe samo gluha ušesa«. ⁵³⁰ Vladnih rešitev vse od prevrata leta 1918 po vsaki takšni elementarni nesreči ni bilo. Država je v letih obnove (podobno kot stara Avstrija, le da slednja tudi iz nacionalnih vzgibov) nekoliko zanemarjala »poglavitno vprašanje slovenskega ozemlja, to je vprašanje zaščite pred rednimi elementarnimi nesrečami, vprašanje regulacije slovenskega rečnega sistema«. Ljubljanski dnevnik je menil, da so regulacije v Sloveniji »iz prometnih, narodnogospodarskih in kulturnih ozirov najpotrebnejša in prva naloga državne uprave«. Poplave so bile namreč (»poleg bližnje severnozapadne Hrvatske«) že več let trn v peti najrazvitejšega (in najsevernejšega) območja skupne države. Neregulirane reke, »predvsem Sava, Savina, Drava, Mura«, so bile glavni dejavniki poplav. »Po širnih dolinah razsajajo razorni valovi naraslih rek, kjer uničujejo poljedelcu njegove pridelke. Na najvažnejših mestih zastaja promet. Velike mednarodne prometne zveze so pretrgane. Vlaki odhajajo z velikimi zamudami in vozijo po velikih ovinkih. Železniške proge so na številnih mestih izpodkopane.« ⁵³¹

Ceprav so poplave leta 1925 spadale med največje, kar jih je bilo v zadnjih desetletjih, ni minilo dolgo do novih poplav. Te so že spomladi naslednje leto uničile še tisto, kar ni odnesla zadnja poplava. Kmalu zatem (v začetku julija 1926) je (poleg številnih ostalih slovenskih predelov) zopet poplaval celotno Štajersko, najhuje pa jo je skupilo Ptujsko polje, »nad katerim se je v zgodnjih jutranjih urah 5. julija utrgal oblak. V četrte ure je bil Ptuj in okolica pod vodo«. V samem mestu je najbolj poplaval

530 »Poslanec Bedjanič obsoja gospodarstvo sedanje vlade«, *Slovenski gospodar*, 10. 12. 1925, 2-3.

531 »Regulacije rek – prva naloga«, *Slovenski narod*, 14. 11. 1925, 1.

Grajena, medtem ko je širše (za razliko od Drave) največ škode naredila Pesnica, ki se je razlila »vsled neprestanega deževja« in »preplavila celo rodovitno dolino«. Če je bila v zgornjem delu regulirana že za časa Avstrije, pa so bili »njeni ovinki mimo slovenske posesti še danes neprestavljeni. Narasla rečica zdrkne lepo po regulirani strugi, a se razliva ob ovinkih in napravlja ogromno škodo po travnikih in njivah«. ⁵³²

Tedaj je Drava sicer prizanesla krajem ob svoji rečni strugi, toda že čez dober mesec je poleg Pesnice, »ki izgleda kot veliko jezero«, poplavlila tudi sama »ter dosegla najvišjo višino v letošnjem letu. Drava je morala v gornji Dravski dolini silno razsajati, ker je nosila voda dele mlinov, hlodov, lesa«. Pod Ptujem je najbolj narasla pri Ormožu. »Od Maribora do Ptuja ni napravila sicer nobene velike škode, ker jo zajezujejo visoki bregovi, pač pa je začela preplavljati obrežje od Ptuja dalje. Pri Obrežu je v noči od ponedeljka na torek povzročila strašno katastrofo. Tekom ponedeljka je vodna gladina narastla, da take Drave niti najstarejši ljudje še niso videli.« Okrog polnoči je pričela narasla voda »z vso silo pritiskati na obrežne naprave, trgala jezove in odnašala vse, kar se ji je stavilo v bran«. Voda je porušila tri mline, ki so ogrožali most. Uničene so bile seveda »tudi vse zaloge moke in žita, ki so se nahajale v mlinih«, škodo pa so cenili na cca. milijon dinarjev. ⁵³³

Številni kraji ob Dravi (nad in pod Ptujem) so bili ob silnih poplavah precej prizadeti, velike preglavice pa je prebivalcem vzhodno od Maribora povzročala Pesnica, ki je bila pogosto videti od »železniške proge dalje proti izhodu preplavljena tako, da je voda pokrivala vso dolino do vznožij bližnjih hribov«. Zадnja poplava je zabila žebelj v krsto kmetom v Pesniški dolini, ki so doživljali »višek vseh vodnih katastrof« in pač niso mogli več molčati.

⁵³² »Nove poplave v Sloveniji«, *Slovenec*, 6. 7. 1926, 3.

⁵³³ »Strašne poplave«, *Slovenski gospodar*, 12. 8. 1926, 3. Prim. Kolbezen, »Velike poplave in povodnji na Slovenskem II«, 215–16.

Nekdaj bujni travniki in rodovitna polja v naši dolini vedno bolj ginevajo; naša dolina dobiva sliko pravcatega močvirja; hitrih korakov se bližamo dobi, ko bo naša dolina postala in ostala tužno pesniško barje! Ljudstva se loteva vedno večji obup, kajti osirotelo je na poljih in travnikih in mu grozi še izguba paše. Tu in tam si še kak posestnik skuša rešiti zemljišča s prekopi, z jarki, [...] mnogi pa so tudi to že opustili, postali so brezupni in apatični, kajti pomoči ni in noče biti od nikoder.

Vir vsega hudega je torej predstavljala majhna reka s svojimi pritoki, ki je bila delno regulirana v zgornjem in spodnjem delu, v svojem srednjem delu pa je prav zaradi tega ob večjih vodnih količinah hudo pustošila, saj se je njena neregulirana struga še zmeraj spopadala »z mnogimi ovinki, plitvim dnom, nizkimi jezovi«. Razmere so bile več kot idealne za vedno nove poplave, kljub temu da je že več desetletij obstajal »do pičice izdelan regulacijski načrt«, ki ga pa vlada očitno ni resno jemala.⁵³⁴

V začetku novembra 1926 je Drava precej ogrozila mariborski nizko ležeči Pristan in tamkajšnje usnjarske tovarne. »Tako opasno visokega stanja kakor te dni, letos še ni bilo opaziti na Dravi. Drava se je dvignila nad 2 in pol metra nad normalo in se vzdržuje v tem stanju že od sobote zjutraj naprej.« Kljub temu da so že za časa stare Avstrije iz Koroške⁵³⁵ obveščali o porastu vode, plavajočem ledu ipd., tokrat takšnih poročil ni bilo. V Mariboru je sicer obstajal poseben hidrotehnični oddelek, ki pa je očitno zatajil.⁵³⁶ Voda je poplavlila tudi območje dolvodno od središča mesta (v Melju in naprej), nižje ležeče hiše in kleti, s seboj pa nosila veliko lesa, s katerim je presenetila marsikoga že v Dravski dolini.⁵³⁷ Tudi na Ptujskem polju je začela prestopati bregove, vendar ni povzročila prevelike škode.⁵³⁸ S svojim močnim tokom je tam sicer imela veliko razdiralno moč. »Zadnja leta si spreminja Drava zelo pogosto svoj tok in to na

534 »Klic poplavljenecv iz severnega obmejnega ozemlja«, *Tabor*, 3. 10. 1926, 1.

535 Gl. op. 411.

536 »Kadar narašča Drava«, *Slovenec*, 5. 11. 1926, 3.

537 »Mariborske vesti«, *Tabor*, 6. 11. 1926, 1.

538 »Iz Maribora«, *Slovenski narod*, 7. 11. 1926, 4.

nepregledno veliko škodo obdravskih posestnikov. Po zadnjih nalivih in porastu vode se je spravila Drava na trganje obrežja v občini Gajovci niže Ptuja. Pri tem razdiralnem delu reko prav nič ne ovirajo razne obrambne naprave, ki so bile zgrajene precej pomanjkljivo.« Grozilo je, da bo Drava uničila »več sto oralov obdravskih gozdov, ki se razprostirajo v območju občin: Gajovci, Formin ter Cvetkovci. S tem bo pa tudi znatno ogrožena eksistenca obdravskih kmetijskih posestev. Ti kmetje za bodoče ne bodo imeli ne drv, ne stelje, pa tudi ne krme za živino. Nujna pomoč je za te kraje življenjske važnosti in potrebe«. Opravljena dela v zadnjih letih očitno niso bila dovolj kakovostna, da bi preprečila uničujoče delo reke. »V teh zimah zgrajena jeza sta koristila le toliko, v kolikor so imeli delavci zaslužek. Delo je tako samouško, da jeza, mesto da bi odvracala valove od obrežja, jih gonita k obrežju. Moralo bi se zgraditi v najkrajšem času nove jezove in sicer pošev v dravsko strugo, ki bi odbijali glavni tok od poljske proti haloški strani«, saj je bila tam nevarnost rušenja bregov manjša.⁵³⁹

Na neugodne razmere ob reki so opozarjali tudi slovenski poslanci in naglašali, da so dela nujna in da reka »preti imetju in življenju obdravskih prebivalcev posebej pri Sv. Marku in v občinah Muretinci, Mala vas, Gajovci, Formin in Cvetkovci«.⁵⁴⁰ Za leto 1926 je bil za »vodne zgradbe na Dravi« sicer predviden slab milijon dinarjev, toda »tozadevni krediti« so bili na koncu »znatno skrčeni in se je izdalo za regulacijo Drave 210.000 Din, Mure 210.000 Din, Savinje 70.000 Din, za popravilo škod po poplavi Pesnice 60.000 Din«.⁵⁴¹ Ob ponovnem imenovanju Ivana Puclja za ministra so upali, da bo država za dravske regulacije znova namenila nekaj več sredstev. »Glavna struga Drave se obrača in jemlje dan za dnevom, da, po zadnjih dveh povodnjih celo uro za uro velike kose gozdov, travnikov in njiv. Ako to jesen in to zimo ne bo pomoči, so vsi posestniki ob svojo najboljšo zemljo in njihov obstoj je nemogoč. Stotine dobrih želarij

539 »Gospodarstvo«, *Slovenski gospodar*, 25. 11. 1926, 5.

540 Ibid.

541 »Zgodovina prvih let marib. oblasti«, *Tabor*, 17. 4. 1927, 2.

in kmetij zapade večni revščini.«⁵⁴² Z majhnimi sredstvi so lahko več ali manj zgolj vršili sprotno delo. To se je pokazalo že čez dober teden, ko sta po močnem nalivu »Drava in Grajena tako močno narasli, da se je bilo bati poplave«. Prebivalci ob Grajeni so bili še posebej v skrbeh, »ker si še od zadnje poplave niso odpomogli«, poleg tega pa tudi obrežja niso bila najboljše zavarovana.

Vlada je na srečo (najbrž po Pucljevem posredovanju) v začetku leta 1927 za regulacijo Drave, Save in Donave namenila 26 milijonov dinarjev, od tega 5 milijonov za Dravo.⁵⁴³ Sredstva so bila več kot potrebna, saj »narašča od dne do dne škoda, ki jo povzroča Drava zlasti pod Ptujem posestnikom iz Budine, Brstja, Spuhlje, Zabovcev. [...] Tamkaj je v zadnjem desetletju odnosila Drava ponekod na 100 do 150 m široko travnikov in njiv, kar pomeni cela posestva«. ⁵⁴⁴ Med Gajevci in Veliko Nede-ljo je v istem obdobju »zagrizla že za 800 m globlje in odnesla velike množine lepe rodovitne kmečke zemlje«. ⁵⁴⁵ Seveda je bil slovenski tisk s pridobljenimi sredstvi zadovoljen, saj »skozi deset- in desetletja že dela Drava pod Ptujem ogromno škodo. Cele kilometre najboljše zemlje ter gozdov so že odnesli dravski valovi na levi strani. Najhujše so prizadete občine: Formin, Osluševci in Gajovci«. Katoliški *Slovenski gospodar* je seveda posebej poudaril zasluge najmočnejše slovenske stranke, češ da so bili

od prevrata sem poslanci Jugoslovanskega kluba neprestano na delu, da bi se lotila že vendar enkrat država regulacije Drave, ker sicer bodo ogrožene poleg zemlje cele vasi. Sedaj šele ko je stopila naša SLS v vlado, se je posrečilo našim poslancem izposlovati večmilijonski kredit, s katerim se bodo začela že letošnja spomlad regulacijska dela, ki bodo obranila zgoraj imenovane občine pred uničenjem.⁵⁴⁶

542 »Gospodarstvo«, *Slovenski gospodar*, 25. 11. 1926, 5.

543 »Važni uspehi naših ministrov in poslancev«, *Slovenski gospodar*, 17. 3. 1927, 1. »Gospodarstvo«, *Slovenski gospodar*, 2. 6. 1927, 5.

544 »Regulacija Drave in pritokov«, *Jutro*, 28. 4. 1927, 3.

545 »Ne rušite zaupanja v oblasti!«, *Mariborski večernik Jutra*, 28. 5. 1927, 1.

546 »Uspehi naših poslancev«, *Slovenski gospodar*, 7. 4. 1927, 4.

Obstoječe načrte, vsa projektirana dela in samo območje si je nedolgo zatem ogledala strokovna komisija. »Na vseh posebno ogroženih mestih se je ustavila, izstopila na obrežje in si zaznamovala potrebna dela«, na koncu pa zagotovila »interesentom, da bo potrebni in dovoljeni kredit za regulacijska dela na pregledani progi takoj odprt in da bo mogoče pričeti z delom že v teku enega meseca«. Glavnina del je bila predvidena pri Borlu (v občini Muretinci in Stojnci), »medtem ko se bodo ev. manjša najnujnejša dela gradila sporedno tudi višje zgoraj tam, kjer niso odložljiva«,⁵⁴⁷ in sicer »v občinah Gajovci in Mala vas v zaščito ozemlja političnih občin Mala vas, Gajovci, Formin, Cvetkovci, Trgovišče in Velika Nedelja«, prav tako pa tudi »neodložljiva obrambna dela [...] v občinah Sv. Marko, Zabovci, Pondina, Starše, Zlatoličje, Loka, Vurberk in Krčevina«.⁵⁴⁸

Območja, ki so bila deležna sanacijskih sredstev, je državni (petmilijonski) kredit le delno zadovoljil, saj ni bil »izdaleka dovolj velik, da bi ž njim izvršili, kar je nujno in potrebno«, a vendarle »za naše državne gospodarske razmere izredno velik in izvršilo se bo najnujnejše in najpotrebnejše ter tako po človeški previdnosti uklonile vse največje nevarnosti«.⁵⁴⁹ Po izdelanih načrtih se je »s težavnim delom« pričelo v začetku leta 1928 (pri »mirnem ter bolj nizkem stanju Drave«), ki da bo

za prvo silo končano koncem letošnjega meseca novembra. [...] Že sedaj so končana delna regulacijska dela pri Sv. Marku, pri Borlovskem mostu, Novi vasi, Gajevcih ter Forminu. Cela regulacijska črta je dolga nad 6 km in za to res ogromno delo bo na posredovanje Jugoslovanskega kluba koncem novembra porabljen kredit 5 milijonov dinarjev.

Po načrtu je bilo zabito

globoko v Dravo [...] na tisoče in tisoče debelih lesenih pilotov iz smrekovega in borovega lesa. Piloti so dolgi 8 do 10 m in jih

547 »Regulacija Drave«, *Jutro*, 31. 5. 1927, 5.

548 »Gospodarstvo«, *Slovenski gospodar*, 2. 6. 1927, 5. Prim. Zgodovinski arhiv Ptuj, SI ZAP 5, Mestna občina Ptuj (1864–1941), t. e. 264, 048/00020 Regulacija Drave od St. Janža mimo Ptuja do Borla, 1927.

549 »Gospodarstvo«, *Slovenski gospodar*, 2. 6. 1927, 5.

je bilo treba zabiti v vodno strugo s 400 kg težkim kozlom 5 do 6 in še več metrov globoko. Da se spusti pilot v zemljo, mu obujejo železen čevelj in nato se začne mučno zabijanje. Po kakovosti tal je pilot v pol uri v predpisani globočini, ali v pol dneva, ali ga sploh morajo odžagati nad vodo in poskusiti z drugim. [...] Ko so enkrat piloti zabiti, jih zvežejo s povprečnimi deskami in tramovjem, založijo s kamenjem in takozvanimi fašinami (ogromne butare iz vrbovega šibja, ki so napolnjene s prodcem in trdno povezane z železno žico). Da valovje med bregom in piloti premočno ne dere, so ga umirili s traverzami iz kamenja.

Toda pilotiranje samo po sebi ne bi zadostovalo, če ne bi ustvarili novega toka Drave in odstranili

njeno glavno moč od mehkega ter rodovitnega levega brega. Da so dosegli ta cilj, so zgradili od brega po 80—120 metrov v Dravo segajoče odbijače, katerih je na razdaljo 5 km sedem. Odbijači so iz dveh vstricnih vrst na globoko zabitih pilotov, ki so med seboj zvezani s trami. Gradba teh dolgih odbijačev je bila posebno mučna, a je res strokovnjska in je že sedaj glavni in najmočnejši tok Drave usmerjen bolj proti desnemu bregu.

Poleg tega so zajezili tudi vse stranske rečne rokave. Opravljeno delo je tako strokovnjake kot prebivalce ob reki navdajalo z upanjem na boljše čase. Vsi so pravzaprav čakali na »večjo jesensko povodenj, ki bo odbijače zasula s prodcem ter peskom, da bodo postali kakor v vodo zgrajeno zidovje. Ako bodo vzdržali odbijači prvo večjo povodenj, potem bodo kljubovali deročim dravskim valovom bogzna koliko desetletij«. ⁵⁵⁰

Nekaj predelov so medtem skušali zavarovati tudi iz (sicer skromnejših) oblastnih virov. ⁵⁵¹ Za Dravo je bilo v načrtu še pol milijona dinarjev (in 100.000 dinarjev za Pesnico). ⁵⁵² Dela naj bi se zaključila leta 1928, toda izvajalce je večkrat zmotila poplava (Pesnica je npr. dvakrat poplavela spomladi, »poblatila travnike

⁵⁵⁰ »Regulacija Drave – delo SLS«, *Slovenski gospodar*, 8. 11. 1928, 7–8.

⁵⁵¹ »Mariborska oblastna skupščina na delu«, *Slovenski gospodar*, 5. 4. 1928, 1.

⁵⁵² »Mariborska oblastna skupščina za javna dela«, *Slovenec*, 27. 8. 1927, 6.

ter uničila večji del letošnje košnje«).⁵⁵³ Zaradi nepredvidljive narave je tako odpadlo 200.000 dinarjev na delno regulacijo Pesnice od Moškanjcev do Mezgovcev in ista vsota na delno regulacijo Drave pri Muretincih, Zabovcih in Vurberku (nekaj več sredstev je tedaj šlo za delno regulacijo Mure od Dokležovja do Sp. Mote, za regulacijo Mislinje od Sv. Jederti do Št. Janža in za regulacijo Hudinje od Škofje vasi do izliva v Voglajno).⁵⁵⁴ Toda za ta denar so opravili večinoma sprotne vzdrževalne dela, tako da za kakšno resnejšo regulacijo ni ostalo prav veliko. Toda tudi pet milijonov državnih sredstev ni bila nič kaj velika vsota. Drava je na Ptujskem polju npr. ostala še zmeraj neregulirana, zato je vsako naraščanje vode zbujalo strah pred poplavo. »Vsakokratno naraščanje Drave vzbuja upravičen strah vseh dravskopoljskih poljedelcev, ki imajo svoje njive v neposredni bližini dravske struge.«⁵⁵⁵ Tudi Pesnica je po (ne ravno visokem) letnem »vložku« še zmeraj »v svojem 40 do 50 km dolgem toku ob vsakem deževju deloma« poplavlila polja, ogrožala razvoj poljedelstva in povzročala ogromno škodo, zato je bila konkretnjša regulacija reke vseskozi v ospredju interesov prizadetega prebivalstva.⁵⁵⁶ Na Dravi so konec 20. let čakali na večja sredstva, še posebej potem, ko je bilo leta 1929 spet odobrenih zgolj 200.000 dinarjev za obdobje dveh let. Leta 1930 je Dravska banovina res predvidela 10 milijonov dinarjev za dela na Muri in Dravi (od tega tri milijone za slednjo), kar je prebivalstvo prizadetih pokrajin sprejelo z »velikim interesom in odobravanjem«, saj je bila »na obeh rekah nujno potrebna večja regulacija zaradi obrambe plodne zemlje in tudi večjih naselbin.«⁵⁵⁷ Dravska in Savska banovina sta sicer medtem načrtovali skupni projekt regulacije v višini 20 milijonov dinarjev.⁵⁵⁸ Toda kljub temu je v začetku 30. let ostalo le pri načrtih. Gospodarska kriza se je že čutila tudi v Jugoslaviji.

553 »Iz Maribora«, *Jutro*, 18. 5. 1928, 2.

554 »Regulacija rek in potokov«, *Slovenec*, 6. 11. 1928, 4.

555 »Mariborski in dnevni drobiž«, *Mariborski večernik Jutra*, 3. 5. 1929, 2.

556 »Domače vesti«, *Jutro*, 6. 2. 1930, 5.

557 »V pričakovanju večjega kredita za regulacijo Drave in Mure«, *Jutro*, 6. 3. 1930, 3.

558 »Za regulacijo Drave«, *Jutro*, 7. 12. 1930, 6.

Banovinski krediti niso zadoščali, da bi se moglo ustreči vsem
nujnim potrebam. Regulacije Drave, Kamniške Bistrice, Savinje
in Save so bile izvršene že pred vojno, a se po vojni zaradi neza-
dostnih kreditov niso mogle pravilno vzdrževati. Da se prepreči
nadaljnje razpadanje, bodo potrebne v doslednem času zelo ve-
like vsote. Iz državnih sredstev so se izvršila zavarovalna dela ob
Dravi v občini Stojnci - Muretinci ter regulacija Mure ob avstrij-
ski meji in ob Prekmurju. [...] Važna je regulacija Savinje pri Ce-
lju in pri Laškem ter regulacija Drave od Maribora do Ptuja.⁵⁵⁹

Več občin na Dravskem polju je medtem opozarjalo »bansko
upravo na obupno stanje, v katerem so občani teh občin vsled
opustošenja zemljišč po Dravi zaradi njenega tamošnjega div-
jega toka«, in pozivalo, da bi se »čimprej pričela sistematična
regulacija v tem predelu Drave, ki bi edino pripomogla, da se
napravi devastacijam konec«. ⁵⁶⁰

Na teren je kmalu prišla strokovna komisija in skupaj z za-
stopniki občin ter zainteresiranimi posestniki pregledala regula-
cijski sektor. Ugotovila je, da je regulacija Drave »v tem predelu
zelo pereče in neodloljivo vprašanje«. Struga se je na območju
Vurberka in Starš v dolžini treh do štirih kilometrov razcepila
na mnogo manjših in dva večja rokava, stara regulacija pa je bila
že zdavnaj uničena, saj si je Drava ustvarila novo strugo. Ko-
misija je zato predlagala izpeljavo nove regulacijske trase, saj bi
bilo popravilo obstoječe preveč zamudno in tudi precej dražje. S
tem bi prav tako rešili okrog 600 hektarjev površin, poleg tega je
imelo na levem bregu svojo posest več kot 300 kmetov, »za koje
obstaja nevarnost, da jim Drava odplavi plodno ornico«. Toda
ministrstvo je projekt, ocenjen na slabih pet milijonov dinarjev,
zavrnilo, in zahtevalo, naj se stare regulacijske gradnje najprej
popravijo, šele potem pa da se lahko fiksira novo korito.⁵⁶¹

Seveda se lokalna »srenja« s tem nikakor ni strinjala, saj
je voda nižje ležečim predelom redno grozila. Medtem pa so

⁵⁵⁹ »Regulacija rek«, *Jutro*, 11. 2. 1932, 2.

⁵⁶⁰ »Važno vprašanje Dravskega polja«, *Mariborski večernik Jutra*, 28. 2. 1935, 3.

⁵⁶¹ Ibid.

septembra 1933 celotno Dravsko banovino prizadele nove katastrofalne poplave. Drava je »po zadnjih nalivih narasla čez 2 m. nad normalo in se je med Ptujem in Ormožem izlila po poljih in travnikih, vendar nevarnost povodnji ni bila tako huda kakor v ostalih krajih«. Sicer je divjala tudi v Dravski dolini, a k sreči »opustošila le bregove«, toda kljub temu je »odnesla ogromne množine lesa, ruvala grmičevje in se divje zaganjala v mostove«. Bregove je prestopila tudi Pesnica »ter ogrožala promet med Sv. Lovrencom v Slov. goricah in Ptujem«. A k sreči ni bilo takšne škode, kot jo je npr. na Celjskem povzročila Savinja.⁵⁶²

Pobude po regulaciji obeh rek pa kljub temu niso ponehale. V začetku februarja 1934 so se na Ptuju sestali interesenti za regulacijo Pesnice od Mezgovcev do Pacinja, se pravi za srednji del reke,⁵⁶³ ki so si od sestanka vsekakor veliko obetali. Na drugi strani so tudi poslanci v beograjski skupščini pozivali, naj se vendarle izvede vsaj regulacija Save, Drave in Mure, saj so zgolj poplave leta 1933 povzročile več kot 30 milijonov škode. »Vode uničujejo poljedelske pridelke, odnašajo plodno zemljo, rušijo ceste in mostove, hiše in gospodarska poslopja, uničujejo blago, ki ga hranijo ljudje v svojih stavbah.« Zaradi nereguliranih rek so poplave odnašale najboljšo zemljo, naplavljalje na polja kamenje in pesek ter uničevale velike komplekse še preostalih plodnih zemljišč. »Ob teh rekah imajo naši kmetje in delavci svoje domove, mline in druge naprave. Zato jim neprestano grozi propast zaradi poplav.«⁵⁶⁴

Sredi 30. let je Drava med Mariborom in Ptujem (kljub delni regulaciji konec 20. let) ponovno grozila, saj »Dravsko polje občutno trpi radi narasle Drave, ki odnaša velike kose rodovitnih njiv ter gozdov«. ⁵⁶⁵ Številni pozivi so do leta 1935 le obrodili sadove na Dravi, saj so stekli resni pogovori glede regulacije reke. Ministrstvo za zgradbe je vendarle ponovno odredilo

562 »Katastrofalne poplave po vsej Sloveniji«, *Mariborski večernik Jutra*, 25. 9. 1933, 3.

563 »Iz Ptuja«, *Jutro*, 4. 2. 1934, 8.

564 »Za regulacijo, Save, Drave in Mure«, *Jutro*, 7. 3. 1934, 2.

565 »Razne novice«, *Slovenski gospodar*, 18. 3. 1936, 3-4.

»komisijo, ki bo pregledala ves zadevni material«, in tudi odločila o dokončnem poteku trase.⁵⁶⁶ A spet se je zataknilo pri denarju, saj je za Dravo šlo le pol milijona dinarjev.⁵⁶⁷ Ne glede na to so poleti 1935 le pričeli z nekaterimi deli.

Da bi trganje Drave ponovno vsaj nekoliko omejili, se vršijo regulacijska, oziroma najnujnejša obrambna dela, ki so že precej napredovala. V Št. Janžu na Dravskem polju krčijo nižje Sv. Martina dravski rokav, kateri povzroča ob povodnji stalno nevarnost za vso okolico. Obrambna dela izvršujejo ob bregovih Drave pri Slovenji vasi, Ptujju, Zabovcih, Markovcih, Borlu in Dobravi.⁵⁶⁸

Vprašanje resne dravske regulacije se je tako spet zamaknilo, še huje pa je bilo s Pesniško dolino, saj da »na Pesnico radi pozabljajo, dasi nam ta potok povzroči vsako leto ob večjem deževju milijonsko škodo od Šmarjete ob Pesnici do Moškanjcev pri Ptujju«. Kmetje so tarnali, da jim neprestane poplave vsako leto uničijo precej krme, »tako da naša živinoreja zmerom bolj peša«, regulacija pa je bila po njihovem mnenju nujno potrebna. »Odločujoči činitelji naj store vse, da se tudi regulacija Pesnice uvrsti v investicijski program.«⁵⁶⁹

V začetku leta 1936 je anonimni avtor članka v časopisu *Jutro* ugotavljal, da so dotedanje finance Dravi kaj malo koristile, saj da je nekaj 100.000 dinarjev zadoščalo le za najnujnejše, medtem ko je bilo treba za redna vzdrževalna dela zagotoviti vsaj milijonski znesek. Drava je potrebovala večja zavarovalna dela pri Staršah in Vurberku, pri Ptujju, nižje pri Markovcih in v Središču ob Dravi.⁵⁷⁰ Resna večmilijonska regulacija je bila v danih razmerah, ko je gospodarska kriza še kar vztrajala, skoraj nemogoča. Tudi predel pod Ptujem, ki je potreboval temeljito spremembo, je dobil zgolj nekaj drobtinic. Drava, ki je bila »pri Ptujju široka in deroča reka, pravi veletok«, je v tem delu

566 »St. Janž na Dravskem polju«, *Mariborski večernik Jutra*, 3. 5. 1935, 4.

567 »Podpore banovinam iz fonda za javna dela«, *Jutro*, 20. 6. 1935, 1. »Iz Maribora«, *Jutro*, 5. 9. 1935, 5.

568 »Razne novice«, *Slovenski gospodar*, 18. 3. 1936, 3–4.

569 »Iz življenja na deželi«, *Jutro*, 26. 3. 1935, 7.

570 »Iz Ptujja«, *Jutro*, 25. 1. 1936, 1.

ogrožala okolico daleč od svoje struge. Ob poplavih jo je namreč hitro spreminjala, odnašala velike količine zemlje in bila tako precej nepredvidljiva. Banska uprava je za najnujnejša varovanja sicer namenila slabih 200.000 dinarjev, medtem ko je bil »obseg nameravane regulacije, ki je tako nujno potrebna, da se Drava niže Ptuja temeljito in za dolgo časa uredi, vse prevelik, da bi se mogli s takimi razmeroma majhnimi vsotami doseči kaki zanesljivi in trajni uspehi«. ⁵⁷¹

Dela so bila spomladi 1936 tako rekoč končana. Postavljeni so bili

že štirje veliki jezovi počez. Ta način birjenja je v naših krajih doslej še malo znan. Obnesel pa se je na Muri. Nekateri mislijo, da bi bilo bolje, ako bi bili jezi zgrajeni poševno, ali pa napravljen obrežni nasip, toda pozabljajo, da regulacija še ni popolna. Manjka še nasip, ki te jeze veže. Ko bo še to storjeno, bo bir tako soliden, da bolj ni mogoče. ⁵⁷²

Toda stroka se je medtem vseeno ukvarjala z večjimi načrti. Sprva je ocenjevala, da bo projekt za regulacijo Drave od Maribora do Savske banovine stal okrog 60 milijonov dinarjev, za Pesnico pa približno sedem milijonov. ⁵⁷³ A do izvedbe je bilo še daleč. Medtem je znova močnejše poplavalilo Pesniško dolino, ki je istočasno, se pravi spomladi, poplavela že leto poprej. Tedaj je voda segala do dva metra visoko, seno pa je bilo »preko sedem tednov pod vodo in je čisto segnilo«. Regulacija je bila v srednjem delu reke, kjer je bila »napetost vode največja zaradi silno vijugaste struge«, nujno potrebna. Sicer so jo skušali na relaciji »od Mezgovca do Pacinja, eventualno tudi do Gabernika mimo Dornave in Mostja« pred leti že izvesti, toda akcija ni naletela na plodna tla. Leta 1937 so jo tako skušali le zagnati in izsušiti »travniške in njivske parcele«. Šlo je za »okoli 300 ha zemljišča, po večini travnikov«, za odvajanje vode iz močvirnatega sveta pa je prišlo »v poštrev kakšnih 150 ha«. V tem delu so napravile

571 »Ptujске novice«, *Mariborski večernik Jutra*, 13. 1. 1936, 4.

572 »Dopisi«, *Slovenski gospodar*, 29. 4. 1936, 10.

573 »Program javnih del«, *Jutra*, 17. 4. 1937, 5.

»poplave vsako leto ogromno škodo, a vsako tretje ali četrto leto uničijo sploh ves pridelek. Razen tega se zaradi poplav širijo nalezljive bolezni med živino. V zadnjih letih je v Dornavi, Pacinju in Mostju poginilo za metljivostjo in jetiko blizu 250 goved in konj«. Površina na območju neregulirane Pesnice je znašala okrog 1600 hektarjev. »Od tega je 85 % travnikov, 10 % njiv in 5 % jelševih in brezovih gozdov. Pesnica teče tu v velikih vijugah, tako da bi zravnan struga bila za eno tretjino krajša. Prav zaradi teh vijug voda nima urejenega toka in zavoljo tega mora po vsakem deževju ali nalivu nastopiti velika poplava.«⁵⁷⁴ Sredi junija je bila dolina v istem letu že tretjič pod vodo. Neurja so »zlila v Pesniško dolino toliko vode, da je tudi Pesnica zrasla preko bregov in se razlila po dolini, razdrla obrežne jezove in druge naprave«. Razmere so bile katastrofalne, zlasti ob dejstvu, da je udarila ravno ob času košnje. Tako je bil »ves up živinorejcev uničen. Voda odnaša seno in ga namaka, trava pa gnije v blatu in brozgi. Setev je zbita in pokopana v blatu. Okopanine gnijejo. Na novo setev ni več misliti«. Anonimni avtor ljubljanskega dnevnika je ponovno pozival k regulaciji reke, saj da je bilo to »eno izmed najvažnejših obmejnih gospodarskih vprašanj«.⁵⁷⁵ Kot da to ni bilo dovolj, je narava jeseni znova pokazala zobe. Septembrske poplave so ponovno ogrožale pokrajino ob Dravi in Pesnici. Drava je močno narasla že v Dravski dolini, kjer je porušila most med Vuzenico in Muto, silovito pa je znova narasla tudi Pesnica, ki »vali ogromne množine vode in je že dosegla skrajni rob bregov ter se lahko pričakuje, da se bo v teku noči razlila čez njive in travnike«. (Razen tega je grozila še Dravinja na zahodu, tako da je bilo delno poplavljenno res široko območje.)⁵⁷⁶

Leta 1938 je država vendarle zagotovila izdatnejša sredstva za dolgo pričakovano regulacijo Drave (13 milijonov dinarjev, a pod pogojem, da po dva milijona prispevata še banovina in

574 »Pesnica je nujno potrebna regulacije«, *Jutro*, 23. 4. 1937, 3.

575 »Pesniška dolina tretjič pod vodo«, *Jutro*, 19. 6. 1937, 3.

576 »Drava je porušila most pri Vuzenici«, *Jutro*, 12. 9. 1937, 2.

dotične občine). Dobrih 17 milijonov je bilo tako predvidenih za dobo šestih let, »ko mora biti določena regulacija, krita s tem zneskom, izvršena«. To pa naj bi bila zgolj prva etapa veleprojekta, ki ga je sestavila terenska hidrotehnična sekcija, po nalogu ministrstva ustanovljena na Ptuj. Načrt je predvideval konkretno regulacijo Drave od Maribora do Ormoža s predvidenim proračunom slabih 100 milijonov dinarjev, izvajali bi jo v več etapah, vse skupaj pa bi trajalo več (deset) let.⁵⁷⁷

Na drugi strani je pozimi 1939 (1938/39) znova poplavlila Pesnica. Južno vreme je povzročilo nenadno taljenje snega in dvig vode. »Pesnica narašča in tišči že spet vodo nazaj v stranske potočne struge, kjer že prestopa jezove in se preko njih razliva po širnih, prostranih dolinskih zemljiščih.« V nevarnosti so se tako znašli »sadovi jesenske prahe, prizadeto je travništvo, in z njimi živinoreja in vso poljedelstvo«.⁵⁷⁸ Regulacija Pesnice je bila skoraj bolj potrebna kot regulacija Drave, saj je bila »vsako leto, ko se topi sneg, podobna velikanskemu jezeru«,⁵⁷⁹ pa vendarle se je z njo precej odlašalo. To pa je seveda pri vsaki obilnejši količini vode vodilo k razlivanju po dolini. Znova se je prebivalstvo ubadalo s poplavami konec maja in v začetku junija, ko je neprekinjeno deževje polnilo

po prvih poplavah spet srednjo Pesniško dolino z novimi množinami vode. Struga Pesnice je spet polna, ponekod je Pesnica drugič prestopila svoja obrežja. Tudi ostali potoki so prepolni vode in so se razlili preko bližnjih njiv in travnikov. Na severni strani Pesnice pokrivajo dolino cela jezera, na mnogih krajih tudi na južni strani. Pesniška dolina je pred novo poplavno katastrofo.

Voda je popolnoma uničila seno, ki je bilo »uporabno le za gnoj«. Pretila je nevarnost razširjenja metljivosti, ki je zmeraj sledila vsaki poplavi. Kot posledica poplav se je pojavljala svinjska kuga. Poleg tega je bil »zgodnji krompir popolnoma uničen,

577 »Regulacijska dela na Dravi pri Ptuj od početka do danes«, *Slovenski gospodar*, 1. 5. 1940, 11.

578 »Pesnica se spet razliva«, *Jutro*, 20. 1. 1939, 3.

579 »Nevarnost poplave v Pesniški dolini«, *Večernik*, 20. 1. 1939, 3.

po večini tudi fižol, v veliki meri koruza. Sadje ne obljublja dobre letine, na trto pa se zaradi neprestanega deževja spravlja peronospora«. Katastrofa takšnih razsežnosti je vsekakor sama klicala k regulaciji doline,⁵⁸⁰ saj je bil njen srednji del gospodarsko popolnoma odvisen od narave. »Neumljivo je zaradi tega opuščanje regulacije Pesnice v njenem srednjem toku. Prebivalstvo pesniške doline je žalostna žrtev napačne regulacije iz avstrijskih časov v zgornjem toku in prepočasne sedanje regulacije v spodnjem toku.«⁵⁸¹

Ogromno razdejanje, ki ga je poplava pustila za seboj (najbolj med Sv. Marjeto in Sv. Trojico),⁵⁸² je povzročilo veliko gospodarsko škodo. Stanje je bilo že popolnoma nevzdržno. Voda je

po večini vse uničila, ker je pokrila travniško površino z debelo plastjo blata in grušča. Enako so prizadeta tudi žitna polja, nahajajoča se v nižjih predelih doline. Bujno razvijajoča se in cvetoča rž, ki je kazala letos zelo lepo, je zbita v tla in ponekod pokrita z blatom in peskom. Nič manj niso prizadeti ječmen in pšenični posevki, ki so v nižjih predelih povsem uničeni.

Tudi Drava, ki je medtem »čakala« na regulacijo, je kljub raznim vodogradnjam ob visoki vodi dolvodno od Ptuja na več mestih preplavljala rodovitne površine.

Posestniki iz Brstja, Budine in Ptuja, ki imajo ob obrežju zemljo, trpijo leto za letom škodo, ki narašča v težke stotisočake, saj od naša Drava tu na leto povprečno 25 ha rodovitne zemeljske površine. [...] Nujno je potrebno, da se Drava čimprej zajezi, sicer bodo njeni valovi korakoma izpodkopali rodno zemljo, zelene travnike, rodovitne njive in goste gozdove in končno domove.⁵⁸³

Kljub temu da je bil za Dravo predviden večmilijonski znesek, je bil anonimni avtor mariborskega lista vseeno precej skeptičen. Banska uprava je namreč leto poprej odobrila določena sredstva, a le-ta na koncu sploh niso bila izkoriščena. Kljub

580 »Kako naj se regulira Pesnica?«, *Večernik*, 7. 6. 1939, 3.

581 »Cela jezera v Pesniški dolini«, *Jutro*, 2. 6. 1939, 3.

582 »Pesniška dolina drugič pod vodo«, *Mariborski večernik Jutra*, 2. 6. 1939, 3.

583 »Regulirajte Dravo in Pesnico, da ne bo prepozno«, *Večernik*, 26. 5. 1939, 3.

nuji so bili odločevalci očitno precej malomarni, zato je pisal, da se naj zagotovljena sredstva (za območje pod Ptujem dva in pol milijona dinarjev) vsekakor porabijo.⁵⁸⁴ Prizadevanja po regulaciji Drave so vendarle obrodila sadove, zato bi bila seveda velika škoda, če bi se ta sredstva »izgubila«. V načrtu sta bila tudi pritoka Pesnica in Dravinja, ki sta tekla v precej zamočvirjenih dolinah. »S smotrno regulacijo zadnjih dveh dravskih pritokov bi se na eni strani preprečile neprestane poplave, na drugi strani pa bi se z regulacijami lahko osušili tudi številni zamočvirjeni kompleksi, ki zavzemajo največje razsežnosti na Dravskem polju.«⁵⁸⁵

Časopisje je v začetku leta 1940 optimistično pisalo o načrtovani regulaciji Drave med Mariborom in Ormožem, ki naj bi se kmalu pričela. Drava je bila namreč na več mestih zelo neugodna, zato je vsekakor bil že čas. »Kos za kosom zemlje odnašajo deroči valovi Drave tudi v ptujskem območju predvsem pa v Logu pod Vurberkom, Rošnji in Št. Janžu, Budini, Spuhliji, Zabovcih in Frankovcih pri Središču. Vsakoletna škoda raste v težke milijone.«⁵⁸⁶ Marca je ponovno močno narasla in ponekod prestopila bregove,⁵⁸⁷ toda ne toliko, da bi preprečila začetek načrtovane regulacije. S prvimi etapami na območju pod Vurberkom, območju pod Ptujem in območju od Borla naprej so začeli spomladi 1940 v odobreni letni vrednosti slabih treh milijonov dinarjev (ostalo je bilo predvideno do leta 1945). »Sedaj se dela v Št. Janžu že s polno paro in to od sredine prejšnjega meseca. V glavnem se vršijo dela pri vaseh Loka in Starše. Dela v Ptuju pa so se začela z 2. aprilom in bodo trajala predvidoma tukaj dve leti.«⁵⁸⁸ Konec avgusta so bili na levem bregu že vidni »začetki traverz, ki zasilno ščitijo obrežje«, prav tako so »uspešno zagra-dili mali rokav, kjer je višinska razlika vodne gladine za 2^{1/2} m«.

584 Ibid.

585 »Velika regulacijska dela«, *Večernik*, 9. in 10. 9. 1939, 3.

586 »Problem regulacije Drave«, *Večernik*, 23. 1. 1939, 3.

587 »Povodnji kričijo po regulacijah«, *Večernik*, 15. 3. 1940, 3.

588 »Regulacijska dela na Dravi pri Ptuju od početka do danes«, *Slovenski gospodar*, 1. 5. 1940, 11.

Tam se je »v par mesecih rokav pred pregrado tako zaprodil, da se mestoma že vidi ledina«. Podobno zagrado so zgradili tudi na desnem bregu, »ki kaže isto zadovoljive uspehe«. ⁵⁸⁹

Velikopotezni projekt je tako kazal prve vidne rezultate, a do konca izvedbe je bilo še daleč. Poleg tega so se pod Vurberkom že pojavljale prve kritike, da najboljši tereni sploh niso bili zavarovani ipd. Na drugi strani je bilo vse več pozivov po regulaciji Pesnice, ⁵⁹⁰ ki je spomladi 1940 poplavlila »zaradi prenaglega prehoda iz zimske snežne prirode v novo, pomladansko«. Zemlja je bila namreč še vedno zmrznjena, zato voda ni mogla proinirati vanjo. ⁵⁹¹ Konec julija je »zaradi silnih nalivov« ponovno poplavlila »velike komplekse travnikov in njiv« in »na mnogih krajih« uničila otavo in poljske pridelke. ⁵⁹² »Že itak z vodo prenapolnjena dolinska zemlja kratkomalo ne sprejema nobene vode več ter je v svoji zgornji plasti smolnato zaprta tako, da nazaduje vsaka nadaljnja rast poljskih, travniških in drugih pridelkov, ki so tako rekoč zadušeni v tej močvirni plasti!« ⁵⁹³ Po dolgi in ostri zimi, ki je »močno prizadela naše kmete«, saj ni bilo »petroleja, drva so pošla, shrambe so prazne, krme za živino primanjkuje«, zunaj pa je sredi marca tla še zmeraj prekrivala debela snežna odeja, ⁵⁹⁴ so že čez nekaj mesecev poletna vročina, vlaga in stoječe vode povzročile, da je v dolini izredno porasla količina komarjev, ki so kmete spravljali v obup. ⁵⁹⁵ Jeseni je (že šestič v istem letu) ⁵⁹⁶ Pesnica znova poplavlila in povzročila novo katastrofo. »Težko je najti pokrajino, ki bi bila letos tako prizadeta kot je Pesniška dolina.« Močan nočni naliv je zadostoval, »da se je drugi dan ta dolina znašla pod vodo vse do vznožij bližnjih gričev in hribov«. Konec oktobra so beležili že sedmo poplavo v enem letu. Ker je bilo na poljih še »mnogo koruze,

589 »Pomen regulacije Drave v Budini pri Ptuj«, *Večernik*, 20. 8. 1940, 3.

590 Npr. »Še enkrat: regulacija Pesnice!«, *Večernik*, 21. 3. 1940, 3.

591 »Povodnji kričijo po regulacijah«, *Večernik*, 15. 3. 1940, 3.

592 »Iz Maribora«, *Jutro*, 31. 7. 1940, 5.

593 »Iz doline solz in obupa«, *Večernik*, 24. 8. 1940, 5.

594 »Regulacija Pesnice je neodločljiva«, *Večernik*, 13. 3. 1940, 5.

595 »Nezdrava nadloga komarjev v Pesniški dolini«, *Večernik*, 16. 8. 1940, 3.

596 »Pesniška dolina pod vodo«, *Večernik*, 1. 10. 1940, 6.

mnogo pese, skoraj vsa repa, buče, fižol, vmes tudi ajda«, je poleg gospodarske škode grozila še lakota. Velike površine so bile »še izza prejšnjih poplav pokrite z vodo in močvirjem«, poplave pa so ustvarjale »velike, nove površine trajnih mlakuž in močvirij tam, kjer teh doslej še ni bilo«. Izginjala so »kulturna zemljišča, v zemljiških in davčno-katasterskih knjigah in zapisnikih še vedno zaznamovana kot travniki, polja itd. Toda njihov donos je: voda, blato in smrad«! Nekateri kmetije so še rešile nekaj travniškega sena, ostalim je ostala zgolj stelja. Hudo je bilo tudi z otavo, ki jo je »po večini oblatila ali celo odnesla voda«. Najhuje je bilo s pašo, na katero so računali številni živinorejci, a je poplava odnesla številne travnike, poleg tega niso mogli izvesti ozimnega oranja in sejanja. Slaba letina je dolino zaznamovala dve leti zapored, tokrat jim je še dodatno grozilo, da bodo ostali brez posevka.⁵⁹⁷

Prebivalci Pesniške doline so seveda komaj čakali na začetek regulacije. Načrti so bili pripravljeni, ministrstvo je moralo zgolj prižgati zeleno luč. »Skrajni čas bi že bil, da se problem regulacije Pesnice premakne z mrtve točke, saj povzroča Pesnica leto za letom prebivalstvu ogromno neuporabnega zemljišča.«⁵⁹⁸ Konec leta 1940 je bilo vendarle zagotovljenih več deset (35) milijonov dinarjev za Pesniško dolino. »Regulacijska dela naj bi se pričela leta 1941 in naj bi v posameznih etapah trajala predvidoma pet let. S tem bi bile izpolnjene želje prizadetega prebivalstva, ki se je skozi desetletja borilo za regulacijo Pesnice, ki vsako leto večkrat poplavlja dolino.«⁵⁹⁹ Regulacija je bila predvidena »v prvi vrsti tam, kjer so poplave najobsežnejše in najčešče, to je v srednjem toku od železniške proge (Maribor–Pesnica) preko Sv. Marjete do Sv. Trojice.«⁶⁰⁰ (Na drugi strani so tudi v Makolah in okolici nestrpno čakali, da se končno reši njihovo

597 »Pomoč poplavljeni Pesniški dolini!«, *Večernik*, 31. 10. 1940, 5.

598 »Iz Maribora«, *Jutro*, 31. 7. 1940, 5.

599 »Iz Maribora«, *Jutro*, 29. 12. 1940, 7.

600 »Kako naj se izvede regulacija Pesnice«, *Večernik*, 22. 1. 1941, 5.

močvirno dolino, še posebej po majski poplavi leta 1940, ko je Dravinja dodobra zdesetkala pridelek.)⁶⁰¹

Anonimni avtor *Večernika* je podobno kot za Dravo tudi za Pesnico (in Dravinjo) upal, da »ne bo zadeva obtičala na mrtvi točki, ampak da bodo vzdolž Pesnice čim preje zapele svojo pesem lopate in motike«. ⁶⁰² A spomladi 1941 še nič ni kazalo, da bi z regulacijo kaj kmalu pričeli (kljub temu da je bil konec februarja odrejen komisijski ogled neregulirane struge), ⁶⁰³ pričakovati pa je bilo ponovnih poplav, do katerih je v Pesniški dolini periodično prihajalo ne zgolj letno, pač pa večkrat letno. Prebivalstvo je bilo v skrbah, »saj utegne letošnje leto prinesiti slične ali še hujše vodne katastrofe, kakor so bile lanske«. Odločevalce je zato pozival, naj vendarle začnejo »s pospešenimi deli pri regulaciji Pesnice«. ⁶⁰⁴ Toda že čez tri tedne se je druga svetovna vojna, ki je v Evropi trajala že leto in pol, začela tudi v Jugoslaviji. Do tedaj so na Dravi izpeljali nekaj del, na Pesnici pa še tega ne. Reki sta na svojo sistematično regulacijo tako morali počakati na boljše čase.

601 »Vode so spet močno narasle«, *Večernik*, 13. 5. 1940, 12.

602 Ibid.

603 »Vprašanje regulacije Pesnice«, *Večernik*, 31. 2. 1941, 8.

604 »Pesnica je nujno potrebna regulacije«, *Jutro*, 16. 3. 1941, 6.

SAVINJA

Avstrijske (parcialne) regulacije so bile tudi na Savinji korektno opravljene, toda že tedaj so se izkazale za precej jalove, po več letih nerednega vzdrževanja pa so obrambni nasipi, jezovi in ostale vodogradnje na več mestih popustili oziroma bili porušeni. Poplave so se tako v novi državi (nemoteno) nadaljevale v podobnem ritmu kot v stari Avstriji (le da je bila Jugoslavija za regulacije še manj »zainteresirana«).⁶⁰⁵ Junija 1919, pol leta po koncu vojne, je Savinja spet obilneje poplavlila in v Celju segala tri metre nad normalo.⁶⁰⁶ Po nekaj letih »premora« je konec novembra 1923 po celotni Sloveniji zapadel precej visok sneg. »To je povzročilo silne povodnji in poplave v Sloveniji in na Hrvaškem, ki so povzročile škode za več milijonov dinarjev.«⁶⁰⁷ Posledice so bile vidne povsod. »Izruvana drevesa, razdrte ceste in pota, podrti kozolci, odnešeni mostovi in brvi, blatne, s prodom in peskom zasute njive, z vodo pokriti travniki, ki izgledajo, kakor velika jezera – vse to je žalostna priča nesreče, ki je zadela te kraje.«⁶⁰⁸ Največ škode je na Štajerskem »napravila

605 Kolbezen, »Velike poplave in povodnji na Slovenskem II«, 219.

606 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 259, 002/0011/00073, Regulacija Savinje – načrti iz leta 1929, Poplavna tabela.

607 »Strašne poplave v Sloveniji«, *Straža*, 3. 12. 1923, 3. – Ocene škod oziroma vsote, namenjene za regulacijo, zaradi med- in povojne inflacije seveda niso primerljive s tistimi pred vojno.

608 »Vodna katastrofa«, *Straža*, 5. 12. 1923, 2.

[...] Savinja, ki je tako narastla, da niti najstarejši ljudje tega ne pomnijo«. ⁶⁰⁹

Po nekaj letih »zatišja« se je Savinjska dolina zopet morala ukvarjati s permanentno (in periodično) nevarnostjo, za katero se nikoli ni vedelo, kdaj bo huje udarila. Po dobrih dveh desetletjih se je ponovno soočila s katastrofalno poplavo, skoraj brez izjeme pa je bilo najbolj na udaru Celje, kjer so vode iz zgornjih delov doline silovito trčile v t. i. celjski ovinek.

Tretjič v tem letu je nastopila za Celje in bližnjo celjsko kotlino katastrofa silovite poplavi, ki je dosegla tokrat višek, kakor že od leta 1901. nikoli. Ogromne snežne plasti, izredno mehko južno vreme, vmes pa deževni nalivi zadnjih dni so povzročili v Celju tako strahovito hiter porast Savinje in vseh njenih pritokov Voglajne, Hudinje, Sušnice, Koprivnice, da je bilo mesto Celje en sam otoček sredi jezera vode, ki je preplavila državno cesto in vdrla v nižje ležeče hiše ob periferiji mesta in napolnila skladišča in kleti v mestu samem.

Mesto je bilo odrezano od okolice, pod vodo je bil celoten mestni park, voda je zalila številne ulice, od parnega kopališča mimo državne bolnice je bilo vse pod vodo. »Poplavljen je bil ves mestni okoliš, ki je eno samo nepregledno jezero, le tuintam so štrlele iz vode višje ležeče steze.« ⁶¹⁰

Celjski časnik seveda ni mogel mimo dejstva, da je bila za poplave takšnih razsežnosti kriva nova oblast, ki za njihovo preprečitev ni storila še ničesar. Avstrijske regulacije, ki so jih sicer izvajali več desetletij, so bile precej neučinkovite in so potrebovale temeljito prenovo; dejansko je bilo treba regulacije zastaviti povsem na novo, toda v prvih povojnih letih kaj takega seveda ni bilo mogoče. Kljub temu je menil, da so krute razmere »težka obsodba oblasti, ki še vedno odlaša z regulacijo Savinje. Dokler Savinja ni regulirana, je vse prizadevanje mestne občine za reguliranje pritokov Savinje pri Celju zaman, to je v polni meri zopet eklatantno pokazala ta povodenj«. ⁶¹¹

609 »Strašne poplave v Sloveniji«, *Straža*, 3. 12. 1923, 3.

610 »Strahovita povodenj v Celju«, *Nova doba*, 1. 12. 1923, 3.

611 Ibid.

Ta katastrofa je bila zadnji opomnik, da je oblast primorana poskrbeti za celinske vode, saj ji je sicer »grozilo«, da se bo morala preveč pogosto ukvarjati s pobesnelimi rekami, s poplavljenimi površinami in uničeno lastnino, nenazadnje s prestrašenim in obubožanim prebivalstvom, ki je utrpelo največ škode. Le-to si po zadnji ujmi sploh še ni dodobra opomoglo, ko se je že čez slabi dve leti mesto ob Savinji ponovno znašlo pod vodo. V začetku septembra 1925 je močno deževje povzročilo, da so začeli

Savinja in njeni pritoki strahovito hitro naraščati in prestopati obrežje. Lava, Glazija in ves svet ob Benjamin-Ipavčevi cesti je bil zopet celo jezero. Voda je poplavlila tudi ves teren javne bolnice, kjer je nastopila nad pol metra visoko v kletih ter je v deročih strugah in silnih poplavih prizadejala težko škodo na vrtu in na zemljiščih bolnice. Zasula je vse jesenske pridelke ter razdirala gnojake.⁶¹²

Poplava na Lavi in širše je bila že tretja v istem letu. Iz leta v leto slabše razmere v Celju javnosti seveda niso pustile ravnodušne. Kot je ugotavljal celjski časnik, se je struga reke v mestu stalno zviševala zaradi novega proda, hkrati pa so svoje dodali še vsi pritoki, ki so se izlivali vanjo. Regulacija Savinje je bila sredi 20. let tako več kot potrebna. »Vprašanje regulacije Savinje in njenih pritokov v Celju je za naše mesto in njega razvoj tako življensko bistveno, da se ne sme več udano čakati na tisti čas nekoč v prihodnosti, ko pride končno država z regulacijskim delom Savinje tudi do Celja in preko Celja.«⁶¹³ Medtem je posebna komisija »pregledala potoke Ložnico, Sušnico in Koprivnico in zaenkrat samo odredila, da morajo prizadeti posestniki obsekati vso šumo ob vodi in drevje, ki sega v vodo«. Ugotovila je, da je »dotoke Savinje na njenem levem bregu v območju mestne in okoliške občine težko in nevarno regulirati radi še večjih poplav, ki bi potem nastajale, kajti v prvi vrsti je treba regulirati Savinjo

612 »Nočemo utioniti!«, *Nova doba*, 10. 9. 1925, 1.

613 Ibid.

in s tem omogočiti reden odtok vode iz njenih pritokov».⁶¹⁴

Že čez dobra dva meseca se je pokazala potreba po nujni regulaciji, ko so po večdnem deževju »narastla Savinja in njeni dotoki kakor Voglajna, Hudinja, Sušnica in Koprivnica tako močno, da je na 12. t. m. že v ranih urah postal vzhodni del mesta pod vodo«. Najbolj so narasli pritoki, Savinja nekoliko manj, a je vendarle dosegla »pri kapeli na Dolgempolju 150 cm višine«, medtem ko je »kazala višina vode pri železniškem mostu na Savinjskem nabrežju 5 cm manj kakor pa povodenj v letu 1923«. Najhuje so jo skupili prebivalci ob Hudinji in Voglajni, ki je bila »tokrat veliko večja kakor pa Savinja«. Voda pri mostovih ni mogla odtekat, zato »se je razlivala na okrok širše planjave in če bi k sreči ne prenehalo deževati, bi v tem slučaju tudi voda lahko dosegla do sredine mesta in tako poplavlila celo mesto».⁶¹⁵ Celje in Savinjska dolina sta bila ponovno soočena s hudo poplavo. V mestu je najbolj prizadelo mestne predele Gaberje, Ostrožno in Lava. Voda je prodrla celo v Westново tovarno, »kamor dosedaj še nikoli ni dospela«, ⁶¹⁶ dotok vode pa je »v trenutku odrezal delavcem vrnitev k njihovim družinam in so morali prenočiti v tovarni».⁶¹⁷

Pomlad in začetek poletja 1926 sta po neugodni zimi in mrazu, ko so se bili mnogi Celjani primorani ukvarjati z osnovnimi življenjskimi problemi in so skušali prebroditi najhuje, vsaj v vremenskem oziru prinesla določeno olajšanje. Toda precej nepričakovano (in za mesec neobičajno) je nova poplava prizadela celotno Štajersko v začetku julija, ko je najbolj trpelo Ptujsko polje. Bregove je deloma prestopila tudi Savinja z vsemi pritoki, ki so prizadeli celjske predele. »Sušnica je že razlila svoje vodne mase po okolici na Glaziji, ravno tako je tudi Koprivnica močno narasla in kaže, da bo tudi njena voda poplavlila ob bregovih ležeča polja. Hudinja je pa dejansko napravila že veliko škodo, ker

614 »Celjska kronika«, *Nova doba*, 31. 10. 1925, 2.

615 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 257, 002/0011/00029, Poplava v Celju, Poročilo, 13. 11. 1925.

616 »Strahote zadnje poplave v Sloveniji«, *Slovenski gospodar*, 19. 11. 1925, 3.

617 »Povodenj«, *Slovenec*, 15. 11. 1925, 5.

je poplavlila vsa polja v okolici Trnovelj, Škofljice in Hudinje ter zaprla dohod do teh vasi.« Ker so bile »vse struge med Celjem in Pragerskim prenapolnjene, večinoma so pa vode že prestopile bregove in preplavile travnike, pa tudi žitna in druga polja«,⁶¹⁸ je bilo slutiti katastrofo. Zemlja je bila polna vode in je potrebovala nekaj časa, da se osuši. Toda še pred tem je čez dober mesec sledila nova huda ura. Na začetku avgusta (8. 8.) je obilno deževje povzročilo, da je voda hitro narasla in poplavlila okolico. »Pri železniškem mostu je dosegla višino približno kakor leta 1901 in 1910. [...] Voglajna je bila nekoliko večja kakor v letu 1901, pri Zelenem travniku je dosegla v gostilniških prostorih 75 cm višine; pri hotelu Rebeuschegg je dosegla do vhodnih vrat, ki vodijo v gostilno in v Aškerčevi ulici pa do vhodnih vrat, ki vodijo v hotel.« Tudi v ostalih ulicah je zalivalo hiše in kleti.⁶¹⁹ Po cennitvi je »celokupna škoda po poplavi v območju občine celjske« znašala dobra dva milijona dinarjev.⁶²⁰ Po besedah domačinov je bila situacija še hujša kakor leto poprej, saj da »poplava pomeni za Celje najhujšo katastrofo, katera ga je kdaj zadela«. ⁶²¹ Da pa to ni bilo vse, je že čez dober mesec Celje zopet poplavelo. A na srečo tedaj večje škode ni bilo, »ker je narasla visoko le bolj Savinja nego pa drugi potoki«. Škodo so beležili »le« v mestnem parku, kjer je »voda razruvala pota in zasula zemljo s peskom«, in »na potu od Pallosovega travnika do Savinjskega dvorca«. ⁶²²

Celjski mestni svet je po zadnjih katastrofah ravnal v skladu s pristojnostmi in oblasti pozival, naj zadevo karseda hitro sanirajo, saj da časa ni na pretek. Na podlagi posebne ankete o načinu in financiranju regulacije Savinje in pritokov⁶²³ je mestni svet septembra 1926 sprejel sklep, ki je kot nujno izpostavljaj

618 »Nove poplave v Sloveniji«, *Slovenec*, 6. 7. 1926, 3.

619 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 257, 002/0011/00039, Poplava leta 1926 v Celju in prijave škode, Poročilo, 15. 8. 1926.

620 SI ZAC 24, 1919–1941. t. e. 257, 002/0011/00039, Poplava leta 1926 v Celju in prijave škode, Škoda, povzročena po poplavi z dne 8. in 9. avgusta 1926 mestni občini celjski.

621 »Strašne poplave«, *Slovenski gospodar*, 12. 8. 1926, 3.

622 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 257, 002/0011/00042, Popis škode po poplavi od 26.–28. sept. 1926, Poročilo, 8. 10. 1926.

623 Prim. »Regulacija Savinje«, *Nova doba*, 4. 9. 1926, 1.

regulacijo Savinje (in pritokov) med Levcem nad mestom in Pečovnikom pod njim. Stroka je leta 1927 priredila predvojne (avstrijske) regulacijske načrte in izdelala dve varianti v vrednosti cca. 20 milijonov dinarjev, direkcija vod pa se je odločila za cenejšo varianto, ki je predvidevala zgraditev nasipov (dražja je temeljila na poglobitvi struge).⁶²⁴

Toda konec poletja je znova poplavalilo. Sredi septembra 1927 je padlo v nekaj urah toliko dežja, da so poplavalili vsi hudo-urniki in pritoki Savinje, ki je zaradi tega prestopila bregove in poplavalila. V Zgornji Savinjski dolini je narasla do treh metrov in odnašala mostove. Ljudje so seveda s strahom pričakovali katastrofo. V Celju je reka zalila večji del parka, z vodo je prišlo veliko materiala in dreves, ki so ogrožali mostove, splave ipd. V Škofji vasi pri Celju je Hudinja uničila jez, z več strani pa so prihajala poročila o raznih manjših nezgodah.⁶²⁵

Prelom oblakov nad Novo Štifo in Vitanjem v jutro dne 12. t. m. in celodnevni nepretrgani močni naliv istega dne je povzročil na teritoriju celjskega okraja v padavinskem območju Savinje in Pake na eni ter Hudinje na drugi strani katastrofalno povodenj v tako zvani celjski jezerski kotlini. Po visoki vodi so najhujše prizadeta in poškodovana savinjska regulačna dela in obrambni nasipi na obeh obrežjih. Na Savinji je višina vodne gladine znašala 3 m nad normalo proti 2.75 m v lanskem letu, kar dokazuje, da jo bila ta poplava Savinje najvišja, kar jih zaznamuje kronika. Vsled večletnega opuščanja potrebnih popravil na obrežnih škarpah je poplava napravila škodo na pokvarjenih regulačnih delih ob zadnji poplavi okroglo 3,000.000 Din na vodnih komunikacijah. Pod vodo so bile skoro vse vasi od Letuša navzdol, zlasti pa še št. Peterska občina, deli občin Žalec, Griže, Petrovče, Celje – mesto in Celje okolica.

624 Orožen, »Zgodovinski pregled regulacije Savinje«, 18–19. Prim. SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 262, 002/0011/00150, Regulacija Savinje in pritokov.

625 »Deževje in povodenj«, *Nova doba*, 13. 9. 1927, 2.

Visoka voda Hudinje je preplavila polja in travnike, odplavila pokošeno otavo in krompir ter v splošnem povzročila znatno škodo, obenem pa porušila jezove in mostove. Hkrati je poškodovala delne regulacije med Trnovljami (Škofja vas) in Spodnjo Hudinjo (Celje – okolica). Porušila je t. i. Westново škarpo na desnem obrežju v Spodnji Hudinji, na več mestih z gramozom zasula staro strugo in si ustvarila povsem novo pot.

Nastalo je vsled tega več ostrih ovinkov, ki bi bili lahko ob vsaki povodnji katastrofalni. [...] V splošnem je zadnja poplava pokazala, da je mogoče nadaljne nezgode odvrniti le s stalnim in velikopoteznim regularnim delom na Savinji in njenih pritokih. Vodne razmere v Savinjski dolini in v celjski okolici so se vsled zadnje poplave tako poslabšale, da bi vsaka nadaljna poplava v isti izmeri mogla postati katastrofalna ne le za številne posestnike zemljišč, temveč tudi za mesto Celje samo, kateremu je to pot uničila njegov divni park.⁶²⁶

Odločevalce je zadnja poplava le »premaknila« do te mere, da so k zadevi pristopili skrajno resno. Poleg Savinje so se v regulacijskem načrtu znašli tudi vsi pritoki, ki so vse bolj ogrožali Celje. Hudinjo so npr. sklenili regulirati vse od Majdičevega mlina do izliva.

Potok Hudinja je v zadnjih letih mnogokrat izstopil iz svojih bregov, ter napravil občutno škodo posebno v občinah Škofja vas, Celje okolica in Celje mesto s poplavami in trganjem rodovitne zemlje. Položaj se je posebno poslabšal od meseca avgusta 1926 naprej, tako da so bili obrežni posestniki prisiljeni napraviti obrambne gradbe, ki pa so se izkazale kot nezadostne.

Poplave leta 1927 so dale interesantom povod, da so »sklenili, da je napraviti definitivno regulacijo Hudinje v označenem sektorju«. ⁶²⁷ Aprila 1928 so bila dela že do polovice končana, ⁶²⁸ osrednji problem pa je vsekakor predstavljala reka Savinja. Sredi leta 1928 je bila odobrena cenejša varianta regulacije reke. Toda

626 »Posledice zadnje poplave Savinje in pritokov«, *Slovenec*, 22. 9. 1927, 3–4.

627 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 326, 002/022/004/00008, Regulacija Hudinje.

628 »Mariborska oblastna skupščina na delu«, *Slovenski gospodar*, 5. 4. 1928, 1.

nasprotovale so ji občine pod Celjem, predvsem Laško, ki je trdilo, da bo na ta način reka poplavljala prav tam. A po podrobni analizi hidrotehničnega izvedenca, ki je zatrdil, da je strah povsem odveč,⁶²⁹ so leta 1929 pričeli s sanacijo in zavarovali levi breg Savinje nad, ob in pod izlivom Voglajne. Medtem pa je mestni inženir Blaž Pristovšek načrt nadgradil; železnico naj bi prestavili na levi breg reke, težišče regulacije pa zaradi boljšega odtoka vode iz celjskega ovinka pomaknili proti Tremerjem. Tudi vabljen strokovnjak, ljubljanski profesor Ciril Žnidaršič in dunajski docent Karl Riediger, sta podprla njegovo zamisel.⁶³⁰ Žnidaršič je med drugim menil, da so bile pretekle regulacije nezadostne predvsem zato, ker se je »na bazi dolgoletnih opazovanj vodostajev ter meritev vodnih množin« upoštevala zgolj vodonosnost, na prodonosnost pa da se niso ozirali v enaki meri. V novejšem času, tako Žnidaršič, je bila prodonosnost ravno tako pomembna kot vodonosnost, s čimer je profesor nakazoval, da bi znale biti bodoče regulacije precej uspešnejše kot stare avstrijske. A v isti sapi je ugotavljal, da »napredne države ustanavljajo dobro opremljene laboratorije, s katerimi je mogoča eksperimentalna rešitev raznovrstnih problemov hidrotehnike«, medtem ko Kraljevina SHS sredi leta 1929 kaj takega pač ni premogla.⁶³¹

V samem Celju (kljub delni sanaciji Savinje v mestu) nekaj večjih izboljšav ni bilo pričakovati, saj je nanos zmeraj novega proda dvigoval vodno gladino oziroma povzročal vedno nove poplave. To se je pokazalo že naslednjo jesen, ko so Slovenijo ponovno prizadele obilnejše poplave. Oktobra 1930 »so vsled neprestanega deževja močno narasle skoro vse reke in potoki v dravski banovini«.⁶³² Na Štajerskem je zopet najbolj poplavlila

629 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 261, 002/0011/00120, Regulacija Savinje in pritokov, Izjava hidrotehničnega izvedenca, 23. 1. 1929.

630 Orožen, »Zgodovinski pregled regulacije Savinje«, 19. Prim. SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 261, 002/0011/00120, Regulacija Savinje in pritokov.

631 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 325, 002/022/004/00003, Regulacija Savinje, Izvedeniško mnenje o projektu nameravane regulacije Savinje pri Celju.

632 »Velike poplave«, *Nova doba*, 13. 10. 1930, 2.

Savinja; v zgornjem delu sta sicer izstopala pritoka Dreta v Zadrečki dolini in Paka v Šaleški dolini, pod Celjem pa Savinja predvsem med Rimskimi Toplicami in Zidanim Mostom.⁶³³ Seveda tudi Celju ni bilo prizaneseno. Savinja je

narasla 3 metre nad normalo in se razlila, poplavili so tudi pritoki Voglajna, Ložnica, Sušnica in Koprivnica. Voda je poplavlila mestni park, 'Otok', glazijo, Ljubljansko cesto do hotela Skoberne, Vrazov trg, Lavo, Benjamina Ipavca in Gregorčičevo ulico, del Miklošičeve ulice, Dolgo polje, podvoz pri hotelu 'Pošti', Zavadno in del Brega. Savinja se je spremenila v divji veletok, ki se je zaganjal visoko v ograje mostov.

Mnogo hiš je bilo poplavljenih, voda je »preplavljala kleti in pritlična stanovanja. Mesto je bilo odrezano od okolice, edino zvezo je tvorila Mariborska cesta«. Voda je na poplavljenih cestah, ulicah in poteh povzročila ogromno škode, ki je šla »v stotisoče. Zadnja velika poplava je nov dokaz, da bo treba čimprej pričeti z regulacijo Savinje, ki je za Celje prav življenske važnosti«.⁶³⁴

Kljub vsemu so pripravljala dela za regulacijo Savinje napredovala počasi. Izvedenih je bilo zgolj nekaj vzdrževalnih regulacijskih posegov na pritokih, ki so – za razliko od same Savinje, ki je bila kot pomembnejša vodna pot v državni pristojnosti – spadali pod upravo banovine. Konec leta 1930 so bili stroški za regulacijo Savinje (skupaj s pritoki) ocenjeni na dobrih 23 milijonov dinarjev. Regulacije Savinje si brez pritokov (in obratno) enostavno ni bilo mogoče zamišljati, saj je velik del poplav odpadel prav na njih (oziroma njo). Del Celjske kotline je bil nižji od nabrežij Savinje, zato je mestu pretila stalna nevarnost. »Od celega mestnega in ožjega okoliškega teritorija je pred poplavami zavarovan samo nekaj višje ležeči notranji del starega mesta.« Prav tako je bil zaradi visoke talne vode

ves okoliš mesta v jesenski, zimski in pomladni dobi vlažen in deloma zamočvirjen. Redno odvodnjavanje je vsled prenizke lege

633 »Po novem nalivu vode naraščajo«, *Jugoslovan*, 14. 10. 1930, 5.

634 »Velike poplave«, *Nova doba*, 13. 10. 1930, 2.

zemljišč nemogoče. Megla, katere se starejši prebivalci le redko spominjajo, je stalen gost in postaja čedalje neznosnejša. Po zidovju mnogih hiš sega vlaga do oken in višje. Posledice – bolehnata deca, nalezljive in druge bolezni.

Medtem je septembra 1931 zopet poplavelo; po dvodnevnem deževju je reka narasla približno tri metre nad normalo in poplavela Otok, Glazijo, Zavodno in večji del nabrežja.⁶³⁵ Hitro zatem so bile oktobra vendarle končane sondaže in terenske meritve, večletni projekt regulacije od Tremerij do Levškega mostu pa sprva ocenjen na 26 milijonov in pol dinarjev,⁶³⁶ kasneje pa znižan za tri milijone.⁶³⁷ Toda celoten projekt je bil predložen ministrstvu šele naslednjo jesen, saj je ministrstvo medtem zahtevalo, da se projekt razširi tudi na že regulirani zgornji del Savinjske doline.⁶³⁸ Po novem je predlog z dodano regulacijo pritokov⁶³⁹ in rekonstrukcijo zgradb med Mozirjem in Celjem znašal dobrih 38 milijonov dinarjev.⁶⁴⁰

A dolgotrajno pregovarjanje (vmes je zopet preteklo leto dni) so prekinile nove katastrofalne poplave. V začetku jeseni 1933 so silni nalivi povzročili, »da so vode v Sloveniji v petek in soboto katastrofalno narasle in poplavile cele pokrajine«. Bregove je seveda prestopila tudi Savinja. Skoraj teden trajajoče neprekinjeno septembrsko deževje je povzročilo, da je pričela Savinja s pritoki

v petek 22. t. m. dopoldne nevarno naraščati, in voda je na nekaterih mestih prestopila bregove. V petek zvečer je bila Savinja že 2 1/2 metra nad normalo. V noči na soboto je skoro neprestano

635 Bojana Aristovnik in Tatjana Kač, »Nezadržno čez bregove strug ... Poplave v Celju v 20. stoletju«, v: Bojana Aristovnik, ur., *Mesto v objemu voda: poplave v Celju v 20. stoletju* (Celje: Zgodovinski arhiv, 2005), 15–16.

636 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 262, 002/0011/00150, Regulacija Savinje in pritokov, Regulacija Savinje pri Celju.

637 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 261, 002/0011/00120, Regulacija Savinje in pritokov, Regulacija Savinje od Levškega mosta do tremerskega polja – proračun izdatkov.

638 Orožen, »Zgodovinski pregled regulacije Savinje«, 19–20.

639 Prim. SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 262, 002/0011/00146, Regulacija pritokov Savinje, projekti, poročila, Tehnično poročilo.

640 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 262, 002/0011/00150, Regulacija Savinje in pritokov, Ministrstvu gradjevina, 12. 10. 1932.

deževalo in v soboto 23. t. m. je nastopila katastrofa, ki prekaša po svojem obsegu in grozoti vse poplave v zadnjih desetletjih.

Celje je bilo podobno otoku sredi nepreglednega morja, Savinja pa se je spremenila v besneč veletok, se združila z vsemi pritoki ter poplavlila skoraj polovico Celja in vso okolico.

Mesto je bilo popolnoma odrezano od okolice. Popoldne je poplava dosegla svoj maksimum. Vode so bile 4 metre nad normalo. Pod vodo so bili mestni park, Masarykovo nabrežje, pot od brvi pri parku do Grofije, mestna vrtnarija, ves 'Otok', Ljubljanska cesta do Mestne elektrarne, Glazija, Ipavčeva ulica, javna bolnica, Vrazov trg, Vodnikova ulica do Mestnega gledališča, Gregorčičeva, Miklošičeva, Strossmayerjeva, Levstikova, Frankopanska, Zrinjskega, Kersnikova, Oblakova ulica, del Kapucinske ulice pri Kapucinskem mostu, cesta na Bregu, vse ozemlje pri Sp. Lanovžu, Dolgo polje, Mariborska cesta, del Gaberja in Sp. Hudinje, Mestni mlin, del Cinkarne, Westnova tovarna, Celjska milarna, Kralja Petra cesta od Mariborske ceste do gostilne 'Pri jelenu', Aškerčeva ulica, Zavodna, Polule, Lisce, Lava, Ložnica, Babno, Medlog. Voda je napolnila vse kleti in vdrla v nešteta stanovanja, pisarne ter trgovine in obrtne lokale.

Prekinjene so bile številne cestne povezave, kakor tudi železniška proga med Celjem in Žalcem, poplavljeni so bila skoraj vsa šolska poslopja. Voda je porušila nasipe na obeh bregovih Hudinje pri Majdičevem mlinu. Mestna elektrarna je izklopila električni tok, ker je pričela voda zalivati transformatorje, v mestni plinarni je voda dosegla retortne peči in onemogočila nadaljnje obratovanje. »Divje hrumeča Savinja je ves dan nosila s seboj hlode, debela, deske, poljske pridelke, posodo, utopljene prašičke, perutnino in druge stvari.« Voda je porušila brv pri parku, trčila v Kapucinski most, ki je nekaj kasneje klonil pod silnim pritiskom. Kaj kmalu je porušila tudi Grenadirjevo brv na Polulah, s čimer je bilo mesto povsem odrezano od Brega, Polul in Lisc, ter brv pri izlivu Sušnice v Savinjo. Poplava ni prizanesla niti krajem gorvodno od Celja. Tam je voda uničila

del jezua pri Ljubnem, porušila polzelski jez, nasip ob Savinji pri St. Petru, pri Št. Pavlu pri Preboldu raztrgala obrežje Savinje na dveh mestih v dolžini 200 metrov, porušila ostanke levškega mostu in poplavlila Petrovče, Kasaze, Vrbje, Ložnico, Grajsko vas, Kapljo vas, Dolenjo vas, Latkovo vas, Zgornje in Spodnje Roje, braslovško okolico ter več krajev v Zgornji Savinjski dolini.

Pod vodo so bili tudi kraji Šmarjeta, Trnovlje, Škofja vas in Vojnik ter kraji proti vzhodu.

Pustošenje, ki ga je povzročila ogromna poplava, je nepopisno. Mnoge ceste in ulice so globoko izjedene, uničeno je pohištvo in podi v nešteti stanovanjih, blago v kletih ter trgovskih in obrtnih lokalih, porušena cela vrsta ograj in zidanih podstavkov. Zelo so prizadeti javna bolnica v Celju, veletrgovec g. Zangger, ki mu je voda pri rezervoarjih bencina odnesla mnogo sodov in veliko množino drv, trgovec g. Plavc na Vrazovem trgu, hotelir g. Rebeuschegg, gostilničar pri 'Zelenem travniku' g. Reberšak in Westnova tovarna. Iz mnogih stavb v Celju, okolici in Savinjski dolini je voda odnesla pohištvo, posteljnino in živež, tako da so prebivalci ponekod rešili samo golo življenje.⁶⁴¹

Za Celje je bila takšna katastrofa precej pogubna. »Poplava v letu 1926 se je smatrala za eno največjih, ki so obiskale celjsko kotlino. Zadnja poplava, pri kateri je bila povprečna vodna gladina za cca. 77 cm višja, je pa pokazala, da preti Celju neizogibna propast, ako ne bodo merodajni faktorji v dvanajsti uri uvideli, da je pomoč neizogibna in nad vse nujna.«⁶⁴² Regulacija Savinje in vseh celjskih pritokov je postala neodložljiva. »Regulacija je tem bolj nujna radi tega, ker je gornji del Savinje nad Celjem reguliran in prinaša vsled tega velike množine gramoza. Isti se tik pri Celju ustavlja, ter se vsled tega dno struge Savinje dviguje. To ima za posledico, da prestopa voda vedno česče bregove, ter povzroča ogromno škodo.« Resolucija celjske mestne občine je poudarjala, da ni bilo zadnjih 20 let storjeno praktično nič,

641 »Katastrofalne poplave v celjski kotlini in Savinjski dolini«, *Nova doba*, 25. 9. 1933, 1–2.

642 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 263, 002/0011/00157, Poplave in regulacija Savinje, Poročilo o katastrofalni poplavi v Celju dne 23. sept. 1933.

da se prav tako ni vzdrževalo »gornjega dela Savinje, ki je že bil reguliran, tako da je tudi tam nastala milijonska škoda na že reguliranih delih, ter je posledica tega ta, da bo prišlo do Celja še več gramoza in da bodo poplave še večje«. ⁶⁴³ Škodo so povzročali tudi neregulirani pritoki v zgornjem delu Savinjske doline. Paka je npr. porušila »številne mline in žage, ki so kakor nasejani po ozki soteski«, spodkopala in razrušila »banovinsko cesto, mostove in vodne jezove na več mestih«. ⁶⁴⁴ »Trpel« je tudi Šoštanj, kjer »Paka pred svojim velikim ovinkom proti izlivu v Savinjo tudi tokrat mestu ni prizanesla«. ⁶⁴⁵ Poplavljala je Hudinja od Vojnika dolvodno, Savinja pa je prav tako prizadela dolino nad Celjem (Žalec, Vrbje, Petrovče, Kasaze), kakor tudi območje dolvodno od Celja, saj je s seboj odnašala porušene mostove in ostali material. Od Zidanega mostu navzgor je bil pogled »na oba bregova Savinje naravnost tožen. Po vsem polju leži neštivilno brun, hlodov, drevja in dračja, ostankov raznih mostov, deli pohištva, posode ter celi kupi buč in drugih poljskih sadežev«. V Laškem je reka dosegla »še neznano višino in poplavlila vso okolico«, ⁶⁴⁶ pustošila vrtove, kleti, stanovanja ter povzročila veliko škode. ⁶⁴⁷ Skupaj je poplavelo slabih 40 kvadratnih kilometrov površin. Reka je »opustošila skoro vse poljske pridelke, odnesla ogromne ploskve rodovitne zemlje, devastirala domove, porušila mnogo poslopij; zahtevala je več človeških žrtev, ugonobila je mnogo živine; uničila ceste in pota ter spravila marsikoga na beraško palico«. ⁶⁴⁸

Eden poglavitnih vzrokov katastrof v Celju in okolici so bili številni hudourniki, ki so v Savinjsko dolino (oziroma v Savinjo) prinašali velike količine vode in materiala. Stroka je menila, da

643 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 263, 002/0011/00158, Poplava v Celju od 23–24. 09. 1933 – zbirnik, Resolucija, 28. 9. 1933.

644 »Na prizoriščih poplav in razdejanja«, *Jutro*, 26. 9. 1933, 3.

645 »Tudi Šoštanj je trpel«, *Jutro*, 27. 9. 1933, 2.

646 »Minister dr. Kramer v Celju in Savinjski dolini«, *Jutro*, 25. 9. 1933, 3.

647 »Razburljivi prizori v Laškem«, *Jutro*, 26. 9. 1933, 4.

648 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 326, 002/022/004/00006, Regulacija Savinje in pritokov, Resolucija mestne občine celjske, 24. 10. 1933.

bi bilo treba hudournike zgraditi, s čimer bi se zmanjšala vnos materiala v reko in njeno rapidno naraščanje.

Hudourniki, ki prinašajo v Savinjo ogromne množine peska, proda, kamnja in pri hudih nalivih tudi skalovja, lesa in štorovja i.t.d. onemogočajo vsakršno normalizacijo ali stabilizacijo struge Savinje tako v gornji, kakor tudi v spodnji Savinjski dolini. [...] Plavljenje in splavarjenje lesa ki se ju smatra navadno kot glavni vzrok povodnji v Savinjski dolini, niti od daleč ne povzročata in pospešujeta povodnji v toliki meri kakor hudourniki.

Poleg tega so bili bistven dejavnik poplav še »slabo grajeni, slabo situirani in nezadostno profilirani jezovi in mostovi ter slabo postavljena in pomanjkljivo zgrajena obalna zavarovanja, ki jih vsaka večja povodenj poruši in iz-za njih odnese material«. ⁶⁴⁹ Nenazadnje so poplave povzročali tudi povečano krčenje gozdov in številni požigi, zaradi česar ni bilo več naravne zaščite za taleči se sneg in material, ki je po hudournikih nemoteno potoval v doline. ⁶⁵⁰

Septembrska katastrofa očitno ni bila dovolj, saj je v celjski kotlini poplaval še sredi oktobra 1933, a k sreči pritoki a tokrat niso naraščali tako silovito kot septembra. Toda septembrska ujma je povzročila, da je bila »struga Savinje pri Celju zaradi zadnje poplave tako zasuta z ogromnimi novimi množinami gramoza, da mora že ob srednjem deževju nujno slediti poplava vsega ozemlja v celjski kotlini, ker je normalni odtok vode zaradi nakopičenega gramoza nemogoč«. Prebivalstvo, ki si je po zadnji poplavi »komaj za silo uredilo poplavljenost stanovanj in kletí«, je bilo obupano in »pričakuje, da oblast ne bo še dalje oklevala s pričetkom regulacije Savinje, ki je življenski problem ohranitve Celja kot važnega gospodarskega in prometnega središča celjske kotline«. ⁶⁵¹ Regulacija med Mozirjem in Levcem (1876–1893) je

649 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 326, 002/022/004/00006, Regulacija Savinje in pritokov, Ureditev Savinje in hudourniki, 6958/1, 17. 10. 1933.

650 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 264, 002/0011/00179, Komisija za proučitev vzrokov, ki pospešujejo razdiralno moč Savinje, Sresko načelstvo v Gornjem Gradu, 17. 2. 1934; t. e. 265, 002/011/00198, Razdiralna sila Savinje in pritokov, referat.

651 »Zopet katastrofalna poplava v celjski kotlini«, *Nova doba*, 13. 10. 1933, 2.

sicer rešila inundacijsko ozemlje v kmetijske namene, toda zaradi padca reke in neizgrajenih pragov, ki bi padec ublažili, se je nad Celjem nabiral gramoz. »Posebno velike količine gramoza so se nakopičile nad in pod levškim mostom.« Prodne mase, ki so bile še leta 1902 »pri Sv. Petru v dolžini treh kilometrov«, so že dosegle

konec regulacije [Kristinin dvor] t. j. 8 km nižje. Premikajo se torej s povprečno hitrostjo 280 m v letu in je pričakovati, da dosežejo ustje Voglajne približno čez 10 let. Te prodne mase nakopičene nad Celjem predstavljajo resno nevarnost za mesto in okolico, ker se bo dno Savinje od hipa, ko dospe val proda, začelo krepkeje dvigati, dokler ne doseže višino vala samega vsled premikanja teh prodnih mas in zasipavanja struge.⁶⁵²

Območje Savinje in pritokov (veliko skoraj 2000 kvadratnih kilometrov) je letno dobilo več kot 1000 litrov padavin na kvadratni meter. Zgolj med katastrofo leta 1933 je v enem dnevu padlo več kot 100 litrov dežja na kvadratni meter. Največje poplave so bile praviloma jeseni, ko je Savinja pri Celju dosegla do 1400 kubičnih metrov pretoka na sekundo, pod izlivom Voglajne celo 1700 kubičnih metrov. Glavno težavo je predstavljala torej avstrijska regulacija, zaradi katere je bil donos proda bistveno višji, posledično se je zvišala rečna struga, zaradi vsega naštetega pa se je voda precej lažje in hitreje razlivala od Levca naprej, kjer je bilo najbolj na udaru Celje. Kljub temu da so rešili več sto hektarjev obdelovalnih površin, se je problem vse od preloma stoletja stopnjeval.

V nadaljnjih 30 letih do danes so se razmere še mnogo poslabšale. Že pred vojno, posebno pa v letih visoke konjunktore po vojni, se je vršilo intenzivno izsekavanje gozdov v območju zgornje Savinje, Drete, Pake in Bolske. Mnogi manjši pritoki so se spremenili v deroče hudournike, ki prinašajo iz gorskih masivov pri vsakem nalivu cele sklade novega gramoza, s katerim se pospešeno zasipava rečno korito srednjega in spodnjega toka Savinje.⁶⁵³

652 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 261, 002/0011/00120, Regulacija Savinje in pritokov, Regulacija Savinje, tehnično poročilo.

653 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 264, 002/0011/00175, Regulacija Savinje, načrti, Problem regulacije Savinje, julij 1934.

Zaradi velikih količin gramoza (cca. 40.000 kvadratnih metrov sipin) nad Celjem je bilo sprva nujno treba očistiti strugo nad mestom. Inženir Pristovšek je sicer menil, da bi se

s čiščenjem struge nad Celjem začasno omejilo nadaljnje donajanje gramoza v Celje. Iz območja mesta bi pa voda odplavljala v strugi deponiran material v nizvodno ležeče dele rečišča pod Celjem. Tako bi nastala v območju Celja razbremenitev v času ko še ne moremo pričakovati vidnih uspehov od začete regulacije pod Celjem. Preprečila bi se nevarnost, da se prestavi gramozni jez nizvodno od Levškega mosta v območje Celja, kjer bi doplavljen material še bolj zmanjšal že itak nezadosten pretočni profil in bi povzročil, da bi pri poplavih odtekal del Savinje preko 'Otoka' in 'Glazije' v mesto.

Toda neugoden gospodarski položaj je sredi 30. let precej onemogočal izvedbo že zastavljenega projekta, kaj šele njegovo širitev.⁶⁵⁴

Za samo mesto in širšo okolico je bila sreča v nesreči ta, da so se po nesreči leta 1933 oblasti le zganile. Novembra je ministrstvo prejelo nov predlog v višini dobrih 40 milijonov dinarjev; večina sredstev je bila mišljena za regulacijo Savinje, nekaj za regulacijo pritokov, nekaj pa za rekonstrukcijo obstoječih zgradb do Mozirja.⁶⁵⁵ (Decembra je bil sicer izdelan še finančni načrt za slabih 55 milijonov, ki pa Beograda očitno ni »videl«.)⁶⁵⁶ Ministrstvo je februarja 1934 odobrilo (nekoliko spremenjen) generalni projekt regulacije (regulacija Savinje in ustij pritokov med Letušem in Tremerji v vrednosti slabih 30 milijonov dinarjev)⁶⁵⁷ in naročilo izdelavo podrobnih načrtov.⁶⁵⁸ (Proti takšni izvedbi

654 SI ZAC 24, 1919–1941, 1919–1941, t. e. 327, 002/022/004/00012, Občemu in upravnemu oddelku, 1740/1934, 15. 10. 1934.

655 SI ZAC 24, 1919–1941, 1919–1941, t. e. 263, 002/0011/00158, Zapisniki sej mestnega sveta, izvlečki, Ministrstvu gradjevina, 12. 11. 1933.

656 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 263, 002/0011/00157, Regulacija Savinje in pritokov, rekapitulacija stroškov, Rekapitulacija stroškov za izvršitev regulacije Savinje in pritokov pri Celju in za izvršitev preureditve obstoječe regulacije nad Celjem, 21. 12. 1933.

657 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 263, 002/0011/00158, Zapisniki sej mestnega sveta, izvlečki, Odločba, 7. 8. 1934.

658 Orožen, »Zgodovinski pregled regulacije Savinje«, 20.

je zopet protestiralo več krajev pod Celjem (predvsem Laško), ki je menilo, da je najbolje začeti s sanacijo čim nižje (po možnosti pri izlivu Savinje v Savo), sicer bo voda poplavljala dolvodno od Celja.)⁶⁵⁹ Hidrotehnični izvedenec je sicer ponovno ugotavljal, da območje ni toliko ogroženo, da bi ga morali regulirati v celoti.⁶⁶⁰ Toda smelega načrta je sredi novembra 1934 zmotila huda poplava. Potem ko je deževalo vso noč (z 11. na 12. 11.),

je začela Savinja v ponedeljek zjutraj rapidno naraščati. Voda je dosegla dopoldne 3.30 m nad normalo in je preprečila iztok vode iz potokov, ki so zaradi tega tudi narasli in prestopili bregove. Voda je zalila cesto v Liscah, mestni park, takozvani 'otok', del Ljubljanske ceste, Glazijo, del Ipavčeve ulice, javno bolnišnico, kjer je povzročila veliko škodo v kletih in skladiščih, Masarykovo nabrežje, ves predel v Zavodni pod Starim gradom, cesto v Polulah, železniški podvoz pri hotelu 'Pošti', kjer so uvedli promet s čolni, in del Dolgega polja.

Savinja je povzročila veliko poplavo tudi pri Žalcu, v Petrovčah in v Laškem. V Celju in okolici je bilo mnogo pritličnih stanovanj in kleti pod vodo. Reka je ves dan nosila velike količine lesa in poljskih pridelkov. Poplava je zopet povzročila veliko škode na poslopjih, cestah, vrtovih, poljih in travnikih. Številni otroci zaradi poplave niso mogli priti v šolo, zato so šole »ukinile pouk in poslale mladino domov«.⁶⁶¹

Konec leta 1934 so na celjskih pritokih (sprva na Sušnici in Koprivnici, nekoliko kasneje na Voglajni) le pričeli z delnimi regulacijskimi deli,⁶⁶² aprila 1935⁶⁶³ pa tudi na Savinji. Prvo etapo savinjske regulacije so opravili pod Tremerji, do druge svetovne

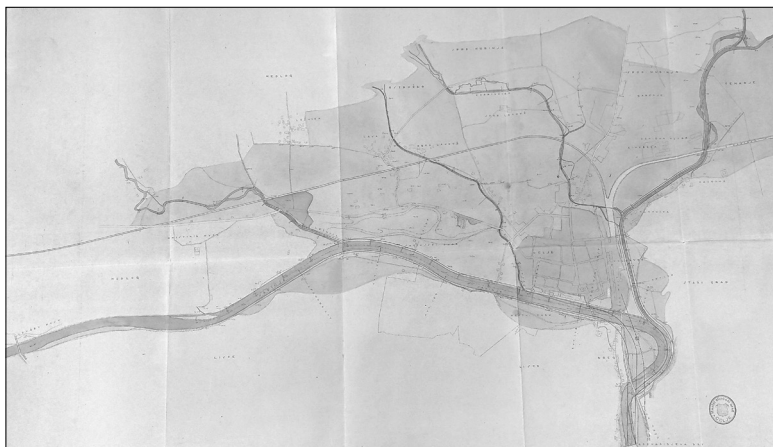
659 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 263, 002/0011/00158, Zapisniki sej mestnega sveta, izvlečki, Izjava mestne občine Laško, 21. 6. 1934.

660 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 263, 002/0011/00158, Zapisniki sej mestnega sveta, izvlečki, Izjava hidrotehničnega izvedenca, 23. 6. 1934.

661 »Celje in okolica«, *Nova doba*, 16. 11. 1934, 2. Prim. SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 264, 002/0011/00191, Povodenj 12/11–1934, Poročilo o povodnji, 15. 11. 1934.

662 SI ZAC 25, t. e. 22, XXII/79, Regulacija potoka Sušnica, Razglas, 16. 11. 1934; XXII/80, Regulacija Koprivnice, Razglas, 16. 11. 1934.

663 »Regulacija Savinje pod Celjem«, *Nova doba*, 12. 4. 1935, 1.

Poplavno območje v Celju sredi 30. let

SI ZAC 24, t. e. 264, 002/011/00194, Regulacija Savinje in pritokov, Situacija poplavnega ozemlja

vojne pa so s petimi etapami prišli do Grenadirjeve brvi⁶⁶⁴ (za kaj več je ponovno zmanjkalo časa in financ). Tisti, ki so živeli ob Savinji in imeli ob njej svoje posestvo, so namreč leta in leta s strahom gledali, »kako jim ob vsakem večjem deževju voda odnaša rodovitno zemljo, kako jim krči njive in travnike. Kadarkoli je nastalo kakšno neurje, že je bil v strahu naš kmet, da mu Savinja odtrga zopet kos zemlje, da mu poplavi njegove s trudom in znojem obdelane njive.« Toda Celje se sredi 30. let ni ubadalo zgolj z vsakoletnimi poplavami, pač pa je kmečki vsakdan obremenjevala tudi huda gospodarska kriza, ko so bili »kmečki pridelki pod vsako ceno«, tako da je bila cena preživetja izredno visoka.⁶⁶⁵ Da pa je bila mera polna, se je bilo mesto primorano spopadati še z vse večjo onesnaženostjo svoje glavne vodne žile, ki je ob poplavah resno grozila podtalnici, zajetjem

⁶⁶⁴ Orožen, »Zgodovinski pregled regulacije Savinje«, 20.

⁶⁶⁵ »Dopisi«, *Slovenski gospodar*, 6. 2. 1935, 7.

pitne vode ipd.⁶⁶⁶ Vsemu navkljub je bilo v drugi polovici 30. let »resnih« poplav le nekoliko manj kot poprej. A kljub temu je v začetku maja 1938 močno deževje povzročilo, da je začela Savinja s pritoki hitro naraščati.

V teku včerajšnjega dneva je dosegla dva metra nad normalo in je poplavlila predel pri izlivu Sušnice in cesto pod drugim železniškim mostom. Naraslo vodovje je nosilo seboj velike množine lesa iz zgornje Savinjske doline. Tega lesa je bilo za več vagonov. Če se ne bo vreme izpremenilo, utegne nastati velika poplava, ki bi povzročila v Celju in celjski kotlini ogromno škodo.⁶⁶⁷

Tedaj je bolj poplavelo v Zgornji Savinjski dolini,⁶⁶⁸ tako da Celje ni bilo prehudo prizadeto. Toda številne poplave pritokov so odgovorne vseeno prisilile, da so resneje razmislili o nadaljnji regulaciji Voglajne⁶⁶⁹ (pa tudi Sušnice in Koprivnice).⁶⁷⁰

V začetku poletja 1939 se je pokazalo, da je dosedanja regulacija Voglajne /I. odsek/ veliko pomagala, nikakor pa ni zadostovala in je voda mnogobrojna najboljša polja naših občanov zalila. Letina je bila radi tega do mala uničena. Vzrok temu je skrajno neugoden dotok Hudinje v Voglajno, ki to reko direktno zapira. To stanje se od dne do dne poslabša, ker si dela Voglajna stalno novo strugo tako da bo kmalu /če ne bo predrila in si naredila novo strugo, kar bi povzročilo mnogo škode/ popolnoma zapirala dotok Hudinje. Iz tega sledi, da se bodo pri prihodnji veliki vodi kljub spodnji regulaciji pokazale velike težkoče in bo kljub temu nastala za našo občino velika škoda.⁶⁷¹

666 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 307, 002/0022/00530, Onesnaževanje Savinje – izboljšanje čistilnih naprav, Spomenica mestnega sveta celjskega glede na onesnaževanje Savinje, 9. 7. 1937.

667 »Iz Celja«, *Jutro*, 22. 5. 1938, 8.

668 »Vode se vračajo v struge«, *Jutro*, 24. 5. 1938, 3.

669 Prim. SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 326, 002/022/004/00010, Regulacija Voglajne.

670 »Žabje luže ob železni cesti in poplave Voglajne«, *Večernik*, 15. 11. 1940, 3. SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 266, 002/0011/00258, Regulacija Savinje in pritokov 1937–1940, Tehnično poročilo, 12. 5. 1939.

671 SI ZAC 24, 1919–1941, t. e. 326, 002/022/004/00010, Regulacija Voglajne, Kraljevski banški upravi odd. II v Ljubljani, 20. 3. 1940.

Kljub analizam in pripravam pred drugo svetovno vojno do novih regulacijskih posegov na pritokih ni prišlo. Tudi regulacija Savinje je »prispela« zgolj do Grenadirjeve brvi, vojna pa je povzročila nekajletno cezuro v reševanju celinskih vodá. Po vojno oblast je tako čakalo precej težko delo.

MURA

Nova država je pri reki Muri, ki je leto za letom »prizadevala ogromno škode na stavbah in zemljiščih«, ⁶⁷² potrebovala skoraj 20 let, da je k zadevi pristopila bolj celostno. Na relaciji Šentilj–Radgona so zaradi meje med dvema novima državama sicer veljali drugačni (mednarodni) pogoji kot južno od Radgone, tako da je bil prvi del (sicer šele od leta 1926) zavezan z mednarodnimi pogodbami (in tudi nekoliko bolje vzdrževan). ⁶⁷³ Drugače je bilo z delom dolvodno od Radgone, ki je po priključitvi Prekmurja v celoti pripadel Kraljevini SHS. Ta odsek se je bolj zanemarjal, zato je redno poplavljal tako štajerski kot prekmurški del reke.

Zainteresirana javnost je sicer že sredi 20. let ugotavljala, da je treba poškodovane ali uničene vodogradnje obnoviti oziroma nadomestiti, »ker drugače propade vsa regulacija v ogromno škodo obmurskega prebivalstva. Veliko škodo je že napravila Mura pri Apačah, v Bunčanih, v Krapju, pri Veržeju, kjer novemu mostu preti nevarnost, ako se ne izvršijo one poprave, ki so neizogibne«. Slovenski poslanci so obveščali vlado o škodi, ki

672 »Po krajih, kjer je pustošila voda«, *Slovenec*, 27. 5. 1939, 6.

673 Prim. Novak in Vratarič, »Mura nekoč, danes, jutri«, 117. *10 let Stalne slovensko-avstrijske komisije za Muro / 10 Jahre Ständige österreichisch-slowenische Kommission für die Mur* (Ljubljana, Wien: Stalna slovensko-avstrijska komisija za Muro, Ministrstvo za okolje in prostor; BM für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft, 2001), 21–22. »Nezaslišan škandal«, *Mariborski večernik Jutra*, 29. 7. 1927, 1.

jo je Mura povzročala prebivalstvu, in zahtevali nujno regulacijo.⁶⁷⁴ Čez slabega pol leta (julija 1924) je bilo nekaj načrtov res pripravljenih, prav tako pa je vlada zagotovila nekaj sredstev, »da se regulacijska dela Mure pri treh Bistricah, Melincih in Kotu, za katere so načrti že gotovi in je kredit na razpolago, prično tekom prihodnjih dni«.⁶⁷⁵

Parcialne regulacije sicer niso zadovoljile vseh prizadetih delov. Poleg tega je območje naslednje leto prizadela katastrofalna poplava, ko je bilo v Prekmurju »vse popolnoma uničeno«,⁶⁷⁶ leta 1926 pa ji je sledila nova.⁶⁷⁷ Obe sta pokazali vse pomanjkljivosti takšnega pristopa. Ministrstvo je po tej nesreči, razumljivo, zagotovilo več denarja: za regulacijo Mure od Cmureka dalje je bila predvidena vsota dveh milijonov dinarjev⁶⁷⁸ (naslednje leto še pol milijona oblastnih sredstev za delno regulacijo od Dokležovja do Sp. Mote),⁶⁷⁹ s katero so nameravali zavarovati nabrežja Mure »v Petanjcih — Buhovcih — Dokleževju — Ižakovcih — Melincih in tudi na Zgornji in Spodnji Bistrici ter pri Bučočovcih«⁶⁸⁰ in preprečiti podobne poplave.

Vsa ta nujna dela, ki so jih opravili konec 20. let, seveda niso bila dovolj. Leta 1930 je banovina sicer načrtovala dobrih pet milijonov dinarjev za dela na Muri, kar je prebivalstvo ob reki vsekakor navdušilo,⁶⁸¹ toda zaradi gospodarske krize do realizacije ni prišlo. Mura je tako poplavljala naprej in sredi 30. let precej ogrožala tam živeče prebivalstvo. Leta 1934 je bila le predvidena nova regulacija Mure pri Dolnji Bistrici, »spisali so skupaj že tudi delavce in trdilo se je, da je denar za regulacijo že

674 »Tedenske novice«, *Slovenski gospodar*, 10. 1. 1924, 4.

675 »Tedenske novice«, *Slovenski gospodar*, 31. 7. 1924, 6.

676 Darja Kerec, »Prekmurske Benetke leta 1925«, *Prispevki za novejšo zgodovino*, št. 3 (2011): 26–35.

677 Prim. »Nove poplave v Sloveniji«, *Slovenec*, 6. 7. 1926, 3.

678 »Proračun in najetje posojila za mariborsko oblastno dovoljenje«, *Slovenski gospodar*, 25. 8. 1927, 3.

679 »Regulacija rek in potokov«, *Slovenec*, 6. 11. 1928, 4.

680 »Mariborska oblastna skupščina na delu«, *Slovenski gospodar*, 5. 4. 1928, 1. »Zasedanje mariborske oblastne skupščine«, *Slovenski gospodar*, 15. 11. 1928, 2.

681 »V pričakovanju večjega kredita za regulacijo Drave in Mure«, *Jutro*, 6. 3. 1930, 3.

na razpolago«. ⁶⁸² Nekaj del je bilo do konca leta res narejenih, časopisje pa je optimistično pisalo, da je bil zadnji čas, »da se je začelo z regulacijo, kajti struga Mure se je vedno bolj približevala vasi«. ⁶⁸³ Toda to je bila le kaplja v morje. Poplave so bile stalnica ob Muri, tako da

prebivalci obmurskih vasi trpe letos ogromno škodo. Najprej jih je zajel mrz zelo hudo, sedaj je pa to, kar je še ostalo, vzela povodenj, Mura, ki je zelo deroča, ne prizanese prav ničemur, ko prestopi bregove in poplavi s svojo umazano vodo polja in travnike. Letos je nastopila povodenj veliko kasneje kot prejšnja leta. Travniki ob Muri kažejo sedaj prav žalostno sliko. Trava je uničena in nerabna. Tudi mnogo polja je uničenega in vsled toplega sonca postajajo kakor poparjena. Voda je naredila škodo zlasti sledečim vsem: Bakovci, Dokležovje, Ižakovci, Melinci. Zlasti hudo je razsajala povodenj po Dolnji Bistrici in Hotizi, kjer je Mura popolnoma spremenila svoj tok in se obrnila proti svoji stari strugi. Obstoji nevarnost, da jo tudi doseže, če se to zgodi, bo splavalo po vodi mnogo rodovitnega sveta in celo nekaj hiš.

Slovenski gospodar je menil, da bi bilo treba razmisliti, »kako onemogočiti spremembo glavnega rečnega toka in kako zmanjšati obseg poplave. Res je, da se regulacija Mure vrši vsako leto, toda v takih neznatnih predelih kakor skoro nič. Res je, da bi trebalo tu milijone, ako bi res hoteli nekaj narediti«. ⁶⁸⁴

Zasilno reševanje najnevarnejših predelov seveda ni prineslo rezultatov, saj je Mura potrebovala sistematično regulacijo na celotnem toku v Dravski banovini, ki je bila »za naše ljudi v obmurskih krajih tako važna in celo življenjskega pomena«. Leta 1935 je poplava, ki je »nastopila precej kasneje kot po navadi«, zopet prizadela obmurske kraje in povzročila precej večjo škodo, saj so bili travniki že »porasli z visoko travo in polja v najbujnejši rasti«. Mura je »v svoji besnosti« trgala

682 »Slovenska krajina«, *Slovenski gospodar*, 25. 7. 1934, 6.

683 »Slovenska krajina«, *Slovenski gospodar*, 31. 10. 1934, 4.

684 »Slovenska krajina«, *Slovenski gospodar*, 19. 6. 1935, 6.

kos za kosom od zemlje. Noben košček zemlje, v bližini deroče vode ni več varen svojega obstoja. Zlasti zadnja leta se je besnost Murinih valov zelo povečala in škoda po travnikih in poljih je skoraj neprecenljiva. Škoda narašča od leta do leta na posevkih in zemlji, toda merodajni krogi ne čujejo klica po nujni odpomoci in ljudje gledajo z žalostjo v srcu, kako jim voda odnaša lastnino.

Če je Avstrija »delala v tem oziru zelo sistematično, ko je regulirala svoj levi breg«, so na desnem bregu »pogrešali sistematične regulacije«. Poleg tega je voda v reki padla na minimum

in se voda iz poplavljenega ozemlja le prepočasi odteka, v stranskih rokavih se pa spreminja v blato. Tako so se začela ustvarjati močvirja in v njih se je že naselil komar, ki grozi z malarijo. Nujno je, da se ta močvirja brezpogojno odstranijo s temeljito regulacijo, sicer obstoji nevarnost, da se dozdej zdravi kraji spremenijo v nezdrave.⁶⁸⁵

Kakorkoli, leta 1936 je bila predvidena regulacija Mure »med tovarno za lepenko na Sladkem vrhu in med Apačami« v vrednosti slabega milijona dinarjev,⁶⁸⁶ poleg tega pa še dobrega pol milijona dinarjev za

tolikanj potrebno regulacijo Mure [...] na obeh bregovih v 10 km dolgem pasu ob vaseh: Krog, Bunčani, Krapje in Ižakovci; deloma se bo regulirala Mura tudi ob Murskem Središču. Glavna regulacijska dela bodo obstojala iz kamenometa, s katerim se bo obrežje tako utrdilo, da Mura ne bo mogla več odnašati rodovitne zemlje. Zgrajenih in podaljšanih bo nadalje še več pregrad, vodilnih zgradb ter travverz, ki bodo usmerjale vodo tako, da ne bo mogla več delati škode.⁶⁸⁷

Večina del je bila do konca leta gotovih, zraven so opravili še »nujna dela v Veržeju in na Melincih«, kjer je reka odnašala »veliko rodovitne zemlje in gre škoda v ogromne svote. Posebno pa je Mura nevarna pri Zabniku v občini Sv. Martin. Tukaj teče Mura v dveh rokavih, ki tvorita ogromno elipso skupaj.«⁶⁸⁸

685 »Slovenska krajina«, *Slovenski gospodar*, 31. 7. 1935, 5.

686 »Razne novice«, *Slovenski gospodar*, 24. 6. 1936, 7.

687 »Slovenska krajina«, *Slovenski gospodar*, 29. 7. 1936, 8.

688 »Slovenska krajina«, *Slovenski gospodar*, 23. 12. 1936, 5.

Naslednje leto je država za območje od Veržeja do Murskega Središča zagotovila slaba dva milijona dinarjev. Teren si je ogledala tudi komisija banske uprave in odobrila načrte za regulacijo. Sicer so kmetje sami »že nekajkrat poskušali zaščititi svoja polja pred neprestanimi poplavami Mure. Toda teren je tak, da je težko narediti kaj trajnejšega brez strokovnega nadzorstva in brez izdatnih podpor«. ⁶⁸⁹ A prizadevanja je ponovno »zmotila« obilna poplava, ki je prizadela okolico. Mura se je spomladi 1938 »znesla« nad Radgono z okolico (pri Radgoni je narasla na 3,3 metra nad normalo). Največ škode je utrpela Apaška kotlina, kjer so se znašli »najrodovitnejši deli pod vodo«. ⁶⁹⁰ Nekatere vodogradnje so sicer uspele poplavo delno zaježiti, toda v celoti je bila slika porazna. Zadevo bi lahko popravila zgolj celostna regulacija, za katero pa nikoli ni bilo dovolj denarja. ⁶⁹¹ Kljub temu je država za Muro namenila nov milijon dinarjev. ⁶⁹² Toda to je bil zgolj »drobiž«, saj je samo škoda zadnje poplave znašala okrog 10 milijonov dinarjev. »Letošnja poplava je dosegla parcele, ki niso bile že stoletja poplavljene.« Poplavljen je bilo celotno Mursko polje, ⁶⁹³ zato je bil že skrajni čas, »da se s temeljito in v celem toku izvedeno regulacijo napravi za vedno konec katastrofalnim poplavam«. ⁶⁹⁴ Toda tudi tukaj se je (podobno kot pri ostalih rekah) ponovno zavlačevalo in odlašalo z zadevo. »Celotna regulacija Mure je vedno nujnejše vprašanje ne samo za našo, temveč za vse obmurske občine. Kajti nenadomestljiva je škoda, ki nam jo skoraj vsako leto povzroča poplava Mure«, je pisal štajerski časnik konec leta 1938. ⁶⁹⁵

Nova poplava je jeseni 1939 situacijo zgolj poslabšala. ⁶⁹⁶ Ne glede na to je v začetku leta 1940 za Muro le »posijalo sonce«, saj je bila v proračunu predvidena »vsota 5 milijonov dinarjev za

689 »Slovenska krajina«, *Slovenski gospodar*, 4. 8. 1937, 7.

690 »Hude poplave okrog Radgone«, *Jutro*, 25. 5. 1938, 3.

691 »Slovenska krajina«, *Slovenski gospodar*, 3. 8. 1938, 7.

692 »Novice«, *Večernik*, 25. 8. 1938, 3.

693 »Pred regulacijo Mure«, *Večernik*, 10. 10. 1938, 3.

694 »Regulacija Mure«, *Večernik*, 22. 9. 1938, 3.

695 »Slovenska krajina«, *Slovenski gospodar*, 5. 10. 1938, 6.

696 »Regulacija Mure«, *Večernik*, 30. 9. 1939, 5.

regulacijo Mure od radgonskega mosta do Dokležovja. Odkar obstoji naša država, ni bilo za regulacijo Mure še od daleč tako velike vsote določene, kakor je ta. Delo reguliranja iz te vsote je preračunano na tri leta ter so prvi obročni načrti že odobreni, kakor tudi potreben kredit zanje.⁶⁹⁷ Regulacija je bila nujno potrebna, saj se »vsako leto naredi ogromno škodo na kmečkih posestvih«, ⁶⁹⁸ Mura pa je poplavljala »ogromne komplekse sveta in je gospodarjenje spričo teh vsakoletnih elementarnih nezgod skoraj nemogoče«. ⁶⁹⁹ A tedaj je v Evropi že divjala druga svetovna vojna. Kljub temu je časopisje v začetku leta 1941 naglašalo, kako potrebna je regulacija, saj je Mura vsako leto povzročala neprecenljivo škodo.

Odnese la je že mnogo rodovitnega sveta in v večih vaseh grozi celo kmečkim domovom nevarnost, da se lepega dne pogreznejo v reko, ker jih voda vedno bolj izpodkopava. Ko pa pride nekoliko večje deževje, reke narastejo in tako neregulirana struga ne more zmagovati vse vode, zato je nujno, da prestopi bregove in pretvori svet, ki se nahaja v bližini, v pravo jezero in s tem uniči težko pričakovani pridelek našega ubogega kmeta.

Petmilijonski kredit je bil sicer zagotovljen, a z deli se je odlasalo, čeprav je bila regulacija več kot nujna.⁷⁰⁰ Toda aprila je tudi Jugoslavijo zajela vojna vihra, tako da je Mura morala počakati na boljše čase.

697 »Bilanca uspehov JRZ za povzdigo Prekmurja«, *Slovenski gospodar*, 10. 1. 1940, 7.

698 »Gospodarske skrbi iz Prekmurja«, *Večernik*, 7. 10. 1939, 5.

699 »Prekmurska vprašanja«, *Večernik*, 23. 12. 1940, 19.

700 »Novice iz domačih krajev«, *Slovenski gospodar*, 12. 3. 1941, 4.

Podobno je bilo v času med obema svetovnjima vojnama tudi z ostalimi »obrobnimi« štajerskimi rekami, ki so (skoraj brez izjeme) neregulirane (oziroma mogoče kje vsaj lokalno regulirane) povzročale številne poplave. Mejna Sotla je delala »na obeh straneh ob času večjega deževja veliko škode«. ⁷⁰¹ Redno je poplavljala Mislinja, prav tako Paka, Dravinja in še kup drugih pritokov. Območje med Muro na vzhodu, Sotlo in Savo na jugu, Savinjo na zahodni in Dravo na severni strani je bilo vse-skozi obremenjeno z nepredvidljivimi poplavami, ki so jih uspeli (delno) zajezi še globoko po drugi svetovni vojni.

701 »Velike povodnji ob Sotli«, *Slovenec*, 10. 6. 1934, 3. »Kaj je novega pri naših sosedih?«, *Slovenec*, 10. 10. 1944, 4.

POVZETEK

**BORBA
S POPLAVAMI**

**Rečne regulacije na Spodnjem
(oziroma slovenskem)
Štajerskem v 19. in v prvi
polovici 20. stoletja**

V zadnjih desetletjih smo zaradi podnebnih sprememb priča vse pogostejšim vremenskim ekstremom, ki s seboj prinašajo uničujoče posledice za naravno okolje, infrastrukturo in človeška življenja. Med številnimi ujmani največje razdejanje gotovo prinesejo poplave, saj so precej nepredvidljive in pogosto zelo intenzivne. Na drugi strani je zmeraj obstajal nenehen »boj« človeka s poplavami, saj so ga narasle vode vedno znova silile k obvladovanju celinskih vodá, torej rek in potokov. A zaradi pomanjkljive tehnike so bili vsi ukrepi do industrijske revolucije bolj ali manj neuspešni. Šele v 19. stoletju lahko rečemo, da so (v habsburški monarhiji in v širši perspektivi) k regulaciji rek pristopili mnogo bolj strokovno, tudi celostno, in jih (nekje bolj, drugje manj uspešno) le uspeli krotiti.

Na Spodnjem Štajerskem, ki so jo »obvladovale« večje reke (Drava, Savinja, Pesnica, Mura), in tudi druge, manjše, so bile poplave skozi stoletja ena največjih naravnih groženj. V obdobju pred obsežnimi regulacijami so poplave predstavljale stalno nevarnost, zlasti v nižinskih predelih in dolinah, kjer so naselja in kmetijske površine redno trpele posledice divjanja vodá. Zgodnji poskusi zaščite pred poplavami so bili preprosti in lokalni, pogosto so jih izvajale same skupnosti, ki so gradile nasipe, odkopavale nove struge ali utrjevale brežine. Toda šele v 19. stoletju, z razvojem hidrotehničnih znanosti in z bolj sistematičnim pristopom, so se začele izvajati večje regulacijske intervencije. Obsežni posegi so bili motivirani prav z željo po zaščiti prebivalstva, izboljšanju gospodarskih razmer in omogočanju razvoja industrije ter kmetijstva.

Drava ima v celotnem slovenskem toku dežno-snežni režim z izrazitim prvim viškom junija (taljenje ledu v najvišjih delih visokogorja in precejšnje količine padavin) in šibkejšim drugim viškom v oktobru (posledica padavin in zmanjšane evapotranspiracije). V zgornjem toku je izrazito hudourniška in ima precejšen strmec, tako da prenaša velike količine proda in drugega plavja. V obdobjih povečanih pretokov vode je v preteklosti pogosto poplavljala. Reka je meandrirala gor- in dolvodno

od Ptuja, podoben tok pa je ubirala tudi pod Ormožem, kjer je v drugi polovici 18. stoletja huje poplavljala. Štajerska stran je sicer za preprečitev poplav skušala reko zaježiti. Leta 1779 je sporne predele obiskala navigacijska direkcija (ta je med letoma 1772 in 1781 pod vodstvom Gabrijela Gruberja delovala v Ljubljani) in podala oceno škode, ki jo je povzročila voda, prav tako pa možne rešitve in načrte.

Toda njene zamisli so bile predrage. Medtem so se poplave na Dravi nadaljevale, kar je povzročalo težave obrežnemu prebivalstvu in obmejne spore med Štajersko in Hrvaško. Kljub več poskusom pravne ureditve meje so poplave pogosto spreminjale strugo, kar je povzročalo izgubo posesti in prestavljanje mejnih kamnov. Mejna komisija je leta 1797 dosegla prvi večji dogovor, a poplave so se nadaljevale – posebej uničujoče so bile v letih 1803, 1812, 1820, 1823 in 1827. Leta 1828 so oblasti pri določitvi meje v okviru franciscejskega katastra upoštevale spremenjeno strugo, vendar to ni preprečilo nadaljnjih poplav. Leta 1851 je Drava narasla za več kot pet metrov in povzročila ogromno škodo. Komisija, ki je v drugi polovici 19. stoletja preučevala stanje reke, je zaznala velike premike mejnih kamnov, nekatere je voda prestavila za več sto metrov. Kljub temeljitim pregledom v 60. in 70. letih 19. stoletja so ostali le parcialni ukrepi. Velike poplave v letih 1872, 1875, 1878 in 1879 so povzročile uničenje polj in infrastrukture. Tudi v 80. in 90. letih se stanje ni izboljšalo, saj so bile poplave še vedno pogoste, meja pa je ostala nestabilna.

Ker so poplave vedno znova spreminjale tok reke, je bilo jasno, da bo nujna sistematična regulacija Drave. Sicer so s prvimi lokalnimi regulacijami dolvodno od Maribora pričeli že v začetku 70. let (pri Spodnjem Dupleku in širše). V 80. letih so zaradi nenehnih poplav nadaljevali sanacijo rečnih bregov, vendar so bile te rešitve le delne. Leta 1888 so slovenski poslanci znova zahtevali regulacijo Drave, kar je vodilo do prvih večjih del med Mariborom in Središčem ob Dravi v 90. letih. Prvi večji regulacijski projekti so predvidevali utrjevanje nabrežij in

preprečevanje poplav, a so jih pogosto prekinjale visoke vode. Kljub več načrtom in povečanemu proračunu poplave niso prenehale – hujše so bile v letih 1895, 1896, 1898, 1901 in 1903. Leta 1909 je deželni zbor sprejel zakon o sistematični regulaciji Drave, vendar so politične obstrukcije in pomanjkanje financ zavlekli izvedbo. V letih pred prvo svetovno vojno so se izvajala zgolj vzdrževalna dela, poplave pa so še naprej ogrožale okoliško prebivalstvo. Propad monarhije je regulacijske načrte zaustavil, projekte pa je po vojni prevzela Kraljevina SHS.

Hudourniška Savinja ima dežno-snežni režim; zaradi večje količine padavin in zmanjšane evapotranspiracije je prvi višek pretokov v jesenskih mesecih, drugi višek pa zaradi taljenja snega v spomladanskih mesecih. Zaradi tega je bila v preteklosti precej poplavna. V zgornjem toku je imela močan padec, ki se je v dolini zmanjšal. Reka si je s številnimi meandri utirala pot skozi prodnate nanose. Konec 18. in v prvi polovici 19. stoletja so Celje (in širšo dolino) prizadele obilnejše poplave. Okrožni urad Celje se je vse od začetka 19. stoletja resneje ukvarjal s Savinjo in njenimi pritoki. Čiščenje struge, gradnjo nasipov in utrjevanje bregov so morali vse do srede 19. stoletja prevzemati prizadeti posestniki, načrte pa je izdeloval okrožni (kasneje okrajni) inženir. Toda delo je počasi napredovalo, dela so bila zgolj zasilne narave, tako da pri večjih poplavah niso bila prav posebej učinkovita.

V prvi polovici 19. stoletja sta Celje in Savinjsko dolino prizadeli najhujši poplavi v letih 1814 in 1824, v drugi polovici stoletja pa je najhujše poplavlilo leta 1851. Po tej poplavi so resneje pristopili k regulaciji »planinske« reke. Toda zdi se, da so v 50. letih več pozornosti namenjali pritokom Savinje v Celju kot pa sami reki nad mestom; v poročilih o regulacijskih delih je več govora o Voglajni, Hudinji, Ložnici in Sušnici, medtem ko so k regulaciji Savinje resneje pristopili šele v 60. letih. Toda dela so še zmeraj potekala precej nedosledno in počasi. Območje Celja je bilo sicer vseskozi eno največjih sovođenj na Slovenskem. Z omenjenimi rekami in potoki so se tukaj kombinirali različni tipi

poplav, kar je seveda oteževalo iskanje ustreznih protipoplavnih zaščit, poleg tega pa sredi 19. stoletja tehnika še ni bila sposobna slediti narasli vodi.

Sredi 60. let je torej »v ospredje« le prišla Savinja, a je kljub temu več kot deset let ostala zgolj mrtva črka na papirju. V drugi polovici 60. let so reke in potoki večkrat prestopili bregove. Tri hujše poplave so spodbudile inženirje, da so izdelali številne operate in načrte, a do začetka regulacije med Mozirjem (Prihovo) in Levcem pri Žalcu je prišlo šele sredi 70. let (leta 1876, ko je območje ponovno prizadela hujša poplava). Načrte sta pripravila deželni stavbni urad v Gradcu in okrajni stavbni urad v Celju. Junija 1876 je bil končno sankcioniran ustrezen deželni zakon, ki je določal delovno dobo desetih let (1877–1887). Z regulacijo so sprva (leta 1877) pričeli med kasaškim mostom in Kristininim dvorcem tik nad Celjem. Toda reka je konec polja 1877 znova presenetila in močno poplavela Celje in predele nad mestom. Čez tri metre nad normalo je segala ponovno jeseni 1878. Deželni zbor regulacijskih del ni ocenjeval najbolje, zato so poslanci junija sklenili, da se zadeva pospeši, izboljša, delovna doba pa skrajša za dve leti (do konca leta 1884). Zakon je prav tako določil novo delovno dobo (1885–1889).

Lokalne razmere na terenu se medtem niso kaj bistveno spremenile. Slovenski poslanci v Gradcu so v začetku leta 1883 protestirali, češ da deželni zbor za regulacijo Savinje in Drave ne naredi nič, medtem ko se za Muro pri Gradcu vedno najde denar. Ne glede na to so dela na relaciji Mozirje-Ljubija in Letuš-Polzela le stekla. Zaradi pogosto visoke vode so zgradili več kanalov in prekopov, vendar so vmesne poplave delo precej upočasnjevale. Celjski občinski svet je le reagiral in sklenil, da je potrebna regulacija Savinje, kakor tudi pritokov v mestu, saj da je zadnja poplava pokazala številne slabosti v Celju. Do leta 1888 je bilo sicer od Mozirja dolvodno reguliranih (in poglobljenih) 23 km Savinje.

Od zaključka druge delovne dobe se medtem ni dogajalo nič. Vmes je sicer julija 1889 spet precej poplavelo. Deželni zbor

je do avgusta 1891, ko je bil sankcioniran, le sprejel nov deželni zakon (veljal je do leta 1893). V zadnji fazi so potekale gradnje pri Mozirju, Ljubiji, Preski, Podvinu (most na Polzeli), Šeščah, Vrbju, Grižah, Kasazah in Levcu. Na nekaterih mestih je bilo izkopa struge manj, več pa varovalnih obrežnih del in popravkov, druge pa ravno obratno. Vmes je bilo sicer več pozivov po regulaciji pritokov v Celju, potem je bilo tudi več kritik same regulacije, češ da ni prinesla nekega velikega, omembe vrednega uspeha. Kakorkoli, skupno je bilo v letih 1877–1893 narejenih za dobrih 40 km prekopov, jezov in vodobranov v vrednosti cca. pol milijona gld. Leta 1893 so se ustavili nad izlivom Ložnice pri Levcu. Z regulacijo je bil vodotok (kljub številnim pomislekom lokalnega prebivalstva) uspešno skrajšan in zavarovan, odstranjene so bile ovire za splavarjenje, obvladano inundacijsko področje, pridobljenih pa cca. 200 hektarjev novih obdelovalnih površin. Strugo so izravnali in poglobili ter s tem močno pospešili tok. Toda regulacija je imela tudi nekatere neželene učinke. V zgornjem delu doline se je reka zadirala v laporne plasti, podtalnica je upadla, posledično pa so začeli usihati studenci. Posledice so bile precej neugodne za Celje, saj se je material, ki ga je voda nosila s seboj, ustavljal v celjskem ovinku, dvigoval talno vodo in vodno gladino ter ustvarjal večje možnosti za poplave (ki so mesto najhuje prizadele na prelomu stoletja).

Reka Pesnica je v preteklosti kljub svoji majhnosti povzročala številne težave v svoji okolici, saj je zaradi počasnega toka in majhnega strmca močno vijugala po poplavni ravnici. Ob močnejših padavinah se je pretok hitro povečal, kar je povzročalo poplave, ki so uničevale dolinsko dno. Po poplavah so bila območja ob reki pogosto prekrita z mokrotnimi travniki in mokrišči, obdelovalne površine pa so se omejevale na robove območja, kjer so bile poplave manj pogoste.

V 60. letih 19. stoletja so začeli resneje obravnavati regulacijo reke, saj je povzročala vedno večjo škodo kmetom ob njej. V 70. letih so vladni načrti za regulacijo zaradi finančnih težav in nasprotovanja kmetov zastali. Mnogi kmetje so menili, da bi

regulacija njihovim travnikom, ki so jih poplave in rečni nanosi gnojili, škodovala. Kljub tem pomislekom so leta 1896 zaradi nove obilne poplave poslanci v deželnem zboru zahtevali takojšnje ukrepe. Vlada je začela z geodetskimi merjenji in začetnimi deli za regulacijo v zgornjem toku reke, a so v spodnjem delu dela potekala zelo počasi, v srednjem delu pa se ni delalo nič.

Zaradi novih poplav je v začetku novega stoletja postalo jasno, da je nujno treba nadaljevati z regulacijo reke. Kljub napetostim med slovenskimi in nemškimi poslanci so le-ti uspeli doseči dogovor za nadaljevanje del v spodnjem in srednjem delu reke. Do začetka prve svetovne vojne so uspeli dokončati regulacijo reke pri Dornavi.

Poleg »osrednjih« spodnještajerskih rek Drave in Savinje so tudi ostale (manjše in večje) reke (več ali manj njuni pritoki) v svoji bližnji (in tudi daljni) okolici povzročale številne poplave in prebivalce ob svojih strugah nemalokrat spravljale v obup. Te reke so bile Mislinja, ki se (pri Dravogradu) tik pred Dravo izliva v Mežo, ta pa takoj nato v Dravo, potem Dravinja, poleg Pesnice največji dravski pritok nižje od Ptuja, dalje še mejni (štajersko-ogrski) reki Mura na vzhodu in Sotla na jugovzhodu. Na drugi strani je precej preglavic povzročal tudi levi pritok Savinje, Paka.

V primeru Mislinje, ki je poplavljala dolino in uničevala rodovitno zemljo, so bila prizadevanja za regulacijo že konec 19. stoletja, vendar so zaradi birokratskih zapletov in neusklajenosti pogosto zastala. Podobno je bilo z reko Dravinjo, ki je zaradi svojih številnih okljkov povzročala poplave in močvirja, vendar so šele pozneje zaradi naraščajoče škode začeli razmišljati o potrebni regulaciji. Sotla, ki je ob meji s Hrvaško povzročala težave na Bizeljskem, je prav tako opozarjala na svojo nepredvidljivo naravo. Reka Mura je bila v svojem spodnještajerskem delu predmet številnih razprav in načrtov, toda težave so se zaradi pomanjkanja sistematičnih ukrepov nadaljevale tudi v času med obema vojnama. Tudi ostale manjše reke so bile v tem času precej poplavne, saj so bile izvajane le parcialne in nujne regulacije, ki niso prinesle trajnih rešitev. Prebivalci ob rekah so trpeli

zaradi poplav in škode, ki so jo povzročale, saj regulacija nikoli ni bila izvedena v celoti.

Med obema svetovnima vojnama na Dravi in Pesnici, dveh glavnih rekah mariborsko-ptujskega območja, ni bila opravljena nobena resna regulacija. Po koncu prve svetovne vojne in razpadu Avstro-Ogrske je nova država, ki se je soočala s politično in gospodarsko tranzicijo, zanemarila vprašanje regulacije rek, saj so bile prioritete druge. Dravski nasipi, jezovi in druge vodo-gradnje so po vojni popustili, saj niso bili ustrezno vzdrževani. V dvajsetih letih so na rekah opravili zgolj nujna vzdrževalna dela, poplave pa niso prenehale.

Čeprav so bile potrebe po regulaciji jasno izražene, so bila v začetku 20. let v proračunu dodeljena le majhna sredstva za regulacijo slovenskih rek, kar ni bilo dovolj za obsežnejša dela na Štajerskem. Država je po poplavah leta 1925, ki so poškodovale kmetije in uničile pridelke, odobrila nekaj več sredstev. Leta 1926 so poplave ponovno prizadele Štajersko, še posebej ptujsko območje, kjer je reka zaradi neprestanega deževja poplavlila vse okoliške doline. V začetku 30. let so se pričeli resni pogovori o regulaciji Drave in Pesnice, vendar so se načrti zaradi pomanjkanja sredstev zamikali. V začetku februarja 1934 so se na Ptuj sestali predstavniki za regulacijo Pesnice, vendar so z deli ponovno odlašali. Čeprav so bili postavljeni ambiciozni cilji, denarja za resna dela ni bilo dovolj, še posebej po poplavah leta 1933, ki so povzročile več kot 30 milijonov dinarjev škode. Država je sicer dodelila nekaj več sredstev za regulacijo Drave in Pesnice, vendar se je projekt pogosto ustavljal zaradi političnih in finančnih težav. V začetku 40. let se je zaradi izbruha druge svetovne vojne vse ustavilo.

Avstrijska regulacija Savinje je bila po prvi svetovni vojni »načeta«, saj so nasipi, jezovi in vodogradnje sčasoma popustili. Poplave so vse bolj povzročale škodo, večjih ukrepov pa ni bilo. Leta 1923 so obilne snežne padavine in dež povzročili hude poplave, zlasti v Celju, kjer je reka vsakič znova ogrožala prebivalstvo. Oblasti so ukrepale šele po katastrofi leta 1925, ko so

le začeli načrtovati regulacijo. Leta 1927 so sprejeli cenejšo različico regulacije, ki je vključevala nasipe, medtem ko je dražja različica predvidevala poglobitev reke. Kljub tem ukrepom so naslednja leta prinašala vedno nove poplave. Leta 1933 so katastrofalne poplave znova pokazale pomanjkanje učinkovite regulacije. Oblasti so sprejele načrt v vrednosti 40 milijonov dinarjev, ki je vključeval širšo regulacijo Savinje in njenih pritokov. Kljub temu so bili dejanski ukrepi še vedno počasni, delne sanacije pa je prekinila tudi druga svetovna vojna.

SUMMARY

FIGHTING FLOODS

**River Regulation in Lower
(or Slovenian) Styria
in the 19th and the First Half
of the 20th Century**

In recent decades, climate change has increased the frequency of weather extremes, with devastating consequences for the natural environment, infrastructure, and human lives. Among the many natural disasters, floods are undoubtedly the most devastating, as they are highly unpredictable and often extremely intense. On the other hand, there has always been a constant “struggle” between people and high waters, as floods have repeatedly forced them to regulate inland waters, i.e. rivers and streams. However, due to inadequate technology, all the measures taken before the Industrial Revolution were largely unsuccessful. From a broader perspective, speaking for the Habsburg Monarchy, we can safely state that it was only in the 19th century that river regulation was finally approached more professionally and comprehensively, and that, at this point, high waters were finally tamed – at least to some extent, depending on the location.

In Lower Styria, which was “dominated” by major rivers (Drava, Savinja, Pesnica, Mura, and others), flooding had long been one of the biggest natural threats. In the period before large-scale regulation, flooding posed a constant threat, especially in the lowlands and valleys, where settlements and farmland were regularly inundated by raging waters. Early attempts at flood prevention were simple and local, often carried out by communities themselves, who built embankments, dug new channels, or reinforced riverbanks. However, it was not until the 19th century that advances in hydroengineering science and a more systematic approach enabled major river regulation interventions. Large-scale interventions were motivated by the desire to protect the population, improve economic conditions, and promote industrial and agricultural development.

Throughout its course, the river Drava has a rain-snow regime with a pronounced first peak in June (due to ice melt in the highest parts of the high mountains and significant precipitation) and a weaker second peak in October (due to precipitation and reduced evapotranspiration). In its upper reaches, it is highly torrential and has a considerable gradient, carrying

large quantities of gravel and other debris. In the past, Drava often flooded during periods of increased water flow. Upstream and downstream of Ptuj, the river meandered and followed a similar course below Ormož, where it frequently caused severe floods in the second half of the 18th century. The Styrian side attempted to dam the river to prevent flooding. In 1779, the affected areas were visited by the Navigation Directorate (operating in Ljubljana between 1772 and 1781 under the leadership of Gabrijel Gruber), which assessed the damage caused by the water and presented possible solutions and plans.

However, the Directorate's ideas were too expensive. Meanwhile, the river Drava kept flooding, causing problems for the riverside population and border disputes between Styria and Croatia. Despite several attempts to legally regulate the border, floods often altered the riverbed, resulting in property loss and the displacement of boundary stones. The border commission reached the first major agreement in 1797, but floods persisted and were particularly devastating in 1803, 1812, 1820, 1823, and 1827. In 1828, the authorities took the altered riverbed into account when defining the border in the Franciscan cadastre, but this did not prevent further flooding. In 1851, Drava rose by more than five metres, causing extensive damage. The commission that studied the river's condition in the second half of the 19th century detected considerable movement of the boundary stones, some of which were shifted by the water by hundreds of metres. Despite thorough reviews in the 1860s and 1870s, only partial measures remained in place. The great floods of 1872, 1875, 1878, and 1879 destroyed fields and infrastructure. The situation did not improve in the 1880s and 1890s, as floods remained frequent and the border remained unstable.

As floods repeatedly altered the river's course, it became clear that systematic river regulation was necessary. The first local regulations downstream of Maribor date back to the early 1870s (at Spodnji Duplek and beyond). During the 1880s, river-bank rehabilitation continued in response to persistent flooding,

but these measures were only partial. In 1888, Slovenian deputies once again called for the regulation of the river Drava, leading to the first major works between Maribor and Središče ob Dravi in the 1890s. The first major river regulation projects aimed to consolidate embankments and prevent flooding, but were often interrupted by high water. Despite several plans and an increased budget, the floods did not stop: they became even worse in 1895, 1896, 1898, 1901, and 1903. In 1909, the Provincial Assembly adopted an act to systematically regulate the river, but political obstruction and a lack of funding delayed its implementation. In the years leading up to World War I, only maintenance work was carried out, and floods continued to threaten the surrounding population. The Monarchy's collapse halted the regulation plans, and the projects were taken over by the Kingdom of SHS after the war.

The torrential river Savinja has a rain-snow regime: due to higher precipitation and reduced evapotranspiration, its first peak flow occurs in autumn, while the second peak flow occurs in spring, driven by snowmelt. For this reason, it used to flood quite frequently. In its upper reaches, Savinja had a steep gradient that lessened in the valley. It meandered through gravel deposits. At the end of the 18th century and in the first half of the 19th century, Celje and the wider valley experienced severe floods. At the beginning of the 19th century, the district office of Celje began to focus more seriously on the river and its tributaries. Until the mid-19th century, the clearing of the riverbed, the construction of embankments, and the consolidation of the riverbanks had to be undertaken by the affected landowners, while the relevant plans were prepared by the district (later regional) engineer. However, the work progressed slowly and was merely provisional, so the solutions were not particularly effective against major floods.

In the first half of the 19th century, the city of Celje and the Savinja Valley were hit by the worst floods in 1814 and 1824, whereas in the second half of the century, the worst disaster

occurred in 1851. After this flood, a more serious approach was adopted to regulate the “mountain” river. However, in the 1850s, more attention was paid to Savinja’s tributaries in Celje than to the river itself above the city. Meanwhile, the reports on the regulation works focused more on the Voglajna, Hudinja, Ložnica, and Sušnica streams, while the regulation of Savinja was only seriously addressed in the 1860s. The work remained inconsistent and slow. The Celje area had always been one of the largest points of confluence in Slovenia. The rivers and streams in this region were subject to various types of flooding, making the search for appropriate flood defences very difficult. Additionally, in the mid-19th century, the relevant technology was not yet capable of tackling the rising waters.

In the mid-1860s, the “focus” shifted to the river Savinja. Nevertheless, the process remained at a standstill for more than a decade. In the second half of the 1860s, rivers and streams flooded repeatedly. Three disasters prompted engineers to draw up several plans and proposals, but it was not until the mid-1870s (specifically 1876, when the area was again hit by a major flood) that regulation between Mozirje (Prihova) and Levec near Žalec finally began. The plans were prepared by the Provincial Construction Office in Graz and the District Construction Office in Celje. In June 1876, a relevant provincial act was finally adopted, providing for a ten-year period to complete the works (1877–87). In 1877, initial regulation works began between the Kasaze bridge and the Kristinin dvorec manor, located just above Celje. However, at the end of the summer of 1877, the river once again flooded the city and the upstream areas. In the autumn of 1878, the river level was again three metres above normal. As the Provincial Assembly considered the progress of the river regulation works unsatisfactory, its members decided in June to expedite the matter and improve the process, shortening the deadline for the completion of the works by two years (to the end of 1884). The new legislation also provided for a new work completion period (1885–89).

In the meantime, the on-site situation had remained largely unchanged. At the beginning of 1883, the Slovenian deputies in Graz protested that the Provincial Assembly was doing nothing to regulate the Savinja and Drava rivers, while there was always money for the river Mura near Graz. Nevertheless, work finally began on the sections between Mozirje and Ljubija and between Letuš and Polzela. Due to the frequent high water levels, several ditches and canals were built. However, intermittent flooding slowed down the efforts considerably. The Municipal Council of Celje responded by deciding that the river Savinja, as well as its tributaries within the city, needed to be regulated, as the recent flood had revealed numerous failures in Celje. By 1888, 23 km of the river Savinja had been regulated (and deepened) downstream from Mozirje.

Meanwhile, nothing happened after the end of the second work completion period, except for another heavy flooding in July 1889. By August 1891, the Provincial Assembly finally passed a new provincial act (in force until 1893). The final stage included construction work at Mozirje, Ljubija, Preska, Podvin (the bridge in Polzela), Šešče, Vrbje, Griže, Kasaze, and Levec. In some areas, the work involved less riverbed dredging and focused instead on securing and repairing the riverbank, while in other areas, the opposite was true. In the meantime, there were several calls to regulate the tributaries in Celje, as well as numerous criticisms of the regulation itself, arguing that it had not yielded any notable success. In total, over 40 km of canals, dams, and levees were built between 1877 and 1893, at a cost of about half a million Gulden. In 1893, the works stopped above the mouth of the Ložnica stream near Levec. The regulation successfully shortened and secured the watercourse (despite many concerns from the local population), removed obstacles to rafting, controlled the inundation area, and created approximately 200 hectares of new arable land. The riverbed was straightened and deepened, greatly increasing the flow. However, regulation also had some adverse effects. In the upper part of the valley,

the river eroded the marl layers, lowering groundwater levels and drying up springs. The consequences for Celje were quite unfavourable, as materials carried by the river were deposited at the meander in Celje, raising groundwater and river levels and increasing the risk of flooding (which affected the city most severely at the turn of the 19th to the 20th century).

Despite its modest size, the river Pesnica had long caused many problems in its surroundings, meandering through the floodplain because of its slow flow and low gradient. In the case of heavy rainfall, its water flow would increase rapidly, causing flooding that would keep destroying the lowest parts of the valley. Afterwards, the areas along the river were often covered with wet meadows and wetlands, while cultivated areas were confined to the edges, where flooding was less frequent.

In the 1860s, regulation began to be taken more seriously as the river continued to cause increasing damage to farmers along its banks. During the 1870s, government river regulation plans were repeatedly delayed due to financial difficulties and opposition from farmers. Many farmers felt that regulation would harm their meadows, which were fertilised by floodwaters and river runoff. Despite these concerns, another severe flood in 1896 prompted the Provincial Assembly deputies to call for immediate action. The government began surveying and preparing for upstream river regulation works. However, the process in the lower part of the river was very slow, and nothing was done in the middle part.

At the beginning of the new century, further floods made it clear that river regulation needed to continue. Despite tensions between the Slovenian and German deputies, an agreement was reached to continue work on the river's lower and middle reaches. By the onset of World War I, river regulation at Dornava was complete.

In addition to the "main" Lower Styrian rivers, Drava and Savinja, other smaller and larger streams, mostly their tributaries in the immediate and even more distant surroundings,

continued to cause numerous floods, often driving the local inhabitants to despair. Such streams included Mislinja, which, near Dravograd, flows into Meža, and the latter then immediately empties into Drava; Dravinja, the largest tributary of the river Drava below Ptuj apart from Pesnica; as well as the Styrian-Hungarian border rivers Mura in the east and Sotla in the south-east. Meanwhile, Paka, a left tributary of Savinja, was also causing a lot of trouble.

In the case of Mislinja, which flooded the valley and destroyed fertile land, efforts to regulate it were already underway by the end of the 19th century. However, these endeavours often stalled due to bureaucratic complications and inconsistencies. Similarly, the river Dravinja caused flooding and swampy conditions due to its many meanders, but only later, as the damage increased, was regulation considered necessary. The river Sotla, which caused problems in Bizeljsko along the border with Croatia, also drew attention for its unpredictable nature. The Lower Styrian section of the river Mura was the subject of extensive discussion and planning, but problems persisted during the interwar period due to a lack of systematic measures. Other smaller rivers were also quite flood-prone at the time, with only partial and emergency river-regulation measures being carried out, which failed to yield any lasting solutions. People living along the rivers suffered from flooding and repeated damage because regulation was never fully implemented.

Between the two World Wars, no major regulation of the two main rivers in the Maribor-Ptuj area, Drava and Pesnica, took place. After World War I and the collapse of the Austro-Hungarian Empire, the new state, undergoing a political and economic transition, neglected river regulation in favour of other, more pressing priorities. After the war, the dykes, dams, and other water structures along the river Drava fell into disrepair due to inadequate maintenance. During the 1920s, only emergency maintenance was carried out on the rivers, while flooding continued.

Although the need for river regulation was obvious, in the early 1920s, the budget allocated only a meagre sum for works along the Slovenian rivers, insufficient to fund more extensive works in Styria. After the 1925 floods, which damaged farms and destroyed crops, the state granted additional funds. In 1926, floods once again struck Styria, particularly the Ptuj area, where the river flooded all the surrounding valleys due to incessant rainfall. At the beginning of the 1930s, serious discussions began about regulating the Drava and Pesnica rivers, but the plans were delayed due to insufficient funding. At the beginning of February 1934, representatives responsible for regulating Pesnica met in Ptuj, but the work was delayed once again. Although ambitious goals were set, there was insufficient funding for major projects, especially after the 1933 floods, which caused more than 30 million dinars in damage. Although the state allocated additional funds to regulate the Drava and Pesnica, the project often stalled because of political and financial problems. At the beginning of the 1940s, the outbreak of World War II brought everything to a standstill.

After World War I, the Austrian regulation projects on the river Savinja “degraded” as the dykes, dams, and water structures eventually gave way. Although flooding became increasingly severe, no major action was taken. In 1923, heavy snow and rain caused severe flooding, particularly in Celje, where the river repeatedly threatened the population. Only after the 1925 disaster did the authorities finally act, beginning to draft river regulation plans. In 1927, a cheaper version of the regulation plans was adopted, which included dykes, whereas the more expensive version envisaged dredging the river. Despite these measures, flooding persisted. In 1933, catastrophic floods once again highlighted the lack of effective river regulation. The authorities adopted a plan worth 40 million dinars, which included broader regulation of the river Savinja and its tributaries. Nevertheless, implementation remained slow, and the partial regulation was interrupted by World War II.

**VIRI IN
LITERATURA**

Arhivsko gradivo

AT-OeStA/AVA – Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungen und Hofkammerarchiv:

Inneres HK Allgemein A 27.

SI AS – Arhiv Republike Slovenije:

SI AS/0177, Franciscejski kataster za Štajersko, 1823–1869.

SI AS/0186, C. kr. ministrstvo za kmetijstvo, Dunaj, Splošni spisi.

SI AS/1104, Štajersko namestništvo, 1872–1905, Regulacija Drave.

SI PAM – Pokrajinski arhiv Maribor:

SI PAM/0058, Okrajno glavarstvo Maribor.

SI ZAC – Zgodovinski arhiv Celje:

SI ZAC/0008, Okrožni urad Celje.

SI ZAC/0012, Okrajno glavarstvo Celje.

SI ZAC/0014, Okrajni urad Celje (1854–1865).

SI ZAC/0015, Okrajni urad Gornji Grad (1850–1870).

SI ZAC/0024, Mestna občina Celje (1850–1918).

SI ZAC/0024, Mestna občina Celje (1919–1941).

SI ZAC/0025, Občina Celje okolica (1850–1935).

SI ZAP – Zgodovinski arhiv Ptuj:

SI ZAP/0005, Mestna občina Ptuj (1864–1941).

StLA – Steiermärkisches Landesarchiv:

StLA, Statthalt 78-5063/1885.

Časopisno gradivo

Centralblatt der Bauverwaltung, 1894.

Cillier Zeitung, 1877–1882.

Deutsche Wacht, 1885–1887, 1890, 1892, 1894–1896, 1901, 1902, 1905, 1907, 1909, 1910, 1912.

Domovina, 1903–1905, 1908.

Gemeinde Zeitung, 1867.

Grazer Zeitung, 1824, 1851.

Grazer Tagblatt, 1902.

Jugoslovan, 1930.
Jutro, 1921, 1922–1924, 1927, 1928, 1930, 1932–1941.
Laibacher Zeitung, 1847, 1886.
Marburger Zeitung, 1876, 1903, 1907, 1908, 1912.
Mariborski večernik Jutra, 1927, 1929, 1933, 1935, 1936, 1939.
Nova doba, 1923, 1925–1927, 1930, 1933–1935.
Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči, 1850–1852.
Österreichischer Beobachter, 1827.
Pettauer Zeitung, 1891, 1893, 1895, 1896, 1900–1904.
Ptujski list, 1919–1921.
Slovenec, 1925–1928, 1934, 1939, 1944.
Slovenski gospodar, 1876, 1895, 1899–1901, 1910–1914, 1921, 1924–1928, 1934–1938, 1940.
Slovenski narod, 1876–1881, 1883–1886, 1889, 1893, 1898, 1900, 1902, 1903, 1905, 1909, 1926.
Straža, 1909, 1921, 1923.
Štajerc, 1904, 1912.
Tabor, 1926, 1927.
Tagespost, 1864.
Večernik, 1938–1941, 1944.

Literatura

- 10 let Stalne slovensko-avstrijske komisije za Muro / 10 Jahre Ständige österreichisch-slowenische Kommission für die Mur*. Ljubljana, Wien: Stalna slovensko-avstrijska komisija za Muro, Ministrstvo za okolje in prostor; BM für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft, 2001.
- Almer, Daniela. »Die entwicklungsgeschichtliche Darstellung des Wasserwirtschaftsrechtes im europäischen Kontext.« Doktorska disertacija. Graz: Karl-Franzens-Universität, 2015.
- Aristovnik, Bojana in Tatjana Kač. »Nezadržno čez bregove strug ... Poplave v Celju v 20. stoletju.« V: Bojana Aristovnik, ur. *Mesto v obljemu voda: poplave v Celju v 20. stoletju*, 7–36. Celje: Zgodovinski arhiv, 2005.
- Baš, Angelos. »Splavarstvo na Slovenskem.« *Traditiones* 32, št. 2 (2003): 7–31.

- Brilly, Mitja, Matjaž Mikoš in Mojca Šraj. *Vodne ujme: varstvo pred poplavami, erozijo in plazovi*. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, 1999.
- Cvelfar, Bojan. »'Z narodnim domom se je celjskemu nemštvu razbila jedna čeljust...» Nacionalni izgredi v Celju na prelomu stoletja.« V: *Celjski zbornik 1997*, 7–44. Celje: Mestna občina, 1997.
- Cvirn, Janez. »Thomas Fürstbauer: Kronika mesta Celja 1892–1907, I. del.« V: *Celjski zbornik 1990*, 227–60. Celje: Skupščina občine, 1990.
- Cvirn, Janez. »Thomas Fürstbauer: Kronika mesta Celja 1892–1907, II. del.« V: *Celjski zbornik 1991*, 211–54. Celje: Skupščina občine, 1991.
- Cvirn, Janez. »Velika povodenj v Celju.« *Kronika* 33, št. 1 (1985): 76–80.
- Cvirn, Janez. *Trdnjavski trikotnik: politična orientacija Nemcev na Spodnjem Štajerskem (1861–1914)*. Maribor: Obzorja, 1997.
- Čede, Peter. »Anthropogene Geomorphologie am Beispiel der Murregulierung südlich von Graz.« *Arbeiten aus dem Institut für Geographie der Karl-Franzens-Universität Graz* 29 (1988): 59–92.
- Čuček, Filip. »Ivan Dečko in njegov zadnji deželnozborski mandat.« *Prispevki za novejšo zgodovino* 62, št. 3 (2022): 30–43.
- Čuček, Filip. *Svoji k svojim: na poti k dokončni nacionalni razmejitvi na Spodnjem Štajerskem v 19. stoletju*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2016.
- Denkschrift über die Regulierung des Pössnitz-Baches*. Graz: Leykam, 1875.
- Faber, Eduard. »Die Wolfschen Bauten zur Verbesserung geschiefeführender Flüsse.« *Bautechnik* 3, št. 14 (1925): 185–87.
- Goropevšek, Branko. »Prostorska širitev celjskega mesta do srede 19. stoletja.« V: Marija Počivavšek, ur. *Iz zgodovine Celja 1780–1848*, 55–76. Celje: Muzej novejša zgodovine, 1996.
- Grahornik, Matjaž. »The Territory on the Right Bank of the Drava Between Maribor and Ptuj in Miscellaneous Sources from the 17th and 18th Century.« *Ekonomika i ekohistorija* 13 (2017): 25–36.
- Grmovšek, Andrej in Simon Veberič. »Celostno upravljanje rečnih koridorjev v teoriji in praksi – primer koridorja ravninske Drave.« V: Vladimir Drozg, Uroš Horvat in Eva Konečnik Kotnik, ur. *Geografije Podravja*, 57–70. Maribor: Univerzitetna založba, 2017.
- Gubo, Andreas. *Geschichte der Stadt Cilli vom Ursprung bis auf die Gegenwart*. Graz: Moser, 1909.

- Heindl, Waltraud in Edith Sauer. »Grenzen und Grenzüberschreitung. Die Bedeutung der Grenze für die staatliche und soziale Entwicklung des Habsburgerreiches von der Mitte des 18. bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts.« V: Christina Lutter, ur. *Ästhetik und Ideologie*, 277–90. Wien: Bundesministerium für Wissenschaft und Verkehr, 1997.
- Heppner, Harald. »Die Umwelt an der slowenischen Drau im Spiegel der Josephinischen Landesaufnahme (1763–1787).« *Ekonomska i ekohistorija* 7 (2011): 93–100.
- Hochenburger, Franz. *Darstellung der in der Periode 1874–1891 durchgeführten Arbeiten der Mur-Regulierung in Steiermark*. Wien: Hof- u. Staatsdr., 1894.
- Hochenburger, Franz. *Über Geschiebsbewegung und Eintiefung fließender Gewässer: nebst Darstellung der Mur-Regulierung und anderer grösserer Flussskorrekturen in Steiermark*. Leipzig: Engelmann, 1886.
- Hoisel, Joseph. *Cilli und dessen Sannbäder*. Wien: Wilhelm Braumüller, 1877.
- Hojnik, Tomaž in Smiljan Juvan. »Analiza visokovodnih razmer Drave od Maribora do Ptuja.« V: *Mišičev vodarski dan* 10, 83–90. Maribor: Vodnogospodarski biro, 1999.
- Hozjan, Andrej. »Reka Drava in njeni signifikantni kraji na jožefinski vojaški izmeri za ozemlje Republike Slovenije.« *Ekonomska i ekohistorija* 3 (2007): 190–205.
- Hozjan, Andrej. »Reka Mura na Slovenskem v novem veku.« *Ekonomska i ekohistorija* 9 (2013): 16–27.
- Hozjan, Andrej. »Začetno obdobje slovenskih zgodovinopisnih raziskovanj področja reke Drave v Sloveniji.« *Ekonomska i ekohistorija* 13 (2017): 73–82.
- Johann, Elisabeth. »The Transport of Timber and Charcoal on the Upper Course of the River Drava/Drau.« *Ekonomska i ekohistorija* 15 (2019): 23–42.
- Južnič, Stanislav. »Gabrijel Gruber in navigacijski inženir Jurij Vega.« *Arhivi*, št. 1 (2003): 69–80.
- Južnič, Stanislav. »Gabrijel Gruber in navigacijski inženir Jurij Vega – 2. del.« *Arhivi*, št. 1 (2006): 35–63.
- Kerec, Darja. »Prekmurske Benetke leta 1925.« *Prispevki za novejšo zgodovino*, št. 3 (2011): 26–35.
- Kolar, Nataša. »Plovba po Dravi na ptujskem območju od 15. st. do konca 19. st.« *Ekonomska i ekohistorija* 7 (2011): 101–10.

- Kolar, Nataša. »Ptuj, urejanje in varovanje mesta od 1800 do 1914.« *Ekonomska i ekohistorija* 15 (2019): 66–78.
- Kolbezen, Marko. »Velike poplave in povodnji na Slovenskem I.« *Ujma* 5 (1991): 146–49.
- Kolbezen, Marko. »Velike poplave in povodnji na Slovenskem II.« *Ujma* 6 (1993): 214–19.
- Komac, Blaž, Karel Natek in Matija Zorn. *Geografski vidiki poplav v Sloveniji*. Ljubljana: Geografski inštitut Antona Melika, 2008.
- Kovačič, Fran. *Trg Središče: krajepis in zgodovina*. Maribor: Zgodovinsko društvo za Sl. Št., 1910.
- Krischan, Cajetan in Ludwig Zwanziger. *Ein neues Mittel zur Regulierung gechiebeführenden Flüsse*. Leibnitz und Pettau: Heinrich Stiasny, 1900.
- Kuzmič, Robertina in Agata Suhadolnik. »Urejanje voda kot varstvo pred poplavami.« V: *Mišičev vodarski dan* 16, 65–71. Maribor: Vodnogospodarski biro, 2005.
- Leitinger, Violeta. »Hidrografske značilnosti porečja reke Pesnice s poudarkom na vodnogospodarskih ureditvah.« Diplomsko delo. Koper: FHŠ, 2012.
- Marko-Stöckl, Edith. »Der steiermärkische Landtag.« V: Helmut Rumppler in Peter Urbanitsch, ur. *Die Habsburgermonarchie, Band VII/2, 1683–1718*. Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2000.
- Melik, Vasilij. *Volitve na Slovenskem*. Ljubljana: Slovenska matica, 1965.
- Mikoš, Matjaž. *Urejanje vodotokov: skripta*. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, 2000.
- Načrti okrožnih inženirjev in mestnih zidarskih mojstrov na slovenskem Štajerskem (1786–1849)*. Celje: Zgodovinski arhiv; Maribor: Pokrajinski arhiv, 2008.
- Novak, Jožef in Vladimir Vratarič. »Mura nekoč, danes, jutri.« V: *Mišičev vodarski dan* 14, 113–25. Maribor: Vodnogospodarski biro, 2003.
- Orožen, Janko. »Zgodovinski pregled regulacije Savinje in njenih pritokov.« *Kronika* 4, št. 1 (1956): 15–20.
- Orožen, Janko. *Zgodovina Celja in okolice. I. del. Od začetka do leta 1848*. Celje: Cetis, 1971.
- Orožen, Janko. *Zgodovina Celja in okolice. II. del (1849–1941)*. Celje: Aero, 1974.

- Petrić, Hrvoje in Nikola Cik. »Contributions to the Knowledge of the River Drava Flood in 1827.« *Ekonomska i ekohistorija* 17 (2021): 15–33.
- Petrić, Hrvoje. »O poplavama rijeke Drave u varaždinskoj i koprivničkoj Podravini od 17. do 19. stoljeća.« *Podravina* 6, št. 12 (2007): 136–47.
- Petrić, Hrvoje. »Rijeka Drava od štajersko-hrvatske granice do ušća u Dunav početkom 1780-ih godina.« *Ekonomska i ekohistorija* 7 (2011): 49–63.
- Petrić, Hrvoje. »Some Aspects of the Interrelationship Between Humans and the River Drava in the Pre-Industrial Times with an Emphasis on the Late 18th and Early 19th Century.« V: Peter Štih in Žiga Zwitter, ur. *Man, Nature and Environment Between the Northern Adriatic and the Eastern Alps in Premodern Times*. Zbirka Zgodovinskega časopisa 48, 260–89. Ljubljana: Littera Picta, 2014.
- Pickl, Othmar. »Mur und Drau als Verkehrswege nach dem Südosten.« V: Vanek Šiftar et al., ur. *Razvoj prometnih zvez v panonskem prostoru do 1918. leta*. Mednarodni kulturnozgodovinski simpozij Modinci 1977, 225–40. Maribor: Univerza, 1977.
- Pössnitzregulierung: Baustrecke II, Sektion I*. Pettau: K. k. Bezirkshauptmannschaft, 1908.
- Pristovšek, Blaž. »Regulacijski problemi Savinje.« *Kronika slovenskih mest* 1, št. 3 (1934): 217–21.
- Rajšp, Vinko et al., ur. *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787*. Zv. 6. Ljubljana: ZRC SAZU, 2000.
- Reberc, Eva. Vodnogospodarski ukrepi varstva pred poplavami: projektna naloga. Maribor: Fakulteta za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo, 2012.
- Rehbock, Theodor. »Regulierung der Flüsse für das Niedrigwasser.« *Centralblatt der Bauverwaltung*, 22. 12. 1894, 534–35; 29. 12. 1894, 541–43.
- Seidl, Johann Gabriel. »Die untersteirische Schweiz.« *Steyermärkische Zeitschrift* (1836): 26–66.
- Spindler, Vekoslav. *Dr. Ivan Dečko in njegova doba*. Maribor: samoizdaja, 1938.
- Studen, Andrej. »'Bojimo se, da bo tekla kri!' Ekscesi ob obisku čeških visokošolcev v Celju leta 1899.« *Zgodovina za vse* 2, št. 2 (1995): 1–8.

- Štangelj, Blaž. »Poplave in urejanje hudournikov v 30. letih 20. stoletja pod Gorjanci.« V: Marta Rendla, ur. *Potenciali in upravljanje vodá: med preteklostjo in sedanjostjo*, 121–46. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2024.
- Trontelj, Miran. *Kronika izrednih vremenskih dogodkov XX. stoletja*. Ljubljana: Hidrometeorološki zavod Republike Slovenije, 1997.
- Valentić, Mirko et al., ur. *Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća. Varaždinska županija*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2005.
- Zajc Cizelj, Ivanka. *Okrožni urad Celje 1798–1850*. Inventarji 9. Celje: Zgodovinski arhiv, 1998.
- Zajc, Marko. »Sotla, majhna voda: reka Sotla kot naravna, politična in ideološka meja v 19. in začetku 20. stoletja.« *Zgodovina za vse* 19, št. 1/2 (2012): 101–13.
- Zorn, Matija. »Gospodarska vloga reke Drave v Sloveniji – od plovnosti reke do hidroenergetske izrabe.« *Podravina* 17, št. 33 (2018): 32–62.
- Zorn, Matija. »Poplave – stalnica v Spodnji Savinjski dolini.« *Kronika* 65, št. 3 (2017): 529–40.
- Živaković-Kerže, Zlata in Marija Benić Penava. »Regulacijski radovi u donjem toku Drave kao temelj nesmetanog prometovanja (osvrst na drugu polovico 19. i početak 20. stoljeća).« *Ekonomika i ekohistorija* 15 (2019): 43–54.
- Živaković-Kerže, Zlata in Marija Benić Penava. »Velike vode: poplave rijeka Drave i Save u 19. stoljeću.« *Ekonomika i ekohistorija* 17 (2021): 5–14.
- Živaković-Kerže, Zlata, »'Ostavljajte sve, a spašavajte goli život' – (osvrst na plavljenja Drave od 18. stoljeća do 20. stoljeća).« *Ekonomika i ekohistorija* 13 (2017): 57–62.

Objavljeni viri

Anhang zu den stenographischen Protokollen des Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrates im Jahre 1911. XXI. Session, 3. Sitzung, 21. 7. 1911 (ÖNB-ALEX – *Stenographische Protokolle – Abgeordnetenhaus*, <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?a-id=spa&datum=0021&size=45&page=10731>).

Beilagen zu den stenographischen Protokollen über die Sitzungen des Steiermärkischen Landtages. I. Landtagsperiode. IV. Session, 1865/66, L. T. Z. 39, 1865

(Google Books, https://www.google.si/books/edition/Beilagen_zu_den_stenographischen_Protok%20%20%20%20%20o/FWF-TAAAAcAAJ?hl=en&gbpv=0).

Stenographische Protokolle über die Sitzungen des steiermärkischen Landtages

(1848-1914 - Landesarchiv - Land Steiermark, <https://www.landesarhiv.steiermark.at/cms/beitrag/12083136/111752186/>):

I. Landtags-Periode. II. Session, 1863, IV. Session, 1865, V. Session, 1866.

II. Landtags-Periode. II. Session, 1868, III. Session, 1869.

IV. Landtags-Periode. II. Session, 1872, IV. Session, 1874, V. Session, 1875, VI. Session, 1876, VII. Session, 1877.

V. Landtags-Periode. I. Session, 1878, II. Session, 1880.

VI. Landtags-Periode. I. Session, 1884, II. Session, 1885, IV. Session, 1888, V. Session, 1888, VII. Session, 1889.

VII. Landtags-Periode. I. Session, 1890.

VIII. Landtags-Periode. I. Session, 1896-97, II. Session, 1898, III. Session, 1899, IV. Session, 1900, V. Session, 1900-01, VI. Session, 1902.

IX. Landtags-Periode. I. Session, 1903, II. Session, 1904, III. Session, 1905, 1907, IV. Session, 1908.

X. Landtags-Periode. I. Session, 1909, 1910, II. Session, 1912, 1914.

Spletni viri

Drava – *Wikipedija, prosta enciklopedija*. Pridobljeno 3. 2. 2025. <https://sl.wikipedia.org/wiki/Drava>.

Donauregulierung – *Wikipedia*. Pridobljeno 29. 6. 2022.

<https://de.wikipedia.org/wiki/Donauregulierung>.

fašína. Pridobljeno 13. 11. 2024. <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=spa&datum=0021&size=45&page=10731>

Pesnica (reka) – *Wikipedija, prosta enciklopedija*. Pridobljeno 20. 6. 2022. [https://sl.wikipedia.org/wiki/Pesnica_\(reka\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Pesnica_(reka)).

Pesniški viadukt – *Wikipedija, prosta enciklopedija*. Pridobljeno 20. 6. 2022. https://sl.wikipedia.org/wiki/Pesni%C5%A1ki_viadukt.

Savinja – Wikipedija, prosta enciklopedija. Pridobljeno 5. 7. 2024.

<https://sl.wikipedia.org/wiki/Savinja>.

Schmirger (Schmierger), Johann. Pridobljeno 7. 7. 2024.

https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_S/Schmirger_Johann_1829_1888.xml

Wolfsches Gehänge – Wikipedia. Pridobljeno 14. 4. 2023.

https://de.wikipedia.org/wiki/Wolfsches_Geh%C3%A4nge.

Statistične publikacije

Deželni zakonik in ukazni list za vojvodino Štajersko. Letnik 1908. Komad V. Die Landesvertretung von Steiermark, IV. Theil, 1878–1884. Herausgegeben vom Landes-Ausschusse des Herzogthums Steiermark. Graz: Leykam, 1885.

Die Landesvertretung von Steiermark, V. Theil, 1885–1890. Herausgegeben vom Landes-Ausschusse des Herzogthums Steiermark. Graz: Leykam, 1891.

Die Landesvertretung von Steiermark, Sechster Theil – Erste Abtheilung, 1891–1896. Herausgegeben vom Landes-Ausschusse des Herzogthums Steiermark. Graz: Verlag des Landes-Ausschusses des Herzogthums Steiermark, 1898.

Die Landesvertretung von Steiermark, Siebenter Theil, 1897–1902. Herausgegeben vom Landes-Ausschusse des Herzogthumes Steiermark. Graz: Verlag des Landes-Ausschusses des Herzogthums Steiermark, 1903.

Die Landesvertretung von Steiermark, Achter Theil, 1903–1908. Herausgegeben vom Landes-Ausschusse des Herzogthumes Steiermark. Graz: Verlag des Landes-Ausschusses des Herzogthums Steiermark, 1916.

Landesgesetz- und Verordnungsblatt für das Herzogthum Steiermark. XIII. Stück. 1885.

Pairhuber, Johann. *Die Landesvertretung von Steiermark, II. Theil, 1867–1871*. Graz: Leykam-Josefsthal, 1872.

Pairhuber, Johann. *Die Landesvertretung von Steiermark, III. Theil, 1872–1877*. Graz: Leykam-Josefsthal, 1878.

Stremayr, Carl. *Die Landesvertretung von Steiermark, I. Theil, 1861–1866*. Graz: Leykam's Erben, 1867.

Zbirka Franciscejski kataster za Štajersko: dosje zbirke. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2009.

IMENSKO KAZALO

A

Artner, Franz Vinzenz 78
Attems, Anton 22

B

Bathyan, Philipp 22
Brenčič, Mihael 53
Brunader, Anton 79, 85
Butta, Wilhelm 119, 126, 137
Byloff, Friderik 92

C

Clary-Aldringen,
 Manfred 125, 126
Cyppl, Adalbert 94, 97
Czerwinka, Franz 85

D

Dečko, Ivan 130
Derschatta, Julius 126
Dimmetz, Georg 98
Dimmetz, Johann 95
Dominkuš, Ferdinand 30, 105,
 112, 116
Dremmel, Martin 97
Duchatsch, Ferdinand 62

E

Ermenz, Josef 110

F

Faschun, Franz 110
Forchheimer, Philipp 137

G

Gaberschek, Johann 92
Girardon, Henri 48
Gleispach, Carl 105
Gleispach, Johann 33
Gorischeg, Jacob 92
Gruber, Gabrijel 20

H

Hackelberg, Rudolf 32
Hallada, Wilhelm 119, 137
Hausenbichler, Augustin 84
Hein, Viktor 37
Hergula, posestnik 70
Hermann, Mihael 33, 62
Hofmann, Franz 98
Holzl, Franz 92

J

Jesernigg, Ignatz 94
Jurtela, Fran 33, 34, 41, 47, 49,
 51, 64, 65, 69, 71, 72
Juvan, Johanna 110
Juvan, Martin 110

K

Kaiserfeld, Josef 32
Kaiserfeld, Moritz 59
Karnitschnigg, Warmuth 103,
 104
Klinz, Franz 96, 97
Kočevár, Ivan 47
Kočevár, Štefan 94
Koerber, Ernst 68
Kokoschinegg, Gustav 37

Kollar, Joseph 85
Kollschegg, Stephann 84
Korošec, Anton 136
Kostomai, Anton 96
Kowatsch, Paul 98
Kratzer, Karl 43
Kreps, Franz 134
Krischan, Cajetan 42, 43, 45,
48, 50, 127
Kübeck, Guido 60, 105, 122
Kukovec, Ivan 33, 62
Kunsti, Ignaz 20

L

Lamberg, Karl 47, 69
Lenko, Josef 67, 68
Lichtenegger, Johann 102, 103
Lipp, Julius 61
Lippold, Johann 83
Lohninger, Mathias 30, 33

M

Marckhl, Richard 135
Marija Terezija 16
Meško, Anton 52
Montel, Heinrich 134
Moscon, Alfred 140
Moscon, Julius 33
Mraulak, Georg 96

N

Neckermann, Josef 104, 105,
106, 108, 111, 112, 117, 118
Nemez, posestnik 70
Netoliczka, Eugen 39

O

Okorn, Franz 97
Ornig, Josef 42, 43, 45, 48, 49,
51, 52, 67, 68, 70, 134, 140
Ozwirk, Michael 94

P

Pauer, Paul 58, 60
Pfrimer, Julius 63, 70
Picco, Johann 84
Pišek, Franc 54
Plasnik, Johann 110
Plavc, g. 181
Ploj, Miroslav 44, 49, 68
Pommer, Josef 128
Premschag, Anton 97
Pristovšek, Blaž 177, 185
Pucelj, Ivan 148, 154, 155

R

Radej, Fran 29, 32, 36, 37, 61,
62, 118
Razlag, Radoslav 104
Rebersak, g. 181
Rebeuschegg, g. 181
Reitter, Anton 90
Remschmidt, Alois Fidelis 32
Ribischl, Stefann 98
Riediger, Karl 177
Rismaul, Jakob 86
Robič, Fran 64, 68
Roinigg, Martin 85
Roškar, Ivan 72

S

Sabukoschegg, Ludowika 90
Sametz, Valentin 97
Schleggel, Andreas 97
Schmech, Maria 92, 96
Schmiderer, Josef 39, 65, 67
Schmirger, Johann 104
Seidl, Konrad 28, 59, 60, 61
Sellak, Johann 110
Senegatschnig, Georg 97
Senitza, Elisabeth 92
Sernec, Josip 117, 118
Sgang, Andreas 94
Sketta, Andreas 85
Smreker, Franz 98
Sprung, Franz 33
Stallner, Johann 92
Stallner, Moritz 70, 128
Steinbach, Josef 132
Stepischnig, Martin 97
Steyer, Josef 34
Stiger, Albert 70
Stiger, Gustav 126
Storr, Josef 96
Suppanz, Martin 94
Syz, Jakob 30

T

Tschrebinschek, Blasch 92
Tschrepinscheg, Valentin 96

U

Uhlich, Gustav Adolf 86

V

Verstovšek, Karl 139
Vičar, posestnik 70
Vodušek, Matija 92
Vošnjak, Ivan 139
Vošnjak, Josip 105, 139
Vošnjak, Mihael 114, 117, 118

W

Walland, Gertraud 98
Walz, Anton 126
Wolf, August 43, 44, 55, 127
Wosu, Mathäus 97
Wurmbrand, Gundaker 33,
63, 64

Z

Zangger, g. 181
Zorzini, Andreas 96, 97
Zwanziger, Ludwig 42, 43, 45,
48, 50

Ž

Žebot, Franjo 148
Žičkar, Josip 140, 141
Žnidaršič, Ciril 177

ZAHVALA

Študija je bila opravljena v okviru raziskovalnega programa št. P6–0280 *Ekonomska, socialna in okoljska zgodovina Slovenije*, ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) iz državnega proračuna.

Monografija temelji na avtorjevih predhodnih raziskavah, objavljenih v znanstvenih revijah in drugih znanstvenih publikacijah (*Prispevki za novejšo zgodovino*, *Zgodovina za vse*, *Arhivi*, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, zbirka *Vpogledi*), ki so bile za potrebe knjige dopolnjene, razširjene in vsebinsko povezane v celovito obravnavo.

Avtor se iskreno zahvaljuje urednikom za soglasja glede ponovne objave del, založbi za vključitev knjige v svoj založniški program ter recenzentoma za strokovno pregledano besedilo.

O AVTORJU

Filip Čuček (1977) je po diplomi na Filozofski fakulteti v Ljubljani (2002) pod mentorstvom prof. dr. Janeza Cvirna vpisal doktorski študij iz politične zgodovine 19. stoletja. Med letoma 2003 in 2007 je bil zaposlen kot mladi raziskovalec na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru. V tem času se je kot štipendist ÖAD (Österreichischer Austauschdienst) dvakrat (2003, 2007) študijsko izpopolnjeval na Karl-Franzens-Universität v Gradcu (mentor prof. dr. Alfred Ableitinger). Leta 2007 je obranil doktorsko disertacijo z naslovom *Gospodarske, socialne, kulturne in politične razmere na Spodnjem Štajerskem v času Taaffejeve vlade (1879–1893)*, ki je novembra 2008 (v predelani obliki) izšla pod naslovom *Uspehi spodnještajerskih Slovencev v Taaffejevi dobi*. Od maja 2008 je zaposlen na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani, kjer je do leta 2022 raziskoval slovensko politično zgodovino druge polovice 19. stoletja (monografija *Svoji k svojim: na poti k dokončni nacionalni razmejitvi na Spodnjem Štajerskem v 19. stoletju*, 2016). Od leta 2022 je član programske skupine *Ekonomska, socialna in okoljska zgodovina Slovenije*, kjer raziskuje okoljsko problematiko 19. in prve polovice 20. stoletja na Slovenskem.

Delo je smiselno in sistematično strukturirano. Ob uvodu, povzetku, navedbi virov in literature ter imenskem kazalu, jedro predstavljajo poglavja, vezana na čas habsburške monarhije in obdobje med svetovnima vojnama. Gre za poglobljeno analizo, ki jo odraža klasični zgodovinski pristop k raziskavi. Posebej gre izpostaviti metodološki pristop, temelječ na arhivskem gradivu, ki je privedel do izvirnega znanstvenega dela. Besedilo prinaša ključna spoznanja o evoluciji upravljanja vodotokov na območju Spodnje Štajerske, ki se v 19. stoletju transformira iz stihijskega lokalnega delovanja v sistematično. Raziskava razkriva prevladujočo paradigmo tistega časa – t. i. »obrambno-zaščitni koncept«, ki je stremel k popolnemu nadzoru nad naravo. Znanstveni doprinos dela je v interdisciplinarni povezavi okoljske, ekonomske in upravne zgodovine, ki kaže, kako so rečne regulacije odraz širših družbenih sprememb in moči moderne države. Knjiga je izvirno znanstveno delo in pomemben doprinos k slovenskemu zgodovinopisju.

Dr. Aleksander Lorenčič

Rokopis celovito analizira zgodovinski razvoj protipoplavnih ukrepov na območju Spodnje Štajerske ter razkriva, da je bilo upravljanje rek počasen, dolgotrajen in kompleksen proces. Pomemben premik se je zgodil v drugi polovici 19. stoletja, ko se je z razvojem hidrotehničnih znanosti in moderne državne uprave uveljavil bolj analitičen, celosten in institucionalno podprt pristop. Rokopis izpostavlja dvojno naravo rek: kot ključni dejavnik gospodarskega razvoja in hkrati kot vir stalne nevarnosti, ki povzroča materialno škodo, socialno negotovost in celo politične konflikte. Avtorjevo ključno spoznanje je, da učinkovito upravljanje vodotokov zahteva celostno razumevanje naravnih procesov in družbenih potreb. Zgodovinska perspektiva tako služi kot pomembna podlaga za oblikovanje sodobnih, trajnostnih strategij, ki so še zlasti pomembne v času podnebnih sprememb.

Dr. Marija Počivavšek

**INŠTITUT
ZA NOVEJŠO ZGODOVINO**

Cena: 25,00 EUR

